

ÇEVİRİMİÇİ ÖĞRENMEDE EĞİTİM
GEREKSİNİMLERİNİN BELİRLENMESİ VE
ÖĞRENEN GÖRÜŞLERİ:
SAĞLIK ÇALIŞANLARINA
İLİŞKİN BİR UYGULAMA

Belgin BOZ

(Yüksek Lisans Tezi)

ÇEVİRİMİÇİ ÖĞRENMEDE EĞİTİM GEREKSİNİMLERİNİN BELİRLENMESİ VE
ÖĞRENEN GÖRÜŞLERİ: SAĞLIK ÇALIŞANLARINA İLİŞKİN BİR UYGULAMA

Belgin BOZ

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Gülsün KURUBACAK

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aralık 2008

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ÇEVİRİMİÇİ ÖĞRENMEDE EĞİTİM GEREKSİNİMLERİNİN BELİRLENMESİ VE ÖĞRENEN GÖRÜŞLERİ: SAĞLIK ÇALIŞANLARINA İLİŞKİN BİR UYGULAMA

Belgin BOZ

Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık 2008

Danışman: Doç. Dr. Gülsün KURUBACAK

Bu araştırma, uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin eğitim gereksinimlerinin belirlenmesinde hemşirelerin görüşlerini almayı amaçlayan nitel bir durum çalışmasıdır. Araştırmada ALINE (*Active Learning In Nursing Education*) modeline (Fay, Selz ve Johnson, 2005) göre, hemşire öğrenenlerin *öğrenme etkinlikleri, öğrenen merkezli yaklaşım, etkileşim, hemşirelik yeterliliklerine odaklanma ve geribildirime* ilişkin görüşleri alınmıştır. Araştırma; İç Anadolu Bölgesi'nde 2000 yılında nüfusu 557.028 olan bir ilde bulunan X ve Y üniversite hastanelerinde gerçekleştirilmiştir. On beşi X üniversite hastanesinden, beşi Y üniversite hastanesinden olmak üzere, toplam yirmi çalışan hemşire çalışmaya gönüllü olarak katılmıştır. Araştırma verileri, 03-26 Mart 2008 tarihleri arasında bireysel yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme tekniğiyle toplanmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre; araştırmanın geneline ilişkin *tasarım* açısından on yedi, *içerik* açısından on, *uygulama* açısından sekiz ve *değerlendirme* açısından on adet ana tema bulunmuştur. Hemşireler, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, *tasarım* açısından temel olarak çalışma koşullarına ve zamanlarına uygun olmasını, derslerin görsel ve sesli öğelerle sunulmasını, ders yöneticisine, ders içeriğine, ders materyallerine ulaşım kolaylığı ve sürekliliğin olmasını, anında geribildirim verilmesini, *içerik* açısından; programın hazırlanmasında hemşirelerin gereksinimlerinin ve görüşlerinin dikkate alınmasını, alanında uzman ve deneyimli hemşire eğitimcilerin kendilerine danışmanlık yapmasını istemektedirler. *Uygulama* açısından; hemşire öğrenenlerin uygulamaları kendilerinin yapmasına izin verilmesini, el becerilerinin

kazandırılmasını, hasta üzerinde uygulama olanağının olmasını, *değerlendirme* açısından ise anında geribildirim verilmesini, ders yöneticisine ulaşabilmeyi, yalnızlık duygularının giderilmesini, soru-yanıt olanağının olmasını, güven duygusunun oluşturulmasını, öğrendiklerini test edebilmelerine olanak verilmesini istediklerini ifade etmektedirler.

Araştırmada elde edilen genel sonuç ve öneriler; bilgisayar okur-yazarı olmayan hemşireler; uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, ders yöneticisine, ders içeriklerine ve ders materyallerine ulaşımında kolaylık ve sürekliliğin olmasını, gereksinimlerinin ve görüşlerinin dikkate alınmasını, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarının çalışma koşullarına ve zamanlarına uygun olmasını, alanında uzman kişilerin kendilerine danışmanlık yapmasını, derslerin görsel ve sesli öğelerle sunulması kalıcılığının sağlanmasını ve anında geribildirim sunulmasını istemektedirler. Hemşirelerin bilgisayar okur-yazarı olmalarını sağlayarak uzaktan çevrimiçi ortamlarda istedikleri zaman ve istedikleri yerden ders içeriklerine, ders materyallerine ve ders yöneticisine ulaşmaları, derslerin görsel ve sesli öğelerle sunulması, yaşadıkları sorunlara ilişkin anında geribildirim verilmesi etkili ve kalıcı bir öğrenme sağlayabilir. Bu bağlamda geleceğe ilişkin yapılacak araştırmada elde edilen sonuç ve önerilerin uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitim programlarının hazırlanmasında dikkate alınması; yetişkin öğrenen olan hemşirelerin eğitimlerine devam etmek istediklerinde karşılaşacakları zaman, yer ve uzaklık gibi sorunları ortadan kaldırarak yaşamlarını anlamlı kılacak eğitsel etkinliklere katılmalarında onlara esneklik kazandırabilir. Ayrıca, bu çalışmanın bulguları çerçevesinde *uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitim programlarının* tasarlanması, işletilmesi ve değerlendirilmesi üzerine Türkiye’de farklı araştırmaların yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalardan elde edilecek ortak bulgulara göre de evrensel, esnek ve dinamik bir *uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitim program modelinin tasarlanması ve geliştirilmesi*, hemşirelerin yeni ve güncel bilgi/becerilerle donatılması için zorunludur.

ABSTRACT

DETERMINING EDUCATION NEEDS IN ONLINE LEARNING AND LEARNERS' OPINIONS: A STUDY OF MEDICAL WORKERS

Belgin BOZ

Distance Education Department

Anadolu University Institute of Social Sciences, December 2008

Advisor: Assoc. Dr. Gülsün KURUBACAK

This is a qualitative case study aimed to determine the opinion of nurses on distant online learning. According to ALINE (*Active Learning In Nursing Education*) model (Fay, Selz and Johnson, 2005) which constitutes the conceptual core of the study, the opinions of nurse learners on *learning activities, learner-centered approach,, interaction, nursing competency oriented and feedback* were taken. The research was conducted in year 2000, X and Y university hospitals in a Central Anatolian city with a population of 557.028. 15 nurses from X university hospital and 5 nurses from Y university hospital, total twenty nurses, volunteered in the research. Research data were gathered between dates 03-26 March 2008 via individual semi-structured face to face interview technique.

According to research results; there are seventeen main themes on *design*, ten main themes on *contents*, eight main themes on *practice*, and ten main themes on *evaluation* were obtained. In distant online learning training, as for *design*, the nurses basically wanted the training to be appropriate to their working conditions and times, the presentation of lessons with audio-visual methods, easy reach to training instructor, contents and materials and sustainability of them, instant feedback; as for *contents*, they wanted to be asked about their needs and opinions while preparing the program, the consultancy of expert and experienced nurses. As for *practice*; nurse learners wanted to make the practices themselves, to gain hand skills and have the chance to practice on patients; as for *evaluation*, they wanted to have instant feedback, to be able to reach

instructor of training, to scatter their feeling of loneliness, to have question-answer opportunity, to establish feeling of trust, to have a chance for testing what they learnt.

The general conclusions and suggestions obtained from this research; nurses who are not computer literates in distant online nursing training wanted easy reach and sustainability of training instructor, course contents and course materials, to declare their needs and opinions, the appropriateness of distant online learning environments to their working conditions and times, consultancy of expert nurses, making use of audio visual methods in lessons to ensure a permanence and instant feedback. By enabling the nurses to be computer literates, in distant online environments, whenever and wherever they want, they will be able to reach course materials and instructor, to learn the lessons via audio-visual methods, instant feedback concerning the problems they face with which in turn enable them to have an effective and permanent learning. Within this context, the results and suggestions concerning the research aimed for future will be taken into account during the preparation of distant online nursing training programs and thus the adult learners, nurses, will have a flexible learning environment when they want to continue their education since this program erases problems such as time, place and distance. Also within the framework of the findings obtained from this study, it becomes a necessity to conduct different researches in Turkey on designing *distant online nursing training programs*, to operate and evaluate these programs. According to the common findings gathered from these studies, in order to furnish nurses with modern and updated knowledge and skills, it is a must to *design and develop* a universal, flexible and dynamic *distant online nursing training program model*.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Belgin BOZ'un "*Çevrimiçi Öğrenmede Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi Ve Öğrenen Görüşleri: Sağlık Çalışanlarına İlişkin Bir Uygulama*" başlıklı tezi tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Uzaktan Eğitim Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Gülsün KURUBACAK

Üye : Prof. Dr. Ali Ekrem ÖZKUL

Üye : Yard. Doç. Dr. Murat ATAİZİ

Prof. Dr. Ramazan GEYLAN

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışma, benim kişisel ve mesleki olgunluk sürecimde anlamlı bulduğum çabaların bir sonucudur. Araştırma boyunca bire bir desteğini aldığım ve içten paylaşımını hissettiğim, profesyonel yaklaşımı ve bilgisi ile farklı bakış açısı kazandıran değerli hocam Doç. Dr. Gülsün KURUBACAK'a teşekkür ediyorum ve kendisiyle çalışmanın büyük bir zevk olduğunu belirtmek istiyorum.

Tezimin ön çalışmasında araştırma yöntemine ilişkin düşünce ve önerileri ile çalışmaya farklı bir yön kazandıran sayın Prof. Dr. Ali Ekrem ÖZKUL'a katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Tezimin taslak aşamasında, bana görüş ve önerileri ile yol gösteren değerli hocalarım Prof. Dr. Levent KILIÇ, Prof. Dr. Mehmet KESİM ve Doç. Dr. Volkan YÜZER'e destekleyici davranışlarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

Çalışmalarım sırasında bana büyük destek olan, deneyimlerini ve bilgisini benimle paylaşmaktan çekinmeyen Yard. Doç Dr. Serhat ODLUYURT'a minnettarım.

Ayrıca, tez süresince düşünce ve davranışlarıyla süreçte bana katkı sağlayan tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Son olarak bana kendim olma fırsatı sunduğu için fedakâr rahmetli babama; sevgisini ve emeğini karşılıksız, tereddütsüz sunan sevgili anneme; oyun zamanlarında mazeretlerimi üzümlere kabul eden sevgili yeğenlerim Selin ve Ekin'e; bana gösterdikleri anlayış ve sevgiden dolayı tüm aileme sonsuz teşekkür ediyorum.

ÖZGEÇMİŞ

Belgin BOZ

Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Yüksek lisans:	1995	İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim dalı
Lisans:	1990	Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu, Ankara
Lise:	1986	Hacı Ahmet Kanatlı Lisesi, Eskişehir

İş

1990-1997	Osmangazi Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi, Eskişehir
1997-2008	Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Test Araştırma Birimi, Eskişehir

Yayınlar

Boz, B. (1995). Hemodiyaliz Ünitelerinde Çalışan Hemşirelerin AIDS İle İlgili Bilgi Düzeylerinin Saptanması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi.

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı:	İstanbul, 1967
Cinsiyeti:	Bayan
Yabancı Dil:	İngilizce

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZGEÇMİŞ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ	xiv
 1. GİRİŞ.....	 1
1.1. Sorun.....	1
1.2. Amaçlar.....	7
1.3. Sınırlılıklar.....	7
1.4. Önem.....	8
1.5. Tanımlar.....	8
 2. ALANYAZIN.....	 12
2.1. Hemşirelik ve Hemşirelik Eğitimi.....	12
2.2. Öğrenenler Açısından Çevrimiçi Hemşirelik Eğitimi.....	15
2.2.1. Öğrenme Etkinlikleri.....	15
2.2.2. Öğrenen Merkezli Yaklaşım.....	17
2.2.3. Etkileşim.....	20
2.2.3.1. Öğrenen-Ders Yöneticisi Arasındaki Etkileşim.....	21
2.2.3.2. Öğrenen-Öğrenen Arasındaki Etkileşim.....	25
2.2.3.3. Öğrenen-İçerik Arasındaki Etkileşim.....	27
2.2.4. Hemşirelik Yeterliliklerine Odaklanma.....	28
2.2.5. Geribildirim.....	31

3. YÖNTEM.....	33
3.1. Araştırma Modeli.....	33
3.1.1. Nitel Araştırma.....	33
3.1.2. Durum Çalışması	34
3.2. Araştırmanın Kuramsal Temeli.....	35
3.3. Araştırmanın Deseni.....	36
3.3.1. Araştırma Alanı.....	36
3.3.1.1. X Üniversitesi Hastanesi.....	36
3.3.1.2. Y Üniversitesi Hastanesi.....	38
3.3.2. Anlamli Örneklem.....	39
3.4. Araştırma Katılımcıları.....	39
3.4.1. X Üniversitesi Hastanesinde Çalışan Katılımcılar.....	39
3.4.2. Y Üniversitesi Hastanesinde Çalışan Katılımcılar.....	43
3.5. Veri Toplama Araçları.....	44
3.5.1. Görüşme.....	44
3.5.2. Gözlem.....	46
3.6. Verilerin Toplanması.....	46
3.7. Verilerin Analizi.....	48
3.7.1. Bir Uzmanın, Araştırmacının Gözetimi Altında Görüşmeleri Bilgisayar Ortamına Aktarması.....	49
3.7.2. Araştırmacının Görüşmeleri Dinlemesi	49
3.7.3. Danışmanın Yansız Atama Yöntemiyle Seçtiği Görüşmeleri Dinlemesi.....	49
3.7.4. Araştırmacının Dinlediği Görüşmeleri Yazıya Dökmesi (Transkript Edilmesi).....	49
3.7.5. Danışmanın Yansız Atama Yöntemiyle Seçtiği Yazıya Dökülmüş Metinleri Ses Kaydıyla Karşılaştırması.....	50

3.7.6. Araştırmacının Görüşmeleri Kodlaması.....	50
3.7.7. Araştırmacının Kodladığı Görüşmelere İlişkin Ana Temaları Belirlemesi.....	51
3.7.8. Veri Sağlamasının (Triangulation) Yapılabilmesi İçin İki Uzman Görüşünün Alınması.....	52
3.7.9. Araştırmacının, Kendisinin ve Uzmanların Kodlayarak Belirledikleri Ana Temaları Karşılaştırması.....	52
3.7.10. Araştırmacının, Görüşmelere İlişkin Tema ve Ana Temalara Son Şeklini Vermesi.....	52
3.7.11. Araştırmacının, Gözlemleri Kodlaması ve Görüşme Tema ve Ana Temaları İle Karşılaştırması.....	52
3.7.12. Araştırmanın Raporlaştırılması	57
3.8. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği.....	58
3.9. Araştırmanın Güçlü Yönleri ve Sınırlılıkları.....	58
4. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMU.....	59
4.1. Öğrenme Etkinliklerine İlişkin Bulgular ve Yorumu.....	59
4.2. Öğrenen Merkezli Yaklaşım İlişkin Bulgular ve Yorumu.....	71
4.3. Etkileşime İlişkin Bulgular ve Yorumu.....	76
4.4. Hemşirelik Yeterliklerine Odaklanmaya İlişkin Bulgular ve Yorumu.....	82
4.5. Geribildirime İlişkin Bulgular ve Yorumu.....	88
4.6. Araştırmanın Geneline İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	95
5.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	105
5.1. Öğrenme Etkinliklerine İlişkin Sonuç ve Öneriler	105

5.2. Öğrenen Merkezli Yaklaşım İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	110
5.3. Etkileşime İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	112
5.4. Hemşirelik Yeterliklerine Odaklanmaya İlişkin Sonuç ve Öneriler..	114
5.5. Geribildirime İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	115
5.6. Araştırmanın Geneline İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	118
5.7. Genel Sonuçlar.....	130
5.8. Genel Öneriler.....	131
EKLER.....	133
KAYNAKÇA.....	166

TABLOLAR LİSTESİ

		<u>Sayfa</u>
Tablo 1.	X Üniversitesi Hastanesi Katılımcılarının Sayıları.....	36
Tablo 2	X Üniversitesi Hastanesinin Tanıtımı.....	37
Tablo 3	Y Üniversitesi Hastanesi Katılımcılarının Sayısı.....	38
Tablo 4	Y Üniversitesi Hastanesinin Tanıtımı.....	38
Tablo 5	X Üniversitesi Hastanesinde Çalışan Katılımcıların Özellikleri.....	40
Tablo 6	Y Üniversitesi Hastanesinde Çalışan Katılımcıların Özellikleri.....	43
Tablo 7	X Üniversitesi Hastanesi Görüşme Takvimi.....	47
Tablo 8	Y Üniversitesi Hastanesi Görüşme Takvimi.....	48
Tablo 9	Görüşmelerin Kodlanması.....	50
Tablo 10	Görüşmelere İlişkin Ana Temalar.....	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. ALINE MODELİ.....	35

1. GİRİŞ

1.1. Sorun

Gerek nitelik gerek nicelik açısından sağlık hizmetlerinin sunulmasında hemşire önemli bir rol oynamaktadır. Hemşirelerin bilgi, beceri, tutum ve davranışları ile topluma sunulan sağlık hizmetinin kalitesi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Türkiye’de 2000 yılında yapılan 14. genel nüfus sayımına göre (TÜİK, 2007), toplam nüfus 67.804.000, var olan sağlık personeli sayısı 159.718 ve bu sayının 71.600’ü hemşirelerdir. Yukarıda sunulan istatistikler, Türkiye’de hemşireliğin ve sağlık hizmetlerinin durumu hakkında önemli ipuçları vermektedir. Örneğin, bir hemşireye düşen hasta sayısı 2000 yılı itibariyle 942’dir. Türkiye’nin dışında örneğin Amerika’da ise hastaneler birliğinin Temmuz-2007 yılında bildirilen raporuna göre, hastanelerde yaklaşık olarak 116 bin hemşire açığı vardır (AACN, 2008). Türkiye’de hemşire başına düşen hasta sayısının bu kadar yüksek olması, hemşirenin sunduğu sağlık hizmetinin niteliğini de etkilemektedir. Sağlık bakım hizmetlerinin sürdürülmesinde, sadece daha fazla hemşire değil aynı zamanda toplumun gereksinimini karşılayacak daha nitelikli hemşirelere gereksinim vardır (Mueggenburg, 2003).

Nitelikli hemşire; sadece doktorun verdiği talimatlar doğrultusunda hasta bakımını uygulayan değil, kendi bilgi ve uygulama becerileri doğrultusunda hastada var olan ve/veya olası sorunları saptayabilen, sorunlara ilişkin hemşirelik girişimlerini planlayan, uygulayabilen ve sonuçları değerlendirebilen; bir başka deyişle, hemşirelik sürecini etkili kullanabilendir. Bu bağlamda, nitelikli bir hemşire *tanılama, planlama, uygulama ve değerlendirme* aşamalarında eleştirel düşünebilen ve sağlık ekibinin diğer üyeleri ile birlikte etkin çalışabilen bireyler olmalıdırlar (Biol, 2007; Lundqvist ve Axelsson, 2007). Hemşirelik temelde bir sorun çözme sürecidir ve bu süreçte kullanılan eleştirel düşünme becerileri, hemşirenin değişen dünyada hem birey hem profesyonel olarak yaşamını sürdürebilmesi için de önemlidir.

Hemşirelerin geleneksel uygulayıcı rolü zamanla değişmiştir; çağdaş rollere geçildiğinde anlamını zenginleştirmiş, sadece hastanın ilacının verildiği, tansiyonunun

alındığı vb. iş merkezli bakımdan (Evers, 2003); hemşirelik sürecinin kullanıldığı, bireyin, ailesi ve çevresi ile bütüncül olarak ele alındığı, hasta/sağlıklı birey merkezli yaklaşıma geçilmiştir (Bırol, 2007). Hemşirelikte, anlamı değişen ve gelişen çağdaş uygulama rolünün yanında eğitim, araştırma, yönetim ve mesleğin gelişimine katkıda bulunduğu profesyonel rolü de eklenmiştir. Hemşirelerin, bu çağdaş rollerini yerine getirebilmek ve nitelikli hemşirelik hizmeti verebilmek için yukarıda sözü edildiği gibi eleştirel düşünme becerilerini kullanmaları zorunlu hale gelmektedir. Bu beceriler; hastalar, yeni teknolojiler, etik sorunlar ve sürekli değişen bilgi temeli ile başa çıkamada kullanılan; sorgulama, açık fikirlilik, esneklik, kendine güvenme, azimlilik, yaratıcılık, sezgi ve çıkarsama yetenekleri olarak sıralanabilir (Profetto-McGrath, 2003).

Eleştirel düşünebilen bir hemşire sorunları farklı açılardan ele alarak farklı çözümler üretebilmektedir. Eğitim programlarında eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması hemşireler açısından özellikle önemlidir; çünkü hemşireler sadece var olan durumlara ya da sorunlara ilişkin değil olası durum ya da sorunlara ilişkin de farkındalık geliştirmek zorundadır. Bu da onların eğitimlerinin daha önemli, özel ve aynı zamanda *sürekli* olmasını gerektirmektedir. Hemşirelikte mesleki bilginin artması, sağlık bakım sistemindeki değişimler ve hemşirelerin değişen rolleri yüzünden gerekli hale gelen *sürekli eğitim*; onların daha etkin oldukları, bilgilerini güncelledikleri ve klinik yeterliliklerini sürdürebildikleri didaktik olmayan bir şekilde olmalıdır (Hyde ve Murray, 2005; Griscti ve Jacono, 2006). Hemşirelik eğitim programlarında yer alan derslerde hemşirelerin katılımının daha fazla olması önemlidir; çünkü hemşireler yetişkin öğrenenler oldukları için öğrenme sorumluluklarını aldıklarında, kendilerini geliştirmek için daha fazla çaba göstermekte ve daha fazla öğrenme isteği duymaktadırlar. Hemşirelerin gelişen ve değişen sağlık uygulamalarına; bilgi ve uygulama becerileri ile uyum sağlamalarında *sürekli eğitim* önemli olmakla birlikte; Beldarrin (2006); Atack'ın da, (2003); belirttiği üzere, yetişkin yaşamına sahip hemşireler, geleneksel yollarla sunulan eğitim hizmetlerine günlük yaşam koşulları yüzünden devam edememekte ve buna ilişkin gerek bireysel gerek mesleki gerek ailesel bağlamda sorunlar da yaşayabilmektedirler. Örneğin; aile, vardiya usulü çalışma koşulları, coğrafi uzaklıklar ve zaman sınırlılıkları hemşirelerin eğitimlerini sürdürmelerinin önündeki engellerden bazılarıdır. Hemşireler, söz konusu bu engelleri

aşarak sürekli eğitim almak ve/veya mesleklerinde daha yüksek bir dereceye ulaşmak için yaşamlarına esneklik kazandırabilen; uzaktan eğitim programlarını daha fazla tercih etme eğilimindedirler (Buxton, 2004). Uzaktan eğitim olanakları hemşirelere farklı seçenekler ve olanaklar sağlayabilmektedir.

Hemşirelerin, düzenli çalışma saatleri yoktur. Bazıları gündüz saatlerinde, bazıları ise nöbet tuttukları vardiya usulüne göre çalışmaktadır. Bu nedenle, meslek yaşamına başladıklarında bir üniversiteye gidip eğitimlerine devam etmeleri zorlaşmaktadır. Çalışma saatlerinin, eğitim alacakları zamana göre ayarlanması gerekmektedir, bu da çalıştıkları kurumun ve yöneticilerinin inisiyatiflerine kalmaktadır. Ayrıca; hemşireler geleneksel eğitim hizmetlerine katılabilmek için, meslektaşlarının onayını da almak zorundadırlar; çünkü çalışma saati ve zamanlarının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Yukarıda belirtilenler, hemşirelerin iş ortamında karşılaştıkları güçlüklerden bazılarıdır. Aynı zamanda, hemşirenin aile yaşamında, evli ve çocuk sahibi olması, eğitime devam etmek istemesi, aile düzeninin bozulması anlamına gelebilir. Tüm bu sıralanan nedenlerden ötürü; hemşirelerin eğitimin yapıldığı sınıf ortamlarında bulunma zamanı kendilerine göre ayarlanmadığından iş ve aile düzeninde olumsuz etkilerin görülmesi kaçınılmazdır.

Hemşireler yaşam düzenlerini en az etkileyecek eğitim olanaklarını seçerek; eğitime devam etme istekleri yüzünden yaşayacakları stresleri en aza indirmek istemektedirler. Beldarrin (2006) ve Atack'da (2003) bu yöne dikkat çekerek uzaktan eğitimin, hemşirelerin eğitimlerini sürdürmelerindeki engelleri ortadan kaldırdığını ve onlara yeni olanaklar sunduğunu ifade etmektedirler. Uzaktan eğitim, aynı zamanda kırsal bölgelerde bulunan ve merkezi yerlere ulaşma sorunu yaşayan hemşirelere eğitim olanağı sunduğundan eğitimde fırsat eşitliği sağlamaktadır. Örneğin, Doğu Bölgesi'nde, en uzak bir köyde yaşayan hemşire için eğitimi olanaklı hale getirmektedir. Böylece ülkede, eğitime ulaşmada bölgeler arasındaki farklılıklar ve bunların yol açtığı sorunlarda ortadan kalkmaktadır. Moore ve Hart (2004), bu konunun önemini vurgulayarak uzaktan eğitimle sunulan hemşirelik programlarının; kırsal bölgelerde ve dönüşümlü vardiya usulü çalışan, geleneksel eğitime ulaşamayan hemşirelere yüksek eğitim olanakları sunduğunu belirtmektedir. Uzaktan eğitim, aynı zamanda, hemşire

sıkıntısının yaşandığı toplumlarda içerdiği hemşirelik eğitim programları ile toplumun gereksinimini gidermede etkin rol oynamaktadır. Reiners (2005), uzaktan hemşirelik eğitiminin ulusların hemşire sıkıntısını karşılamada destek olduğunu söylemektedir.

Hemşirelik mesleği; bilim ve teknolojiye ileriye doğru ilerlemelerden etkilendiğinden hemşirelerin bu değişikliklerden haberdar olması, bilgilerini güncellemeleri ve uygulamalarına yansıtmaları bir gerekliliktir. Kuramsal bilgi ve uygulamalarda olan değişiklikler güncellenmediğinde toplumun alacağı sağlık hizmeti etkili ve yeterli olmamaktadır. Willmer (2005), sürekli değişen iş dünyasında hemşirelerin rollerini gerçekleştirmek için zamanı ve bilgiyi etkili, yeterli kullanması gerektiğini söylemektedir. Bu konuda bilgi iletişim teknolojilerinin, hemşire öğrenenlere ve diğer sağlık bakım uygulayıcılarına, sağlık hizmeti talep edenlere yeterli/etkili sağlık hizmeti sunabilmek ve zamanı yönetmek için çağdaş bir yol sunduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda hemşireler için yaşamboyu öğrenmenin önemli hale gelmesinin ve bilgi teknolojisinin kullanımının artmasının, uzaktan öğrenmenin sunacağı esnek programlara olan talebi de artırabilecektir (Wilmer, 2005).

Türkiye’de, 1990–1991 yıllarında uygulamaya giren Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Hemşirelik Önlisans Programı da yukarıda belirtilen sorunlara yanıt verebilmek amacıyla hizmete sunulmuştur. Türkiye’de sağlık sisteminde, bakım hizmetlerine duyulan eksikliğin kısa sürede giderilmesi için 04.11.1981 tarihli 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’na dayanarak 1985-1986 ders yılında örgün önlisans programları uygulamaya konulmuştur. Daha sonra Anadolu Üniversitesi ve Sağlık Bakanlığı arasında imzalanan bir protokolle sağlık meslek lisesi hemşire, ebe ve teknisyenlere uzaktan eğitim yoluyla önlisans hakkı verilmiştir. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, mesleki öğretimle ilgili aşamada İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu ile ders kitaplarının ve derslere ilişkin sınav sorularının yazılması; televizyon programlarının hazırlanmasında işbirliği içinde olmuştur. Programa kayıt yaptıran hemşire, ebe ve teknisyenlere öğrenme ortamı olarak kitap ve televizyon programları sunulmuştur. Ayrıca, bir ay bulundukları bölgelerdeki hastanelerde staj yapmaları sağlanmıştır. Programa 1998-1999 öğretim yılından itibaren

öğrenci alınmamakta, sistemde kayıtlı öğrencilerin programı tamamlaması beklenmektedir.

Uzaktan eğitimin, hemşirelik eğitiminde uygulanması Türkiye’de sınırlı olmasına karşın, alanyazın incelendiğinde dünyada konuya ilişkin farklı uygulamalar gözlenmektedir. Son on yıl boyunca hemşirelik eğitiminde sınıfiçi öğrenme ortamlarından çevrimiçi öğrenmeye doğru bir geçiş olmuş ve yapılan pek çok araştırma, hemşire işgücü sıkıntısının arttığı bir çağda; ulaşılabilir, nitelikli akademik ders ve programları sunmada çevrimiçi eğitimin böyle bir potansiyele sahip olduğunu ve çevrimiçi eğitime olan gereksinimi ortaya koymuştur (Ali, Hodson-Carlton ve Ryan, 2005). Johnson (2005), hemşireler açısından çevrimiçi programların yararlarını aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. Öğrenen-ders yöneticisi etkileşimini artırması,
2. zaman ve yere bağlı olmayan bir iletişim sağlanması,
3. zamanın daha uygun ve verimli kullanılması,
4. öğrenenlerin, kişisel etkileşimler ve akranları aracılığıyla başarı için güdülenmesi,
5. coğrafi uzaklıkları ortadan kaldırması,
6. öğrenenlerin farklı şehir ve ülkelerde olsalar bile grup içinde birlikte çalışabilmesi,
7. farklı yaş, cins, etnik gruplardaki öğrenenlerin bir proje üzerinde ortak çalışabilmesi, bunun farklı ülkeler/kültürler arasındaki karşılıklı anlayışı çoğaltması ve iletişim becerilerini geliştirmeye katkıda bulunması,
8. utangaç ve içe kapanık öğrenenleri derse katılım için güdülemesi,
9. öğrenenlerin, diğer öğrenenlerin sorulara verdikleri yanıtları okuduğunda onlara ilişkin daha kapsamlı açıklamalar yapmak istemesi,
10. bilgilerin yazılı biçimde saklanması ve depolanması,
11. çeşitli konularda ortak toplanan bilgilerin veritabanında paylaşılması,
12. öğrenenlerin farklı hızlarda çalışabilmesine olanak sunması,
13. öğrenenlerin mesleksi konulara ilişkin araştırma becerilerini geliştirmesi,
14. öğrenenlerin tartışmalara katılmadan önce gönderecekleri yanıtlar üzerinde düşünebilmesi ve
15. öğrenenin derse katılımı, katılım zamanı ve gelişiminin daha iyi izlenebilmesi.

Johnson'ın araştırma sonuçlarına bakıldığında çevrimiçi dersler; hemşirelerin, eğitim programlarına ulaşmada yaşadıkları sorunları ortadan kaldırarak, onların etkili ve verimli bir eğitim almalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda, hemşirelerin eğitimlerini sürdürme istemlerine yanıt verebilen uzaktan çevrimiçi eğitim yoluyla nitelikli hemşirelik eğitimi programlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Hemşirelik bilgi ve uygulama becerilerinin yanı sıra; onlara farklı durumlarda, farklı yaklaşımları gerektiren bakış açılarının da kazandırılması gerekmektedir. Uzaktan çevrimiçi eğitim yoluyla hem hemşirelik bilgi ve uygulama becerilerinin hem de eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması, toplumun nitelikli hemşirelik hizmetlerine duyduğu gereksinime yanıt verecektir (Reiners, 2005).

Alanyazında, uzaktan çevrimiçi eğitim yolu ile nitelikli hemşire yetiştiren çok sayıda hemşirelik eğitim kurumlarının olduğu gözlenmektedir¹. Bu araştırmanın kuramsal temelini; yapıcı kurama dayanması, uzaktan çevrimiçi olması, hemşire öğrenenlere yönelik olması ve hala Teksas Üniversitesi'nde uygulanıyor olması nedeniyle Fay, Selz ve Johnson (2005) tarafından geliştirilen *ALINE (Active Learning In Nursing Education)* modeli oluşturmaktadır. ALINE modelinde; öğrenme etkinlikleri, öğrenen merkezli yaklaşım, etkileşim, hemşirelik yeterliliklerine odaklanma ve geribildirim unsurları yer almaktadır.

Hemşirelerin tıp bilimleri ve teknoloji alanındaki ilerlemelere koşut olarak hemşirelik mesleğinde gelişen ve değişen durumlara uyum sağlamalarında, var olan kuramsal bilgi ve uygulama becerilerini güncellemeleri gerekmektedir. Bunun en etkili ve verimli yolu hemşirelerin mezuniyetlerinden sonra da eğitimlerine devam etmelerini sağlayacak sürekli eğitim olanaklarının geliştirilmesidir. Ancak, çalışma ve aile yaşamına ilişkin yetişkin sorumlulukları olan hemşireler, çalışma saatlerinin ve mekânlarının uygun olmaması nedeniyle sürekli eğitim olanaklarına ulaşmada sorunlar yaşayabilmektedirler. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi eğitim, hemşirelerin bu engelleri aşmasında ve sürekli eğitim olanağına sahip olmasında çözüm olabilir. Ancak hemşirelerin çevrimiçi öğrenme ortamlarına ilişkin var olan eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi, çevrimiçi programların hazırlanması aşamasında önem kazanmaktadır.

¹ Konuya ilişkin ayrıntılı açıklamalar bu çalışmanın ikinci bölümü olan alanyazında verilmiştir.

Türkiye’de sürekli hemşirelik eğitimi sunabilecek çevrimiçi eğitim programlarının yapılandırılmasında hemşirelerin var olan eğitim gereksinimlerinin neler olduğu bilinmemektedir. Bu bağlamda araştırma sorunu, uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin eğitim gereksinimlerinin belirlenmesinde hemşirelerin görüşlerinin neler olduğunun açığa çıkarılmasıdır.

1.2. Amaçlar

Bu araştırmanın genel amacı, “*Çevrimiçi Öğrenmeye İlişkin Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesinde Hemşirelerin Görüşleri Nelerdir?*” sorusuna yanıt aramaktır. Çalışmanın temel sorusuna, ALINE modelinde yer alan *öğrenme etkinlikleri, öğrenen merkezli yaklaşım, etkileşim, hemşirelik yeterliliklerine odaklanma ve geribildirim’e* ilişkin aşağıdaki alt sorularla birlikte yanıt aranmıştır:

Çevrimiçi öğrenme ile sunulan hemşirelik eğitiminde;

1. hangi etkinliklere(yazma, dinleme, okuma, tartışma, görsel) yer verilmelidir?
2. öğrenen merkezli eğitim nasıl verilmelidir?
3. etkileşim kimlerle ve nasıl sağlanmalıdır?
4. gerekli kuramsal bilgi ve uygulama becerileri nasıl kazandırılmalıdır?
5. geribildirim nasıl sunulmalıdır?

1.3. Sınırlılıklar

1. Araştırma; İç Anadolu Bölgesi’nde, 2000 yılında nüfusu 557.028 olan bir ilde gerçekleştirilmiştir.
2. Araştırmanın gerçekleştirildiği ilde bulunan, X üniversite hastanesinden 15 ve Y üniversite hastanesinden 5 çalışan hemşire çalışmaya gönüllü olarak katılmıştır.
3. X üniversite hastanesi ve Y üniversite hastanesinden araştırmaya katılan hemşireler; Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Hemşirelik Önlisans Programı’ndan (AÜAÖFHÖP); 1993–2007 tarihinde mezun olan hemşirelerdir.

4. Araştırma verileri 03-26 Mart 2008 tarihleri arasında bireysel yüz yüze görüşmeler yoluyla toplanmıştır.

1.4. Önem

Hemşirelerin çevrimiçi öğrenmeye ilişkin görüşleri gelecekteki uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitimi çalışmalarına temel oluşturabilir. Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi eğitime ilişkin gereksinim ve algıları doğrultusunda planlanan kaliteli çevrimiçi hemşirelik eğitimi; kendilerine, sağlık kurumlarına ve uzaktan eğitim yoluyla hemşirelik eğitim hizmeti sunan/sunacak kurumlara katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır. Daha ayrıntılı incelendiğinde çalışma;

1. hemşirelere; işyerindeki statülerine, özgüvenlerinin artmasına, sağlık ekibinin diğer üyeleri tarafından algılanış biçimine, mesleki araştırmalara olan ilgilerine, ücretlerine, kuramsal bilgiyi uygulamalarına;
2. sağlık kurumlarına; hasta ve sağlıklı bireylere verilen hizmetlere, bakım ölçütlerinin yükseltilmesine, ekip çalışmasına, bilimsel çalışmalara, zaman ve kaynakların ekonomik kullanılmasına ve
3. uzaktan eğitim yoluyla hemşirelik eğitim hizmeti sunan/sunacak kurumlara; örnek olma, model oluşturma ve uzaktan eğitim uygulamalarını yaygınlaştırmaya olan katkıları açısından önemlidir.

1.5. Tanımlar

AÜAOFHÖP:

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Hemşirelik Önlisans Programı. Sağlık meslek lisesi mezunu hemşirelerin başvurduğu bir programdır. Şu an programa öğrenci alınmamaktadır.

Çağdaş Hemşirelik Rolü:

Hasta ve sağlıklı bireyi, aile ve toplumu esas alan bütüncül bir yaklaşımdır.

Çevrimiçi (Online):

İnternet bağlantısı sayesinde bilgisayarların aynı halka içinde bağlı olma durumu.

Çevrimiçi Öğrenme:

Web tabanlı öğrenme, e-öğrenme, başlangıçta çevrimiçi öğrenme yerine kullanılmıştır. Bilgisayar destekli öğrenme ya da İnternet tabanlı öğrenme olarak da adlandırılan, İnternet kullanımını gerektiren uzaktan eğitimin bir şeklidir.

Ders Yöneticisi:

Bu araştırmada, bir uzaktan çevrimiçi eğitim programını ya da dersini tasarlayan/sunan danışman ve rehber uzman olarak tanımlanmaktadır.

Durum Çalışması (Case Study):

Ne, nasıl ve neden gibi soruları temel alan ve araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinlemesine incelemeye olanak veren niteliksel bir araştırma yöntemidir.

Eleştirel Düşünme:

Tutum, bilgi ve becerilerin bir sentezidir (Profetto-McGrath, 2003).

Eşzamansız Öğrenme:

Bilgisayar ve İnternet bağlantısının olduğu, herhangi bir yer/zamanda gerçekleşen, öğretici/öğrenen için ulaşılabilirlik ve esneklik içeren çevrimiçi bir öğrenmedir (Wilson-Robbins, 2006).

Etkileşim:

Öğrenenlerin derste kullanılan teknolojik ortam, öğretici, diğer öğrenenler ve ders içeriğiyle bağlantısıdır (Thurmond, 2003).

Görüş:

Hemşirelerin araştırılan olgulara ilişkin düşüncelerini ifade etmesidir.

Hemşirelik:

Var oluş nedeni sosyal gereksinimler olan uygulamalı bir disiplindir (Evers, 2003). Bireyin, ailenin ve toplumun mevcut ve olası sorunlara karşı fizyolojik ve psikososyal gereksinimlerinin holistik ve hümanistik bir yaklaşımla tanımlanmasını ve tedavi edilmesini hedefleyen bir meslektir (Karadağ ve Uçan, 2006).

Hemşirelik Süreci:

Sağlıklı/hasta bireyin, ailenin/grupların bakım gereksinimlerinin/sorunlarının belirlenmesi, gerekli hemşirelik girişimlerinin planlanması, uygulanması ve sonucun değerlendirilmesi gibiaşamalardan oluşan sistemli bir yaklaşımdır (Birol, 2007).

İnternet:

Dünya üzerindeki bilgisayar ağlarının telefon hatlarını kullanarak birbiri ile ilişkilmesi sonucu ortaya çıkmış olan herhangi bir sınırlaması ve yöneticisi olmayan uluslar arası en büyük bilgisayar ve bilgi iletişim ağı.

Öğrenen Merkezli Eğitim:

Öğrenenin özgür ve bütünlük içinde olduğu bir eğitim felsefesi temeldir. Bu nedenle öğrenme ve öğretme süreci, içerik ve amaçlar, öğrenme yöntemleri, değerlendirme yöntemleri ve destek mekanizmaların seçimi konusunda esneklik sağlamaktadır.

Öğrenme Stratejileri:

Öğrenenlerin öğrenmelerini artırmak için kullandıkları düşünme süreçleri ve etkinliklerdir (Olgren, 2000).

Yaşamboyu Öğrenme:

Doğumla başlayan ve yaşamboyu süren her yaş, meslek ve eğitimdeki insanların koşullarına bakılmaksızın öğrenme ihtiyaçlarını karşılayabildiği felsefi bir kavramdır.

Sağlama (Triangulation):

Üzerinde araştırma yapılan olgu hakkında ortak bir yapı oluşturabilmek için en az iki ya da daha fazla kuramın, veri kaynağının, yöntemin ve/veya araştırmacının hep birlikte işe koşularak verilerin toplanması ve analiz edilmesidir.

Sürekli Hemşirelik Eğitimi:

Hemşirelerin bilgi, beceri ve tutumlarını artırmak için tasarlanan sistematik mesleki öğrenme deneyimleridir.

Tanımlayıcı Analiz (Descriptive Analysis):

Araştırmadan elde edilen niteliksel verilerin temel özelliklerinin betimlenmesidir.

Uzaktan Eğitim:

Öğrenen ve öğreticinin fiziksel olarak farklı yer ya da zamanda, eşzamanlı ve eşzamansız ya da her ikisinin de olduğu eğitimsel teknoloji kullanımını gerektiren bir öğretimdir (Friedlander, 2006).

Web:

Öğrenen-ders yöneticisi-ders buluşmasını sağlayan; aynı ya da farklı yerlerdeki birey ve grupların bilgisayarlar yoluyla bağlanarak metin, veri, grafik gibi öğelerin paylaşıldığı elektronik ortamlar oluşturan bir teknolojidir (Erkunt, 2002).

2. ALANYAZIN

Bu araştırmada alanyazın iki bölümde ele alınmıştır: 1) hemşirelik ve hemşirelik eğitimi 2) öğrenenler açısından evrimii hemşirelik eğitimi. Dünyadaki ilgili alanyazın incelediğinde; uzaktan evrimii eğitim kavramının yerine ya da birlikte Web tabanlı eğitim, e-öğrenme vb. kavramlarının da kullanıldığı gözlenmektedir (McGill ve Hobbs, 2008). Bu nedenle uzaktan evrimii öğrenmede var olan eğitim gereksinimlerinin belirlenmesinde hemşirelerin görüşlerinin incelendiği bu araştırmanın alanyazın bölümünde, yukarıda söz edilen kavramların geçtiği araştırmalara da yer verilmiştir.

2.1. Hemşirelik ve Hemşirelik Eğitimi

Hemşireler sağlık ekibi içinde yer alan ve sağlık sisteminde önemli işlevlere sahip sağlık bakım çalışanlarıdır. Hemşire bilimciler, hemşireliği, bilim ve sanattan oluşan bir meslek olarak tanımlamasına karşın; tıp, eczacılık, psikoloji gibi diğer disiplinlerle karşılaştırıldığında daha düşük bir statüye sahip olduğu gözlenmektedir (Thupayagale ve Dithole, 2005).

Hemşirelik kuramsal bilgi ve beceri gerektiren bir sağlık disiplindir. Bu bilgi ve beceriler sağlık alanındaki gelişmelere bağlı olarak güncellenmek durumundadır. Modern teknoloji ve küreselleşme, dünyanın her yerindeki ekonomik, politik ve sosyal etkinlikler üzerinde değişimlere yol açmıştır (Seloilwe, 2005). Hemşirelik mesleği de bu gelişmelerden payına düşeni almıştır. 1970’lerin başında çalışma alanları sadece klinik ya da hastaneler olan hemşireler, günümüzde okul, fabrika, özel işyerleri, sosyal bakım evleri vb. kurumlarda ve farklı ülkelerde çalışma olanağı bulabilmektedir. Bu nedenle, eğitimin uluslararası niteliğe sahip olması diğer disiplinlerde olduğu gibi hemşirelik eğitiminde de önem kazanmaktadır (Seloilwe, 2005).

2000’li yılların başında, sonuçlara dayalı uygulamalarda ustalaşan ve klinik liderliğe hazırlanan; meslekte kalan, mesleğin gelişimine katkıda bulunan; eğitimlerini/ yeteneklerini uygulayan; toplumun gelişen sağlık bakım gereksinimlerine yanıt veren bakım sistemlerini yaratabilecek ve yönetecek nitelikli hemşirelere gereksinim

duyulmaktadır (Bartels, 2005). Hemşirelik eğitimi; öğreticilerin en son geçerli olan hemşirelik ve tıbbi gelişmeleri, öğretme tekniklerini ve öğrenenlere eğitim olanakları sunan en iyi kaynakları bulmasını gerektiren çok boyutlu bir meslektir (Macy, 2007) ve hemşirelik eğitiminde hedef, kendine güvenen, bağımsız karar verebilme yeteneğine sahip, hemşirelik etkinliklerini uygulayabilen bir öğrenci yetiştirmektir (Jerlock, Falk ve Severinsson, 2003).

Mackenburg-Mohn'a (2006) göre, farklı öğrenme bileşenlerinden oluşan hemşirelik eğitiminde, öğrenenler; ilk olarak fizyopatoloji, hemşirelik kuramları, hemşirelik felsefesi, iletişim ve etikten oluşan kuramsal hemşirelik bilgilerini öğrenmek, ardından güvenilir ve etkili hemşirelik bakımının sunulmasında gerekli olan çeşitli psikomotor becerileri kazanmak zorundadır. Yukarıda söz edinilen becerileri kazandıktan sonra hemşireler, sağlık bakım kuruluşlarında, öğrendikleri kuramsal bilgi ve becerileri hasta bakımında uygulama olanağı buldukları klinik eğitimi almalıdır. Kliniklerdeki uygulama, hemşire öğrenenlere eleştirel düşünme becerilerini kullanmak için fırsat sunmaktadır. Ancak klinik eğitimde bütün öğrenenler, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede yeterli zamanı bulamamaktadır. Bu nedenle, bilgisayar ve Web tabanlı öğrenme, hemşire eğitimciler tarafından öğrenenlerin eleştirel düşünmeyi uygulamaları için klinik eğitimde yardımcı olarak kullanılmaktadır (Mackenburg-Mohn, 2006). Nitelikli bir hemşirelik eğitimi programı hazırlamak kadar eğitimi alan kişilerin eğitim düzeyleri de mesleğin gelişiminde ve saygınlığını kazanmasında önemlidir. Başlangıçta sadece uygulama boyutu ile tanınan hemşirelik mesleği, artık sorunlara sistematik yaklaşarak tanı koyan, amaçlar oluşturabilen, planlama yapan, uygulayan ve sonuçları değerlendirebilen, tüm bunları yaparken eleştirel düşünme becerilerini kullanabilen bireyler tarafından icra edilen bir meslek haline gelmektedir. Meslek üyelerinin sorunlara sistematik yaklaşımını gerektiren eleştirel düşünme becerilerini kazanabilmeleri onların yaşam ve deneyimlerinin zenginliğine bağlıdır. Bu nedenle, hemşirelik eğitim programlarına giriş düzeyleri önem kazanmaktadır.

Budgen ve Gamroth (2008), hemşirelik eğitim programlarına giriş düzeyinin, eğitimin kalitesini artırma ve uygulama boyutunun yanında akademik bir disiplin olarak da tanınması için üniversitelere doğru kaydığını, bu süreç içinde hemşire öğrenenlerin

uygulama bilgilerini geliştirmelerine yardım eden çeşitli eğitim modellerinin tasarlandığını ve kullanıldığını ifade etmektedir. Uygulama tabanlı disiplinlerde öncelikli görevin, öğrenenlerin yeterli akademik hazırlığının ve gerçek yaşam deneyimlerinin garantilenmesi olduğunu; ancak, bu şekilde öğrenenlerin bilgi ve becerilerini temellendirerek geliştirebileceklerini belirtmektedir (Budgen ve Gamroth, 2008).

Türkiye’de hemşireler sağlık meslek lisesi, önlisans, lisans ve lisansüstü gibi farklı eğitim programlarından mezun olduklarından, uygulama alanlarında farklı mezuniyet derecelerine sahip hemşireler bulunmaktadır. Ancak; bu hemşireler, uygulama alanlarında birlikte çalışmaktadır. Lisansüstü hemşirelik eğitimi alanlar ise daha çok hemşirelik eğitimi veren akademik kadrolarda yer almaktadır. Türkiyede lisansa dayalı ilk eğitim 1955 yılında Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu’nda başlamasına ve bu Avrupa düzeyinde lisansa dayalı ilk okul olmasına (Erdil, 2000) karşın; hemşirelik eğitiminde 2000’li yıllarda hala bütünlük sağlanamamakta; hemşirelerin eğitim düzeylerindeki yukarıda tartışılan bu farklılıklar sürmektedir. Bu bağlamda, uzaktan eğitim yöntemleri, hemşirelik eğitim programlarındaki var olan farklılıkları ortadan kaldırmaya, hemşirelik eğitimi üniversite düzeyine temellendirmeye yardım edebilirler. Ancak; uzaktan eğitim yöntemlerinin kullanıldığı hemşirelik eğitimi programları, yerleşkede sunulan aynı akademik standart ve kabul ölçütlerini karşılaması gerekmektedir (Alliance for Nursing Accreditation, 2002). Uzaktan eğitim yolu ile hemşirelik eğitimi sağlamada hedef; sorun çözme, karar verme, liderlik yeteneği aracılığıyla yeni bilginin oluşturulması, nedenleri sorgulama ve mesleki uygulama olmalıdır (Singleton, 2005). Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi ile mesleğin kalitesinde ve saygınlığında önemli gelişmeler olabilecektir. Dünyada; Amerika, Kanada, İngiltere, Avustralya gibi ülkelerde hemşirelik eğitiminde uzaktan eğitim yöntemleri kullanılmaktadır. Bu uygulamalarla ilgili farklı çalışma ve araştırmalar yapılmaktadır.

2.2. Öğrenenler Açısından Çevrimiçi Hemşirelik Eğitimi

Hemşirelik eğitiminde; çevrimiçi öğrenme ortamlarına geçiş, hemşire eğitimcilerin ve öğrenenlerin rollerinde önemli değişiklikleri gerektirmektedir. Öğrenenler; çevrimçi öğrenme ortamlarının merkezindedir ve kendi öğrenme sorumluluklarını üstlenmek durumundadır. Öğreticiler ise artık bilgi sağlayan, sunan kişiler değil; öğrenenlere, öğrenme kaynaklarına ulaşmalarında rehberlik eden, içeriğin anlaşılması için olanaklar yaratan ve geribildirim sağlayan kişiler olmaktadır. Web-tabanlı eğitim, içeriğin sunumunu değiştirmesine rağmen hemşire eğitimciler hala hemşirelik eğitiminin geleneksel eğitim ilkelerini destekleme sorumluluğu taşımaktadır. Kavramsal çerçeve, program sonuçları ve öğrenenin öğrenme amaçları çevrimiçi eğitimde değişmemektedir (Alexander, Polyaka-Norwood, Johnston, Christensen ve Loquist, 2003; Johnson, 2008).

Aşağıdaki alt bölümler, konular arasında bir bütünlük ve düzen sağlanması açısından ALINE modelini (Fay, Selz ve Johnson, 2005) oluşturan başlıklardan yola çıkılarak oluşturulmuştur.

2.2.1. Öğrenme Etkinlikleri

Öğrenme hedeflerini oluşturan hemşireler, uzaktan öğrenenler olarak, bu hedefleri gerçekleştirecek öğrenme etkinliklerini de kendileri seçmektedir. Öğrenenler; okuma, dinleme, düşünme, tartışma ve yazma gibi bazı etkinlikler yoluyla düşünmeyi, sorgulamayı, bilgi kaynaklarına ulaşmayı, neden-sonuç arasında ilişki kurmayı öğrenmektedir. Fay, Selz ve Johnson (2005) çevrimiçi eğitimin, hemşirelerin yukarıda sözü edilen bu öğrenme deneyimlerine daha etkin bir şekilde katılmasına olanak sağladığını ifade etmektedirler. Suliman'a (2006) göre, güvenli hemşirelik bakımının sağlanabilmesinde eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması, hemşirelik eğitiminin amaçlarından birini oluşturmaktadır. Hemşire eğitimcilerin ana endişeleri, öğrenenlerin öğrenme biçimlerini ve eleştirel düşünme eğilimlerini belirlemektir; çünkü öğrenme biçimleri ve eleştirel düşünme eğilimleri onların gelişiminde kullanılan öğretme yöntemlerini etkilemektedir (Suliman, 2006).

Andrusyszyn, Cragg ve Humbert (2001), hemşirelerin nasıl öğrenecekleri konusundaki tercihlerini; onların yaşam koşulları, öğrenmeye yaklaşımları, içeriğin özel tipi ve teknoloji ile ilgili deneyimlerinin belirlediğini söylemektedirler. Öğrenenler en iyi nasıl öğrendiklerini sıraladıklarında; önce okuma, tartışma, gözlem, uygulama ve son olarak yansıtma gelmektedir. Her etkinlik bir bütünlük içinde kullanıldığında etkisi daha fazla olacaktır. Örneğin, okuma etkinliği, süreç ve becerileri öğrenmede yararlı olmakta; ancak, bu becerileri kullanmada ustalaşmak için laboratuvar ve klinik uygulamalar da gerekmektedir. Wynen'nin 1997'de yaptığı araştırmasında hemşire katılımcıların yarısının dinleyerek öğrendiğini belirtmektedirler (Andrusyszyn, Cragg ve Humbert, 2001).

Shuster, Birkholz ve Petri'nin (2005), Web-tabanlı ders tasarımı ve öğretme sürecinde hemşirelerin deneyimlerine ilişkin yaptıkları çalışmada, öğrenenlerin seçmeli, yazılı ve uygulamaya dayalı ödevleri daha çok sevdikleri ortaya çıkmıştır. Pelz (2004) etkili bir çevrimiçi öğrenme sağlamak amacıyla yaptığı çalışmasında ise en önemli öğrenme etkinliğinin, hemşireleri uzaktan öğrenenler olarak tartışmalara yönlendirmek olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin, bu öğrenenler, Web kaynaklarını araştırıp bulma, okuma ve daha sonra da tartışmalara yönlendirilebilirler. Sözü edilen bu etkinliklerde öğretici sadece yönlendiren, gerekli yapı ve yönergeleri veren, geribildirim sağlayan ve sonucu değerlendiren kişi olmaktadır.

Mackenburg-Mohn (2006), bilgisayar tabanlı ya da çevrimiçi öğrenme etkinliklerinin en azından geleneksel öğrenme etkinliklerinden daha iyi olabileceğini söylemektedir. Ona göre; hemşirelik eğitiminde eleştirel düşünme becerisi önemli bir konudur. Bütün hemşirelik eğitim programları, kendi öğrenme etkinliklerinin, öğrencilerinin eleştirel düşünme becerisini artırdığını düşündüklerini; ancak, bu değişimi ölçen çok az hemşire araştırmacı olduğunu söylemektedir. Çalışmada, hemşire öğrenenler; çevrimiçi ya da bilgisayar tabanlı öğrenme deneyimlerinin kullanılmasından memnun olduklarını ifade etmektedir. Çalışmanın sonucu bu yöntemlerin hemşire öğrenenler için daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak hemşire öğrenenler; okuma, yazma, tartışma, dinleme vb. etkinliklerin birlikte yer aldığı uzaktan çevrimiçi eğitim programlarına daha etkin katılabilir ve geleneksel olarak sunulan hemşirelik eğitim programlarında olduğundan daha etkili bir öğrenme gerçekleştirebilirler.

2.2.2. Öğrenen Merkezli Yaklaşım

Çevrimiçi eğitimde öğretmenin rolü, merkezde olan ve bilgiyi sunan, içerik uzmanlığından; öğrenmeyi kolaylaştıran, danışman biçimine dönüşmektedir (Kurubacak, 2007). Bir uzman ve hemşire öğrenen arasındaki birebir ilişkide; uzman, öğrenen kişiye davranışsal ve bilişsel olarak örnek olma, bilimsel danışmanlık, duygusal destek, öneri sunma, mesleki ilişkileri sürdürme ve değerlendirme konularında *danışmanlık*; öğrenenler-öğreticiler arasında sürekli ve gerçek iletişimi devam ettirmek için teknik, eğitimsel, yönetsel ve sosyal etkinlikler sağlayarak *kolaylaştırıcı* olarak destek vermektedir (Murphy, Mahoney, Chen, Mendoza-Diaz ve Yang, 2005 ve Johnson 2005). Çevrimiçi öğrenme ortamlarında eğitimin odak noktasını oluşturan hemşire öğrenenler ve öğreticiler, belirlenen hedeflere ulaşmak için ortak bir çaba içindedir. Alley ve Jansak (2001) ve Egerton (2007), hemşire eğitiminde, nitelikli çevrimiçi derslerin, öğrenen merkezli öğretimin ilkelerine dayanması gerektiğini belirtmektedirler:

1. Bilgi öğrenenler tarafından yapılandırılmalıdır.
2. Öğrenenler kendi öğrenme sorumluluğunu almalıdır
3. Öğrenenler öğrenmek istediklerinde güdülenmelidir.
4. Dersler konuşma ve yansıtma için olanak sağlamalıdır.
5. Öğrenme etkinlikleri, farklı öğrenme biçimlerine sahip öğrenenlere göre düzenlenmelidir.
6. Bireysel ve ortak öğrenme etkinlikleri karıştırılmalıdır.
7. Hatalı ön öğrenmeler tanımlanmalı ve düzeltilmelidir.
8. Öğreticiler, tüm öğrenme sürecinde rehber ve aracı olmalıdır.

Vonderwell ve Turner (2005), aktif çevrimiçi öğrenmede iki süreç olduğunu, ilkinin öğrenenlerin ders içeriği ile meşgul oldukları, eleştirel düşünme, sorgulama, yansıtma

ve işbirliğini kullandıkları yapıcı bir yaklaşımın vurgulandığı süreç; diğerinin ise hedefler belirleme, planlama, denetleme ve öğrenme sürecini değerlendirdikleri, kendi öğrenmelerini düzenledikleri, karar verme süreci olduğunu belirtmektedir. Öte yandan öğrenenlerin kendi öğrenmelerini; ders materyalleri, diğer öğrenenler ve öğreticilerle ne sıklıkta etkileşeceklerini belirleyerek düzenlediklerini ifade etmektedirler. Mayville (2007), çalışmasında kendi öğrenmelerini düzenleyenleri nitelerken, Jonassen'ın tanımına başvurmuştur. Jonassen (2000), yukarıdaki özellikleri taşıyan bireyleri, kendi öğrenme hedeflerini oluşturabilen, bu hedeflere ulaştırabilecek etkinlikleri belirleyen ve bu etkinliklerin etkililiğini izleyenler olarak tanımlamaktadır. Reiners (2005), hemşirelerin, öğrenme durumlarına yaşam deneyimlerini getirdiklerini, en iyi etkin katılarak öğrendiklerini ve öğrendiklerini yaşama uyguladıklarında daha güdülendiklerini belirtmektedir. DiLello ve Vaast (2003), yetişkin yaşamına sahip olan hemşirelerin, öğrenme amaçlarının/özelliklerinin farklı olduğunu; çevrimiçi derslerin tasarımında bu amaçlarının/özelliklerinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Knowles'in 1970'lerde yazdığı "*Yetişkin Eğitimin Modern Uygulaması*" adlı kitabında sözü edilen yetişkin öğrenmenin temel ilkelerine göre yetişkin öğrenme ortamlarının aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekmektedir (DiLello ve Vaast, 2003):

1. Kendi öğretimlerinin planlanmasına ve değerlendirilmesine katılması
2. Hatalar içeren deneyimlerin öğrenme etkinlikleri için temel sağlaması
3. Kişi olgunlaştıkça, yaşantısının zenginleşmesi ve bu birikimin yeni şeyler öğrenmede temel oluşturması
4. En çok kişisel ya da mesleki yaşamları ile ilgili konulara ilgi duyması
5. Öğrendiklerini ertelemek değil, anında hayata geçirmek istemesi
6. Sorumlulukları ile ilgili bilgileri edinmeye daha fazla istek duyması
7. Sorun çözümünü merkeze alması

Knowles'in ilkelerine bakıldığında yetişkin öğrenen olan hemşireler için; öğrenme gereksinimlerinin/beklentilerinin dikkate alındığı, gerçek yaşamda sorumluluk aldıkları, ilgi duydukları konuların öncelikli olduğu, sorun çözümünün merkeze alındığı, öğrendiklerini anında uygulayabildikleri uzaktan çevrimiçi eğitim programlarının hazırlanması, onların kişisel ve mesleki yaşamlarında daha anlamlı olmaktadır. Barker (2003), uzaktan eğitim yoluyla sunulan derslerin hızla artması sonucunda hemşire

akademisyenlerin eğitsel ve teknolojik olarak yeni beceriler geliştirmek zorunda olduğunu ifade etmektedir. Barker, çevrimiçi derslerle ilgili öğrenme ve nitelik sorunlarına ilişkin endişeleri olan akademisyenlerin, eğitsel kuram ve ilkeleri kullanarak bu endişelerinin üstesinden gelebileceklerini vurgulamaktadır. Barker (2003), bu kuram ve ilkeler doğrultusunda öğrenmeyi artıran çevrimiçi programların tasarımında dikkat edilmesi gereken önemli noktaları aşağıdaki gibi sıralar:

1. Kalıcı ve derinlemesine öğrenmenin geliştirilmesi
2. Öğrencinin bilgiyi kazanması için çeşitli öğrenme stratejilerinin kullanılması
3. Öğrenenlerin, bireysel olarak ve grup içinde bilgiyi yansıtmayı, bilgiyi uygulamada kullanması
4. Program yeterlilikleri ile ilgili öğrenme etkinliklerinin sürekli olarak değerlendirilmesi
5. Öğrenenlerin derste sürekli etkin olması
6. Sık sık ve yapıcı geribildirim verilmesi
7. İçeriğin, konuyla ilgili olması
8. Öğrenenlerin öğrendiklerini hemen uygulayabilmesi
9. Geleneksel sınıflarda öğrenenlerden alınan benzer sonuçların çevrimiçi öğrenenlerden de beklenmesi

Barker'ın öğrenmeyi artıran çevrimiçi eğitim programlarının tasarımında vurgulamak istediği noktalar oldukça önemlidir. Hemşirelerin; etkin katılımının olduğu, gereksinimlerine uygun içeriğin belirlendiği, öğrendiklerini anında uygulama şansının verildiği ve özellikle uzaktan öğrenenler açısından önemli bulunan olumlu geribildirim kullanıldığı bir uzaktan çevrimiçi eğitim programında öğrenme, öğrenen merkezli, kalıcı ve anlamlı olabilir.

Pelz (2004), etkili bir çevrimiçi öğrenmeyi sağlamak için öğrenenlerin üç temel ilke doğrultusunda uygulamalar yapması gerektiğini ifade etmektedir:

1. Çalışmanın tümünün hemşire öğrenenlerin yapmasına izin verme,
2. Hemşire öğrenenler arasında, eşzamansız öğrenme yaşantılarında etkileşimli iletişim sağlama,

3. Hemşirenin bir birey olarak, sosyal, bilişsel ve öğrenme varoluşunu gerçekleştirmek için çabalama.

Yukarıda sözü edilen ilkelerde; hemşireler ortak bir konu bulmakta, araştırma, okuma ve tartışma etkinliklerine katılarak bu konuya ilişkin sonuçları sunmaktadır. Bu süreçte, öğrenenler kendi aralarında, öğreticiyle, içerikle, grupla, İnternet ile etkileşime girmektedir. Kendi duygularını ifade etme, diğerlerinin yanıtlarını anlama, katılma ve okuma etkinlikleri çerçevesinde hemşire öğrenenler için uzaktan çevrimiçi derslerde sohbet odaları oluşturulmuştur (Pelz, 2004). Aynı çalışmada, öğretme ve öğrenme denkleminde öğretmenin rolünün azaldığı da vurgulanmaktadır.

Kenny (2002), çevrimiçi öğrenen hemşirelerin deneyimlerini ortaya çıkarmak amacı ile 21 hemşire öğrenenle yaptığı nitel çalışmada; öğrenenlerin, Web-tabanlı öğrenme yöntemlerinin kendilerine, öğrenme hedeflerini ve gereksinimlerini tanımlamak, gerçekleştirmek için büyük bir sorumluluk/bağımsızlık verdiğini gözlemlemiştir. Geleneksel hemşirelik eğitiminde, programlar hemşire öğrenenlerin aktif katılımcılar olmalarını sağlamaktan çok onları edilgen alıcılar konumuna getirmektedir (Griscti ve Joco, 2006; Kenny, 2002). Öğreticinin olduğu didaktik bir yaklaşımla eğitim sunulan hemşire öğrenenler, ancak kendilerine verilen bilgiyle yetinmektedirler. Bu çerçevede uzaktan eğitim programlarının öğrenen merkezli yaklaşıma göre tasarlanması, hemşire öğrenenler açısından önemli olabilir. Kendi öğrenme sorumluluğunu alan öğrenenler, mesleki ve kişisel gelişimlerinin de sorumluluğunu hissedebilirler. Söz konusu bu süreç hemşireleri, kendilerine güvenen, farklı bakış açıları kazanan, sorunlara yaklaşımlarında, neden-sonuç ilişkisi kurabilen bireyler haline getirebilir.

2.2.3. Etkileşim

Aktif öğrenmenin gerçekleştirilmesinde öğrenenler; ortamdaki diğer öğrenenlerle, ders yöneticisi ve ders içeriğiyle etkileşim halinde olmalıdır. Christianson, Tien ve Luft (2002), çevrimiçi hemşirelik eğitiminde etkileşimin çok önemli olduğunu; etkileşimin çevrimiçi ortamlarla daha da artırılabilirliğini söylemişlerdir. Bu çalışmada, etkileşim

ALINE modeli (2005) kuramsal temel alınarak, öğrenen-ders yöneticisi, öğrenen-öğrenen ve öğrenen-içerik arasında olmak üzere üç boyutta incelenmiştir.

2.2.3.1. Öğrenen-Ders Yöneticisi Arasındaki Etkileşim

Sadece çevrimiçi öğrenme ortamlarında değil genelde öğrenmenin önemli bir kısmını *öğrenen-ders yöneticisi arasındaki etkileşim* oluşturmaktadır. Geleneksel uzaktan eğitim uygulamalarında, fiziksel uzaklık ve azalan iletişim ipuçlarının olduğu teknoloji ortamlı kurulumlar bulunması nedeniyle; *öğrenen-ders yöneticisi arasındaki etkileşim* ile ilgili etmenleri belirlemek aşağıdaki nedenlerden dolayı özellikle önemlidir (Dennen, Darabi ve Smith, 2007): Öğrenen ve ders yöneticisi arasındaki fiziksel uzaklık, psikolojik uzaklığa ve iletişim mesafesine yol açmaktadır. Uzaktan öğrenenler, ders yöneticisini düzenli olarak göremediklerinde yalnızlık duygusunu yaşamakta ya da iletişimin kesildiğini hissetmektedir. Bazı hemşire öğrenenlerde ise ders yöneticisinin fiziksel olarak yokluğu ve yeni öğrenme ortamlarının kullanılması onlarda korkuya neden olmaktadır. Düzenlenecek uzaktan çevrimiçi eğitim süreçleri ile kullanılan ortam ve öğrenen gereksinimlerine göre bu yalnızlık duygusunun üstesinden gelinebilir. Öğrenme etkinliklerinde öğretim amaçlarının gerçekleştirilmesi için öğrenen-ders yöneticisinin etkileşimi, ders yönetimi ve teknik unsurlarına odaklanabilir: Örneğin, kitaplarını aldılar mı? Ödevler nasıl teslim edilmeli? vb. Ancak, öğrenenlerin memnuniyeti, güdülenmelerinin bir parçasıdır ve öğrenme ortamlarında gözardı edilmemesi gereken bir durumdur (Dennen, Darabi ve Smith, 2007).

Hemşireler tarafından gerekli görülen ve eğitimciler tarafından desteklenen *öğrenen-ders yöneticisi arasındaki etkileşim*; içeriğin sunumundan sonra öğreticiler öğrencilerle etkileşerek bilgilenmenin olup olmadığı, becerilerin gösterimi ve/veya örnek olacak tutum ve değerlere destek olabilir (Moore ve Kearsley, 2005). Yukarıdaki söz konusu durum ders yöneticileri tarafından, öğrenenlerin öğrenme güdülerini ve konulara olan ilgilerini uyararak sağlanabilir; daha sonra ise onlara sunulan düşünce ya da bilginin kullanılması ve gösterilen becerilerin uygulanması konusunda öğrendikleri şeyleri uygulamalarında yardım edilebilir. Öğreticiler, öğrenenlerin ilerlemesini garantilemek için tasarlanan formal/informal testler ve değerlendirmeden sorumludurlar. Bunların

sonucunda öğreticilerin bu desteğinin doğası/boyutu, öğrenenlerin eğitim düzeylerine, öğreticilerin kişiliklerine/felsefelerine ve diğer durumsal/örgütsel etmenlere göre değişmesine karşın; her bir hemşire öğrenene uzaktan çevrimiçi eğitim programlarında danışmanlık, destek ve güdüleme hizmetlerini sunması önemlidir. Çevrimiçi öğreticiler, öğrenenlerin ödevleri ile birlikte; yüz yüze bir sınıf yoktur; ancak, ders yöneticisi, her bir hemşireyle eyleşimsel diyaloglara girmelidir. Böylece, ders yöneticileri ve öğrenenler genellikle bir dizi metinde ortak içeriği paylaşabilirler; ancak, Web sitesi, ses ve/veya videoteyp üzerinden gerçekleştirilen etkileşimlerde her bir öğrencinin sunuma yanıtı farklı olacağından; ders yöneticisinin her bir hemşire öğrenene vereceği yanıtta farklı olacaktır. Bazı öğrenenler açıklamaları yanlış anlarken; diğerleri aynı yanıtı ayrıntılı ya da basit bulabilir. Moore ve Kearsley'e (2005) göre, ders yöneticisinin, öğrenenlerin yeni bilginin uygulamasına ilişkin yanıtlarını değerli bulmakla birlikte; öğrenenler, sunulan içerikle etkileşimlerinde yalnız bırakılabilirler ve uygulama aşamasında, doğru bir şekilde uyguladıklarından emin olmak için konu hakkında yeterli bilgileri olmadıkları, zayıf kaldıkları durumlarda danışmanlık yapabilirler. Bu çerçevede, Gabbert (2007), çevrimiçi hemşirelik derslerinde öğrenen-ders yöneticisi etkileşimlerinde öğrenenlerin algısını incelemek amacıyla 227 kişi ile yaptığı betimsel ilişkisel çalışmasında hemşire öğrenenlerin çevrimiçi ortamlarda ders yöneticisi etkileşimini insancıl ve destekleyici bulduklarını ifade etmektedir.

Ders yöneticisinin, çevrimiçi öğrenmede etkileşimi artıran yaklaşımları oldukça önemlidir. Onların çevrimiçi derslere ilişkin görüşleri, derslerin sunumunu etkilemektedir. Geleneksel hemşirelik eğitiminden çevrimiçi hemşirelik eğitimine geçiş yapanların görüşlerinin alındığı nitel bir çalışmada, öğreticilerin çevrimiçi öğrenmeye geçişte; zaman yönetimi, öğreticiyi destekleme, öğreticinin duyguları, mesleki olarak öğreticinin gelişimi ve ders sunumundaki farklılıklara bakılmıştır (Macy, 2007). *Zaman aısından sonuçlar*; katılımcılar, çevrimiçi bir ders tasarlama ya da değiştirmenin ve teknolojik becerilerini güncellemenin çok fazla zaman aldığını, zaman yönetiminde birebir danışmanlığın yararlı olduğunu, gereksinim duyulan bilgi için insanları aramanın oldukça zaman aldığını ifade ederken; *öğreticiyi desteklemede*; katılımcılar, danışmanlık, ücretler, kurum yönetimi ve kaynaklar konusunda desteği önemli bir unsur olarak belirtmektedirler. ÖĞreticilerin uzaktan çevrimiçi eğitim uygulamalarında

duyguları; korku, değişikliğe direnç, hayal kırıklığı, kendilerine güvensizlikten oluşmaktadır (Macy, 2007). Öğretimsel açıdan, bilinmeyen, değişimin ve başarısızlığın korkusu çevrimiçi öğretimin başarıya ulaşmasında en büyük engeller olarak ifade edilmektedir. *Öğreticinin mesleki gelişiminde*; katılımcıların hepsi bu konuda farklı bakış açılarına sahip olabilirler. Bazı katılımcılar yerleşke içinde çevrimiçi hemşirelik öğretimine hazırlık için çalıştaylara katılabilir, bazıları herhangi bir ders alabilir, bazıları kurumları tarafından sunulan programların kullanımında çevrimiçi dersleri nasıl birleştireceklerini öğrenmek için yazılım derslerini deneyebilirler. Ancak; Macy'in (2007) araştırmasında, bir katılımcı uzaktan çevrimiçi öğrenme konusunda deneyim kazanmak için çevrimiçi bir derse öğrenen olarak katılmanın zorunluluğunu ifade etmiştir. *Ders sunumundaki farklılıklarda ise* katılımcılar, çevrimiçi derste öğrenenlerin kendi öğrenmelerinde daha fazla sorumluluğa sahip olduklarını ve öğreticinin kolaylaştırıcı olduğunu ve öğrencilerin ve öğrenenlerin kendi hızlarında çalıştıklarını bildirmişlerdir (Macy, 2007). Öte yandan, başka bir çalışmada öğrencilerin %80'inin, Web tabanlı derslerin planlanmasında 30 saatten fazla zaman harcadıkları belirtilmiştir (Christianson, Tien ve Luft, 2002).

Johnson'nın (2008), 12 öğretici ile yaptığı nitel bir çalışmada, öğrencilerin %66'sı çevrimiçi öğrenmeyi öğrenenler açısından tanımlamışlardır. Aynı çalışmadaki katılımcılar, Web tabanlı ortamlarda etkin bir şekilde öğrenme gerçekleştirebileceğini; öğretme ve öğrenme felsefelerini yeniden düşünmek zorunda olduklarını; Web tabanlı ortamların eleştirel düşünmeyi desteklediğini; kuramsal içeriğin yoğun olduğu derslerde öğrenenlerin daha yüksek bir düzeyde düşünceleri ve katılımları için çevrimiçi olarak desteklenebileceğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların tümü, Web tabanlı dersleri geliştiren ve bu yolla öğretim deneyimlerine sahip öğrencilerle sağlanan ortaklığın yararlı olduğunu düşünmektedirler. Ancak aynı çalışmadaki uzaktan çevrimiçi öğrencilerden bazıları, Web tabanlı derslerde içerikte değişiklik yapmanın zor olduğunu ve derslerin hazırlanmasında daha fazla zamana gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı ise uzaktan çevrimiçi eğitim ortamında öğrenmenin verdiği esneklik ve özgürlükle, harcadıkları bu zamanı telafi edeceklerini belirtmiştir. Öte yandan, bazı katılımcılar etkili iletişimin, çevrimiçi ortamlarda yeterli olmadığını savunmaktadırlar. Aynı çalışmada bir katılımcı, kendisini içe dönük olarak tanımlamış

ve çevrimiçi ortamların kendi yapısına uygun olduğunu ve kendisini bu ortamda rahat hissettiğini ifade etmiştir. Buna karşılık bir katılımcı kendisini dışa dönük olarak tanımlamış ve çevrimiçi ortamlarda ders vermenin kendisi için zor olduğunu ve yalnızlık duygusu yaşattığını söylemiştir. Son olarak, söz konusu bu çalışmaya katılan öğretmenlerin tümü, gelenekselden çevrimiçi ortamlara geçişi sağlayan ekipte; *içerik uzmanı*, *Web tabanlı eğitim uzmanı* ve bir *teknoloji uzmanının* gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

Moore ve Hart (2004), Web üzerinden tasarladıkları 8 haftalık ve 20 modülden oluşan *Hemşirelikte Araştırma Dersini* uygulamışlardır. Uzaktan çevrimiçi dersin tasarım ve uygulanmasında dersin başarısı için aşağıdaki üç noktayı önemli bulmaktadırlar:

1. tasarımın açık olması
2. katılımcılar arasında etkileşim
3. öğretmenlerle etkileşim

Yukarıda sözü edilen *Hemşirelikte Araştırma Dersinde*, konulara ilişkin çevrimiçi özet, sohbet odası, ilan panosu, haftalık duyuru panosu, e-posta, çevrimiçi çoktan seçmeli test ve elektronik veri tabanlarına ulaşma gibi olanaklar hemşire öğrenenlere sunulmuştur. Öğrenenler, araştırma dersine başlamadan önce, temel hemşirelik dersi ve değerlendirme dersi almışlardır. Bu iki giriş dersini aldıklarında; öğrenenlerin, teknolojiyle ve çevrimiçi veri tabanlarını kullanmada daha rahat olacakları düşünülmüştür. İki çoktan seçmeli test olmasına karşın yazma becerilerinin gelişmesi için yazılı ödevler yoğun olarak verilmiştir. Öğrenenlerin bu çalışmada, yazma becerilerindeki yetersizlik, yanlış anlama ve veri tabanlarını kullanma ile ilgili endişeler yaşadıkları gözlemlenmiştir. Dersin yöneticisi bu endişeleri azaltmak ve onları yönlendirmek için dersin ilk gecesinde mesaj panosuna dersin ödevlerine ilişkin görevleri tartışmak için haftalık mesaj göndermekte ve ofiste bulunduğu saatleri yazarak gereksinim duyduklarında kendisine ulaşabilme olanağı sunmaktadır. Bu çalışmanın sonunda öğrenenler, diğer öğrenenlerin sorularını ve yanıtlarını görebildiklerinden kendilerini yalnız hissetmediklerini, sıkılacaklarını düşünürken bunun tam tersi olduğunu söylemişlerdir.

Christianson, Tiene ve Luft'un (2002), yaptıkları araştırmada; bir hemşire öğretici, çevrimiçi ders ortamlarının yaratılmasındaki düşüncelerini şöyle açıklamaktadır: *“Tutumum tamamen değişti. Başlangıçta kuşkuluydum ancak şimdi bundan dolayı heyecanlıyım. Öğrencilerim, daha derinlemesine bakıyor, daha sıkı çalışıyor ve herşeyden öte daha çok öğreniyorlar”*. Aynı zamanda Christianson, Tiene ve Luft (2002), katılanların; çevrimiçi öğrenmeyi yoğun işbirlikli ve etkileşimli bir deneyim olarak tanımladıklarını belirtmektedirler.

Uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, öğrenen ve ders yöneticisi arasındaki etkileşim, hemşire öğrenenlerin derse ilgisini ve güdülenmelerini sağlayarak kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu almada öğrenenlere yardım edebilir. Ayrıca, hemşire öğrenenler, öğrenme ortamında ders yöneticisiyle etkileşime girerek soru/sorunlarına aldıkları yanıtlarla yalnızlık duygularını azaltabilirler.

2.2.3.2. Öğrenen-Öğrenen Arasındaki Etkileşim

Bir öğrenenle diğer öğrenenler arasında olan etkileşimin iki türü vardır (Moore ve Kearsley, 2005): İlki telekonferans teknolojilerine dayalı programlarda gruplar içinde ve gruplar arasında olan etkileşim; diğeri ise çevrimiçi ortamlarda bireylerin yüz yüze karşılaşmadıkları ve sanal bir gruptaki öğrenen-öğrenen etkileşimidir. Her iki ortamda da öğrenenler, güdülenmek için akranlarıyla etkileşime girmektedirler.

Sit, Chung, Chow ve Wong (2005), öğrenenlerin çevrimiçi öğrenme girişimlerine ilişkin görüşlerinin ortaya konulduğu, 198 hemşire öğrenenle yaptıkları nicel bir çalışmada; öğrenenlerin, çevrimiçi öğrenmenin kendi hızlarında ve kendi istedikleri zaman diliminde öğrenme olanağı sunduğunu belirtmişlerdir. Aynı çalışmada tüm katılımcılar, en büyük engel olarak ise bir konu üzerinde derinlemesine grup tartışmaları ve akranlarının desteğini oluşturmak için gerekli olan insan etkileşimi olanağının yetersizliğini görmüşlerdir. Bu bağlamda, Thurmond ve Wambach (2004), ilgili alanyazında, Web tabanlı eğitim ve bu eğitimin öğrenenler üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmalarında; etkili öğrenme için bilgisayarın kullanıldığı ortamlarda dört tip akran davranışının gerekli olduğunu vurgulamaktadırlar:

1. Katılım
2. Yanıt
3. Duyuşsal geribildirim sağlama
4. Kısa, odaklı mesaj

Takım çalışması ve işbirlikli öğrenme, öğrenenlerin grup içinde verilen ödevlerin tamamlanması için birlikte çalışmalarını içermektedir. Bu etkileşimin amacı ders içeriğinin anlaşılmasını ve eleştirel düşünmenin uyarılmasını geliştirmektir. Ortak projeler yalnızlık duygusunu azaltabilmektedir. Ancak, yukarıda sözü edilen çalışmanın katılımcıları, Web tabanlı derslerde takım ve grup projelerine katılması gereken öğrenenlerin derslerle ilgili daha az memnuniyet gösterdiklerini; bunun nedeninin ise yüz yüze iletişim olmaksızın ders ödevlerini tamamlamalarının zorlukları olabileceğini ifade etmişlerdir. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında öğrenenlerin arkadaşlarıyla etkileşimi, onların öğrenmelerine katkı sağlayabilir. Thurmond ve Wambach (2004), eşzamansız çevrimiçi derste diğer öğrenenlerle daha yoğun etkileşime giren hemşire öğrenenlerin öğrenme algısının yüksek düzeylerde olduğunu bildirmişlerdir. Aynı çalışmada öğrenenler, çevrimiçi ders tartışmalarına sonradan katılan öğrenenlerin, öğrenmelerini olumsuz bir şekilde etkilediklerini de ifade etmişlerdir (Thurmond ve Wambach, 2004).

White (2003), çevrimiçi hemşirelik eğitim sınıflarında öğrenenlerin algıladıkları etkileşim düzeyini belirlemek amacı ile iki farklı hemşirelik programlarında bulunan 161 hemşire öğrenenle çapraz karşılaştırmalı (cross sectional) bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmanın sonucunda bütün yaş gruplarının etkileşimi, yüksek düzeyde algılamalarının yanında; 50 ve daha üzeri yaşlardaki hemşire öğrenenler, genç yaştaki hemşire öğrenenlere göre çevrimiçi etkileşimden daha memnun olmuşlardır.

Hemşire öğrenenler, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında ülkenin farklı bölgelerinde ve şehirlerindeki diğer hemşire öğrenenlerle etkileşime girdiklerinde farklı deneyimler kazanabilirler. Ders konularına ilişkin ortak grup çalışmaları ve tartışma ortamları aracılığı ile aralarında gerçekleşen düşünce alış-verişi onların kişisel ve mesleki gelişimlerine katkıda bulunabilir.

2.2.3.3. Öğrenen-İçerik Arasındaki Etkileşim

Moore ve Kearsley (2005), uzaktan çevrimiçi öğrenmede her öğrenenin, içerikle etkileşerek onu kendi kişisel bilgisine dönüştürmek, kendi bilgisini oluşturmak zorunda olduğunu ve bu etkileşimin sonucunda öğrenenlerin anlayışlarında değişiklik meydana geldiğini ifade etmektedir. Dennen, Darabi ve Smith de (2007) buna benzer düşüncelerini; *öğrenen-içerik etkileşiminin* diğerlerine göre daha farklı ve durağan olduğunu; ancak, anlam çıkarabilmenin öğrenenlerin zihinsel becerilerine bağlı olduğu görüşü ile savunmaktadırlar. Benzer şekilde, Shuster, Birkholz ve Petri (2005), nitel ve nicel yöntemler kullanarak 219 hemşire öğrenen, 8 hemşire akademisyen ile yaptıkları çalışmada; hemşire öğrenenlerin, akademisyenlerin bireysel farklılıklarına bağlı olarak ders tasarımının dersten derse değiştiğini; ders tasarımı ve örgütlenmesi ile ilgili bu değişikliklerin yeni derslere başlandığında kafa karıştııcı olduğunu, aynı zamanda akademisyenlerin ders ile ilgili beklentilerinin açık olmadığını bildirmişlerdir. Thurmond ve Wambach (2004), uzaktan çevrimiçi sınıf içi etkinliklere katılma ve ders içeriğini çalışma ile ortaya çıkan; *öğrenen-içerik etkileşimini* etkileyen etmenlerin olduğunu belirtmektedir:

1. Ders içeriği ile sürekli temas
2. Ders tasarımının açıklığı
3. Zaman
4. Çevrimiçi ders tartışmalarına katılım
5. Ders içeriğinin sunum şekli

Ders içeriği ile sürekli temasta; hemşire öğrenenlerin, Web tabanlı derslerde, ders içeriği ile hafta boyunca bülten tahtasında tartışmalar, okumalar, grup üyeleriyle konuşmalar yoluyla etkileşim kurdukları belirtilmektedir. *Ders tasarımının açıklığına ilişkin,* eğer sunulan materyal her bir içerik alanı için aynı biçim kullanılırsa öğrenenlerin dersi daha kolay algılayabileceği belirtilmektedir. *Zamana ilişkin;* derse katılmak için zaman olmaması, ders içeriğiyle etkileşimin engellerinden biri olarak belirtilmektedir. 52 hemşire katılımcıdan toplanan verilerde, çalıştıkları ortamda ders içeriğine ulaşmak için zaman bulamadıklarını bildirmişlerdir. *Çevrimiçi ders tartışmalarına katılıma ilişkin,* çevrimiçi tartışmalarda öğrenenler, tartışmadaki diğer

katılımcılar tarafından sunulan konular ile ders içeriğini öğrenmektedir. *Ders içeriğinin sunum şekline ilişkin ise* dersin sunulmasında kullanılan ortamın öğrenenin ders içeriğini öğrenmesini etkileyebileceği belirtilmiştir.

Yukarıdaki araştırmaya benzer olarak yapılan bir çalışmada, Swan (2001), 73 çevrimiçi derse katılan 1400'ün üzerinde hemşire öğrenenden toplanan verilerden, öğrenenlerin derse katılım düzeyi ile öğrenmeleri arasında olumlu bir ilişki bulmuştur (Thurmond ve Wambach, 2004). Ayrıca, bu çalışmada, öğrenenler tartışmalara katıldıklarında öğrenmelerinin daha da arttığını belirtmişlerdir. Öte yandan, CD-ROM, elektronik bülten, eşzamansız tartışmalar için sohbet odaları ve e-postanın kullanıldığı çevrimiçi ve geleneksel biçimde sunulan iki dersin karşılaştırıldığı bir başka çalışmada, Navarro ve Shoemaker (2000), çevrimiçi öğrenenlerin dönem sonu sınav notları, geleneksel biçimde ders alanlardan daha iyi olduğu gözlemlemiştirler (Thurmond ve Wambach, 2004).

2.2.4. Hemşirelik Yeterliliklerine Odaklanma

Uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminin eğitsel odağı, hemşire öğrenenlere, hemşirelik yeterliliklerini kazandırmaktır. Uzaktan çevrimiçi eğitime ilişkin herhangi bir öğretim modelinde, öğrenme amaçları ve yeterliliklerini değerlendirebilen ölçütlerin yanı sıra hemşire olmanın yeterliliklerini sağlamak için gereken bilgi ve beceriler de açıkça tanımlanmalıdır (Fay, Selz ve Johnson, 2005).

Shin, Lee, Ha ve Kim (2006), 1999-2002 yılları arasında uzaktan çevrimiçi öğrenen 32 katılımcı ile yaptıkları çalışmalarında, bu öğrenci hemşirelerin 1., 2., 3. ve 4. öğretim yıllarındaki öğrenmelerindeki eleştirel düşünme eğilimlerini gözlemlemiştirler. Yıllar arasında açık fikirlilik, kendine güven ve olgunluğa ilişkin önemli farklılıklar bulunmuştur. Shin, Lee, Ha ve Kim (2006), hemşirelik eğitiminin, hemşirelere klinik ortamlarda eleştirel düşünmeye dayalı olarak doğru karar verebilme yeteneğine sahip bir eğitim sunmak yerine bilgi temelli değerlendirmeye odaklanmakta olduğunu, bu yüzden eğitim programlarının eleştirel düşünmenin gelişimine katkı sağlayıp sağlamadığını gözlemenin bir zorunluluk olduğunu ifade etmişlerdir.

Atack ve Rankin (2002), çevrimiçi tasarlanan *Sağlık Bakım İlişkileri* adlı uzaktan çevrimiçi derse kayıt yaptıran 57 hemşire öğrenenle, onların deneyimlerini ortaya koymayı amaçlayan çapraz karşılaştırmalı (cross sectional) bir araştırma yapmışlardır. Katılımcılar, derse evden ve işyerinden ulaşanlar olarak ikiye ayrılmışlardır. Hasta bakımında daha iyi eşgüdüm içinde olabilmek için hemşirelik kuramı, araştırma ve disiplinlerarası iletişimde, bilgi ve becerilerin gelişiminde hemşirelere yardım etmeyi amaçlayan bu 16 haftalık dersin içeriği, Web tabanlı olarak sunulmuştur. Ders tanımlanan haftalık konulara ilişkin eşzamansız öğrenen-öğretici ve öğrenen-öğrenen iletişimi için bir tartışma ortamını içermektedir. Liderlerin sağlık bakım sorunlarına ilişkin güncel tartışmalarının video kliplerini sunmak için CDROM kullanılmıştır. Bu araştırmanın sonunda öğrenenler, derse ilişkin çok memnun olduklarını ifade etmişlerdir. İşyerinden katılanlar, zaman yetersizliği ve çalışma ortamlarında bilgisayara erişimin sınırlı olduğunu bildirmişlerdir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi öğrenme, hemşirelik eğitiminin sağlanmasında etkili bir yöntem olabilir.

Harper (2007) çalışmasında; hemşirelikte eleştirel düşüncenin başladığı, inanç ve tutumların yer aldığı duyuşsal alanda öğrenmeyi kolaylaştırmak için tamamen çevrimiçi bir ders tasarlamıştır. Ön bilgi ya da öğrenmelerin harekete geçirilmesi, öğrenilmesi beklenen becerinin gösterilmesi, becerilerin görevlere uygulanması ve becerilerin gerçek dünya deneyimleriyle bütünleşmesi gibi öğrenmenin temel ilkelerine dayanan bu çevrimiçi derste öğrenme öncesi ve sonrası yaşlı hastalara ilişkin ayrımcı tutumları ölçmek için yarı deneysel bir çalışma yapılmıştır ve bu çalışma sonucunda öğrenci hemşirelerin, etkili bir şekilde duyuşsal öğrenmeyi gerçekleştirdikleri ortaya çıkmıştır.

Smith (2006), acil bakım ünitesinde çalışan hemşireler için ağrı yönetimi konusunda sürekli hemşirelik eğitim programında kullanılan Web tabanlı eğitim için, yapıcı öğrenme tasarımı ve metin tabanlı okuma öğretim tasarımı karşılaştırdığı ve değerlendirdiği deneysel bir çalışma yapmıştır. Metin tabanlı öğretim tasarımı öğrenen; alan uzmanı, arkadaşları, kolaylaştırıcı ya da teknolojiyle etkileşime girmemektedir. Bu iki farklı tasarımda öğrenme (bilgi, tutum, öğrendiklerini klinikte uygulama), memnuniyet ve tamamlama zamanına bakılmıştır ve araştırmanın sonuçları iki grup açısından anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir.

Roberts, Brannan ve White (2005), çeşitli nedenlerle meslekten ayrılmış olan hemşirelerin bilgilerini yenilemek amacıyla kuram, eleştirel düşünme, tartışma, klinik deneyim, sınavlar ve testlerin yer aldığı 8 haftalık etkileşimli çevrimiçi bir dersin zayıf ve üstün yönlerini değerlendirmek; bu dersin katılımcılarının deneyimlerini ortaya koymak için bir çalışma yapmıştır. Öğrenenler, derste yer alan, kuram, eleştirel düşünme, tartışma, klinik deneyim, sınavlar ve testlerin öğrenmelerine yardımcı olduğunu ve bu dersi almaktan memnun olduklarını belirtmişler.

Hemşireler çalışma alanlarında da çevrimiçi ortamları kullanarak bir soruna ilişkin veriler toplayabilmektedir. Buna örnek bir çalışma Im, Liu, Dormire ve Chee (2008), tarafından gerçekleştirilmiştir. Son zamanlarda yapılan çalışmalarda menapoza giren kadınlardaki semptomların önemli etnik farklılıklar gösterdiğine dayanarak beyaz ve hispanik olmayan, orta yaş kadınların menapoz deneyimlerini incelemek amacıyla çevrimiçi bir forum çalışması yapmışlardır. 23 kişinin katıldığı, altı ay boyunca süren foruma, menapoz semptomlarına ilişkin yedi konu rehberlik etmiştir. Katılımcılar konuya ilişkin mesajlarını istedikleri biçimde yollamışlardır.

Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamları; hemşire öğrenenlere, hemşireliğin gerektirdiği kuramsal bilgi ve becerileri, geleneksel ortamda didaktik olarak sunulan bilgi ve becerilere göre daha etkili bir şekilde kazandırabilir. Hemşire öğrenenler, uzaktan çevrimiçi ortamlarda sunulan kuramsal bilgi ve beceriyi kendi öğrenme biçimlerine, öğrenme hızlarına ve öğrenme zamanlarına göre alabilme esnekliğine sahip olduklarından etkili bir öğrenme gerçekleştirebilirler. Aynı zamanda hemşire öğrenenler, mezuniyetlerinden sonra çalışma ortamlarında hasta/sağlıklı bireylerin sağlık durumlarına ilişkin var olanları belirlemek, sağlık eğitimi vermek vb. amaçlarla da uzaktan çevrimiçi yöntemleri kullanabilirler.

2.2.5. Geribildirim

Turmond ve Wambach (2004), geribildirimi, öğrenmenin artması ile sonuçlanan etkinlik, durum ya da süreç ile ilgili öğrenen ve öğretici arasındaki bilgi alış-verişi olarak tanımlamaktadır. Aktif öğrenmede geribildirim, öğrenmenin kavranmasını, kalıcılığını güçlendirmek ve düzeltmek için bir yol sağladığından önemlidir. Sürekli geribildirim, öğrenenleri kendi öğrenme durumları hakkında bilgilendirmektedir (Fay, Selz ve Johnson, 2005). Çevrimiçi sunulan derslerle ilgili yapılan araştırmalarda, bu derslerin geleneksel olarak sınıf ortamında sunulan derslerden daha etkili olduğu gözlenmiştir. Hemşire öğrenenler, çevrimiçi sunulan derslerde, ders kaynaklarına ulaşma ve öğreticiden aldıkları geribildirimlerden dolayı memnun olmaktadır (Kearns, Shoaf ve Summey, 2004).

Auckland Üniversitesi Hemşirelik Okulunda fizyopatoloji dersinin değerlendirilmesinde, öğrenmeyi destekleyip desteklemediğini belirlemek amacıyla çevrimiçi anket kullanılmıştır. Anket, örnek olaylar verilerek her bir örnek olaya ilişkin 20 adet sorudan oluşmaktadır. Sorular yanıtlandıktan hemen sonra doğru ya da yanlış olduğunu bildiren geribildirim verilmektedir. Yanlış yanıt veren öğrenenler ders kitaplarının ilgili bölümüne yönlendirilmekte ve böylece ders kitaplarıyla ilgilenmeye güdülenmektedirler. Öğrenenler kendilerine anında verilen geribildirimle daha aktif olduklarını ve ders kitaplarını daha ayrıntılı okuduklarını belirterek memnuniyetlerini ifade etmişlerdir (Honey ve Marshall, 2003).

Moore ve Hart (2004), WebCT üzerinden verilen *Hemşirelikte Araştırma Dersi*'nin sonunda öğrenenlerin, ders yöneticisinden aldıkları geribildirim güdülenmelerini artırdıklarını, kendilerine cesaret verdiğini ve çevrimiçi araştırma dersini almaktan çok memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Kennedy (2007), çevrimiçi sorun-tabanlı öğrenme, geleneksel ders verme yöntemlerinde; öğrenme, bilgiyi transfer etmenin karşılaştırılması amacıyla çalışma ve kontrol gruplarının oluşturulduğu yarı deneysel bir çalışma yapmıştır. 14 stajyer hemşire öğrenenden oluşan çalışma grubuna, fizyopatoloji dersinde hematoloji ve solunum alanlarında çevrimiçi sorun-tabanlı öğrenme olayları verilmiştir. İki ay önce ileri fizyopatoloji dersi alan, yetişkin ve yaşlılık yönetim dersi

için aynı içeriği çalışan 16 kişiden oluşan bir başka grup ise kontrol grubu olarak kullanılmıştır. Değerlendirmede, her iki gruba da ders öncesinde ve ders sonrasında, aynı çok seçenekli/açıklamalı iki test verilmiştir. Bu çalışmanın sonucu, hemşire öğrenenlerin, yöntem ne olursa olsun uzaktan çevrimiçi testlerde yüksek notlar alabildiklerini göstermektedir. Bu çalışmaya katılan hemşire öğrenenler, çevrimiçi öğretme yönteminden oldukça memnun kaldıklarını da belirtmişlerdir. Söz konusu bu uygulamada, çalışmak için kütüphane kaynaklarına diledikleri yerden çevrimiçi ulaşmalarına izin veren bir yöntem olduğunu; uygulamanın eşzamansız olmasının ise yanıtlarını WebCT’de yayınlamada kendilerine esneklik sağladığını belirtmişlerdir. Yanıtları araştırmak ve yazmak, hemşire öğrenenlere diğerlerinin eleştirileri öncesinde yanıtlarını düşünme ve yansıma iznini de vermektedir. Bu araştırmaya katılan öğrenenler, çevrimiçi ortamlarda saklanamadıklarını ve eleştirel düşünme becerileri ile ders içeriğine ilişkin anında geribildirim alabildiklerini de belirtmişlerdir. Öte yandan, bu araştırmada hemşire öğrenenlerin mesajlarını çevrimiçi yayınlamaları, ders yöneticisine, katılımcıların sürekli kaydını oluşturmada yardımcı olmuştur.

Hemşire öğrenenlerin, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında aldıkları geribildirim, onlara öğrendiklerini değerlendirebilme olanağı, yalnızlık duygularını yok etme ve öğrenme isteklerinin oluşturulması ya da artırılmasında önemli katkılar sağlayabilir. Aynı zamanda geleneksel hemşirelik eğitiminde bir ayrıcalık olarak görülen öğretici ile yüz yüze etkileşime karşın uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde bire bir etkili ve yeterli geribildirim sunulması, hemşire öğrenenlerin öğrenmeleri üzerinde olumlu etkiler yapabilir.

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırma modeli, araştırmanın kuramsal temeli, araştırma deseni, araştırmaya katılanlar, veri toplama araçları, verilerin analizi, araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği ve son olarak da araştırmanın güçlü yönleri ile sınırları konusunda bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, Türkiye’de İç Anadolu Bölgesi’nde, 2000 yılında nüfusu 557.028 olan (TÜİK, 2007) bir ilde bulunan iki üniversite hastanesinde çalışan toplam 20 hemşire ile gerçekleştirilen nitel durum çalışmasıdır.

3.1.1. Nitel Araştırma

Bu araştırma başlangıçta, nicel bir araştırma olarak tasarlanmıştı. Ancak, çalışmanın planlama aşamasında hemşirelerle yapılan informal görüşmelerde, onların uzaktan çevrimiçi eğitim konusuna ilişkin ilgilerinin yetersiz olduğu gözlemlendi. Aynı zamanda, hazırlanan kapalı uçlu anket (Ek 1), uzaktan eğitim alanındaki uzman kişilere gösterildiğinde; bu uzmanlar, söz konusu anketin hemşireler tarafından anlaşılıp, içtenlikle yanıtlanarak geri döneceği konusunda tereddütlerini ifade ettiler. Ön araştırmadaki, yukarıda söz edilen bu iki gelişme sonucunda, üç uzaktan eğitim uzmanının önerileri doğrultusunda, bu çalışmada, öncelikle, var olan gerçek durumun *ne, neden nasıl* soruları ile derinlemesine sorgulanmasına ve bu bağlamda da nitel bir çalışma yapılmasına karar verildi. Nitel bir araştırmada sayısal sonuçlara ulaşılması önemli değildir; araştırmacının bu verileri derinlemesine analiz-sentez edebilmesi ve önyargısız tanımlama-yorumlama yapabilmesi zorunluluğu vardır (Gillham, 2000). Nitel yöntemler; araştırmacının araştırdığı durumun ne olduğunu anlaması için insanların yaptığı ve araştırmacıya söyledikleri kanıtlara odaklandığından (Patton, 2002); bu çalışmada hemşirelerin çevrimiçi öğrenmede var olan eğitim gereksinimlerini, onların kendi ifadeleriyle ortaya koymak amacıyla bu yöntem kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırmacı, verileri nitel araştırmanın tarafsızlık ilkesine

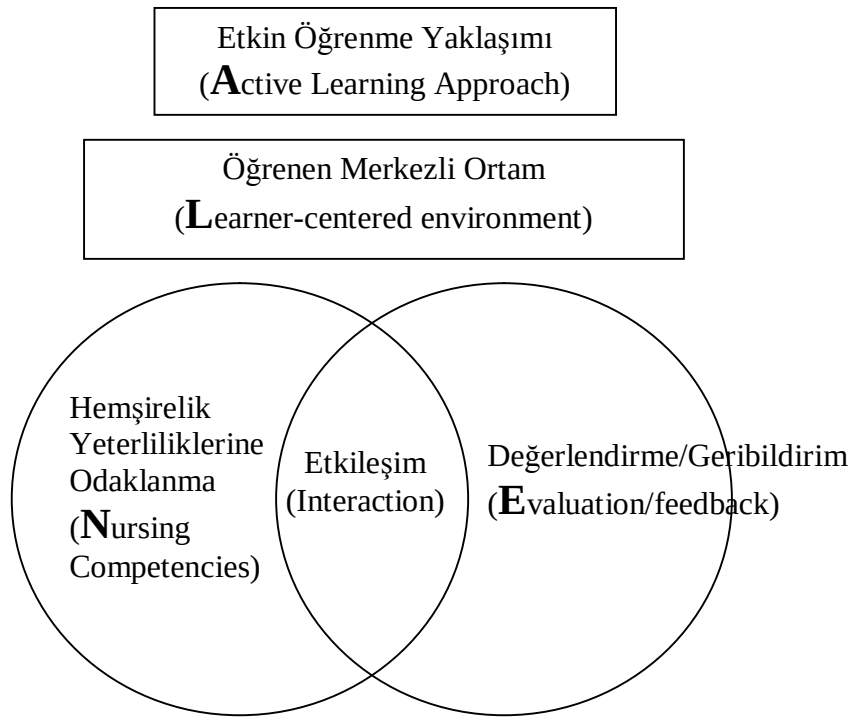
(Patton, 2002; Punch, 2005) uygun olarak toplamıştır; bir başka deyişle verileri toplama öncesinde, sırasında ve sonrasında herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Ayrıca araştırmacı, toplanan verileri, nitel araştırmanın gizlilik ilkesine (Punch, 2005) bağlı olarak elde edildiği biçimiyle kendi bilgisayarında saklı tutmuştur. Ancak, söz konusu araştırma verilerini iki uzman, verilerin kodlanması ve sağlamasının (triangulation) yapılması aşamasında görmüşlerdir. Nitel araştırmada; incelenen ortam (insanlar, varlıklar ve olaylar) var olduğu biçimiyle ele alınmakta olduğundan var olmayanlar araştırmanın amaçlarına uygun bir şekilde yaratılamamaktadır. Bu araştırmalarda; araştırmacı, incelediği ortama ilişkin sahip olduğu düşünce, duygu ve davranışlarını ertelemek ve ortama ilişkin topladığı verilerin özgün hallerini araştırmanın bitimine kadar korumak zorundadır (Punch, 2005).

3.1.2. Durum Çalışması

Bu araştırma, nitel bir durum çalışmasıdır. Durum çalışması; nicel çalışmaların aksine, olgular (fact) üzerinden genellemelere ulaşmak amacıyla değildir; aksine karmaşık ya da basit bir olayın (fenomen/görüngü) uygun bir yöntemle ayrıntılarına inilerek, kültürel ve sosyal açıdan tüm yönleriyle incelenmesidir. Olgular, bilimsel verilere dayalı, kanıtlanabilir özellikteki bilgi iken (wikipedia, 2008); olay; bir birey, bir rol, küçük bir grup, bir karar, süreç ya da sıra dışı farklı şey olabilir (Punch, 2005). Durum çalışmasında araştırmacı, araştırma sorularının oluşturulmasında oldukça önemli olması açısından inceleyeceği, odaklanacağı yönü, amaçlarını iyi belirlemeli, araştıracağı olayın sınırlarını açıkça tanımlamalıdır (Punch, 2005). Bu çalışmada amaç, uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin eğitim gereksinimlerinin belirlenmesinde hemşirelerin görüşlerinin neler olduğunun derinlemesine sorgulanarak ortaya çıkarılmasıdır. Bu verilerin sonuçlarını, gelecekte uzaktan hemşirelik eğitimi uygulamalarının gerçekleştirilmesinde kullanmak araştırmanın ikincil amacını oluşturmaktadır. Hemşirelerin görüşleri onların doğal çalışma ortamlarında, görüşme ve gözlem yoluyla alınmıştır.

3.2. Araştırmanın Kuramsal Temeli

Fay, Selz ve Johnson (2005) tarafından geliştirilen A.L.I.N.E. (Active Learning In Nursing Education) modeli; yapıcı kurama dayanması, çevrimiçi bir model olması ve Teksas üniversitesinde hâlâ kullanılıyor olması nedeniyle araştırmanın kuramsal temeli olarak alınmıştır (Şekil 1). Bu model, hemşire akademisyenlere, edilgen öğrenmeden etkin öğrenmeye geçişte yardım etmektedir. Öğrenenlerin etkin, akademisyenlerin ise hemşirelik yeterliliklerini kazanmada yol gösteren, kolaylaştıran kişiler olarak tanımlandığı model; çevrimiçi öğrenmenin sınıfıçi öğrenmeden farklı olduğu inancı ile geliştirilmiştir.

Şekil 1. ALINE (Active Learning in Nursing Education) Modeli

Öğrenenlerin eğilimleri, bilgiyi sunan öğreticiden, öğrenen merkezli bir ortamda öğrenenle etkileşime giren öğreticiye kaymaktadır. Bu geçişe yardım etmek amacı ile hemşirelik eğitiminde etkin öğrenme uygulamalarına rehber olarak ALINE modeli geliştirilmiştir. Bu model; öğrenme etkinlikleri, öğrenenin merkezde olması, yeterlilikleri kazanmak için etkileşime girmeleri; becerilerin daha uzun süre kalıcılığının sağlanması için birbiri üzerine inşa edilmesi ve öğrenenlerin sürekli olarak performanslarının değerlendirilmesini temel almaktadır. Bu unsurlar arasındaki ilişki

Şekil 1’de gösterilmektedir. Fay, Selz ve Johnson (2005), akademisyenlerin, geleneksel öğretimden, öğrenenin ilgisini yakalayan stratejilerin yer aldığı öğrenen merkezli programlara geçiş gereksinimlerinin farkında olduklarını; ancak, akademisyenlerin genelde bu geçişi yapmadıklarını/yapamadıklarını ifade etmişlerdir. Öğrenenlerin, öğrenme ortamıyla etkileşebilmeleri önemli bir farktır. Bu etkileşim bireysel ya da ortak etkinlikler aracılığıyla doğrudan hemşirelik yeterlilikleri ile ilgili geliştirilen konular üzerinde gerçekleştirilebilir. Modelde; *öğrenme etkinlikleri, öğrenen merkezli yaklaşım, etkileşim, hemşirelik yeterliliklerine odaklanma ve değerlendirme* yer almaktadır. Teksas Üniversitesi Hemşirelik Okulu’nda Geriatri Hemşireliği akademisyenleri bu modeli kullanmaktadırlar.

3.3. Araştırma Deseni

Bu bölümde araştırma alanına ilişkin nitel araştırma etiğine dayalı olarak gerçek isimler kullanılmamış; onun yerine alfabetik harflerle adlandırılmıştır. Bu bölümde X ve Y üniversite hastanelerinin tanıtımı, anlamlı örnekleme, katılımcılar ve özellikleri yer almaktadır.

3.3.1. Araştırma Alanı

Araştırma, İç Anadolu Bölgesi’nde, 2000 yılında nüfusu 557.028 olan bir ilde bulunan X ve Y üniversite hastanelerinde gerçekleştirilmiştir.

3.3.1.1. X Üniversitesi Hastanesi

İç Anadolu Bölgesi’nde bulunan X üniversitesi hastanesinde; *beyin cerrahi yoğun bakım*’dan 2, *dahiliye servisi*’nden 1, *hematoloji servisi*’nden 1, *psikiyatri servisi*’nden 2, *dermatoloji servisi*’nden 2, *pediatri enfeksiyon servisi*’nden 1, *anjio*’dan 2, *beyin cerrahi servisinde* 2 olmak üzere toplam 15 hemşire bu çalışmaya katılmıştır(Tablo 1).

X Üniversitesi Hastanesi Katılımcılarının Sayıları											
Servisler	Beyin cerrahi yoğun bakım	Beyin Cerrahi	Dahiliye	Hematoloji	Dermatoloji	Psikiyatri	Pediatri Enfeksiyon	Anjio	Yenidoğan	Çocuk cerrahisi	Toplam
Sayılar	2	2	1	1	2	2	1	2	1	1	15

Tablo 1. X Üniversitesi Hastanesi Katılımcılarının Sayıları

İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan X üniversitesi hastanesinde; *Dahili bölümler*; *Cerrahi bölümler*; *Temel Bilimler*; ve *Laboratuvarlar* bulunmaktadır (Tablo 2).

<i>X Üniversitesi Hastanesinin Tanıtımı</i>			
<i>Dahili Bölümler</i>	<i>Cerrahi Bölümler</i>	<i>Temel Tıp Bilimleri</i>	<i>Laboratuvarlar</i>
Adli Tıp Anabilim Dalı	Acil Tıp Anabilim Dalı	Anatomi Anabilim Dalı	<u>Biyokimya</u>
Aile Hekimliği Anabilim Dalı	Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı	Biyofizik Anabilim Dalı	<u>Mikrobiyoloji</u>
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı	Çocuk Cerrahisi Anabilim Dalı	Biyoistatistik Anabilim Dalı	<u>Patoloji</u>
Dermatoloji Anabilim Dalı	Genel Cerrahi Anabilim Dalı	Biyokimya Anabilim Dalı	<u>Radyoloji</u>
Enfeksiyon Hastalıkları Anabilim Dalı	Göğüs Cerrahisi Anabilim Dalı	Deontoloji Anabilim Dalı	Ameliyathane
Farmakoloji Anabilim Dalı	Göz Hastalıkları Anabilim Dalı	Fizyoloji Anabilim Dalı	
Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı	Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı	Histoloji-Embriyoloji Anabilim Dalı	
Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı	Kalp ve Damar Cerrahisi Anabilim Dalı	Mikrobiyoloji ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı	
Halk Sağlığı Anabilim Dalı	Kulak, Burun, Boğaz Hastalıkları Anabilim Dalı	Tıbbi Biyoloji Anabilim Dalı	
İç Hastalıkları Anabilim Dalı	Nöroşirurji Anabilim Dalı	Anatomi Anabilim Dalı	
Kardiyoloji Anabilim Dalı	Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı	<u>Biyofizik Anabilim Dalı</u>	
Nöroloji Anabilim Dalı	Patoloji Anabilim Dalı	<u>Biyoistatistik Anabilim Dalı</u>	
Nükleer Tıp Anabilim Dalı	Plastik, Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Anabilim Dalı	<u>Biyokimya Anabilim Dalı</u>	
Psikiyatri Anabilim Dalı	Üroloji Anabilim Dalı	<u>Deontoloji Anabilim Dalı</u>	
Radyasyon Onkolojisi Anabilim Dalı	Acil Tıp Anabilim Dalı	<u>Fizyoloji Anabilim Dalı</u>	
Radyoloji Anabilim Dalı	Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı	<u>Histoloji-Embriyoloji Anabilim Dalı</u>	
Tıbbi Genetik Anabilim Dalı	Çocuk Cerrahisi Anabilim Dalı	<u>Mikrobiyoloji ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı</u>	
Aile Hekimliği Anabilim Dalı	Genel Cerrahi Anabilim Dalı	<u>Tıbbi Biyoloji Anabilim Dalı</u>	

Tablo 2. X Üniversitesi Hastanesinin Tanıtımı

X üniversitesi hastanesi, 110 000 metrekare kapalı alana, 447'si hemşire olan 900 kadroya ve 867 fiili yatak kapasitesine sahiptir. Kütahya, Afyon, Bilecik illerinden gelen hastalara da hizmet veren bir bölge hastanesi konumundadır.

3.3.1.2.Y Üniversitesi Hastanesi

Y üniversitesi hastanesinde; dahiliye servisi'nden 2, cerrahi servisi'nden 1, acil servis'ten 2 hemşire olmak üzere toplam 5 hemşire araştırmaya katılmıştır (Tablo 3).

<i>Y Üniversitesi Hastanesi Katılımcılarının Sayısı</i>				
Servisler	Dahiliye	Cerrahi	Acil	Toplam
Sayılar	2	1	2	5

Tablo 3. Y Üniversitesi Hastanesi Katılımcılarının Sayısı

Y üniversitesi hastanesi, 4 ek bina ile birlikte toplam 4914 metrekare alan üzerine kurulmuştur. 75 yataklı (4'ü acil, 26'sı cerrahi, 27'si dahiliye, 8'i psikiyatri ve dermatoloji, 10'u şu an kapalı olan kadın doğuma ayrılmış) üniversite personeli ve öğrencilerine hizmet veren bir sağlık kuruluşudur. Hastanede otomasyon sistemi bulunmaktadır. Bir ağ (network), 3 sunucu ve ağa bağlı 80 bilgisayar vardır. Bu hastanede dahiliye, dermatoloji, kulak-burun-boğaz, nöroloji, ortopedi, genel cerrahi, plastik cerrahi, psikiyatri, diş ve acil poliklinikleri; hastanede yatarak teşhis ve tedavi görmeleri gereken dahili ve cerrahi sorunları olan hastalar için dahiliye, psikiyatri, dermatoloji ve cerrahi servisleri; 4 odalı ameliyathane; kan tahlillerinin yapıldığı biyokimya, mikrobiyoloji laboratuvarı; radyolojik görüntülerin alındığı radyoloji bölümü bulunmaktadır (Tablo 4).

<i>Y Üniversitesi Hastanesinin Tanıtımı</i>		
Poliklinikler	Dahiliye Dermatoloji Kulak-Burun-Boğaz Nöroloji Ortopedi Acil	Göğüs hastalıkları Genel cerrahi Plastik cerrahi Psikiyatri Diş
Bölümler	Dahiliye Servisi Cerrahi Servisi Psikiyatri servisi	Dermatoloji servisi Ameliyathane
Laboratuvarlar	Biyokimya Mikrobiyoloji	Röntgen Odyoloji

Tablo 4. Y Üniversitesi Hastanesinin Tanıtımı

3.3.2. Anlamalı Örneklem

İç Anadolu Bölgesi'nde, 2000 yılında nüfusu 557.028 olan bir ilde bulunan, iki farklı üniversite hastanesinde çalışan ve Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Hemşirelik Önlisans Programı (AÜAÖFHÖP) mezunu hemşireler araştırmanın anlamalı örneklemesini oluşturmaktadır. Bu anlamalı örneklemin seçilme nedenleri aşağıda sıralanmıştır:

1. Katılımcılarla görüşmelerin, onların çalışma saatlerinde ve/veya farklı zaman dilimlerinde yapılması zorunluluğu,
2. Bazı katılımcılarla verilere ilişkin öngörülen eksiklikler nedeniyle birden fazla görüşme planlanması,
3. Hemşirelere ulaşım kolaylığı,
4. AÜAÖFHÖP mezunu hemşirelerin uzaktan eğitime ilişkin ön bilgilerinin olması.

X üniversitesinden 15, Y üniversitesinden 5 hemşire olmak üzere toplam 20 hemşire ile nitel durum çalışması gerçekleştirilmiştir.

3.4. Araştırma Katılımcıları

Katılımcılar; X ve Y hastanelerinin başhemşireleri ile görüşülerek belirlenmiş ve katılım istekleri göz önüne alınarak randevu alınmıştır. Her katılımcıya araştırmanın amacı, bu araştırmadaki rolü anlatılmış ve araştırmaya katılmak isteyip istemediği tekrar sorulmuştur. Görüşme talebini kabul eden hemşirelere, araştırma etiğine uygun olarak bir *gizlilik sözleşmesiyle* adlarının ve görüşme bilgilerinin gizliliğinin sağlanacağına dair garanti verilmiştir(Ek 2). Katılımcılar, görüşme öncesinde gizlilik sözleşmesini okuyarak imzalamıştır. Katılımcıların gerçek isimleri gizli tutularak takma adlar verilmiştir.

3.4.1. X Üniversitesi Hastanesinde Çalışan Katılımcılar

X hastanesinde 15 hemşire araştırmaya katılmıştır. *Beyin cerrahi yoğun bakım'dan 2, dahiliye servisi'nden 1, hematoloji servisi'nden 1, psikiyatri servisi'nden 2, dermatoloji servisi'nden 2, pediatri enfeksiyon servisi'nden 1, yeni doğan servisi'nden 1, anjio'dan*

2, *beyin cerrahi servisi*'nden 2, *çocuk cerrahisi*'nden 1 olmak üzere toplam 15 hemşire bu çalışmaya katılmıştır (Tablo 5).

<i>X Üniversitesi Hastanesinde Çalışan Katılımcıların Özellikleri</i>						
<i>Katılımcılar</i>	<i>Çalıştığı Servis</i>	<i>Çalışma Süreleri</i>	<i>Medeni Hali</i>	<i>Çocuk Sayısı</i>	<i>Evde Bilgisayar</i>	<i>Çalışma zamanı</i>
Havva	Beyin Cerrahi Yoğun Bakım	17 yıl	Evli	1	Yok	Gündüz
Neşe	Beyin Cerrahi Yoğun Bakım	17 yıl	Evli	1	Yok	Gündüz
Nilgün	Dahiliye Servisi	23 yıl	Evli	1	Var	Gündüz
Merve	Hematoloji Servisi	22 yıl	Evli	1	Var	Gündüz
Kaniye	Psikiyatri Servisi	18 yıl	Evli	1	Yok	Vardiya
Halime	Psikiyatri Servisi	19 yıl	Evli	2	Yok	Vardiya
Lale	Dermatoloji Servisi	24 yıl	Evli	2	Var	Gündüz
Yaprak	Dermatoloji servisi	20 yıl	Evli	Yok	Var	Gündüz
Vesile	Pediyatri Enfeksiyon	21 yıl	Evli	Yok	Var	Gündüz
Meryem	Anjio	24 yıl	Evli	2	Var	Gündüz
Selin	Anjio	18 yıl	Bekâr	Yok	Var	Gündüz
Türkan	Beyin Cerrahi Servisi	23 yıl	Evli	2	Var	Gündüz
Fatma	Beyin Cerrahi Servisi	14 yıl	Bekâr	Yok	Yok	Vardiya
Arzu	Yeni doğan Servisi	24 yıl	Evli	1	Var	Gündüz
Nagehan	Çocuk Cerrahi Servisi	11 yıl	Bekâr	Yok	Yok	Vardiya

Tablo 5. X Üniversitesi Hastanesinde Çalışan Katılımcıların Özellikleri

Havva: Beyin cerrahi yoğun bakım servisinde gündüz vardiyasında çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk sahibidir. 36 yaşında olan Havva, 17 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde ve çalıştığı serviste bilgisayar olmaması nedeniyle bilgisayarı günlük yaşamında kullanamamaktadır. Bilgisayar kullanma becerisine sahip değildir.

Neşe: Beyin cerrahi yoğun bakım servisinde gündüz vardiyasında çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk sahibidir. 36 yaşında olan Neşe, 17 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde ve çalıştığı serviste bilgisayar bulunmamaktadır. Bilgisayar kullanma becerisine sahip değildir.

Nilgün: Dahiliye servisinde gündüz vardiyasında çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk sahibidir. 41 yaşında olan Nilgün, 23 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde bilgisayar bulunduğunu ancak, çocuğunun kullandığını ifade etmiştir. Bilgisayar kullanma becerisine sahip değildir.

Merve: Hematoloji servisinde gündüz vardiyasında çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk sahibidir. 40 yaşında olan Merve 22 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde bilgisayarın olduğunu ancak, nadir kullandığını ifade etmektedir. Bilgisayar kullanma becerisini ise çok az olarak tanımlamaktadır.

Kâniye: Psikiyatri servisinde nöbet usulü çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk sahibidir. 36 yaşında olan Kâniye, 18 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde bilgisayar bulunmadığını ancak, bunun kendisi için önemli olmadığını ifade etmiştir. Çalıştığı serviste bilgisayarın bulunduğunu, doktorların bunu kullandığını eklemiştir.

Halime: Psikiyatri servisinde nöbet usulü çalışmaktadır. Evli ve iki çocuk sahibidir. 37 yaşında olan Halime, 19 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde bilgisayar olmaması nedeniyle günlük yaşamda bilgisayar kullanamamaktadır. Bilgisayar kullanma becerisine sahip değildir.

Lale: Dermatoloji servisinde gündüz vardiyasında çalışmaktadır. Evli ve 2 çocuk sahibidir. 42 yaşında olan Lale, 24 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Çalıştığı serviste Internet'e bağlı bilgisayar kullanma olanağına sahip olmadığını ancak, evinde bilgisayar bulunması nedeniyle bilgisayar kullanma becerisine sahip olduğunu, gazetelere ve merak ettiği konulara bakabildiğini belirtmiştir.

Yaprak: Dermotoloji servisinde gündüz vardiyasında çalışmaktadır. Evli ancak, çocuk sahibi değildir. 38 yaşında olan Yaprak, 20 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Çalıştığı serviste Internet'e bağlı bilgisayar kullanma olanağı olmadığını ancak, evinde bilgisayar bulunması nedeniyle bilgisayar kullanma becerisine sahip olduğunu ifade etmiştir.

Vesile: Pediatri Enfeksiyon servisinde gündüz vardiyasında çalışmaktadır. Evli ancak, çocuk sahibi değildir. 39 yaşında olan Vesile, 21 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde bilgisayarın olduğunu ancak, çalıştığı serviste sadece otomasyona bağlı olan hastalara ait tetkik sonuçlarına ulaşılan, Internet bağlantısının olmadığı bilgisayar bulunmaktadır. Vesile, Internet bağlantısı olsa da çalışma yoğunluğu nedeniyle ilgilenme olasılığının çok düşük olduğunu ifade etmektedir.

Meryem: Anjio odasında gündüz vardiyasında çalışmaktadır. Evli ve iki çocuk sahibidir. 42 yaşında olan Meryem, 24 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Çalıştığı bölümde Internet bağlantılı bilgisayar kullanma olanağı bulunmadığını ancak, evinde daha çok çocuklarının kullandığı bir bilgisayarın bulunduğunu, bu nedenle çok iyi bilgisayar kullanma becerisine sahip olmadığını ifade etmiştir.

Selin: Anjio odasında gündüz vardiyasında çalışmaktadır. Bekâr ve 36 yaşında olan Selin, 18 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Çalışma ortamında Internet bağlantılı bilgisayar kullanma olanağı bulunmadığını ancak, evinde bilgisayarın bulunduğunu, daha çok sohbet ve maillerine bakmak için kullandığını ifade etmiştir.

Türkan: Beyin cerrahi servisinde gündüz vardiyasında çalışmaktadır. Evli ve iki çocuk sahibidir. 42 yaşında olan Türkan, 23 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde Internet bağlantılı bilgisayar olduğunu ancak, çalıştığı serviste Internet bağlantılı bilgisayar bulunmadığını, olsa bile hasta yoğunluğundan bakabilmelerinin mümkün olmadığını, hemşire azlığının, iş yükünü artırdığını ve ancak servisin işini yapabildiklerini onun dışındaki hiçbir şeye zaman bulamadıklarını ifade etmiştir.

Fatma: Beyin cerrahi servisinde nöbet usulü çalışmaktadır. Bekâr ve 32 yaşında olan Fatma, 14 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde ve çalıştığı serviste Internet bağlantılı bilgisayar bulunmadığını ancak, bunun kendisi için önemli olmadığını, günlük yaşamında bilgisayara gereksinim duymadığını ifade etmiştir.

Arzu: Yeni doğan servisinde gündüz vardiyasında çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk sahibidir. 43 yaşında olan Arzu, 24 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde bilgisayar

olduğunu, ancak çalıştığı serviste Internet bağlantılı bilgisayar bulunmadığını, ayrıca çalıştığı servis yoğun olduğundan dolayı hasta bakımı dışında hiçbir şeyle ilgilenemediğini ifade etmiştir.

Nagehan: Çocuk cerrahi servisinde nöbet usulü çalışmaktadır. 30 yaşında ve bekâr olan Nagehan, 11 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde bilgisayar bulunmadığını, ancak, bilgisayar kullanma becerisine sahip olduğunu, daha çok MSN kullandığını ifade etmiştir. Yazarak iletişim kurmayı sevdiğini, insanların yazdıkları zaman kendilerini daha rahat ifade ettiklerini belirtmiştir. Çalıştığı serviste sadece hasta kan sonuçlarının alındığı ve daha çok doktorların kullandığı bilgisayar bulunmaktadır.

3.4.2. Y Üniversitesi Hastanesinde Çalışan Katılımcılar

Y üniversitesi hastanesinde; 5 hemşire araştırmaya katılmıştır. *Dahiliye servisi*’nden 2, *cerrahi servisi*’nden 1, *acil servis*’ten 2 hemşire olmak üzere toplam 5 hemşire ile görüşülmüştür (Tablo 6).

Y Üniversitesi Hastanesinde Çalışan Katılımcıların Özellikleri						
Katılımcılar	Çalıştığı Servis	Çalışma Süreleri	Medeni Hali	Çocuk Sayısı	Evde Bilgisayar	Çalışma Zamanları
Gülşen	Dahiliye Servisi	24 yıl	Evli	1	Var	Gündüz
Hale	Cerrahi Servisi	11 yıl	Bekâr	Yok	Var	Vardiya
Gonca	Dahiliye Servisi	11 yıl	Evli	1	Var	Vardiya
Perihan	Acil Servis	10 yıl	Evli	1	Var	Vardiya
Ayfer	Acil Servis	10 yıl	Evli	1	Yok	Vardiya

Tablo 6. Y Üniversitesi Hastanesinde Çalışan Katılımcıların Özellikleri

Gülşen: Dahiliye servisinde gündüz vardiyasında çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk sahibidir. 43 yaşında olan Gülşen, 24 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde ve çalıştığı serviste Internet bağlantılı bilgisayar bulunmaktadır. Merak ettiği konuları bilgisayardan araştırabilme şansına sahip olduğunu, hasta sayılarının az olduğunu bu nedenle çalışma koşullarının rahat olduğunu ifade etmiştir.

Hale: Cerrahi servisinde nöbet usulü çalışmaktadır. 30 yaşında ve bekâr olan Hale, 11 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde ve çalıştığı serviste Internet bağlantılı bilgisayar bulunmaktadır. Bilgisayar kullanma becerisine sahip olduğunu, hasta yoğunluğu az olduğundan, gereksinim duyduğunda araştırma yapabilecek zamanı bulabildiğini ifade etmiştir.

Gonca: Dahiliye servisinde nöbet usulü çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk sahibidir. 30 yaşında olan Gonca, 11 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde ve çalıştığı serviste Internet bağlantılı bilgisayar bulunmaktadır. Bilgisayar kullanma becerisine sahip olduğunu ifade etmiştir.

Perihan: Acil serviste nöbet usulü çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk sahibidir. 30 yaşında olan Perihan, 10 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Evinde ve çalıştığı serviste Internet bağlantılı bilgisayar bulunmaktadır. Bilgisayar kullanma becerisine sahip olduğunu belirtmiştir.

Ayfer: Acil serviste nöbet usulü çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk sahibidir. 30 yaşında olan Ayfer, 10 yıldır hemşirelik yapmaktadır. Çalıştığı serviste Internet bağlantılı bilgisayar olduğunu ancak, evinde bulunmadığını ve bilgisayar kullanma becerisine sahip olmadığını belirtmiştir.

3.5. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın veri toplama araçları, temel olarak görüşme ve destekleyici olarak gözlemlerden oluşmaktadır.

3.5.1. Görüşme

Bu çalışmada, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır ve yarı-yapılandırılmış görüşmeler bu çalışmanın temel veri toplama araçlarıdır.

Gillham'a (2000) göre, durum çalışmalarında eğer iyi yapılırsa en zengin veri toplama kaynağı yarı-yapılandırılmış görüşmelerdir. Bu görüşmelerde sorular hazırlanmakta, katılımcılara aynı sırayla sorulmakta ve katılımcı istediği uzunlukta yanıtlamaktadır. Görüşme sırasında gerekirse araştırmacı sorularla ilgili ek açıklamalar yapabilir. Bu görüşme türleri katılımcıların düşünce ve görüşlerini ortaya çıkarmak için yanıtlarını genişletmesine izin verir (Gray, 2004). Çalışmanın görüşme soruları; ilgili alanyazın gözden geçirilerek belirlenmiş ve araştırmanın kuramsal yapısını oluşturan ALINE modeli temel alınarak katılımcılara *öğrenme etkinlikleri, öğrenen merkezli yaklaşım, etkileşim, hemşirelik yeterliliklerine odaklanma ve geribildirim'e* ilişkin görüşlerini almayı amaçlayan sorular sorulmuştur. Sorular, her katılımcıya aynı sırada sorulmuştur ve yanıtlarında zaman sınırlılığı konulmamıştır. Sorularla ilgili düşüncelerini istedikleri uzunlukta ifade edebilmişlerdir. Araştırmacı, gerektiğinde, sorularla ilgili ek açıklamalar yapmıştır. Yaklaşık olarak 10 ile 20 dakika arasında süren görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. ALINE modeline göre hazırlanan yarı-yapılandırılmış beş görüşme sorusu aşağıda verilmiştir:

1. Çevrimiçi öğrenmede en çok hangi etkinliklerle(yazma, dinleme, okuma, tartışma, görsel) öğrenirsiniz? Neden?
2. Çevrimiçi öğrenmede eğitimin merkezinde sizce kim olmalıdır? Öğrenci mi öğretici mi? Neden?
3. Çevrimiçi öğrenmede kimlerle etkileşim kurmak sizin için önemlidir? Neden? Çevrimiçi öğrenmede etkileşim nasıl sağlanabilir?
4. Çevrimiçi hemşirelik eğitimi ile hemşirelikte gerekli kuramsal bilgi ve uygulama becerileri nasıl kazandırılabilir?
5. Çevrimiçi öğrenmede öğreticiler tarafından verilen geribildirim sizin için önemi nedir? Nasıl olmalıdır?

3.5.2. Gözlem

Bu çalışmada gözlem, temel veri toplama aracı değil, araştırmayı destekleyici verilerden oluşmaktadır. Hemşirelerin görüşme esnasındaki; beden dili, ses tonu, konuyu ele alış biçimleri, yanıtları vb. den oluşmaktadır.

3.6. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, 3-26 Mart 2008 tarihleri arasında yapılan görüşmeler ve bu görüşmeler esnasındaki gözlemlerden oluşmaktadır. Görüşmeler katılımcıların belirlediği gün ve saatlerde önceden randevu alınarak yapılmıştır. Bu görüşmeler ses kayıt cihazına 60'lık kasetler kullanılarak kaydedilmiştir. Görüşme öncesinde, her katılımcıya araştırmanın, çevrimiçi öğrenmede var olan eğitim gereksinimlerinin belirlenmesinde hemşirelerin görüşlerini belirlemek amacıyla, planlandığı açıklanmıştır. Araştırmanın, tamamen onların çevrimiçi öğrenme konusundaki görüşlerine dayandığı; bu nedenle konuyla ilgili beklenti, algı ve düşüncelerini olduğu gibi ifade etmeleri istenmiştir. Araştırmacı, katılımcı hemşirelerin araştırılan konunun bazı yönlerine ilişkin bir düşünceye sahip değilse bunu açıkça ifade etmelerini istemiştir. Daha sonra araştırmacı, uzaktan eğitim uzmanlarının görüş ve uyarıları doğrultusunda, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitim alanının yeni olması nedeniyle üzerinde tartışılan kavramlar hakkında görüş birliği sağlanabilmesi için, hemşirelere uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitimi konusunda görüşme öncesinde genel bir tanıtıcı açıklama yapmıştır. Tüm bu açıklamalardan sonra hemşirelere çevrimiçi kavramına ilişkin soruları olup olmadığı sorulmuş ve konuyla bağlantılı herhangi bir soru yöneltilmeyince, araştırmacı görüşmelerine başlamıştır. Görüşmeler; hemşirelerin çalıştıkları serviste bulunan en sessiz odalarda gerçekleştirilmiştir. Bu alanlar, hemşire odaları, malzeme odaları ve doktor odasıdır. Ancak, bazı görüşmeler uygun yer olmadığından insan sirkülasyonu fazla olan yerlerde yapılmak zorunda kalmıştır. X üniversitesi hastanesinde; dahiliye hemşire odası, yeni doğan hemşire odası, dermatoloji hemşire odası, beyin cerrahi servisi hemşire odası ve Y üniversitesi hastanesinde, acil serviste bulunan hemşire odası bunlara örnektir. Görüşmeler sırasında kapı kilitlenmiş ve dışarıdaki bir personele içeride görüşme olduğu ve rahatsız edilmemesi söylenmiştir. Ancak, dışarıdaki personel

hastalarla ilgilenmek zorunda kaldığı anlarda; görüşmeler sırasında hastalar, hasta yakınları ve sağlık personeli tarafından odaya girmek için kapı zorlanmış ya da odada bulunan telefon çalmıştır. Bu anlarda görüşme yarıda kesilerek kaset durdurulmuş sorun ortadan kalkınca görüşmeye devam edilmiştir.

X Üniversitesi hastanesinde görüşmelerin 9'u servis hemşire odalarında, 2'si doktor odasında, 1'i boş hasta odasında, 1'i malzeme odasında, 2'si personel giyinme odasında gerçekleşmiştir. X üniversitesi hastanesinde yapılan görüşmelerin tarihi, görüşme saati ve yeri Tablo 7'de verilmiştir.

<i>X Üniversitesi Hastanesi Görüşme Takvimi</i>			
<i>Katılımcılar</i>	<i>Tarih</i>	<i>Saat</i>	<i>Yer</i>
Havva	03.03.2008	09:00-09:20	Beyin Cerrahi Yoğun Bakım Personel Giyinme Odası
Neşe	03.03.2008	09:30-09:45	Beyin Cerrahi Yoğun Bakım Personel Giyinme Odası
Nilgün	03.03.2008	10:00-10:15	Dahiliye Servisi Hemşire Odası
Merve	03.03.2008	10:25-10:40	Dahiliye Servisi Hemşire Odası
Kâniye	03.03.2008	10:55-11:10	Psikiyatri Servisi Hemşire Odası
Halime	03.03.2008	11:15- 11:25	Psikiyatri Servisi Hemşire Odası
Lale	03.03.2008	11:35-11:50	Dermatoloji Servisi Hemşire Odası
Yaprak	03.03.2008	11:55- 12:10	Dermatoloji Servisi Hemşire Odası
Vesile	03.03.2008	13:00-13:20	Pediyatri Enfeksiyon Malzeme Odası
Meryem	03.03.2008	13.45-14:05	Anjio Doktor Odası
Selin	03.03.2008	14:10-14:20	Anjio Doktor Odası
Türkan	03.03.2008	15:00-15:15	Beyin Cerrahi Servisi Hemşire Odası
Fatma	03.03.2008	15:20-15:35	Beyin Cerrahi Servisi Hemşire Odası
Arzu	03.03.2008	15:45-16:00	Yeni doğan Hemşire Odası
Nagehan	26.03.2008	09:30-09:50	Çocuk Cerrahisi Hasta Odası (Boş)

Tablo 7. X Üniversitesi Hastanesi Görüşme Takvimi

Y Üniversitesi hastanesinde görüşmelerin 4'ü hemşire odalarında, 1'i ise boş hasta odasında gerçekleşmiştir. Y üniversitesine ait görüşme tarihleri, saati ve yeri Tablo 8'de verilmiştir.

<i>Y Üniversitesi Hastanesi Görüşme Takvimi</i>			
<i>Katılımcılar</i>	<i>Tarih</i>	<i>Saat</i>	<i>Yer</i>
Gülşen	06.03.2008	10:30-11:00	Dahiliye Servisi Hemşire Odası
Hale	18.03.2008	10:35-10:55	Cerrahi Servisi Boş Hasta Odası
Gonca	18.03.2008	11:10-11:30	Dahiliye Servisi Hemşire Odası
Perihan	18.03.2008	14:00-14:25	Acil Hemşire Odası
Ayfer	18.03.2008	14:40-15:10	Acil Hemşire Odası

Tablo 8. Y Üniversitesi Hastanesi Görüşme Takvimi

3.7. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde aşağıda belirtilen süreçler izlenmiştir;

1. Bir uzmanın araştırmacının gözetimi altında görüşmeleri bilgisayar ortamına aktarması
2. Araştırmacının görüşmeleri dinlemesi
3. Danışmanın yansız atama yöntemiyle seçtiği görüşmeleri dinlemesi
4. Araştırmacının dinlediği görüşmeleri yazıya dökmesi (transkript edilmesi)
5. Danışmanın yansız atama yöntemiyle seçtiği yazıya dökülmüş metinleri ses kaydıyla karşılaştırması
6. Araştırmacının görüşmeleri kodlaması
7. Araştırmacının kodladığı görüşmelere ilişkin ana temaları belirlemesi
8. Veri sağlamasının (triangulation) yapılabilmesi için iki uzman görüşünün alınması
9. Araştırmacının, kendisinin ve uzmanların kodlayarak belirledikleri ana temaları karşılaştırması
10. Araştırmacının, görüşmelere ilişkin tema ve ana temalara son şeklini vermesi
11. Araştırmacının, gözlemleri kodlaması ve görüşme tema ve ana temalar ile karşılaştırması
12. Araştırmanın raporlaştırılması

3.7.1. Bir Uzmanın, Araştırmacının Gözetimi Altında Görüşmeleri Bilgisayar Ortamına Aktarması

Araştırmacı, SONY M-430 marka ses kayıt cihazı ile 60'lık kasetlere kaydedilen görüşmelerin, kasetler herhangi bir zarar gördüğünde kaybolmaması ve çoğaltılıp daha kolay saklanabilmesi için bir uzman tarafından bilgisayar ortamına aktarılmasını sağlamıştır. Uzman, araştırmacının gözetimi altında 60'lık kasetlerdeki görüşmeleri mp3 formatına dönüştürerek bilgisayar ortamına aktarmıştır. Ayrıca, mp3 formatındaki bu ses kayıtları CD-ROM lara da aktarılmıştır.

3.7.2. Araştırmacının Görüşmeleri Dinlemesi

Araştırmacı, ses kayıt cihazına kaydedilen görüşmeleri, herhangi bir kayıt sorunu olup olmadığını belirlemek için bir kez baştan sona dinlemiştir.

3.7.3. Danışmanın Yansız Atama Yöntemiyle Seçtiği Görüşmeleri Dinlemesi

Tez danışmanı, 20 hemşireden elde edilen 20 görüşmeye ilişkin ses kayıtlarından yansız atama yöntemiyle seçtiği 5 tanesini başından sonuna kadar dinlemiştir. Geri kalan 15 görüşmeye ait ses kaydını ise rasgele beşer dakikalık bölümlerini dinlemiştir.

3.7.4. Araştırmacının Dinlediği Görüşmeleri Yazıya Dökmesi (Transkript Edilmesi)

Araştırmacı, danışmanının onayından sonra, her katılımcı ile yaptığı görüşmeleri, kullanılan dili değiştirmeden olduğu gibi yazıya dökmüştür. Yazıya dökme işlemi, ses kayıt cihazından kulaklık takılarak dinleme-yazma şeklinde olmuştur.

3.7.5. Danışmanın Yansız Atama Yöntemiyle Seçtiği Yazıya Dökülmüş Metinleri Ses Kaydıyla Karşılaştırması

Tez danışmanı, 20 hemşireden elde edilen 20 görüşmeye ilişkin yazıya dökülmüş metinlerden yansız atama yöntemiyle seçtiği 5 tanesini ses kayıtları ile karşılaştırarak, başından sonuna kadar dinlemiştir. Danışman, geri kalan 15 görüşmeye ait ses kayıtlarına ilişkin yazıya dökülmüş metinleri ise rasgele beşer dakikalık bölümler halinde karşılaştırmıştır.

3.7.6. Araştırmacının Görüşmeleri Kodlaması

Görüşmelerde kodlama için her soruya ayrı bir dosya açılarak o sorulara ilişkin kodlar ilgili dosyaya yazılmıştır. Örneğin 1. soruya ilişkin kodlar birinci dosyaya yerleştirilmiştir. Böylece birinci soruya ilişkin tüm katılımcıların verdikleri yanıtlar aynı dosyada incelenmiştir. Tüm kodlamalar Tablo 9’da yer aldığı biçimiyle düzenlenmiştir.

<i>Soru 1. Çevrimiçi öğrenmede en çok hangi etkinliklerle(yazma, dinleme, okuma, tartışma, görsel) öğrenirsiniz? Neden?</i>		
<i>X Üniversitesi Hastanesi</i>		
<i>Ad</i>	<i>Yanıt</i>	<i>Kod</i>
Havva		
Neşe		
Nilgün		
Merve		
Kaniye		
Halime		
Lale		
Yaprak		
Vesile		
Meryem		
Selin		
Türkan		
Fatma		
Arzu		
Nagehan		
<i>Soru 1. Çevrimiçi öğrenmede en çok hangi etkinliklerle(yazma, dinleme, okuma, tartışma, görsel) öğrenirsiniz? Neden?</i>		
<i>Y Üniversitesi Hastanesi</i>		
<i>Ad</i>	<i>Yanıt</i>	<i>Kod</i>
Gülşen		
Hale		
Gonca		
Perihan		
Ayfer		

Tablo 9. Görüşmelerin Kodlanması

Kodlama dosyalarının ad bölümünde; katılımcılara verilen takma adlar kullanılmıştır. Yanıt bölümünde; katılımcıların soruya verdikleri yanıtlar, kod bölümünde ise araştırmacının, tüm katılımcıların yanıtlarından ortak temalar çıkarabilmek için belirlediği kodlamalar bulunur (Ek 3). Görüşmelerin kodlanması sırasında toplanan verilerin temel özelliklerinin betimlenebilmesi için tanımlayıcı analiz yöntemi kullanılmıştır. Tanımlayıcı analizde, elde edilen bulgular, sistematik ve açık bir biçimde tanımlanarak yorumlanmakta; neden-sonuç ilişkileri kurularak sonuçlara ulaşılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Tanımlayıcı analiz yöntemiyle görüşme ve gözlem sonucu elde edilen niteliksel veriler özetlenerek alt sorunlara ilişkin temalar oluşturulmuştur.

3.7.7. Araştırmacının Kodladığı Görüşmelere İlişkin Ana Temaları Belirlemesi

Katılımcı hemşirelerin, araştırma sorularına verdikleri yanıtlara göre çalışmanın amacına ilişkin ana temalar belirlenmiştir (Tablo 10).

Soru 1. Çevrimiçi öğrenmede en çok hangi etkinliklerle(yazma, dinleme, okuma, tartışma, görsel) öğrenirsiniz? Neden?				
X Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi				
Ad	Yanıt	Kod	Tema	Ana Tema
Havva				
Neşe				
Nilgün				
Merve				
Kaniye				
Halime				
Lale				
Yaprak				
Vesile				
Meryem				
Selin				
Türkan				
Fatma				
Arzu				
Nagehan				
Soru 1. Çevrimiçi öğrenmede en çok hangi etkinliklerle(yazma, dinleme, okuma, tartışma, görsel) öğrenirsiniz? Neden?				
Y Üniversitesi Hastanesi				
Ad	Yanıt	Kod	Tema	Ana Tema
Gülşen				
Hale				
Gonca				
Perihan				
Ayfer				

Tablo 10. Görüşmelere İlişkin Ana Temalar

3.7.8. Veri Sağlamanın (Triangulation) Yapılabilmesi İçin İki Uzman Görüşünün Alınması

Araştırmacı tarafından yazıya dökülen ve kodlamaları yapılan verilerin sağlamanın (triangulation) yapılabilmesi için iki uzmana gönderilmiştir. Bu uzman kişiler, görüşmeleri analiz etmiş, tema ve ana temaları belirleyerek araştırmacıya göndermiştir.

3.7.9. Araştırmacının, Kendisinin ve Uzmanların Kodlayarak Belirledikleri Ana Temaları Karşılaştırması

Araştırmanın tüm verileri, araştırmacı dışında biri alandan diğeri alan dışından olan iki uzmana verilerek görüşmelere ilişkin kodlamaları yazıya dökmeleri istenmiştir. Araştırmacı ve iki uzmanın belirlediği kodlamalar karşılaştırılarak konu başlıkları belirlenmiştir.

3.7.10. Araştırmacının, Görüşmelere İlişkin Tema ve Ana Temalara Son Şekli Vermesi

Araştırmacı, görüşmelerde katılımcıların verdikleri yanıtlara göre araştırmanın amacına uygun olarak kodladığı görüşmelere ilişkin ana temaları belirlemiştir.

3.7.11. Araştırmacının, Gözlemleri Kodlaması ve Görüşme Tema ve Ana Temaları ile Karşılaştırması

Araştırmacının temel veri toplama aracı olan görüşmeler sırasında yaptığı gözlemler, her katılımcıya ilişkin kodlanarak aşağıda verilmiştir.

X Hastanesi Katılımcıları

Havva'ya ilişkin gözlem kodları

1. Konudan uzaklaşma
2. Aynı düşüncüyü farklı kelimelerle tekrarlama
3. Büyük ve yankı yapan bir görüşme odası

4. Kendi gereksinimlerini ifade etmede genel hemşire gereksinimlerine yer vermesi
5. Ses tonunun canlı olması

Neşe'ye ilişkin gözlem kodları

1. Çekingen olması
2. Ses tonu alçak ve yavaş olması
3. Heyecanlı olması
4. İsteksiz bir yüz ifadesi
5. Konuşmak istememe
6. Yanıt alma da güçlük
7. Soru-cevap tarzı iletişim

Nilgün'e ilişkin gözlem kodları

1. İstekli olması
2. Lisans tamamlamaya ilişkin umutsuzluk
3. İçten yanıtlama
4. Görüşme odasının yoğun bir konumda olması

Merve'ye ilişkin gözlem kodları

1. Lisans tamamlama isteği
2. Görüşmenin lisans tamamlamaya katkısı olacağını düşünme
3. İstekli olması
4. Görüşme odasının yoğun konumda bulunması
5. İçten yanıtlama

Kaniye'ye ilişkin gözlem kodları

1. İş nedeniyle görüşmeye gönülsüz olması
2. Boş hemşire odasında görüşme
3. Odanın konumunun kuzeyde olması ve rüzgâr nedeniyle uğultu sesleri duyulması
4. İçten yanıtlar vermesi

Halime'ye ilişkin gözlem kodları

1. Odanın dışından rüzgar sesleri duyulması
2. Boş hemşire odasında görüşme
3. Soru-cevap tarzında görüşme
4. Kısa cümleler kurma
5. Alçak ses tonu
6. İçten olmayan yanıtlar
7. Eğitimine devam etmek konusunda isteksizlik

Lale'ye ilişkin gözlem kodları

1. Soru-cevap şeklinde görüşme
2. Görüşlerini detaylandırmama
3. Kısa cümleler kurma
4. Oda kapısının görüşme esnasında zorlanması

Yaprak'a ilişkin gözlem kodları

1. Yüz yüze öğrenmeyi tercih etme
2. Uygulama gerekliliğini ifade etmede beden dilinin de buna katılması
3. Görüşme konusunda isteksiz olması

Vesile'ye ilişkin gözlem kodları

1. İçten olması
2. Doğal görünmesi
3. Sohbet tarzı görüşme
4. Yanıtlarını örneklerle detaylandırma
5. Verimli ve keyifli görüşme
6. Canlı ve akıcı ses tonu

Meryem'e ilişkin gözlem kodları

1. İstekli olması
2. Güler yüzlü olması
3. Canlı ses tonu

4. Sakin oda
5. Söylediği şeyler ve beden dili arasında paralellik
6. Çevrimiçi öğrenme fırsatını yakalama konusunda umutsuz olması

Selin’e ilişkin gözlem kodları

1. Konudan uzaklaşma
2. Alçak ses tonu
3. Soru-cevap tarzında görüşme
4. Kısa yanıtlar

Türkan’a ilişkin gözlem kodları

1. Çevrimiçi öğrenmeye olumlu bakması
2. Heyecanlı olması
3. Yüz kızarması
4. Ses titremesi
5. Canlı ses tonu
6. İçten yanıtlaması
7. Yanıtlarını örneklerle detaylandırma

Fatma’ya ilişkin gözlem kodları

1. Bilgisayarının olmadığını ve kullanmayı bilmediğini söylemesi
2. Çekingen olması
3. Heyecanlı olması
4. Alçak ses tonu
5. Duraklayarak konuşma

Arzu’ya ilişkin gözlem kodları

1. İstekli ve içten olması
2. Canlı ses tonu
3. Uygun olmayan bir oda
4. Yoğun çalışma ortamı

Nagehan’a ilişkin gözlem kodları

1. Olumlu karşılama
2. Doğal olması
3. Yanıtlarını kendi yaşantısından örneklerle ayrıntılandırması
4. Hemşire arkadaşlarını yetersiz bulma
5. İçten olması
6. Kendine özgü olması
7. Canlı ve akıcı ses tonu
8. Öğrenmeye istekli olması
9. Pozitif enerji vermesi

Y Hastanesi Katılımcıları

Gülşen’e ilişkin gözlem kodları

1. Düzgün cümle kurma
2. Kısa yanıtlar
3. Kendinden emin görünme
4. İçten olması
5. Canlı ses tonu
6. Bilgisi olmadığını net olarak ifade etme
7. Soru-cevap tarzında görüşme
8. Çevrimiçi öğrenmenin kendisine faydası konusunda umutsuz olması

Hale’ye ilişkin gözlem kodları

1. İçten olması
2. Eğitime devam konusunda istek ve heyecan duyma
3. Boş hasta odasında görüşme
4. Mesleki eğitime devam isteği
5. Canlı ve akıcı ses tonu
6. Yanıtları örneklerle detaylandırma
7. Lisans tamamlama isteği

Gonca'ya ilişkin gözlem kodları

1. Lisans tamamlama isteği
2. Aynı tonda ve alçak ses
3. Sessiz ve çekingen olması
4. Soru-cevap tarzında görüşme
5. Yüzeysel yanıtlar
6. Güler yüzlü ve içten olması
7. Heyecanlı olması

Perihan'a ilişkin gözlem kodları

1. Lisans tamamlama isteği
2. Yavaş ve aynı tonda ses
3. İçten olması
4. Yanıt verirken düşünme
5. Soru-cevap tarzında görüşme

Ayfer'e ilişkin gözlem kodları

1. İçten olması
2. Zaman zaman konudan uzaklaşma
3. Heyecanlı olması
4. Yanıtlarını örneklerle detaylandırması
5. Eğitimine devam etme isteği
6. Lisans tamamlama isteği

3.7.12. Araştırmanın Raporlaştırılması

Araştırmanın sorunu ve amaçlarına uygun yanıtlardan oluşan bilgiler APA 5.0. kurallarına uygun olarak yapılandırılmış ve Office Word 2003 yazılımı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve yazıya dökülmüştür.

3.8. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Bu çalışmada görüşme ve gözlem yoluyla toplanan verilerin güvenirliliği, araştırmacının dışında iki uzmanın daha görüşmeleri dinlemesi ve toplanan verilere ilişkin kodları belirlemesi ile sağlanmıştır. Böylece uzman görüşleriyle hem verilerin, hem de yöntemin sağlaması gerçekleştirildi. Araştırmacı, verileri araştırma etiğine uygun davranarak büyük bir titizlikle toplamıştır. Eksik görülen yerler katılımcıya tekrar ulaşılarak (telefonla ve yüz yüze) tamamlanmıştır. Araştırmanın her aşaması niteliksel araştırma yöntemlerine uygun olarak gerçekleştirilmiş ve yazıya dökülmüştür. Araştırmanın tüm aşamaları kaydedilmiştir. Araştırmacı, var olan durumu derinlemesine sorgulayarak olduğu biçimiyle ortaya koymaya çalıştığı ve soruların yanıtlarını kafasında oluşturmadığından katılımcıları, istediği şekilde yönlendirme durumu söz konusu olmamıştır.

3.9. Araştırmanın Güçlü Yönleri ve Sınırlılıkları

Nitel bir durum çalışması olan araştırmada, araştırılan durum; ortam, zaman ve kişiler açısından kendine özgü olduğundan genelleme kaygısı taşımamaktadır (Patton, 2002). Araştırılan durumu var olduğu biçimiyle tanımlama amacı, araştırmacıyı çalışmanın herhangi bir aşamasına müdahale etme çabasına sokmamıştır. Katılımcılardan görüşlerini, kendi deneyimlerini ve beklentilerini göz önünde bulundurarak ifade etmeleri istenmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar genellenemez; ancak, başka araştırmalara aktarılabilir (transfer edilebilir) (Patton, 2002).

4. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMU

Bu bölüm, araştırmanın temelini oluşturan “*uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin eğitim gereksinimlerinin belirlenmesinde hemşirelerin görüşleri nelerdir?*” sorusuna yanıt oluşturmak amacıyla ALINE modelinde yer alan, *öğrenme etkinlikleri, öğrenen merkezli yaklaşım, etkileşim, hemşirelik yeterliliklerine odaklanma ve geribildirim*’den oluşan alt sorulara verilen yanıtlar ve bu yanıtlara ilişkin yorumları kapsamaktadır.

4.1. Öğrenme Etkinliklerine İlişkin Bulgular ve Yorumu

Öğrenme etkinliklerine ilişkin veriler, “*Çevrimiçi öğrenmede en çok hangi etkinliklerle (yazma, dinleme, okuma, tartışma, görsel) öğrenmek istersiniz? Neden?*” sorusu sorularak toplanmıştır. Araştırmacı, öğrenme etkinliklerine ilişkin toplam 12 adet ana tema belirlemiştir:

1. Tartışarak Öğrenme
2. Okuyarak Öğrenme
3. Dinleyerek Öğrenme
4. Görerek Öğrenme
5. Dinleyerek ve Görerek Öğrenme
6. Dinleyerek ve Yazarak Öğrenme
7. Okuyarak, Görerek ve Dinleyerek Öğrenme
8. Okuyarak, Tartışarak ve Görerek Öğrenme
9. Okuyarak, Görerek, Dinleyerek ve Tartışarak Öğrenme
10. Gerçek Uygulama Görüntülerini Görerek ve Yazarak Öğrenme
11. Öğrenme Etkinlikleri ile Birlikte Uygulayarak Öğrenme
12. Tüm Öğrenme Etkinliklerinin Bir Arada Olduğu Öğrenme

Öğrenme etkinliklerine ilişkin yukarıda belirtilen 12 adet ana tema, bu temalara ilişkin bulgu ve yorumlar aşağıda sırasıyla tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi öğrenme etkinliklerine ilişkin yukarıda belirtilen 12 ana temaya ilişkin bulgu ve yorumları aşağıda sırasıyla tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Katılımcılardan elde edilen verilerin analizi sonucunda hangi öğrenme etkinlikleri ile öğrendiklerine ilişkin 20 katılımcıdan %55'i (11 kişi), öğrenmelerinde, *tartışmayı* önemli bulmuşlardır. Ancak, tartışmayı önemli bulan 11 katılımcıdan 3'ü, tartışmayı soru-yanıt tarzında algılamakta; 1'i, öğreticilerin beklentilerini açığa çıkarmada bir yol olarak görmekte; 1'i ise öğrendiklerini pekiştirmede tartışmanın gerekliliğini ifade etmektedir. Tartışmayı soru-yanıt tarzında algılayan Türkan, tartışma etkinliğinde, diğer öğrenenler ve ders yöneticisiyle ses ve görüntülü konuşma yolu ile sorularını sorma ve yanıt alma beklentisindedir: *“Tartışma ortamında da ben işte görsel olarak gördüğümde aynı zamanda bu olay chat karşıdaki kişiyle konuşma imkanı olursa ııı.. gördüm ve işte neyi anlamadım bunu sorabiliyim karşıdaki kişiye...”*. Selin de Türkan'nın düşüncesine benzer olarak tartışma etkinliğini, öğrenme sorunu yaşadığında dersin yöneticisine ulaşarak sorularını iletmesi ve yanıt alması sonucunda öğrenmenin gerçekleştiği bir etkinlik olarak görmektedir: *“Tartışma soru-cevap şeklinde... Kafama takılan yerleri sorduğumda onun cevabını alırsam daha iyi kalır tabii ki aklımda soru cevap...”*. Hale, açıköğretim sisteminde etkin tartışma olanağının olmadığını, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, soru sorulmasına ve yanıt alınmasına olanak sağlayan tartışma etkinliğinin yer aldığı bir öğrenme ortamının, öğrenmesinde daha etkili olacağını ifade etmektedir: *“...ee tartışmada normal önceki sistemde böyle bir olanak yoktu eee.. evet tartışma da bazı soruların sorularak ee ordanda işte yani belki bazı şeyler üzerinde tartışılarak ııı.. bi sonuca varılabilir..”*. Tartışma etkinliğine ilişkin bir başka görüş ise Nilgün'ün uzaktan çevrimiçi öğrenmede, diğer öğrenenler ve ders yöneticisi arasında öğrenilecek/öğrenilmekte olan/öğrenilmiş konular üzerinde okuma etkinliğinin başladığı andan itibaren tartışmaya olanak veren bir tasarımın gerekliliğini düşündürmesidir. Böylece tartışma etkinliği, öğrenenin öğrenme etkinliklerine katıldığı ve bu etkinliklere son verdiği ana kadar devam eden bir süreç olması açısından önem taşımaktadır: *“..tartışarak okumak daha faydalı olur diye düşünüyorum..”*.

Uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, öğrenme hedeflerinin belirlenmesi ve öğrenenlerin bu hedeflerden haberdar olması; programda yer alan dersler ve bunlara ilişkin özetlerin yer alması; öğrenmenin etkiliği üzerinde önemli rol oynamaktadır. Merve, tartışma etkinliğini; konuların özetlenmesinde, ders yöneticisinin derslere ilişkin öğrenenlerden beklediklerini belirlemek için bir yol olarak görmektedir: *“ ..bu*

konunun anafikri nedir benden ne bekliyorsun neler istiyorsun onları öğrenerek daha kolay... ya onları karşılıklı tartışarak daha kolay öğrenilir". Aynı zamanda tartışma, öğrenmeyi pekiştirme ve öğrenmenin kalıcılığını sağlamada önemli bir etkinlik olarak kullanılabilir. Meryem, *"anlatıldıktan sonra bi tartışmaya açık bir ortam olursa.."* şeklinde öğrendiklerini pekiştirmede tartışmanın gerekliliğini mimiklerini kullanarak ifade etmeye çalışmıştır. Tartışmanın öğrenmesinde gerekli bir etkinlik olduğunu belirten Gonca ise şu ifadesiyle Meryem'in düşüncesini desteklemektedir: *"...öğrenmek içinde tartışmak ...tartışmak isterim..."*.

Hemşirelik eğitiminde, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, tartışma etkinliğinin olması hemşire öğrenenler açısından oldukça önemlidir. Pelz (2004), çalışmasında, çevrimiçi öğrenmenin etkili olabilmesi için en önemli öğrenme etkinliğinin, hemşireleri uzaktan öğrenenler olarak tartışmalara yönlendirmek olduğunu belirtmektedir. Hemşire öğrenenlerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek, onları sorgulayan, neden-sonuç ilişkisi kurabilen, sağlık ve hastalığa ilişkin olgu ve olaylar arasında bağlantı kurabilen, karar verme sürecinde etkin olan bireyler haline gelebilmelerinde, tartışma etkinliği önemli rol oynamaktadır. Johnson'un da (2005) belirttiği gibi çevrimiçi öğrenme ortamlarında hemşire öğrenenler, sorularını korkusuzca, rahat sorabilme olanağına sahiptir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarının hazırlanmasında, hemşire öğrenenlerin, tartışma etkinliklerine etkin ve kolaylıkla katılabilecekleri tasarımların olması öğrenenler açısından faydalı olabilir.

Katılımcıların %55'i (11 kişi), öğrenmelerinde okuma etkinliğini gerçekleştirmektedir. 20 hemşireden %25'i (5 kişi), öğrenme etkinliği olarak, *sadece yazılı metinlerden okuyarak* öğrendiklerini ifade etmiştir. Sadece okuma etkinliğini seçen katılımcılara ek olarak %30'u (6 kişi), okuma etkinliğini önemli bulmaktadır. Bulguları açısından bu araştırmaya destek olan bir çalışmada, Andrusyszyn, Cragg ve Humbert (2001) okumanın, hemşirelerin öncelikle tercih ettikleri en iyi etkinlik olduğunu bulmuşlardır. Sadece okuma etkinliğini seçen katılımcıların tamamı (5 kişi) yazılı metinlerin anlaşılır olmasını, görsel öğelerle desteklenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Dale (2004), insanların genellikle okudukları şeyin %10'unu hatırladıklarını söylemektedir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında sadece okuma etkinliğini

gerçekleştirerek bireysel öğrenme sorumluluğu taşıyan öğrenenlerin, öğrenmelerini ve öğrendikleri şeylerin kalıcılığını sağlamada yazılı metinlerin tasarımı oldukça önemli olmaktadır. Vesile, yazılı metinlere ilişkin oldukça önemli bir noktaya değinmiştir. İnsan sağlığına ilişkin disiplinlerde, bilgilerin sadece kuramsal olarak sunulması, görsel öğelerle desteklenmemesinin, bilgilerin işe yarar olmasını engellediğini aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir.

“Okuyarak daha güzel anlıyorum ben yani kitaptan okumayı seviyorum özellikle...uuuu mesela resimlerde akılda kalıcı oluyor işte diyelim mesela bir hastalık anlatılıyor... kızamık geçiren bir çocuğun yüz tipi işte gövdesindeki döküntüleri görürsek ya da hastada görürsek daha akılda kalıcı olacağını düşünüyorum..”.

Okuma etkinliği ile öğrenen hemşireler, zihinlerinde kavramlar, olgu ve olaylar arasında bağ kurabilmelerine olanak sağlayan yazılı metinleri okuduklarında soyut olan bilgileri somutlaştırabilirler. Dale’e (2004) göre, insanlar gördükleri şeyin %30’nu hatırlayabildikleri bilgisinden yola çıkarak toplam %40 (%10 okuma-%30 görme) oranında bir kalıcı öğrenme sağlanabilir. Arzu ise öğrenmenin kalıcılığının sağlanmasında yazılı metinlerin görme duyusuna hitap edebilen biçimde tasarlanmasının önemini vurgulamaktadır: *“Ben okuyarak daha iyi anladığımı düşünüyorum... okumayı daha çok istiyorum.. göre öyle düşünüyorum..görsel de eeee.. yararlı olabilir aklımda kalması açısından özellikle..”.* Okuyarak öğrenen katılımcılar, yazılı metinlere ilişkin bir başka önemli noktayı daha vurgulamışlardır. Neşe, *yazılı metinlerin kısa ve anlaşılır olmasının* öğrenmesinde etkili olduğunu vurgulamıştır: *“evet okuyarak...daha iyi öğrendiğimi düşünüyorum ben o konuda...daha etkili olduğunu düşünüyorum..Yani anlaşılır...”.* Aynı zamanda okumanın öğrendiklerini pekiştirmede önemli olduğunu mimik ve jestleriyle anlatmaya çalışan Havva: *“...okuyunca bunu daha çok pekiştireceğini...”* sözleriyle ifade etmektedir. Hemşireler, yazılı metinlerin anlaşılır olmasını, öğrenmelerini bireysel olarak gerçekleştireceklerinden önemli bulmaktadırlar. Tıp ve teknolojiye uyum sağlayabilmelerinde var olan bilgilerini güncellemek için okumak zorunda olan hemşireler, yazılı metinlerin kısa ve anlaşılır olmasının, kuram/uygulamaya ilişkin

önemli bilgilerin vurgulanmasının ve görsel öğelerle desteklenmesinin, okuma etkinliklerini gerçekleştirmelerinde daha etkili olabileceğini belirtmektedirler.

Katılımcıların %30'u (6 kişi), öğrenmelerinde dinleme etkinliğini tercih ettiklerini, %5 (1 kişi) ise dinlemenin kendisi için uygun bir yöntem olmadığını ifade etmiştir. Andrusyszyn, Cragg ve Humbert (2001), Wynen'nin 1997'de yaptığı araştırmasında hemşire katılımcıların yarısının dinleyerek öğrendiğini belirtmektedirler. Merve, açıköğretim önlisans programında sadece okuma etkinliğini gerçekleştirdiklerini, bu nedenle sınavlara hazırlık aşamalarında zorluklar yaşadıklarını vurgulayarak çevrimiçi derslerde sesli öğelerin yer almasını istediğini şu sözlerle ifade etmiştir: *“Şimdi biz önlisansta sadece kitaptan okuyup sınavlara girince çok fazla zorluk çektik çünkü kitabın içeriği çok genişti...onun için yani sana direk anlatılsa...”*. Dinlemenin öğrenmelerinde önemli olduğunu vurgulayan katılımcılardan Gonca, Selin, Lale ve Fatma aşağıdaki düşünceleriyle Merve'yi desteklemektedirler. Gonca, *“Benim için çevrimiçi öğrenmede başta dinle...mek...bazı şeyleri öğrenmek için dinleyerek”*; Selin, *“Anlatılarak dinlendiğinde daha iyi anlıyorum”*. Lale, *“...ee.. dinleyerek ben daha iyi anlayabiliyorum”* ve Fatma, *“dinleyerek daha etkili...”*. Bunlara ek olarak, katılımcılar, dinleme etkinliğinin eski öğrenme yaşantılarına ait bir alışkanlık olduğunu belirtmişlerdir. Gülşen, *“okuma dışında dinleme...belki geçmişte kaldığı için öğrencilik yıllarım bunlardan daha çok faydalandığım için...”* şeklinde ifade ederek dinlemenin geçmişteki bir alışkanlığı olduğunu vurgulamaktadır. Öte yandan, diğer katılımcılardan farklı düşünen Vesile, dinlemenin kendisi için uygun olmadığını *“hmm yani dinlemeyle çok uygun olacağını düşünmüyorum ben bilmiyorum”* vurgulamıştır. Dale'e (2004) göre, insanlar genellikle dinledikleri şeyin %20'sini hatırlamaktadır. Hemşireler, konulara ilişkin anlamadıkları bölümleri sorabilecekleri ya da ders sırasında kendilerine sorulan soruyu yanıtlayabilecekleri bir olanağın sunulması ile dinlemenin daha etkin olabileceğini belirtmektedirler.

Araştırmaya katılan 20 hemşireden %75'i (15 kişi), *görme etkinliğinin* öğrenmelerinde oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu hemşire öğrenenler, kuramsal bilgilerin görsel öğelerle sunularak öğrenmelerinin kalıcı olmasını istemektedirler. Ayrıca hemşirelikte temel derslerin sunumunda görselliğin kullanılmasının öğrenmelerini

artıracağını belirtmektedirler. Merve aşağıdaki sözleri ile anatomi dersini örnek vererek görselliğin kalıcı bir öğrenme sağlayacağını ifade etmektedir.

“...Nasıl yapılıyor..ee işte anatomide sadece kitapta yazıyor şunun şurası şurdadır burdadır ama sen onu kafanda tasarlayamazsın...sana bizzat görsel olarak onu gösterir şematize eder ıı.. nerde nasıldır onları rahat gösterirse daha kalıcı olur aslında sadece okumakla olmuyor.”

Merve'nin yukarıdaki görüşlerini, Gonca ve Perihan'da aynı dersi örnek vererek desteklemektedir. Gonca, “... Ee bişey öğreneceğim zaman görmek isterim..Anatomi dersinde organları görmek isterim...”; Perihan, “Konuyla ilgili ıı.. derslerle ilgili atıyorum anatomi dersinde bi görsellik isterim.. Çünkü organların ıı.. işlevleri ve yerleri hakkında animasyon görüntüler daha akılda kalıcı oluyo...”. Katılımcıların anatomi dersini örnek vermeleri iki nedenden kaynaklanıyor olabilir. 1. Hemşirelik okullarında bu derse ait bilgilerin görsellikten uzak kuramsal olarak verilmesi 2. Latince kelimelerin yoğunluğunun fazla olmasının dersin öğrenilmesini güçleştirilmesi. Türkan ise yukarıdaki katılımcılardan farklı bir dersi örnek vererek görsel öğelerin kullanılmasının bu derste öğrendiklerini kalıcı hale getirdiğini belirtmektedir: “...ama görsel olarak bir uygulamayı ya da işte fizyoloji dersinden diyim işte bi dolaşımı görsel olarak gösterildiğinde daha kalıcı olacağına inanıyorum.”

Katılımcıların ifadelerinde yer alan bir başka görüş ise görselliğin farklı hemşirelik uygulamalarına ilişkin örnekler sunma olanağıdır. Kaniye, görselliğin öğrenmeyi somutlaştırdığını ve hemşirelik alanına ilişkin farklı uygulamaların öğrenilmesinde önemli olduğunu şu cümleleriyle ifade etmiştir: “...özellikle uygulamalardaki görsellikte mutlaka orda da yansımali...görerek de uygulamaları mutlaka ordada gösterilerle video tarzı şeylerle mutlaka olması gerekir diye düşünüyorum...farklı uygulamaları mutlaka görsel olarak da görmemiz lazım...”

Görme etkinliğini seçen katılımcılar, aynı zamanda konulara ilişkin tüm ayrıntıları görmek istediklerini belirtmişlerdir. Lale, “Konuyla ilgili tüm detayları görmek

isterim...Yani ee nasıl diyiiim...resim ve ilgili slaytlar falan hem izleyip hem de görmek isterim". Meryem, Vesile ve Nilgün görsel öğelerin kullanılarak konuların örneklerle desteklenmesinin öğrenmelerini daha pekiştireceğini ve kalıcı hale getireceğini vurgulayarak Lale ile aynı düşünceyi paylaşmaktadırlar. Meryem "...görsel olarakta hem göze hem beyne hitap ediyor ve gördüğün şeyde hemen unutulmuyor...Yani ıı.. görmek isterken ıı.. çeşitli ders anlatıldıktan sonra çeşitli örneklerle o şekilde desteklenirse.."; Vesile, "...görsel olarakta olursa daha pekiştirir insanda ve daha kalıcı olur diye düşünüyorum"; Nilgün, "Tabi görerek öğrenme daha kolay olacağını düşünüyorum...Yani görerek..". Nagehan'da yukarıdaki katılımcıların görüşlerine ek olarak gerçek uygulama görüntülerinin kullanılmasının öğrenmeyi daha kalıcı hale getirdiğini "...Eee...birileri anlatıyo ama aynı zamanda görüyorsunuz gerçek görüntüler bunlar...öyle çizimsel falan değil...o şekilde daha böyle nasıl diyim eğitici oluyo...daha çok akılda kalıyo...daha çok öğreniyosun diyim ya da.." sözleriyle belirtmektedir.

Çevrimiçi hemşirelik eğitimindeki öğrenme ortamlarının tasarımında, görsel sunumların olması, hemşirelik mesleği açısından özellikle önemlidir. Dale'e (2004) göre, insanlar gördükleri şeyin %30'unu hatırlamaktadır. Uygulamalı bir disiplin olan hemşirelik mesleğinin kuramsal olarak tek başına öğrenilmesi mümkün değildir. Bu çevrimiçi öğrenme ortamlarındaki hemşirelik eğitimi için de geçerlidir. *Anatomi, Fizyoloji* derslerinde olduğu gibi, hemşireliğin temel uygulamalarının yer aldığı *Hemşirelik Esasları* derslerinde de görsel öğelerin kullanılması zorunludur. Hemşire öğrenenler, bu derslerde, hemşirelik mesleğinin kuramsal temellerine ve uygulamalarına ilişkin bilgi almaktadırlar.

Araştırmaya katılan hemşirelerin %20'si (4 kişi), *dinleyerek ve görerek* öğrendiğini ifade etmektedir. Bu katılımcılar, derslerin sunumunda sesli öğelerle konuların anlatımını ve kuramsal bilgilerin görsel materyallerle desteklenmesini istediklerini belirtmektedirler. Hale, temel derslerin sunumunda görsel öğeler ve sesli öğelerin birlikte kullanılarak konuların açık ve anlaşılır biçimde sunulmasını istemektedir. "ıııı...öğrenme açısından şıı..konuların ıı açık bi şekilde net bişekilde bize anlatılması bi de görsel işte anatomide sistemlerin ee herşeyin açık gösterilmesi ıı yani çizili olarak herşeyin belirtilmesi..". Lale, Gonca ve Fatma da Hale ile aynı görüşü

paylaşmaktadırlar. Lale, “*Bence dinleme ve görsellik...ee.. dinleyerek ben daha iyi anlayabiliyorum ve görerek te daha yararlı olduğunu düşünüyorum.*”, Gonca, “*...bazı şeyleri öğrenmek için dinleyerek...Anatomi dersinde organları görmek isterim... Ayrıntılı bişekilde...bunların anlatılmasını isterim...dinlemek isterim...*” ve Fatma, “*Görerek..dinleyerek daha etkili olurdu. Öyle bir öğrenme olsa... Daha daha kalıcı olur...diye düşünüyorum...*”. Her iki etkinliğin bir arada olduğu; bir başka deyişle derslerin; resim, slâyt, animasyon v.b. görsel ve sesli öğelerin kullanılarak anlatılması, öğrenenlerin birden fazla duyusuna hitap ettiği için daha kalıcı bir öğrenme sağlanabilir. Dale (2004) göre, insanlar duydukları ve gördükleri şeyin %50’sini hatırlamaktadır. Öğrenme etkinliklerinin sayısı arttıkça, öğrenmenin kalıcılığı da giderek artmaktadır. Sesli öğeler; hemşire öğrenenlerde, kuramsal ve uygulama bilgilerine ilişkin düşünme, sorgulama, anlatılanlar arasında bağlantı kurabilme yeteneklerini harekete geçirirken görsel sunumlar; soyut kavramları şematize ederek, göstererek öğrenmenin somutlaştırılmasını sağlamaktadır. Hemşireler, sesli ve görsel materyallerin kullanıldığı dinleme ve görme etkinliklerinin sunulmasını, öğrenmeleri açısından faydalı olabileceğini belirtmektedirler.

Katılımcıların %10’u (2 kişi), *dinleyerek ve yazarak* daha iyi öğrendiklerini ifade etmektedirler. Selin: “*Anlatılarak dinlendiğinde daha iyi anlıyorum ama mesela şey okurken de yazarsam bi kenarıya o zamanda aklımda daha çok kalıyor...*”. Dinleme sırasında yazarak kısa notlar almanın etkili olduğuna inanan Nagehan ise “*...böyle hani yazarak öğrenen tiplerdendimde...eee hani konuyu çalışırken yazıyodum*” şeklinde yazarak öğrenmenin daha kalıcı olduğunu ifade etmektedir. Dale (2004), söylenen ve yazılan şeylerin %70’inin hatırlandığını belirtmektedir. Bir başka deyişle, bir öğrenme kaynağıyla etkileşimde, ne kadar çok duyu kanalı kullanılırsa o oranda öğrenmede değişim olmaktadır. Yazı, bireysel olarak öğrenenin kendini geliştirebileceği bir etkinliktir. Moore ve Hart (2004), tamamen çevrimiçi tasarlanan *Hemşirelikte Araştırma Dersinde* yazma etkinliklerine ağırlık vererek yazma becerilerinin geliştirilmesini amaçlamışlardır. Ancak, Moore ve Hart, hemşire öğrenenlerin, yazma becerilerinin yetersiz olması nedeniyle çevrimiçi ortamlarda endişeler yaşadıklarını bulmuşlardır. Shuster, Birkholz ve Petri (2005) ise araştırmalarında hemşire öğrenenlerin yazılı ödevleri sevdiklerini belirtmişlerdir. Hemşireler, uzaktan çevrimiçi

hemşirelik eğitiminde, dinleme etkinlikleri ile birlikte yazma etkinliklerinin de yer almasını, dinlediklerini, nasıl yorumladıkları hakkında bilgiler vermesi açısından önemli bulmaktadırlar. Yazının kalıcı olması, öğrenenlerin dersteki gelişimlerini izleme açısından hem öğrenenler hem de ders yöneticisi için önemli olabilir.

Araştırmaya katılan hemşirelerden sadece %5'i (1 kişi), *okuyarak, görerek ve dinleyerek* öğrendiğini ifade etmiştir. Okuma, görme ve dinleme etkinliklerinin bir arada olması öğrenmenin kalıcılığını %60 oranında artırmaktadır. Bu üç etkinliğin bir arada olduğu öğrenme sonucunda; hemşire öğrenenler, okudukları ve dinledikleri şeyi; tanımlayabilme, açıklayabilme, sıralayabilme ve niteleyebilme; gördükleri şeyi ise gösterebilme ve uygulayabilmektedirler (Dale, 2004). Gülşen, geçmiş yaşantılarından kaldığı için okuyarak, görerek ve dinleyerek daha iyi öğrendiğini söylemiştir: *“Kendi açımdan özellikle görsellik çok önemli benim için. Okuma ıı..bir de ne diyebilirim okuma dışında dinleme. Belki geçmişte kaldığı için öğrencilik yıllarım bunlardan daha çok faydalandığım için...”*.

Katılımcıların %5'i (1 kişi), *okuyarak, tartışarak ve görerek* öğrendiğini ifade etmiştir. Bu etkinliklerin bir arada olması hemşire öğrenenlere, bireysel öğrenmenin yanında grup çalışma olanağı da sunmaktadır. Tartışma, tek başına gerçekleştirilen bir etkinlik olmadığından, katılımcı, diğer öğrenenler ve ders yöneticisi ile iletişim kurmaktadır. Katılımcılardan Perihan, okuyarak, tartışarak ve görerek öğrendiğini şöyle ifade etmiştir: *“Ee.. okuma ve tartışmayı tercih ediyorum ben.. çünkü daha iyi ee anladığımı düşünüyorum.ıııı.. Konuyla ilgili ııı.. derslerle ilgili atıyorum anatomi dersinde bi görsellik isterim..”* . Hemşire öğrenenler, okuma, tartışma ve görme etkinliklerini gerçekleştirilebilecekleri çevrimiçi ortamlarda, hemşirelik mesleği için gerekli olan eleştirel düşünme becerilerinin de kazanılabileceğini belirtmektedirler.

Araştırmaya katılan hemşirelerin %5'i (1 kişi), *okuyarak, görerek, dinleyerek ve tartışarak* öğrenmektedir. Okuma, görme, dinleme ve tartışma; hemşire öğrenenlere, öğrenilen şeyleri gerçek yaşantı deneyimlerine dönüştürmede, diğer etkinliklere göre daha fazla olanak sağlayabilir. Öğrenmede kullanılan etkinlik sayısı arttıkça soyut olan öğrenme somut hale gelebilir ve kısa zamanda daha kalıcı bir öğrenme

gerçekleştirilebilir. Okuma, görme ve dinleme ile % 60 oranında kalıcılığı sağlanan öğrenme düzeyi (Dale, 2004), tartışma ile daha da artırılabilir. Tartışma etkinliği ile hemşire öğrenenler, bireysel olarak öğrendikleri şeyleri, diğer öğrenenler ve ders yöneticisi ile paylaşabilirler. Bu paylaşımda; eksik olan bilgiler tamamlanabilir, yanlışlar düzeltilebilir, yeni bilgiler öğrenilebilir, özgüven kazanılabilir, kişilerarası iletişim gelişebilir. Öğrenmede bu dört etkinliği seçen Gonca, bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: “*ııı..başta dinle...mek...okuyarak...ve dinledikleri tartışarak karşılıklı tartışarak ve en sonunda görsellik...Ee bişey öğreneceğim zaman görmek isterim... dinleyerek...bazı şeyleri öğrenmek için dinleyerek dinlediklerimi de karşılıklı tartışarak...*”. Hemşireler, çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, okuma, görme, dinleme ve tartışmaya ilişkin etkinliklerle kendi öğrenme sorumluluklarını alabileceklerini ve güdülenebileceklerini belirtmektedirler.

Katılımcıların %25’i (5 kişi), yazma etkinliğini öğrenmelerinde etkili bulmaktadırlar. % 5’i (1 kişi) ise *gerçek uygulama görüntülerini görerek ve yazarak* öğrendiğini ifade etmiştir. Meryem ve Selin, yazma etkinliğinin, öğrendikleri bilgilerin kalıcılığını sağlamada önemli olduğunu belirtmektedirler. Meryem, “*...haa yazma...benim için yazarak daha yazdığımı görüyorum aklımda kalıyor...*”; Selin, “*...yazarsam bi kenarıya o zamanda aklımda daha çok kalıyor...*”. Ayfer ise yazma etkinliğinin öğrenmelerinde zorunlu olduğunu belirtmektedir: “*...yazmak gerekiyo...*”. Öte yandan, Nagehan, gerçek uygulama görüntülerini izlemesini ve bu sırada gördüklerini yazarak kendi zihninde kodlamasını, öğrenmenin kalıcılığının sağlanmasında önemli bulmaktadır: “*...bence hem görsel olacak ııı.. hani görürken kendim yazarak bişekilde böyle özetleyerek çalışıyorum...Video şeklinde böyle görüntüler...Eee...birileri anlatıyo ama aynı zamanda görüyorsunuz gerçek görüntüler bunlar...daha çok akılda kalıyo...*”. Gerçek uygulama görüntüleri ile doğru/yanlış/eksik uygulamalar gösterilerek öğrenenlerin bunlar arasındaki farkı bulmaları daha gerçeğe dönük bir deneyim kazandırabilir. Gerçek uygulama görüntülerinin izlenmesi, hemşire öğrenenleri, var olan bilgilerini sorgulamaya, karşılaştırma yapmaya yönlendirebilir.

Araştırmaya katılan hemşirelerin %10’u (2 kişi), tüm öğrenme etkinliklerinin bir arada olduğu öğrenmeyi tercih etmektedirler. Hemşireler, okuma, yazma, dinleme, görsel,

tartışma etkinliklerinin tümünü gerçekleştirdiklerinde, hemşirelik mesleğinde geçerli olan, tüm kuramsal ve uygulama alanına ilişkin bilgilerin kazanılabileceğini ifade etmektedirler. Ayfer, tüm öğrenme etkinliklerinin bir arada olması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir: *“Bence ee ben eğitimde bunların hepsini kullanan... uygulamak isteyen biriyim...yani u.. yeni bişeyler yani hem bilgi tekrarı u.. hem de belki yeni giren yeni oluşan bazı bilgileri de öğrenmek için ben hepsinden yararlanırım...”*. Hale ise aynı görüşte olduğu Ayferi şu sözleriyle desteklemektedir: *“bunların hepsinin ..birlikte olması gerekiyo...”*.

Katılımcıların %90'ı (18 kişi), hemşirelik eğitiminde uygulamanın olması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Sadece %10'u (2 kişi) uygulama olmaksızın hemşirelik mesleğine ilişkin kuramsal ve uygulama bilgilerinin öğrenilebileceğini söylemektedirler. Katılımcıların tümü (20 kişi) hemşirelik mesleğine ilişkin bilgileri, sağlık meslek liselerinde kazanmışlardır. Bu nedenle çoğunluk, mesleğe ilişkin bilgilerin öğrenilmesinde *uygulamayı* önemli bulmaktadır. Katılımcılar dördüncü alt soruya verdikleri yanıtlarda bu etkinliğe ilişkin düşüncelerini daha net açıklamışlardır. Havva, *“...uygulayınca daha çok başarılı olacağını düşünüyorum...ee..bizim mesleğimizin ilerlemesi için gerekli olan ne tür çalışmalar varsa bunları ya.. elimden geldiğince uygulamaya çalışırım...”*. Nilgün, Havva ile benzer düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir: *“Yani uygulamalı bir eğitimin daha faydalı olacağını düşünüyorum..”*. Merve, hasta bakımında yer alan hemşirelik girişimlerine ilişkin tüm bilgi ve becerilerin kazandırılmasında uygulama olanağının sunulmasının gerekliliğini vurgulamaktadır: *“Öğrenme açısından (düşünüyorum) yani bi..hemşirelikte girişim çok önemli...Bu girişimleri bizzat sana göstermesi lazım...Nasıl yapılıyor...”*. Yaprak ise aşağıdaki sözleriyle diğer katılımcılardan farklı olarak çevrimiçi öğrenme ortamını tercih etmediğini, hemşirelik mesleğine ilişkin bilgilerin öğrenilmesinde yüz yüze olmak, bire bir hasta üzerinde uygulamak istediğini belirtmiştir: *“Yani ben eğitimi birebir yaşamak istiyorum...Yani bir hemşirelik hizmetleri dersi alırken bunu uygulamalı olarak yaşamak isterim...Yani amaç öğrenmekse ben bunu uygulamalı gerçek anlamda yapmak isterim...”*. Hemşirelik mesleğine ilişkin öğrenilen bilgilerin kalıcılığının sağlanmasında uygulama önemli bir rol oynamaktadır. Vesile, *“...kendisi de yaparsa daha son derece kalıcı olur zaten... okumak, görmek ve birebir yaparsa*

unutulmaz ve kalıcı olur...” sözleriyle öğrenilen bilgilerin kalıcılığının sağlanmasında uygulamanın önemini vurgulamaktadır. Vesile ile benzer düşünceleri paylaşan Ayfer de kuramsal olarak sunulan bilgilerin uygulama alanlarında kullanılması gerektiğini belirtmektedir: *“...uygulama... tabii ki yani öncelikle prat..ş.e..teorik bilgi daha sonrasında uygulama...”*. Yukarıdaki katılımcılardan farklı düşünen Nagehan ise uygulama etkinliğinin, hemşirelik mesleğinin öğrenilmesinde gerekli olmadığını, çevrimiçi öğrenme ortamlarında da uygulamalara ilişkin yeterli bilgi ve becerinin kazandırılabilceğini öne sürmektedir:

“...ben kendim e... mezun olduğumda çok fazla hani uygulama yapmış değildim. Daha çok gözlemleyerek çalışırken öğrendim. Ama eğer birileri dediğim gibi görsel olarak bana gösterseydi çünkü hiçbir şey gö.. görsel olarak ee öğretilmedi bize hep bişekilde teorikte öğretildi. Yani hani illaki böyle bi hastanın üstünde denemen gerekmiyo..”

Hemşirelik mesleğine ilişkin bilgilerin kazandırılmasında Nagehan gibi uygulamanın gerekli olmadığını düşünen Kaniye ise sağlık meslek lisesi mezunu olması nedeniyle hemşireliğe ilişkin temel bilgi ve becerileri kazandığını, ancak bu bilgilerin mezuniyetlerinden kalan bilgiler olduğunu, çevrimiçi ortamlarda bu bilgilerin güncellenmesinin kendileri için daha önemli olduğunu vurgulamaktadır: *“...ya bu eğitim var zaten bizde ama önemli olan bunları geliştirmek ve daha ileriye götürmek... kendimiz uygulayamasak bile uygulayanlarınkini görmek bile insana çok şey kazandırabilir...”*. Nagehan ve Kaniye, uygulamanın gerekli olmadığı konusunda aynı görüşte olmalarına karşın Kaniye, yeni bilgilerin uygulama olmadan kazanılmayacağını ifade etmektedir. Katılımcıların yukarıdaki görüşlerine bakıldığında, çevrimiçi hemşirelik eğitiminde hemşirelik mesleğine ilişkin bilgi ve becerilerin kazandırılmasında, uygulama etkinliği önemli rol oynamaktadır. Hemşire öğrenenler, uygulamayı gerçekleştirdiklerinde %90 oranında öğrenme sağlamaktadırlar. Bu aşamada öğrenenler; analiz edebilme, tasarlayabilme, yaratabilme ve değerlendirebilme yeteneklerini kazanmaktadır (Dale, 2004).

4.2. Öğrenen Merkezli Yaklaşım İlişkin Bulgular ve Yorumu

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi öğrenen merkezli yaklaşıma ilişkin görüşleri; “Çevrimiçi Öğrenmede Eğitimin Merkezinde Sizce Kim Olmalıdır? Öğrenci mi öğretici mi? Neden?” sorusu sorularak toplanmıştır. Araştırmacı, öğrenen merkezli yaklaşıma ilişkin toplam 3 adet ana tema belirlemiştir:

1. Öğrenenlerin Gereksinim ve Görüşlerinin Dikkate Alınması
2. Öğrenci ve Öğreticinin Eşit Düzeyde Olması
3. Hemşire Danışmanların Olması

Hemşirelerin öğrenen merkezli yaklaşıma ilişkin yukarıda belirtilen 3 ana temaya ilişkin bulgu ve yorumları aşağıda ele alınmıştır.

Katılımcılardan elde edilen verilerin analizi sonucunda, 20 katılımcıdan %95'i (19 kişi), öğrenenlerin gereksinim ve görüşlerinin dikkate alınması gerektiğini belirterek çevrimiçi öğrenme ortamlarında öğrenenlerin merkezde olması gerektiğini düşünmektedirler. %5'i (1 kişi), bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir. Griscti ve Jacono (2006), hemşirelerin sürekli eğitimlerinin planlanmasında daha fazla öğrenen merkezli yaklaşıma gereksinim olduğunu belirterek bu çalışmanın sonucunu desteklemektedirler.

Katılımcıların %80'i (16 kişi), *çalışma saatlerine ve koşullarına uygun* bir programın hazırlanmasını istediklerini ifade etmişlerdir. Sit, Chung, Chow ve Wong (2005), çevrimiçi öğrenmenin hemşire öğrenenlere kendi hızlarında ve kendi istedikleri zaman diliminde öğrenme olanağı sunduğunu belirterek, çevrimiçi ortamların bu çalışmanın katılımcıları için uygun bir seçenek olduğunu desteklemektedirler. Araştırmaya katılan hemşirelerin %40'ı (8 kişi), vardiya usulü çalışmaktadır. Çalışma saatlerinin düzenli olmaması nedeniyle geleneksel yüz yüze bir eğitim programına devam etme olanakları bulunmamaktadır. Lale, geleneksel yüz yüze eğitimde, belirlenen zamana uymak zorunda olduklarını, ancak bu sistemde (çevrimiçi), koşulları dikkate alındığında öğrenme zamanlarının kendilerine uygun olacağını vurgulamıştır: “Bizim koşullarımıza göre olursa tabii ki daha iyi olur...Bize göre planlanmasını tercih ederim çünkü ıı.. yüz

yüze de onun istediği zamanda dinlemek ... zorundayız ama öbür türlü bizim uygun bir zaman olursa bize göre daha iyi olur diye düşünüyorum". Kaniye ve Ayfer, çalışma saatlerinin farklılığını ve çevrimiçi programlara kendilerine uygun saatlerde katılmak istediğini belirterek Lale'nin görüşünü desteklemektedirler. Kaniye:

"Bizler nöbetli çalışan insanlarız...eee hepimizin çalışma saatleri hastaneden hastaneye bile değişmekte...bölümlerde değişmekte...ee aynı saatlerde orda ya o programı almamız mümkün değil. Bunların gözönüne alınarak yani istediğimiz saatlerde ulaşabilceğimiz şekilde ayarlanmalı..."

Ayfer'in Kaniye ve Lale'yi destekleyen benzer görüşleri ise şöyledir: *"Şimdi biz çalışan insanlar olduğumuz için öncelikle bizim çalışma şartlarımıza uygun olması lazım ama bunda standardı yakalamak çok zor. Çünkü nöbetli çalışan arkadaşlarımız var..."*. Mueggenburg (2003), hemşire öğrenenlerin, çevrimiçi öğrenmenin, eğitim gereksinimlerini karşılamada bir yol ve hemşireleri tamamlama programlarına çekmek için bir araç olduğuna inandıklarını ifade etmektedir. Bu araştırmanın katılımcıları da çalışma saatlerinin düzenli olmaması nedeniyle uzaktan eğitim yoluyla lisans tamamlama olanağını, eğitimlerini sürdürmenin tek yolu olarak görmektedirler. Kenny (2002), çevrimiçi öğrenme ortamlarının, hemşire öğrenenlere, öğrenme hedeflerini, öğrenme gereksinimlerini tanımlamada ve gerçekleştirmede büyük bir sorumluluk, aynı zamanda bağımsızlık verdiğini belirtmektedir. Beldarrin (2006) ve Atack'ta (2003) uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarının hemşirelerin eğitimlerini sürdürmelerinde olanak sunduğunu desteklemektedir.

Katılımcıların %65'i (13 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, *ders materyallerine ulaşımında sürekliliğin olması* gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların %10'u (2 kişi) ise bu konuda bir düşünceye sahip olmadığını ifade etmiştir. Türkan, gündüz vardiyasında çalıştığını bu nedenle derslere ulaşmak için akşam ve gece saatlerinin kendisine uygun olduğunu söylemiştir: *"...ben gündüzlü çalışıyorum o yüzden benim özellikle akşam beşten sonra ya da akşam yediden sonra daha uygun olabilirim. Buna uygun bir program olabilir. Yani önemli olan benim burda daha iyi*

özellikle akşam saatlerinde kolay ulaşabiliyim...". Nagehan da Türkan gibi düzenli çalışma saatleri olmadığından gece saatlerinde çalışmaktadır. Bu nedenle çevrimiçi öğrenme ortamlarında programlara ulaşmada sürekliliğin olmasını önemli bulmaktadır. Nagehan: "...eee.. gidip hemen ulaşabileceğim zamanlar olacak yani mesela diyelimki aa..haftaici işte Çarşamba günü uygun oluyorum ya da işte hafta sonu uygun olduğum zamanlar oluyo ne zaman hani onun başına otursam ulaşıcam bi zaman dilimi olmalı...". Merve de Türkan ve Nagehan ile aynı görüşü paylaşmakta; hemşirelerin farklı çalışma saatleri nedeniyle ders içeriğine ulaşmada zaman sınırlılığının konulmaması, derslere ulaşmada sürekliliğin olması gerektiğini vurgulamıştır:

"..hani belli bir süre koyarsanız ona herkes o saatte ona ulaşamayabilir...sürekli ulaşılabilir tırde olması lazım ha benim zamanım başka zaman müsaittir senin zamanın başka şeydir ona uygun olmalı... Yani süreklilik olmalı... Öyle belli bir şeyle kısıtlama olmamalı sürekli ulaşabilmelisin bazı şeylere.."

Araştırmaya katılan hemşirelerin %80'i (16 kişi) evli ve %50'si (10 kişi), 1 çocuk; %20'si (4 kişi), 2 çocuk sahibidir. Hemşirelerin sadece %20'si evli ancak çocuk sahibi değildir. Halime, hem evli ve çocuk sahibi olması, hem de vardiyalı çalışması açısından çevrimiçi öğrenme ortamının kendisi için uygun olacağını şu sözlerle ifade etmeye çalışmıştır: "...Yani çalıştığımız için her şeyimiz kısıtlı oluyor hem zaman hem efor yönünden yorgunluk vesaire.. bizim yani yeni bir üniversite...bu imkan daha iyi olur heralde... Hem ona mesafe hem zaman ayırma...yani hem çalışıp hem evde çocuk falan olduğu için ...".

Araştırmaya katılan hemşirelerin sadece %5'i (1 kişi), gereksinimlerini sıralarken uzaktan çevrimiçi hemşirelik programlarının ekonomik olması gerektiğini ifade etmiştir. Gonca; "...maddi yönden ekonomik olması...". Katılımcıların %5'i ise çevrimiçi ortamlarda gereksinimlerini tanımlamaları için de eğitime gereksinimleri olduğunu belirtmektedir. Havva: "...kendi ihtiyaçlarımızı kendimiz belirleyip ee bunun doğrultusunda... ama sonuçta bu da eğitimle olacak bir insanın ne istediğini bilmesi lazım..". Katılımcıların %35'i (7 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında

hemşirelik alanında uzman ve deneyimli öğretmenlerin yer almasını istediklerini belirtmişler ve *ders yöneticisine ulaşabilmede kolaylığın* olması gerektiğini vurgulamışlardır. Türkan, “...işte *eğitmenim kimse ona kolay ulaşıp iletişime geçebileyim...*”; Merve, “..*Muhatap olacağım birileri olmalı...*” şeklinde sözleriyle ders yöneticisine ulaşabilmede kolaylık sunulması gerektiğini ifade etmektedir. Katılımcıların %10’u (2 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, ders yöneticisine *soru sorma-yanıt alma* olanağı sunulduğunda kendilerini bu ortamlarda merkezde hissedeceklerini söylemektedirler. Perihan, “...*bizim merak ettiğimiz konularda da ee..soru sorduğumuzda karşılığında cevap alabileceğimiz bir...şey ..alışveriş olabilir karşılıklı..*”, Hale “...*konular anlatıldığında ee örneğin anlaşılmayan ıı çok net oturmayan bazı şeylerde ee.. eğer bizim sorma olanağımız eee varsa işte oradan bu konudaki uzman kişilere yeterli kişilere ıı onlardan da öyle cevabı aldığımız sürece...*”. Katılımcıların bu alt soruya verdikleri soru sorma- yanıt alma isteğinin oranının düşük olması, yine 5. alt soruda geribildirim sorularına yanıt verilmesi şeklinde algılayan katılımcıların, geribildirim alma isteklerinin oranı (%100) ile karşılaştırıldığında çok anlamlı değildir. Katılımcı hemşirelerin %20’si (4 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, derslerin hazırlık aşamasında, öğrenenlerin öğrenme biçimlerinin *dikkate alınmasını* istemişlerdir. Kaniye, “*eee istediğim programlara da ulaşabilmeliyim... yani okuma olsun görsel olsun yani istediğim şekilde...*”; Halime, “..*İşte bir açıköğretim programı gibi yani televizyon programı gibi izleyerek o şekilde...*”. Katılımcıların %5’i, *kitap dışında öğretim materyallerinin* olmasını isteyerek derslerin farklı ortamlarda sunulması gerektiğini ifade etmiştir. Meryem’in bu konudaki düşünceleri şöyledir: “...*Boş kaldığın her vakitte istediğin zaman o dersi kendinde çalışabilirsin. O yönden çok iyi...takıldığın yerde sırf kitaba bağlı kalmazsın...*”. Katılımcıların %10’u (2 kişi), uzaktan çevrimiçi *ders içeriklerinin hazırlanmasında öğrenci görüşlerinin alınmasını* istemektedirler. Vesile, “...*ıı.. bu herhalde yani o kişilerin fikirleri alınabilir ya da.. hani onlar kişilerin tercihleri olur işte seçer ben şu şu konuları görmek istiyorum bunları daha çok öğrenmek istiyorum..*”. Vesile’nin ders içeriklerinin belirlenmesinde öğrenenlerin tercihlerine yer verilmesi gerektiği düşüncesinin yanı sıra Ayfer, ders içeriklerinin kendi seviyelerine göre olmasını, ne çok basit ne de çok karmaşık ve yoğun olmaması gerektiğini vurgulamıştır: “...*ders içerikleri de...ne bizim bilgi seviyemizin çok üstünde ne de*

altında olması lazım ...yani bizim bilgi birikimimizin çok üstünde veya altında olması kullanılan dilin anlatılacak bilgilerin...o bizim için sıkıntı olur...". Katılımcıların %5'i (1 kişi) ise uzaktan çevrimiçi öğrenmenin merkezinde, hemşire öğrenenlerin olmasının, hemşirelerin derse katılım oranlarının artırılması ile olabileceğini belirtmektedir. Yaprak, "...Yani bizim katılımımızın çokluğuyla sağlanmalı..."

Katılımcıların %5'i (1 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, öğrenen ve öğreticinin eşit düzeyde olması gerektiğini ifade etmiştir. Nilgün, sorularına yanıt alabildiğinde öğretici ile eşit düzeyde olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir: "...Karşılıklı soru ve görüşlerimizi yazılı ya da sözlü bildirimle halledebiliriz..."

Katılımcıların %35'i (7 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, *danışmanların* olmasını istemektedirler. Katılımcılar; danışman, ders yöneticisi ve alan uzmanını, hemşirelik mesleğine ilişkin konularda kendilerini yönlendirecek ve bu ortamlarda kolaylık sağlayacak kişiler olarak algılamaktadırlar. Katılımcıların %100'ü (20 kişi) 3. alt sorun olan *etkileşime* ilişkin yanıtlarda öğreticilerle, dersler ve programlarla ilgili yaşadıkları sorunlarda etkileşim kurmak istemektedirler. Aynı zamanda 5. alt sorun olan *geribildirim* ilişkin görüşlerin alınmasında da bu orana ulaşılmış, katılımcıların %100'ü (20 kişi), kendilerine geribildirim verilmesini istediklerini belirtmişlerdir. 3. ve 5. alt sorulardaki oranlara bakıldığında, 2. alt soruda danışmanların olmasını isteyenlerin oranının düşük olması (%35), danışman gereksiniminin olmadığını gösteren bir bulgu değildir. Hemşirelerin, çevrimiçi ortamlara ilişkin bilgilerinin ya da soruyu algılamadaki yetersizliklerin neden olduğu düşünülebilir. Katılımcılar, çevrimiçi ortamlarda hemşirelik mesleğine ilişkin bilgileri olan kişilerin görevli olmasının kendileri için daha faydalı olacağını söylemektedirler. Havva, "...tabii ki bizim eğitimimizde...bizimle ilgili bilgileri olan insanların vermesini isteriz...". Gülşen "...ee..hemşirelikle ilgili olan kişilerin heralde eğitimde katkısı daha fazla olursa daha kolay sağlanabilir..iletişimler daha iyi kurulabilir..ya da konuyla ilgili bilgiler daha iyi verilebilir..." sözleriyle Havva'nın yukarıdaki düşüncelerini desteklemektedir. Uzman/deneyimli hemşireler, hemşirelik eğitiminin sorunlarını, gereksinimlerini ve çözüm yollarını daha iyi tanımlayabilirler. Öte yandan, hemşirelerin, çevrimiçi ortamlarda sorunlarını, görüşlerini ya da gereksinimlerini ifade etmede kullandıkları

terminolojiyi, anlayabileceklerinden, öğrenenler ve hemşire uzmanlar arasında anlaşılma sorunu da yaşanmayabilir. Aynı zamanda, bu uzman kişiler, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, öğrenme sorumluluğunu alan hemşirelere, gereksinim duyduklarında iyi bir rehber, kolaylaştırıcı olarak destek olabilirler. Hemşirelerin bilgisayar kullanma becerilerinin de yeterli olmadığı göz önüne alındığında çevrimiçi ortamlarla ilk kez karşılaşacak olan hemşirelerin teknik alanda da uzman kişilerin desteğine gereksinimleri olacaktır. Atack (2003), hemşirelerin kendilerini etkili bir Web araştırması yapma, e-posta kullanma, mesaj gönderme, çevrimiçi/çevrimdışı tartışma gruplarına katılma, dosya gönderme konularında yetersiz hissettiklerini söylemektedir. Atack (2003), aynı zamanda hemşirelerin, teknik destek personelinin vereceği önerileri anlayamayacaklarından korktukları ve yardım isterken soracakları şeyleri bilmedikleri için iletişim kuramadıklarını ifade ederek alanında uzman kişilerin çevrimiçi ortamlarda yer alması gerektiği görüşünü desteklemektedir.

4.3. Etkileşime İlişkin Bulgular ve Yorumu

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi etkileşime ilişkin görüşleri; *“Çevrimiçi öğrenmede kimlerle etkileşim sizin için önemlidir? Neden? Çevrimiçi öğrenmede etkileşim nasıl sağlanabilir?”* soruları sorularak toplanmıştır. Araştırmacı, etkileşime ilişkin toplam 3 adet ana tema belirlemiştir:

1. Ders Yöneticisiyle Etkileşim
2. Öğrenenlerle Etkileşim
3. Danışmanlık Hizmetleri

Hemşirelerin etkileşime ilişkin yukarıda belirtilen 3 ana temaya ilişkin bulgu ve yorumları aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

Araştırmaya katılanların tümü (20 kişi), çevrimiçi öğrenme ortamlarında *ders yöneticisi* ile etkileşim kurmayı istemektedirler. Katılımcılar, öğrenme sorunu yaşadıklarında ders yöneticisi ile karşılıklı iletişim kurabilmeyi ve onlara ulaşımında sürekliliğin olmasını önemli bulmaktadırlar. Merve, *“...Karşılıklı konuşabilmelisin onlarla... kafana takılan herşeyi onlara sorabilmelisin...bazı şeyleri anlamadığın şeyleri tekrar onlara*

sorabilmelisin ancak öyle eee.. daha etkili olur diye düşünüyorum ama...” sözleriyle bu konudaki düşüncelerini ifade etmiştir. Kaniye ise aşağıdaki sözlerle Merve’nin düşüncelerini desteklemektedir: “...*uu..insanı takıldığı zaman veya net birşeye ulaşamadığında bi ona yönlendirecek veya direk bilgi alabilecek bi kişi olması ama öğrenciler hani çok ta bence önemli değil...*”. Bunun yanında hemşirelerin %60’ı (12 kişi), ders yöneticisine *istedikleri zamanda kolaylıkla ulaşabilmek* istediklerini belirtmişlerdir. Havva, “...*Yani kafama takılan ya da sormak istediğim bi uu konu hakkında rahatça ulaşabileceğim şekilde olmalı yani kafama takılan ben bunu neye göre yapıyorum diyebildiğim zaman çabuk ulaşabilceğim bi şekilde olmalı yani...*” şeklinde öğrenme sorunu yaşadığı anda ders yöneticisine ulaşmak istediğini belirtmiştir. Bu oran (%60), 2. alt soruna ilişkin verilerin analizinde bulunan orana göre yüksektir. *Öğrenen merkezli yaklaşıma* ilişkin alınan görüşlerde hemşire katılımcıların %35’i (7 kişi), ders yöneticisine ulaşmada kolaylık istemektedirler. 2. ve 3. alt sorundaki oranlardaki bu farklılık hemşirelerin ders yöneticisine kolay ulaşmak istemediklerinin bir göstergesi olmayabilir. Katılımcıların, çevrimiçi hemşirelik eğitiminde ders yöneticisine nasıl ulaşmak istediklerine ilişkin görüşleri sorulduğunda %15’i (3 kişi), ders yöneticisiyle etkileşimin, Internet üzerinden chat yoluyla kurulabileceğini belirtmektedirler. Neşe, “...*Çetleşerek heralde, o şekilde çetleşerek kurmak isterim takıldığım konularda yine yani hocamızdan aynı şekilde çetleşerek o şekilde tartışmak isterim...*”; %25’i (5 kişi), e-posta yoluyla, %5’i (1 kişi), telefon ya da yazışarak iletişim kurabileceklerini belirtmişlerdir. Kaniye “...*uu..kamera şey sistemi kurulduktan sonra herkesle daha rahat ulaşma şansı da olabilir..MSN ler aracılığıyla...*” şeklinde yanıtlamıştır. Katılımcıların, çevrimiçi ortamlarda etkileşimin nasıl kurulacağına ilişkin yukarıdaki yanıtlarına bakıldığında e-posta, chat ve telefon yoluyla iletişim kurabileceklerini göstermektedir. Katılımcıların %50’si (10 kişi), tartışma olanağı sunulduğunda, dersin yöneticisiyle etkileşim kurabileceklerini ifade etmişlerdir. Gülşen, “...*Tartışma olarak ortamı yaratılabilir..yorumlar katılabilir...ee..eğitim verenlerle birebir iletişim kurulabilmesi...*” ifadesiyle tartışmanın öğrenmesini olumlu etkileyeceğini belirtmiştir. Gülşen ile aynı düşüncüyü paylaşan Hale öğretmenlerle iletişim kurmanın kendisi için önemli ve yeterli olduğunu aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir:

“...Öğreticilerle iletişim kurmak bence çok güzel yani o bu..önemli bi durum önemli bi şey... Öğrenmek istediğim belki benim için daha farklı olan ee bazı konularda yeni şeyleri direk o kişiden öğrenmek ee soru işaretlerini direk iletişim kurarak belki gidermek iyi olur bence... ııı...”

1. alt soruda katılımcıların %15’i (3 kişi) tartışma etkinliğini soru-yanıt olarak algılamaktadır. Selin, *“...Soru cevap tarzında ya bir gün öncesi o konuyu çalıştığımda ertesi günü soru cevap tarzında tartışabilmeliyim. Yani soru yazıp cevabını karşıdan almak daha etkili olur...”* ve Nilgün, *“..sorular sorarak.. tartışarak..”* şeklinde ifade etmişlerdir. Barker (2003), bir öğreticinin en önemli görevinin öğrenenler ile öğretmenler arasında etkileşimi sağlayacak soruları ve eleştirel düşünmeyi geliştirmek olduğunu belirterek etkileşimin sağlanmasında soruların önemini vurgulamakta ve katılımcıların %50 sinin tartışarak etkileşim kurma isteklerini desteklemektedir. Katılımcıların %35’i (7 kişi), ders yöneticisiyle etkileşimin öğrenmeleri üzerinde olumlu etkiler bıraktığını, daha fazla öğrendiklerini ifade etmektedirler. Nilgün’ün bu konudaki düşünceleri şöyledir: *“...daha faydalı olur anlamak açısından konuya hakim olmak..açısından öğrenmede ya..bir başkasıyla aynı konuyu paylaşmak daha faydalı olur anlama açısından..”*. Türkan da Nilgün ile benzer olan düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: *“...anlaşılmayan konuyu ortak konuyu belirleyip eğitmenimize sorup bize tekrarlamasını veya işte püf noktaları nedir ya da daha ayrıntılı belki anlatabilir..o konuyu belirleyebiliriz...”*. Katılımcıların %5’i (1 kişi), öğretmenler tarafından yönlendirilmek istemektedirler. Kaniye, *“...öğreticinin yani ııı..insanı takıldığı zaman veya net birşeye ulaşamadığında bi ona yönlendirecek veya direk bilgi alabilecek bi kişi olması...”*. Katılımcıların %10’u (2 kişi) ise bireysel olarak bir öğrenme gerçekleştirebileceklerini, diğer öğrenenlere gereksinim duymadıklarını belirtmektedirler. Hale, *“...ee öğrenim amaçlı eğer öğretmenlerle bu iletişimi kuruyosak bence yeterli..”* sözleriyle Kaniye’nin, *“öğrenciler hani çok ta bence önemli değil... bireysel olabilirim diye düşünebiliyorum ben...”* şeklindeki düşüncelerini desteklemektedir.

Katılımcıların %5'i (1 kişi), *ders yöneticisiyle yüz yüze* etkileşim kurmak istemektedir. Uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadığını ifade eden katılımcı, uzaktan çevrimiçi eğitimin, öğrenme gereksinimlerini karşılayamayacağını, etkili bir öğrenme gerçekleştiremeyeceğine inanmaktadır. Yaprak bu konuya ilişkin düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: “...yüz yüze *birebir olmak istiyorum yani sanal bir eğitim almak istemiyorum açıkçası ben yani bilgisayardan...Yani öğretecek kişiyle ben yüz yüze olmak istiyorum...*”. Kaniye ise yüz yüze eğitimi tercih ettiğini ancak etkileşim kurmaya olanak sağlandığında, uzaktan çevrimiçi eğitimin de olabileceğini belirtmektedir. “*Gerçi ben teknolojiye çok(gülüyor) uzağım pek sevmem bu.. şeyi daha çok yüzyüze olmayı tercih ederim ama...uu..kamera şey sistemi kurulduktan sonra herkesle daha rahat ulaşma şansı da olabilir...*”

Katılımcıların %75'i (15 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, *diğer öğrenenlerle* etkileşim kurmak; %45'i (9 kişi), *farklı yerlerde bulunan meslektaşlarının düşüncelerini ve uygulama farklılıklarını* öğrenmek istedikleri için etkileşim kurmak istediklerini ifade etmektedirler. Halime, “...*birbirinin fikrini öğrenme açısından, yeni fikirler... kendini geliştirme yani...*”; Lale, “...*Fikir ve düşüncelerini almak için önemli olabilir... ya da yani bir konuda hemfikir miyiz onu öğrenebilirsin...*” şeklinde diğer öğrenenlerle ortak bakış açısına sahip olup olmadıklarını belirlemek için etkileşimin önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Fatma, “...*Onlarla Internet üzerinden görüşmek isterim onların o konu hakkında ne düşündüğünü...*”; Hale, “...*Eee.. şimdi öğrendiğimiz bilgileri ya da mesleki ee..diğer kurumlarda diğer hastaneler diğer şehirlerde belki nasıl uygulandığını bilmek isterim...*”, Perihan, “...*ee.. çünkü uygulama farklılıkları olabilir...farklı hastanelerde çalışan kişilerle...bölümler farklı...insanların çalıştığı yerler farklı...uygulama farklılıkları olabilir...bunu ortak bir ee.. şey sağlamak açısından...bilgi alışverişi gerekli yani farklı kişilerle...*” ve Vesile “...*herkes nasıl söyliyim yani kendi...mesleğinden kişilerle tanışmış olur. Farklı uygulamaları görür farklı ortamlarda belki aynı şey farklı yapılyordur onlardan da o bilgi edinmiş olur en azından. Böyle kullanılabilir...*” Katılımcıların %15'i (3 kişi), *anlamayı kolaylaştıracak yolların öğrenilmesi için diğer öğrenenlerle etkileşim kurmak* istemektedirler. Nilgün “...*aynı konuyu paylaşmak daha faydalı olur anlama açısından..*” şeklinde konuları diğer öğrenenlerle paylaşmanın öğrenmeyi daha etkili hale getireceğini ifade etmektedir.

Türkan, uzaktan çevrimiçi ortamlarda diğer öğrenenlerle etkileşimin, öğrenmeyi daha kolaylaştıracağına inanmakta ve şöyle ifade etmektedir:

“...ne bileyim belki anlamada daha kolay olabilir... yani ben o eğitimi aldığım... arkadaşlara kolay ulaşırsam eğer tartışırım yani konu alışverişi bilgi alışverişi olabilir ya benim anlamadığım şeyi belki daha kolay anlamıştır nasıl anladığını bana hangi yoldan daha kolay anladığını bana söyleyebilir...”

Meryem ise Türkan’ın yukarıdaki ifadelerini şu sözleriyle desteklemektedir: *“...Yani kendi fikirlerin kadar akıl akıldan üstündür hesabı...Kendi fikirlerin kadar karşındaki fikirleride çok değerli belki o senden daha iyi şeyler düşünmüştür. Daha kolay bi çözüm bulmuştur...”* Katılımcıların %15’i (3 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenmede, diğer öğrenenlerle etkileşim sağlanmasında, grup çalışmalarının etkili olabileceğini vurgulamaktadırlar. Nilgün, *“...grup halinde çalışmalarımızda daha kalıcı olduğunu düşünüyorum..”* şeklinde grup etkileşiminin, öğrenmesinde etkili olduğunu belirtmektedir. Vesile, *“...belki grup çalışması gibi ola...”* şeklinde mimikleriyle; Meryem, *“....ortak bi çalışma olabilir..”* ifadesiyle bu konudaki benzer görüşlerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %20’si (4 kişi), diğer öğrenenlerle çevrimiçi ortamlarda tartışma olanağı yaratılarak etkileşimin sağlanmasının, öğrenme üzerinde olumlu etkileri olduğunu belirtmektedirler. Fatma; *“...diğer kitaplarımız olduğunda başbaşa kitaplarla çalışıyorduk hiç kimseyle tartışamıyorduk..kendi kendine..ama öyle olunca arkadaşlarıyla tartışma ortamı da doğar.. faydalı olur diye düşünüyorum...”*; Türkan, *“...Karşılıklı tartışarak işte yazışarak ııı birbirimize belki bilgi aktarımı yapabiliriz. Ne bileyim belki anlamada daha kolay olabilir. Yani ben o eğitimi aldığım işte arkadaşlara kolay ulaşırsam eğer tartışırım yani konu alışverişi bilgi alışverişi olabilir...”* ve Ayfer ise *“...ya bi tartışma olabilir...soru cevap şeklinde bi görüşme olabilir...”* şeklinde diğer öğrenenlerle tartışma yolu ile etkileşime girmek istediklerini belirtmektedirler. Katılımcıların %5’i (1 kişi), diğer öğrenenlerle olan etkileşimin kişisel gelişimine katkıda bulunacağını ifade etmektedir. Halime: *“...kendini geliştirme...”* Katılımcıların %10’u (2 kişi) ise çevrimiçi öğrenme ortamlarında diğer öğrenenlerle etkileşim kurduğunda kendilerini yalnız hissetmeyeceklerini belirtmektedirler. Fatma,

“...onlar neler düşünüyor...hem kendimi yalnız hissetmem...” ve Gonca; “..daha rahat olurum ..yani...tek başına olmadığını hisseder insan (gülüyor)...” sözleriyle aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Thurmond ve Wambach (2004), eşzamansız çevrimiçi derslerde diğer öğrenenlerle daha yoğun etkileşime giren hemşire öğrenenlerin öğrenme algısının yüksek düzeylerde olduğunu; Atack ve Rankin (2002), hemşirelerin çevrimiçi ortamlarda öğreticiler ve akranları ile konuşmayı özlediklerini belirtmeleri bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir.

Katılımcıların %10’u (2 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında diğer öğrenenlerle etkileşim kurmanın, kendi düşüncelerini değerlendirme gereksinimlerini gidermede, öğrendiklerini pekiştirmede katkı sağlayacağını ifade etmektedir. Gonca, “...öğrendiklerimi pekiştirebilmek için ..ııııı...başka..daha iyi kavrayabilmek için... yanırları ortaya çıkarıp doğruları öğrenebilmek için...” ; Lale, “...kişilerin fikirleri ya da ne verdiklerini değerlendirmek açısından önemli diye düşünüyorum...” sözleriyle diğer öğrenenlerle, kendi öğrenmelerini test edebilmek için etkileşim kurmak istediklerini belirtmektedir.

Katılımcıların %100’ü *alanda uzman kişilerin danışmanlığını* istediklerini belirtmişlerdir. Bu araştırmada hemşireler, “danışacak biri” olarak hemşirelik alanında deneyimli ve uzman kişilerin varlığını kastetmektedirler. Havva, “...danıştığım insanların bu konuda bilgilerinin olduğuna inanmalıyım onları tanımalıyım...”. Ders yöneticisinin, hemşire öğrenenlerin sorunlarına, tatmin edici yanıtlar verecek düzeyde yeterli bilgi ve deneyime sahip olması, hemşire öğrenenler açısından etkileşim kurma sıklığını ve memnuniyeti artırabilir. Murphy, Mahoney, Chen, Mendoza-Diaz ve Yang (2005) ve Johnson (2005), bir uzman ve hemşire öğrenen arasındaki birebir ilişkide; uzman, öğrenen kişiye davranışsal ve bilişsel olarak örnek olma, bilimsel danışmanlık, duygusal destek, öneri sunma, mesleki ilişkileri sürdürme ve değerlendirme konularında *danışmanlık*; öğrenenler-öğreticiler arasında sürekli ve gerçek iletişimi devam ettirmek için teknik, eğitimsel, yönetsel ve sosyal etkinlikler sağlayarak *kolaylaştırıcı* olarak destek verdiğini ifade etmişlerdir. Hemşire öğrenenlerin, ders yöneticisine istedikleri zamanda ulaşabilmeleri, sorunlarının çözümünde önemlidir. Uzaktan çevrimiçi ortamlarda, eşzamanlı ve daha çok çalışma koşullarının farklılığı

nedeniyle eşzamansız etkileşim kurulabilir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında ders yöneticisinin, öğrenenlerin kendilerine ulaşabileceği zamanları, mesaj panolarına yazması öğrenenlerin ulaşmaları açısından önemli olabilir. Öte yandan, araştırma bulgularına göre, hemşirelerin %35'inin evinde bilgisayar bulunmamakta; %45'i kendisini bilgisayar kullanma becerisine (e-posta alma/gönderme, gazete okuma, konu araştırma) sahip olarak tanımlamaktadır. %20'si yukarıdaki becerilere ek olarak MSN'yi kullanmaktadır. Bu bilgiler, çevrimiçi hemşirelik eğitiminde etkileşimin sağlanabilmesinde hemşirelerin bilgisayar okuryazarı olmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

4.4. Hemşirelik Yeterliklerine Odaklanmaya İlişkin Bulgular ve Yorumu

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi *hemşirelik yeterliklerine odaklanmaya* ilişkin görüşleri; “Çevrimiçi hemşirelik eğitimi ile hemşirelikte gerekli kuramsal bilgi ve uygulama becerileri nasıl kazandırılabilir?” sorusu sorularak toplanmıştır. Araştırmacı, *hemşirelik yeterliklerine odaklanmaya* ilişkin toplam 4 adet ana tema belirlemiştir:

1. Görerek Öğrenme
2. Dinleyerek ve Görerek Öğrenme
3. Görerek ve Uygulayarak Öğrenme
4. Uygulayarak Öğrenme

Hemşirelerin hemşirelik yeterliklerine odaklanmaya ilişkin yukarıda belirtilen 4 ana temaya ilişkin bulgu ve yorumları aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

Araştırmaya katılan hemşirelerin %75'i (15 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, hemşirelik yeterliliklerine ilişkin bilgi ve becerileri *görerek* öğrenebileceklerini ifade etmektedirler. Katılımcıların %15'i (3 kişi) ise sadece görme etkinliğinin öğrenmelerinde yeterli olduğunu düşünmekte; hemşireliğe ilişkin kuramsal bilgi ve uygulama becerilerinin kazanılmasında, görselliğin önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Nagehan aşağıdaki sözleriyle uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında hemşirelik yeterliliklerinin kazandırılabilceğini, birebir hasta üzerinde uygulamanın zorunlu olmadığını belirtmiştir:

“Kazandırılabilir... Ben daha çok hani u.. dediğim gibi öyle çizim değilde gerçek uygulama şeklinde gö.. görülürse... böyle belgeseller şeklinde.. hani görüntü işte gerçek insan.. işte gerçek uygulayan bir hemşire.. gerçek bi öğretici olursa daha çok öğrencimi düşünüyorum. yani daha kolay öğrenilir Yani hani illaki böyle bi hastanın üstünde denemen gerekmiyo... O yüzden yapılabilir diye düşünüyorum ben ...”

Nagehan, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında hemşirelik yeterliliklerine ilişkin görsel öğelerin kullanıldığı gerçek uygulama görüntülerinin yer almasını, bilgilerin tüm ayrıntıları ile vurgulanmasını, aynı konulara ilişkin farklı uygulama görüntülerinin olmasını, hemşireliğe ilişkin bilgi ve becerilerin kazanılmasında yeterli bulmaktadır. Nagehan ile benzer düşünceleri olan Kaniye, çevrimiçi öğrenme ortamlarında hemşirelik yeterliliklerinin kazandırılmasında gerçek uygulama görüntülerine yer verilmesini, bu görüntülerde doğru uygulamaların izlenmesini, konulara ilişkin animasyonların sunulmasını, uygulamaya ilişkin beceriler kazandırılmasında önemli bulmaktadır:

“...Görsel mutlaka...animasyonlarda olabilir veya birebir yaşanmış yerlerden u...servislerden bunu doğru yapan yerlerden çekilip hani bizlere uygulamalı olarak gösterilebilir...Kendimiz uygulayamasak bile uygulayanlarınkini görmek bile insana çok şey kazandırabilir...”

Gerçek uygulama görüntülerinde, hemşire öğrenenler, örneğin, kas içine enjeksiyon uygulamasının tüm aşamalarını; hangi kasa yapıldığını, enjektörün nasıl tutulduğunu, kasa kaç derecelik açı ile girildiğini, ilacın nasıl verildiğini, işlem bittiğinde enjektörün nasıl çıkarıldığını sırasıyla sunan görüntüleri izleyerek, var olan yanlışlarını düzeltme, eksiklerini tamamlama olanağı bulabilirler. Kaniye'nin yukarıda belirttiği gibi, hemşireler, kendileri uygulamasalar da uygulayan kişilerin gerçek görüntülerini izlemeleri, öğrenmelerinde olumlu etkiler yaratabilir. Böylece katılımcılar, görüntülerle neden-sonuç, olgu ve olaylar arasında ilişki kurabilme yeteneğini de kazanabilirler. Görerek hemşirelik yeterliliklerinin kazandırılabilceğine inanan diğer katılımcı Gülşen

ise düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: “...*iii..bilgisayar ortamında eee..sadece teori değilde uygulamalarında gösterilmesi..çizimlerle olabilir.. film olarak olabilir..ee hastanelerde yapılan çekimlerin gösterilmesi olabilir..daha akılda kalıcı olması anlamında güzel olur...*”. Gülşen, uzaktan çevrimiçi ortamlarda, hemşireliğe ilişkin kuramsal bilgi ve uygulama becerilerinin kazandırılmasında, görsel öğelerin önemli olduğunu vurgulayarak öğrenmenin kalıcılığının sağlanmasında, kliniklerde çekilen gerçek uygulama görüntüleri, filmler ve çizimleri içeren, öğrenmeyi somut hale getiren görsel uygulamaların yer alması gerektiğini belirtmektedir.

Katılımcıların %5'i (1 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında *dinleyerek ve görerek* hemşirelik yeterliliklerinin kazandırılabilceğini belirtmektedir. Katılımcılar, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında hemşirelik yeterliliklerine ilişkin konuların ayrıntıları ile ele alınmasını, öğrenenlerin anlamasını kolaylaştıran yolların kullanılmasını ve görsel sunumların yer almasını önemli bulmaktadırlar. Vesile, çevrimiçi öğrenme ortamlarında hemşirelik yeterliliklerine ilişkin becerilerin, görsel ve sesli öğeler kullanılarak tüm ayrıntıları ile sade bir anlatımla sunulduğunda kazanılabileceğini belirtmektedir: “...*öğretilir...çok detaylı bir şekilde ve düzgün bir şekilde anlatılıyorsa gösteriliyorsa uygulama kısmını da kişi kendisi yapabilir. Yani her şeyiyle öğreniyorsa yapılabilir...*”.

Katılımcıların %55'i (11 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında hemşirelik yeterliliklerine ilişkin görerek ve uygulayarak öğrenebileceklerini ifade etmektedirler. Halime, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında televizyonu örnek vererek konuya ilişkin görüntülerin izlenmesini ve gördükleri konuların kliniklerde doğrudan hasta üzerinde uygulanmasını, hemşireliğe ilişkin becerilerin kazanılmasında yeterli bulmaktadır:

*“...Görsel...yani uygulamasının nasıl olduğunu o şeyde görerek
iii...o kişi yani bi şeyde televizyon gibi bi şeyde yani bi kişi
uygulayarak onu karşıdaki kişi heralde o şekilde öğrenir...
İzleyerek... Bi de direk onu öğrendikten sonra direk birebir
hastayla ... uygulayarak...”*

Halime ile aynı görüşte olan Türkan, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında kuramsal bilginin verilebileceğini ancak, kuramsal bilgilerin beceriye dönüşmesi için uygulamanın zorunlu olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: “...*görsel olarak görülsün yani çok güzel anlatılabilir işte bi enjeksiyon bi foley sonda gibi.. belki basit uygulamalar bunlar ama uuu... anlatıldıktan sonra ama uygulama uygulama çok önemli ya bence uygulama insanda olmalı..*”

Fatma, farklı bir bakış açısıyla konuya yaklaşarak çalışan hemşirelerin zaten uygulama bilgilerine sahip olduklarını, uygulamaya ilişkin bilgilerin yer aldığı görüntüleri izlediklerinde daha etkili ve anlaşılır olacağını düşünmektedir: “..*Görerek kazandırılabilir...uygulayarak...okuduğumuz bilgileri bilgisayar ortamında görerek...daha kolay...görüntülü..seyrederek..nasıl yaptıklarını...daha anlaşılır olur diye düşünüyorum..Yeterli olmaz ama etkili olur görüntülü..*”. 24 yıl hemşire olarak çalıştığını belirten Arzu ise uygulamaya ilişkin bilgi ve becerilere sahip olduğunu ancak, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında bilgilerini güncelleme olanağını bulabileceğini ifade etmiştir: “...*Normalde ee.. bizzat kendim uygulayarak u.. bilgisayarda ya çok daha ayrıntılı görsel olarak tam uygulamayı anlatan şekilde olabilir..ya da sonra uygulamalı bir alan seçilebilir.. zaman konabilir...*”

Katılımcıların %5’i (1 kişi), hemşirelik mesleğinin hata kabul etmediğini, acil durumlarda kararsızlık yaşanmaması için çevrimiçi öğrenme ortamlarında hemşireliğe ilişkin kuramsal bilgi ve uygulama becerilerinin tam olarak kazandırılması gerektiğini düşünmektedir. Ayfer, bu konuda şunları söylemektedir: “...*sağlık sektöründe yapılacak hani bir hatayı geriye çevirmek çok zor... sağlıkta...keşke dememek lazım.. bizim için.. bi de zamanda çok önemli acil durumlarda işte ben onu mu yapıcım ben bunumu yapıcım diye... yani kararsızlık yaşamaması lazım...*” Ayfer, yukarıdaki sözleriyle, *doğru karar verebilme yeteneğini* vurgulayarak hemşirelik mesleğinde çok önemli bir konuya değinmektedir. Hemşirelik mesleğinde, doğru zamanda doğru kararların verilmesi, doğru girişimlerin uygulanması, hata yapma oranını en aza indirmektedir. Hemşirelerin doğru karar verebilme yeteneklerinin gelişmesinde, eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması önemlidir. Clark (2005), uzaktan eğitim yoluyla verilen hemşirelik eğitiminin hedeflerinin; sorun çözme, karar verme, liderlik

yeteneği aracılığıyla yeni bilginin oluşturulması, nedenleri sorgulama ve mesleki uygulama olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında hemşire öğrenenlerin, eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik çabalar önemli olmaktadır.

Katılımcıların %90'ı (18 kişi), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde kuramsal bilgi ve uygulama becerilerinin kazanılmasında, *uygulamanın* zorunlu olduğunu belirtmektedirler. Perihan, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında verilen hemşirelik eğitiminin, hastanelerde stajlarla desteklenmesi gerektiğini düşünmektedir: *“...Bence..yani staj ee bir aylık stajlar vardı bizim önlisans zamanında...zorunlu stajlar...öyle bişey olabilir...yani öğrendiklerinizi o biray içinde uygulama şansı verilirse veya çalıştığınız hastanede bunu uygulama şansı olursa çalışanlar için...”*. Merve de Perihan ile benzer olan düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: *“...Sadece görsellik yetmez bu aşamada...en azından yapılırken görmelisin ya da bizzat kendin uygulamalısın sana güzel anlatılır...şematize edilir, gösterilir. Ama bizzat senin uygulayabilme imkanı da sağlanmalı...”*. Selin, birebir hasta üzerinde uygulama olmadan hemşireliğe ilişkin becerilerin, çevrimiçi ortamlarda öğrenilemeyeceğini vurgulamaktadır: *“...gösterilir ama onu eline aldığında farklı bi şey oluyo yani hani hep görürsün görürsünde ben de yaparım dersin ama eline aldığında yanında bilen bi insanla yapmak bence daha farklı...pratiğini de geliştirmesi gerekiyor...”*. Meryem, birebir uygulayarak öğrenme ile diğer öğrenme etkinliklerini gerçekleştirerek öğrenme arasında önemli farkların olduğunu şu cümlelerle ifade etmektedir: *“...pratik çok önemli..çok önemli...hele ki bizde görmeyle duymayla o işi elin kendi elinle birebir yapma arasında çok fark var.. ille o işi kendin birebir yapacaksın...uygulama çok önemli...”*. Hemşireliğe ilişkin kuramsal bilgi ve uygulama becerilerinin kazanılmasının, *uygulama sıklığı* ile doğru orantılı olduğunu düşünen Yaprak: *“...Yani bence daha çok uygulamanın artırılmasıyla yani pratiğin daha fazla olmasıyla...”* bir beceri ve bilginin ne kadar çok kullanılırsa o kadar iyi öğrenileceğini ifade etmeye çalışmaktadır. Yaprak ile aynı düşünceyi paylaşan Meryem de: *“..Bu beceri daha çok ~~uu~~ nasıl diyim...bir işi ne kadar çok yaparsan daha çok elbecerin artar ya...böyle stajlara falan çıkarsında...”* şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcıların %5'i (1 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında hemşirelik yeterliliklerine ilişkin yeni bir becerinin kazandırılmayacağını düşünmektedir. Perihan, bu konuya ilişkin şunları ifade etmektedir: “...Yeni bir beceri değilde bilgi belki kazandırılabilir ama uygulama şart bence...yani bu öğrendiğiniz şeyleri hasta üzerinde birebir uygulamak.. da şart.”, Perihan, aynı zamanda yukarıdaki ifadeleri ile uzaktan çevrimiçi ortamlarda, hemşirelik mesleğine aday kişilerin yetiştirilmesinin ve mesleğe ilişkin hiç bir bilgi ve becerisi olmayan kişilerin, mesleği uzaktan çevrimiçi ortamlarda öğrenebilmesinin oldukça zor olduğunu düşünmektedir.

Hemşirelik mesleğine aday kişilere uygulama olmaksızın yeni bir becerinin sadece çevrimiçi yöntemlerle kazandırılması olanaklı değildir. Araştırmanın katılımcıları, hemşireliğe ilişkin temel kuramsal bilgi ve uygulama becerilerini sağlık meslek liselerinde kazanmışlardır. Ancak mesleğe başladıktan sonra bilgi ve becerilerini güncellemelerini sağlayacak sürekli mesleki eğitim olanakları bulunmamaktadır. Uzaktan çevrimiçi ortamlarla hemşirelere, kuramsal bilgi ve becerilerini güncelleyebilecekleri hizmet içi eğitim programları sunulabilir. Bu öneriyi destekleyen bir çalışmada Roberts, Brannan ve White (2005), çeşitli nedenlerle meslekten ayrılmış olan hemşirelere , bilgilerini güncellemelerini sağlamak amacıyla sundukları 8 haftalık etkileşimli çevrimiçi bir derste, hemşire öğrenenlerin, kuram, eleştirel düşünme, tartışma, klinik deneyim, sınavlar ve testlerin öğrenmelerine yardımcı olduğunu ve bu dersi almaktan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Benzer bir başka çalışmada Smith (2006), acil bakım ünitesinde çalışan hemşirelerin ağrı yönetimine ilişkin sürekli eğitim programında, uzaktan çevrimiçi eğitimin, hemşirelere kuramsal bilgilerin kazandırılması ve becerilerin gösterilmesinde katkı sağlayabileceğini ancak, becerilerin kazandırılmasının, uygulama olmaksızın sadece çevrimiçi ortamlarla olanaklı olmadığını göstermektedir.

4.5. Geribildirime İlişkin Bulgular ve Yorumu

Uzaktan çevrimiçi öğrenme gereksinimlerinin belirlenmesinde hemşirelerin geribildirime ilişkin görüşleri; “Çevrimiçi öğrenmede öğreticiler tarafından verilen geribildirim *sizce önemi nedir? Nasıl olmalıdır?*” soruları sorularak toplanmıştır. Araştırmacı, geribildirime ilişkin toplam 4 adet ana tema belirlemiştir:

1. Geribildirim Öğrenme Üzerine Etkisi
2. Geribildirim İçeriğinin Öğreneni Tatmin Etmesi
3. Geribildirim Sağlayan Kişiye Ulaşma Kolaylığı
4. Geribildirim Güven Duygusu Oluşturması

Hemşirelerin geribildirime ilişkin yukarıda belirtilen 4 ana temaya ilişkin bulgu ve yorumları aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

Araştırmaya katılan hemşirelerin %100’ü (20 kişi), kendilerine geribildirim verilmesini, geribildirim öğrenmelerini etkilediğini, %25’i (5 kişi), öğrendikleri bilgilerin doğruluğunun onaylanması için ders yöneticisinden geribildirim almak istediklerini ifade etmektedirler. Meryem, bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmektedir: “...*bi yerde almış olduğun bilgilerin doğru olduğunu teyit ettirmen lazım. Yani kendinden emin olman lazım...*”. Meryem’in yukarıdaki düşüncesini destekleyen Kaniye’nin öğrenilen bilgilerin doğru anlaşılıp anlaşılmadığının ortaya çıkmasında, geribildirim önemli olduğunu vurgulayan sözleri ise şöyledir:

“...*Ya öğ..belkide öğrendiğimiz şeyleri gerçekten anladığımız veya öğrendiğimiz gibi doğrumu? Çünkü sonuçta hepimiz bişeyleri öğreniyoruz yapıyoruz ama uygulamalarda görüyoruz ki herkesin yaptığı şeyler birbirinin aynısı olmuyo..ama aynı eğitimi almış oluyoruz. Demekki bunu hani bazen öğrenirken hatalar yapma ihtimalimiz var geribildirimde belki bunun için önemli olabilir...*” .

Türkan, “*Yani bişeyin sonucunu kendim belki araştırıcam ama eğitmende teyit ederse bana geribildirim şeklinde dönerse daha kalıcı olacak...*” şeklinde ders yöneticisinin onayını aldığını gösteren geribildirim, öğrenmesi üzerine olumlu etkisi olduğunu ifade etmektedir. Katılımcıların %5’i (1 kişi) ise yanlış bilgilenmemek için geribildirim almak istediklerini belirtmektedirler. Gonca, “*..Problem olduğu zaman hemen sonuç almak isterim açıkçası... Yani daha fazla çok.. yanlış bilgiler almamak için..*” şeklinde ifade etmektedir.

Katılımcıların %75’i (15 kişi) *anında geribildirim* istemektedirler. Merve, anında geribildirim öğrenmesi üzerinde kalıcı etki bırakmasını şu sözlerle ifade etmektedir: “*...sorunun cevabını hemen alırsan o şekilde aklında kalır ama uzun vadede onun cevabını alırsan belki konudan uzaklaşırsın.. O anda öğrenmek aklına girmesi açısından daha faydalı olur...yani..*”. Merve’nin yukarıdaki düşüncesine katılan Selin ise anında verilen geribildirim, öğrenmesini daha kalıcı hale getirdiğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“...en kısa zamanda almak daha etkili olur diye düşünüyorum ben.. daha kalıcı olur ama yani sorulan sorular genelde kafaya takılan sorulardır yani cevabını hemen aldığımda...rahatlamış olursun. Ama öbür türlü bir hafta on gün sonra cevabını almışsın soruyu bile insan unuttur ne sorduğunu hemen aldığımda bence daha kalıcı bişeyler olur...”

Nagehan da Merve ve Selin ile aynı görüşü paylaşmakta; sorularına yanıt aldığı anda, öğrendiği bilginin daha kalıcı olduğunu belirtmektedir: “*...sen bişeyleri sorupta cevabını bulduğun zaman daha çok aklında kalıyo daha çok öğreniyosun hep bu şekilde yani ya da ben daha çok öyle öğreniyorum*”. Katılımcılar, 1. alt sorunda tartışma etkinliğini, soru- yanıt şeklinde, 3. alt sorunda etkileşimi; ders yöneticisiyle soru-yanıt şeklinde ve 5. etkinlik olan geribildirimi de sorularına yanıt alma şeklinde algılamaktadırlar. Bu bağlamda, katılımcıların zihinlerinde geribildirim, ders yöneticisi ile soru-yanıt biçiminde tartışarak etkileşime girme anlamına gelmektedir. Sorularına kısa sürede yanıt almak isteyen katılımcılar, konudan uzaklaşmamak ve öğrendiklerini

pekiştirmek amacıyla anında verilen geribildirim tercih ettiklerini ifade etmektedirler. Kennedy (2007), hemşire öğrenenlerin, ders içeriğine ilişkin anında geribildirim almalarından dolayı memnun olduklarını belirtmesi bu araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

Anında geribildirim zamanı, katılımcılara göre değişmektedir. Nilgün, *“Bunu da dediğim gibi en doğru cevabı bir bilgisayara giripte tuşuna bastığım zaman... öğrenmeliyim.”* şeklinde gereksinim duyduğu an, ilgili alana tıkladığında, geribildirim talebi ve arzının gerçekleşmesini istemektedir. Merve, *“...o sorunun cevabını hemen alırsan o şekilde aklında kalır ama uzun vadede onun cevabını alırsan belki konudan uzaklaşırsın..”* şeklinde sorusunu sorduğu anda yanıt almak istediğini ve en kısa zamanda yanıt alamadığında konudan uzaklaşacağını vurgulamaktadır. Kaniye ise, kendisi için en kısa zamanı şöyle tanımlamaktadır: *“..Yani bilmiyorum en kısa zaman derken hani bi gün içerisinde belki bunu geribildirim almak çok hoş olurdu..”*. Vesile ise diğer katılımcılardan farklı bir görüş belirterek kendisine anında geribildirim verilemeyecek ise ders yöneticisinin geribildirim vereceği zamanı bildirmesini ve o söz verilen zamana sadık kalmasını istemekte; eğer geribildirim, kendisine söz verilen zamanda gerçekleşmez ise öğrenmesi üzerinde olumsuz etki yapacağını ifade etmektedir:

“... Yani birkaç saat... birkaç gün olmamak şartıyla ne diiyim 10 dakika sonra olabilir mesela soruyu sordum ben ya da şöyle olabilir birşeyi merak ediyorum sordum tamam o an cevap alamadım ama bana bildirilse ki densin mesela 10 dakika sonra..yarın bu konuda cevap verecez...bilgi verilirse ben bilirim ki bu sorumun... cevabını ben yarın ya da üç saat sonra bir saat sonra alıcam ama alırsam tabi... Ama mesela 10 dakika sonra dendi ben hala 10 dakika sonra yine cevap bekliyorsam tabi bu yıpratıcı olur...”

Türkan ise, *“Bir gün olabilir.. artık o eğitmenin belki de programına bağlı..benim gibi başka öğrencilerde mutlaka aynı şekilde olacaktır...”* şeklinde gün içinde, ders

yöneticisine uygun bir zamanda olabileceğini ifade etmektedir. Ayfer, en kısa sürede geribildirim verilmesini ancak, tam olarak tanımlamadığı süre konusunda şunları söylemektedir: *“Çok uzun sürede bi soruya cevap almak insanın şevkini kırabilir ya da ya nasıl olsa buna cevap vermeye bile gerek görmediler deyip o konuyu geçiştirebilir...hani mümkün olabilen en kısa süre olursa..”*. Perihan, *“..Ee...o an çok ihtiyacın olduğu..yani hemen olursa tabii ki daha iyi olur..”* şeklinde sorduğu an karşılık almak istediğini belirtmektedir. Gülşen ise birkaç saat sonra verilen geribildirim öğrenmesini olumsuz etkileyeceğini şu sözlerle belirtmektedir: *“Oluşturulabilen en kısa an olması lazım çünkü o an kafaya takılan sorunun birkaç saat sonra geribildirimini heralde çok fazla faydalı olmıcağıdır çünkü o süre içerisinde kişi başka konulara atlayabilir ilgisi dağılılabılır bu nedenle yapılabilecek en kısa süre..”*. Katılımcılar, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında geribildirim en kısa zamanda olması gerektiğini belirtmektedirler. Ancak katılımcıların her biri *en kısa* zamanı farklı tanımlamaktadırlar. Bazıları gün içinde yanıt almayı olumlu karşılarlarken bazıları birkaç saati geç bulabilmektedir. Honey ve Marshall (2003) çevrimiçi anında geribildirim sundukları çalışmalarında, hemşirelerin öğrenme etkinliklerine daha etkin katıldıklarını, konuları daha ayrıntılı okuduklarını belirterek anında geribildirim öğrenme üzerinde olumlu sonuçları olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların %85'i (17 kişi), geribildirim içeriğinin kendilerini tatmin etmesini istediklerini, %5'i (1 kişi) ise geribildirim içeriğinin, geribildirim zamanından daha önemli olduğunu belirtmektedirler. Nilgün, bu konuda görüşlerini şöyle ifade etmektedir: *“...ben orada dediğim gibi az önce bi halledemediğim sorunun için aramışdır bir sorun yapamamışdır bilememişimdir...bunu öğrenmek yolu da kafama takılan bişey vardır çelişkiler içerisindeyimdir...”*. Yaprak, Nilgün ile benzer düşüncede olduğunu, sorduğu sorunun karşılığını almak istediğini şu sözlerle belirtmektedir: *“...yani o zaman hiçbir anlamı kalmıyor eğer cevap alamıyorsak eğitiminde bir anlamı yok karşımdaki kişinin de aynı derecede ben bu eğitime önem vermesini isterim.. yani soruyu soruyorsam cevabı tamamen almalıyım...”*. Fatma ise sorunların çözümünde kendilerine yol gösteren geribildirim verildiğinde, daha kolay öğrenebileceğini ve zaman kazanacağını belirtmektedir:

“...Takıldığım bi konuyu sorunca hemen geribildirim onun cevabını alabilmeliyim..sadece kitaplarımız varken zorlanıyorduk kendi kendimize çıkış yolu bulmaya çalışıyorduk testler yeterli olmuyordu..ama bi soruyu takıldığımız şeyi sordüğümüzde anında geridönüm olursa hem vakit kaybı olmaz bizim için hem daha kolay öğrenilir...”

Nagehan ise geribildirim içeriğinin, geribildirim zamanından daha önemli olduğunu şu sözleriyle vurgulamaktadır: *“...zamandan çok ...benim için içeriği önemli...hani ne kadar sürede gelirse gelsin...ama...sonuçta ben sorduğum sorunun cevabını yeterli bi şekilde alabilmek isterim...”*. Katılımcılar, geribildirim içeriğinin, gereksinim duydukları bilgiyi tam olarak vermesini istemektedirler. Hemşire öğrenenler açısından çevrimiçi öğrenme ortamlarının yeni olması göz önüne alındığında hem teknik hem de alana ilişkin yaşayabilecekleri sorunların çözümünde geribildirim içeriğinin önemi daha iyi kavranabilir.

Araştırmaya katılan hemşireler, geribildirim aldıklarında, kendilerini iyi hissettiklerini ifade etmektedirler. Katılımcıların %65’i (13 kişi), geribildirim aldıklarında güdülendiklerini, öğrenme isteklerinin arttığını ve kendilerine güven duyduklarını belirtmektedirler. Halime’nin bu konudaki düşünceleri şöyledir: *“...Yani motivasyon açısından, kendine güven açısından...”*, Meryem ise, *“Motivasyonu artırır.. Yani istediğim bilgiyi anında elde edemediğim zaman bu sefer hevesinde kırılır..”* sözleriyle güdülendiğini, geribildirim almadığında öğrenme isteğinin kaybolacağını ifade etmektedir. Ayfer ise geribildirim karşılıklı paylaşım olduğunu, geribildirim aldığı anda kendisini mutlu hissettiğini şu sözlerle belirtmektedir: *“...ya bi sorusuna cevap alması tabii ki güzel ..yani bi paylaşım olduğu anda kişi yalnız olmadığını bilicek...kendisini daha güçlü daha mutlu hissedecek...geribildirim gerekiyor bence onun için..”*. Gonca, *“..Yani daha fazla çok.. yanlış bilgiler almamak için ...kendime güvenim artar...daha verimli olurum...”* sözleriyle geribildirim aldığı anda kendine güveninin artacağını ve daha verimli olacağını belirtmektedir. Atack (2003), uzaktan eğitimde öğrenen/ders yöneticisi arasındaki bağın kurulması ve geliştirilmesi için ders yöneticisinin hemşire öğrenenlere, düzenli, yapıcı, zamanlı geribildirim vermesi gerektiğini belirtmektedir.

Katılımcıların %10'u (2 kişi), geribildirim almadıklarında ders yöneticisinin konuya ilişkin bilgisinin olmadığını, oyalandıklarını düşünerek, güvensizlik yaşayacağını, %5'i (1 kişi) ise önemsenmediğini, değer verilmediğini düşüneceğini ifade etmektedir. Havva, “...*geri bildirim olmalı hani..danıştığım insanların bu konuda bilgilerinin olduğuna inanmalıyım onları tanımalıyım...*”, Havva ile aynı görüşte olan Türkan, “...*benim sorumu ya da konumu bana geribildirim olarak geri dönüyorsa eğer benimde ona karşı güvenim olur.. ıı.. ve motive edici olur...*” şeklinde geribildirim aldıklarında ders yöneticisine güven duyacaklarını ve güdüleneceklerini ifade etmektedirler. Yaprak ise geribildirim verilmediğinde, ders yöneticisi tarafından oyalandığını ve ders yöneticisinin yetersiz bilgiye sahip olduğunu düşüneceğini şu sözlerle ifade etmektedir: “..*eğer beni oyalıyorsa ben onun bilgisinden de şüphe edecem. Bana önem vermediğinden de endişe duyucam..bu yüzden hemen cevap almak isterim..*”

Geribildirim, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde katılımcılar için oldukça önemlidir. Katılımcılar geribildirimi, bir anlamda ders yöneticisiyle etkileşim olarak algılamaktadırlar. Bu nedenle taleplerine karşılık verildiğinde, kendilerini iyi hissetmekte, güdülenmektedirler. Moore ve Hart (2004), tamamen çevrimiçi sunulan *Hemşirelikte Araştırma Dersinde* hemşire öğrenenlerin geribildirimi çok cesaretlendirici bulduklarını belirtmektedirler. Bu bağlamda uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde geribildirim sağlanması, hemşire öğrenenlerin başarı düzeyleri üzerinde etkili olabilir.

Araştırmanın katılımcıları, çevrimiçi program ve derslere ilişkin sorunlar yaşadıklarında ders yöneticisinden danışmanlık desteği beklemektedirler. Meryem, “...*danışma hattı gibi bi şey olması lazım o zaman.. iletişime geçebileceği böyle danışabileceğin danışma hattı gibi..*” şeklinde gereksinim duyduğunda danışacağı bir merkezin olmasını istemektedir. Murphy, Mahoney, Chen, Mendoza-Diaz ve Yang (2005) ve Johnson (2005), ders yöneticisinin, öğrenen kişiye davranışsal ve bilişsel olarak örnek olma, bilimsel danışmanlık, duygusal destek, öneri sunma, mesleki ilişkileri sürdürme ve değerlendirme konularında *danışmanlık*; öğrenenler-öğreticiler arasında sürekli ve gerçek iletişimi devam ettirmek için teknik, eğitimsel, yönetsel ve sosyal etkinlikler sağlayarak *kolaylaştırıcı* olarak destek verdiğini söylemektedirler. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, ders yöneticisinin, uzaktan çevrimiçi öğrenme

ortamlarında yaşanılması olası sorunların çözümünde, yol gösteren, kolaylaştıran kişiler olarak yer alması, hemşire öğrenenlerin çevrimiçi öğrenme ortamlarına uyum sağlama ve başarı göstermelerinde önemli rol oynayabilir.

Katılımcıların %25'i (5 kişi), kendilerine bilgisayarda e-posta yoluyla yazılı geribildirim verilmesini istediklerini belirtmektedirler. Nilgün, *"...ben bir sorunumu yazılı olarak bildirdi..diğim zaman yazılı olarak bana geril.. gelmesini isterim.."*. Kaniye, *"..e-mail falan atabiliriz..."*. Türkan ise e-posta ya da chat yoluyla geribildirim olabileceği düşüncesini şöyle ifade etmektedir: *"...Internet ortamında yani biz eğitmenlerimizin de mutlaka adreslerini alıcaz email adreslerini ve chatleşerek olabilir.."*. Nagehan 3. alt sorunda ders yöneticisiyle yazışarak etkileşim kurmak istediğini söyleyerek geribildiriminde bu şekilde olmasını istediğini şu sözlerle ifade etmektedir: *"..Ben daha çok yazarak konuşmayı sevenlerdenim... O yüzden sadece yazışarak.."*. Uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde geribildirim yazılı olarak sunulması, öğrenme süreçlerini değerlendirmede, hemşire öğrenenler ve ders yöneticisi açısından oldukça önemlidir. Hemşire öğrenenlerin başarı düzeyi ve ders yöneticisinin performans düzeyi hakkında bilgi sunarak programın değerlendirilmesine katkı sağlayabilir.

Katılımcıların %20'si (4 kişi), soru-cevap yoluyla sorularına yanıt almak istediklerini belirtmektedirler. Gülşen *"..anında sorduğunda da cevap alabilmeli...o ortam nasıl yaratılacak bilemiyorum ama.."*, Neşe, *"Soru cevap şeklinde olabilir.."* şeklinde soru-yanıt olanağının sunulmasını istediklerini belirtmektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, hemşire öğrenenler, bireysel bir öğrenme gerçekleştireceklerinden, derslere ilişkin pek çok sorunlar yaşayabilirler. Bu sorunlarını iletebilecekleri ve karşılığında yanıt alabilecekleri bir sistemin kurulması, kendi gereksinimlerinin dikkate alındığını düşünmelerini sağlayarak hemşire öğrenenleri, uzaktan çevrimiçi öğrenmeye karşı daha istekli hale getirebilir.

4.6. Araştırmanın Geneline İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde araştırmanın geneline ilişkin bulgu ve yorumlar; tasarım, içerik, uygulama ve değerlendirme açılarından ele alınmıştır.

4.6.1. Tasarım Açısından

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin görüşlerinin yer aldığı çalışmada; araştırmanın geneline ilişkin *tasarım* açısından 17 adet genel bulgu belirlenmiştir:

1. Çalışma koşullarına ve zamanına uygun olması
2. Görsel öğelerle kalıcılığın sağlanması
3. Derslerin sunumunda sesli öğelere yer verilmesi
4. Temel derslerin sunumunda animasyonların olması
5. Yazılı metinlerin kısa ve anlaşılır olması
6. Ders içeriğine/ders materyallerine ulaşım kolaylığı
7. Ders içeriğine/ders materyallerine ulaşımında sürekliliğin olması
8. Ekonomik olması
9. Derslerin farklı ortamlarda sunumu
10. Çok kültürlü öğrenme
11. Ders yöneticisine ulaşma kolaylığı
12. Bireysel öğrenme olanağı sunma
13. Grup çalışma olanağı sunma
14. Soru sorma-yanıt alma olanağı sunma
15. Tartışma olanağı sunma
16. Hemşirelik girişimlerine ilişkin uygulama görüntülerinin kullanılması
17. Anında geribildirim sunma

Araştırmanın geneline ilişkin *tasarım* açısından yukarıda belirtilen 17 adet ana temaya ilişkin bulgu ve yorumlar aşağıda sırasıyla tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Araştırmaya katılan hemşirelerin %80'i (16 kişi), *çalışma saatlerine ve koşullarına uygun* bir programın hazırlanmasını istediklerini ifade etmişlerdir. Hemşirelerin %40'ı (8 kişi), vardiya usulü çalışmakta; %80'i (16 kişi) evli ve %50'si (10 kişi), 1 çocuk; %20'si (4 kişi), 2 çocuk sahibidir. Hemşireler, evli ve çocuk sahibi olmalarını ve aynı zamanda düzenli çalışma saatlerinin olmadığını, geleneksel yüz yüze bir eğitime devam edemeyeceklerini, zaman ve çalışma koşullarının dikkate alındığı uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarının eğitimlerini sürdürmelerinde uygun olabileceğini belirtmişlerdir. Hemşireler, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, kuramsal bilgilerin görsel sunumlarının öğrenmeyi kolaylaştıracağını ifade etmektedirler. Katılımcıların %90'ı (18 kişi), 4. alt sorunda, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, *kurama ve uygulamaya ilişkin bilgilerin görsel olarak sunulmasını* istediklerini ifade etmektedirler. 1. alt sorunda ise hemşirelerin %75'i (15 kişi), görme etkinliğinin kalıcı öğrenme sağladığını belirtmektedirler. Katılımcıların %30'u (6 kişi), 1. alt sorunda *dinleme etkinliğinin* öğrenmelerinde önemli olduğunu; %5'i ise dinlemenin uygun bir etkinlik olmadığını belirtmişlerdir. Dinlemede öğrenenler, geleneksel yüz yüze eğitimden gelen edilgen olarak öğreticiyi dinleme alışkanlığını sürdürmektedirler. Hemşireler, uzaktan çevrimiçi ortamlarda, derslerin sunumunda sesli öğelerin olmasının, kendilerini edilgenlikten çıkaracağını; düşünme, soru sorma, neden sonuç ilişkisi kurma gibi etkinliklerle etkin öğrenmeyi gerçekleştirebileceklerini vurgulamışlardır. Katılımcılar, özellikle, fizyoloji, anatomi gibi temel derslerin sunumunda *animasyonların* etkili olduğunu, geleneksel hemşirelik eğitimlerinde, temel derslerin çoğunlukla kuramsal olarak verildiğini, görsel öğelerin kullanılmadığını bu nedenle kuramsal bilgilerin iyi öğrenilmediğini belirtmişlerdir. Katılımcıların %25'i (5 kişi), 1. alt sorunda, sadece okuyarak öğrendiklerini; %30'u ise okuma etkinliğinin öğrenmelerinde önemli olduğunu; uzun ve ayrıntılı metinleri okumanın zaman aldığını, bu nedenle konuların özüne ilişkin önemli bilgilerin kısa anlatımlarla vurgulanmasını önemli bulmaktadırlar. Hemşireler, çevrimiçi öğrenme ortamlarının kendileri için yeni olacağını, bu ortamlarda derslere ulaşmada karmaşık olmayan, basit teknolojik kullanımlarının yer almasının, kendilerini rahat hissetmeleri açısından önemli olduğunu ifade etmektedirler. %65'i, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, kendilerine, istedikleri zamanda *ders materyallerine ulaşabilme* olanağının sunulmasını değerli bulmaktadırlar. Öte yandan hemşirelerin sadece %5'i (1 kişi), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminin *ekonomik* olması gerektiğini belirtmiştir.

Bu bağlamda, hemşirelerin, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitimi konusunda bilinçlendirilerek katılımlarını artırmak, kolay ve ekonomik bir uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminin sunulmasında önemlidir. Hemşireler, farklı etkinliklerle öğrendiklerini, derslerin sunumunda *farklı öğrenme ortamlarının* olması gerektiğini belirtmektedirler. Aynı zamanda farklı bölgelerde yaşayan meslektaşları ile hemşirelik mesleğine ilişkin kuramsal bilgi ve uygulama becerilerine ilişkin farklılıkların paylaşıldığı bir ortamı gereksinmekte; bu farklılıkların, öğrenmelerinde kaynak zenginliği oluşturarak farklı bakış açıları kazanmalarında, farklı yerlerden öğrenenlerle etkileşime girerek kişisel ve mesleki kazanımlar elde edebilmelerinde önemli olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar, derslere ilişkin sorunlar yaşadıklarında, basit bir teknoloji kullanımı ile istenildiği anda ve istenilen yerden, *dersin yöneticisine ulaşma* ve *soru sorma–yanıt alma* olanağının sağlanmasını önemli bulmaktadırlar. Katılımcıların %10'u (2 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında *bireysel öğrenme* olanağına sahip olmak istediklerini, diğer öğrenenlerle iletişim kurmalarının gerekli olmadığını ancak, istenildiğinde ders yöneticisi ile etkileşim kurmalarına olanak sağlanmasının kendileri için faydalı olacağını; %15'i (3 kişi) ise 3. alt sorun olan etkileşimde kendilerine grupta birlikte çalışma olanağının sunulmasını istediklerini ifade etmektedirler. Hemşireler, uzaktan çevrimiçi ortamlarda, ortak çalışma olanağının yaratılmasını, belli konularda, diğer öğrenenlerle etkileşime girmeyi ve birlikte çalışmak istediklerini belirterek çalışma alanlarında sağlık ekibinin bir üyesi olduklarını ve ortak çalışmayı bilmeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Hemşirelerin %55'i (11 kişi), 1. alt sorunda tartışmanın öğrenmeleri üzerinde etkili olduğunu; eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerinde, sağlık/hastalığa ilişkin olgu/olaylar arasında bağlantı kurabilmelerinde, kritik anlarda doğru kararlar verebilmelerinde önemli rol oynadığını belirtmektedirler. Katılımcıların %25'i (5 kişi), hemşirelik mesleğine ilişkin bilgilerin sunulmasında, gerçek uygulama görüntülerine yer verilmesini; klinik ortamlarda uzman kişiler tarafından gerçekleştirilen uygulama görüntülerinin, hemşirelik mesleğine ilişkin bilgilerin kazanılmasında daha etkili olabileceğini ve hemşirelik mesleğine ilişkin tüm uygulama görüntülerinin yer almasını istediklerini ifade etmektedirler. Katılımcıların %75'i (15 kişi), öğrendikleri bilgilerin doğruluğunu onaylatma, pekiştirme, konudan uzaklaşmama, ders yöneticisine güven duyma ve kalıcı öğrenmenin sağlanmasında

gereksinim duydukları anda geribildirim verilmesinin kendileri için önemli olduğunu ve geribildirim kendilerini güdülediğini vurgulamaktadırlar.

4.6.2. İçerik Açısından

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin görüşlerinin yer aldığı çalışmada; araştırmanın geneline ilişkin *içerik* açısından 10 adet genel bulgu belirlenmiştir:

1. Öğrenenlerin gereksinimlerine göre hazırlanması
2. Öğretim hedeflerinin açık olması
3. Öğrenme biçimlerinin dikkate alınması
4. Öğrenenlerin derse katılımını artırma
5. Hemşire eğitimcilerin katkısı
6. Geçmiş yaşantılara uygun içeriğin hazırlanması
7. Bilgilerin kullanılabilir olması
8. Konuların yazılı metinlerle birlikte görsel öğelerle sunulması
9. Tartışma olanağı
10. Uygulama olanağının olması

Araştırmanın geneline ilişkin *içerik* açısından yukarıda belirtilen 10 adet ana temaya ilişkin bulgu ve yorumlar aşağıda sırasıyla tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Katılımcıların %85'i (17 kişi), çevrimiçi hemşirelik eğitiminde *öğrenenlerin gereksinimlerinin dikkate alınmasını* istediklerini belirtmektedirler. Hemşireler, günlük yaşamda aile, çalışma koşulları gibi pek çok sorumluluklara sahip olduklarını, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarının içeriğinin hazırlanmasında bu koşulların dikkate alınmasının eğitimlerini sürdürmelerinde ve uzaktan çevrimiçi öğrenmeyi tercih etmelerinde önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların %10'u (2 kişi), ders içeriklerinin hazırlanmasında hemşirelerin görüşlerinin alınmasını ve ders içeriklerinde, çalıştıkları alanlara ilişkin daha fazla bilginin yer almasını istediklerini belirtmektedirler. Ancak, daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi uzaktan eğitim yöntemlerinin kullanıldığı hemşirelik eğitimi programları, yerleşkede sunulan aynı akademik standart ve kabul ölçütlerini karşılaması gerekmektedir. Öte yandan,

hemşireler bulundukları ülke sınırlarının dışında çalışma durumlarıyla karşılaşabileceklerinden hemşirelikte standart kuramsal bilgi ve uygulama becerilerini almak zorundadırlar. Hemşireler, bir derse ilişkin öğretim hedeflerinin tanımlanmasının, dersin sonunda bu beklentilerin ne kadarını gerçekleştirdiklerini görmeleri ve performanslarını değerlendirme açısından önemli olduğunu vurgulayarak uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, *öğretim hedeflerinin açık olmasını*; kendilerinden programa ve derslere ilişkin neler beklendiğinin belirtilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Öte yandan katılımcıların %20'si (4 kişi), içeriğin hazırlanmasında *öğrenme biçimlerinin dikkate alınmasını*; kendi öğrenme biçimlerine uygun yöntemleri seçme olanağına sahip olmalarının öğrenmelerinde önemli olacağını vurgulamışlardır. Katılımcıların %5'i (1 kişi), *öğrenenlerin derse katılımının artırılmasını*; tartışma ortamlarının, yazılı ödevlerin, ortak projelerin katılımı artıracağını belirtmişlerdir. Hemşireler, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, derslere ilişkin sorun yaşadıklarında kendilerine danışmanlık, rehberlik edebilecek kişilerin *hemşire eğitimciler* olmasını, bu kişilerin sorunlarına daha somut, işe vuruk çözümler ve öneriler sağlayabileceğini ifade etmişlerdir. Hemşireler, geçmiş öğrencilik yıllarında okuyarak, görerek ve dinleyerek öğrendiklerini; *geçmiş öğrenme yaşantılarına uygun içeriğin*, uzaktan çevrimiçi ortamlarda da yer almasını istediklerini belirtmektedirler. Aynı zamanda çevrimiçi ortamlarda sunulacak bilgilerin, bilim ve teknolojiye ilerlemeler doğrultusunda güncellenmiş ve çalışma alanlarında gerçek yaşam deneyimlerine dönüştürebilecekleri *kullanılabilir bilgiler* olması gerektiğini vurgulamışlardır. Öte yandan, bu bilgilerin sunumunda örneklere yer verilmesini, konulara ilişkin yazılı metinlerde yer alan kuramsal bilgilerin, resimler, çizimler, animasyonlar ya da gerçek görüntülerle sunularak desteklenmesinin kendileri için daha faydalı olduğunu; ardından *tartışma olanağının* sunulmasının hem mesleki hem de kişisel gelişimlerinde katkı sağlayabileceğini, eleştirel düşünme becerilerini kazanabileceklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların önemli buldukları bir başka konu ise uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, hemşirelik mesleğine ilişkin öğrendikleri kuramsal bilgi ve uygulama becerilerini *uygulama* olanağıdır.

4.6.3. Uygulama Açısından

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin görüşlerinin yer aldığı çalışmada; araştırmanın geneline ilişkin *uygulama* açısından 8 adet genel bulgu belirlenmiştir:

1. Öğrenenlerin kendilerinin yapmasına izin verilmesi
2. Uygulama zorunluluğu
3. El becerisinin kazandırılması
4. Hasta üzerinde uygulama olanağı
5. Kuramsal ve uygulama bilgilerinin görsel sunumu
6. Öğrenmenin etkililiğini artırma
7. Bilgi paylaşımı
8. Alanda uzman kişilerin danışmanlığı

Araştırmanın geneline ilişkin *uygulama* açısından yukarıda belirtilen 8 adet ana temaya ilişkin bulgu ve yorumlar aşağıda sırasıyla tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Katılımcılar, kuram ve uygulamaya ilişkin kazandıkları bilgileri, *kendileri uygulama olanağı* bulduklarında öğrenmelerinin daha kalıcı ve etkili olacağını; aynı zamanda öğrendiklerinin ne kadarını gerçek yaşam deneyimlerine dönüştürdüklerini, verilen bilgilerin uygulama için yeterli olup olmadığı konularında da bilgilenme olanağına sahip olacaklarını ifade etmektedirler. Hemşirelerin %90'ı (18 kişi), *uygulama* olmadan hemşireliğe ilişkin kuramsal bilgi ve uygulama becerilerinin kazandırılmayacağını ifade etmektedir. Uygulamalı bir disiplin olan hemşirelik mesleğinde, bilgiler kuramsal olarak kazandırılabilir. Ancak, gerçek yaşam deneyimlerine dönüşmediğinde anlamlı bir öğrenme gerçekleşmeyebilir. Dale (2004), uygulanan bilgilerin %90 oranında kalıcı olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda, mesleğin odağını oluşturan hasta/sağlıklı bireylerin nitelikli sağlık bakım hizmeti alabilmesi, eğitimleri sırasında öğrendikleri bilgileri uygulayarak kalıcı bir öğrenme gerçekleştiren hemşirelerin, klinik alanlarda çalışmasına bağlı olmaktadır. Öte yandan katılımcıların %90'ı, uzaktan çevrimiçi ortamlarda, hemşirelik mesleğine ilişkin becerilerin kazandırılmayacağını iddia etmelerine karşın %10'u, kendi eğitimleri sırasında hemşirelik girişimlerine ilişkin yeterli uygulama olanakları bulamadıklarını ve bazı uygulamalarda el becerisine sahip

olmadan mezun olduklarını, mesleği yapmaya başladıktan sonra beceri kazandıklarını belirtmektedirler. Hemşireler, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında hemşirelik girişimlerine ilişkin verilen bilgilerin *tüm ayrıntıları ile gerçek uygulama görüntüleriyle* birlikte sunulmasının, beceriye ilişkin kuramsal bilgilerin kazanılmasını ve uygulama alanlarında hemşirelerin daha kolay öğrenebilmelerini sağlayabileceğini; aynı zamanda bilgileri *hasta üzerinde uygulayarak* kalıcı bir öğrenme gerçekleştireceklerini belirtmektedirler. Hemşirelik mesleğinde sağlıklı/hasta birey ile iletişim kurmak, bireyin sağlık bakım hizmetinde önemlidir. Kuramsal bilgi ve uygulama becerileri çok iyi olabilir. Ancak, bu bilgileri hastalarla etkileşime girerek uygulamak ayrı bir beceri gerektirir. Hemşireler, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, sağlıklı/hasta bireylerle klinik ortamlarda karşılaşmalarının ve etkileşime girmelerinin kendileri ve sağlıklı/hasta bireyler açısından önemli olabileceğini ifade etmektedirler. Öte yandan hemşireler, *kuramsal ve uygulama bilgilerinin görsel sunumlarını* oldukça değerli bulmaktadırlar. Mesleğe ilişkin bilgi ve uygulama becerisine sahip olduklarını, ancak, eğitimleri sırasında daha çok uygulayarak öğrendiklerini ve mezuniyetlerinin uzun zaman önce olması nedeniyle (10-24 yıl) kuramsal ve uygulama bilgilerinde eksiklikler olabileceğini ifade etmektedirler. Katılımcılar, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, *öğrenmenin etkililiğinin artırılmasının* önemli olduğunu; görsel-sesli sunumlar ve tartışma gibi etkinliklerin öğrenmenin etkililiğini artırabileceğini vurgulamışlardır. Öte yandan, *bilgi paylaşımını* aynı zamanda etkileşim olarak görmekte; kendi aralarında etkileşime girdiklerinde, derslere ilişkin bilgi ve deneyimlerini; aynı zamanda, farklı bölgelere ilişkin kültürel zenginlikleri de paylaştıklarını ifade etmektedirler. Katılımcılar, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında *alanında uzman kişilerin danışmanlık* yapmalarını, derslere ilişkin sorunlar yaşadıklarında danışmanların, sorunların çözümünde etkili olmaları gerektiğini belirtmektedirler. Hemşireler, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, danışman, alan uzmanı ve ders yöneticisini aynı anlamda algılamakta, bu kişilerin alanlarında uzman olmalarının sorunlarının çözümünde kendilerine katkı sağlayacağını belirtmektedirler.

4.6.4. Değerlendirme Açısından

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin görüşlerinin yer aldığı çalışmada; araştırmanın geneline ilişkin *değerlendirme* açısından 10 adet genel bulgu belirlenmiştir:

1. Anında geribildirim
2. Ders yöneticisine ulaşabilme
3. Yalnızlık duygusunu gidermesi
4. Yazılı sınav
5. Soru-yanıt olanağı
6. Öğrenmenin kalıcılığı
7. Tartışma olanağı
8. Öğrendiklerini test edebilmesi
9. Güven duygusu
10. Güdülenmenin artması

Araştırmanın geneline ilişkin *değerlendirme* açısından yukarıda belirtilen 10 adet ana temaya ilişkin bulgu ve yorumlar aşağıda sırasıyla tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Katılımcıların %75'i (15 kişi), konudan uzaklaşmamak, öğrendiklerinin doğruluğunu kontrol etmek, pekiştirmek, kalıcı öğrenme gerçekleştirmek, bir başka konuya geçebilmek için kendilerine *anında geribildirim* verilmesini ve verilen *geribildirim içeriğinin* tatmin edici olması gerektiğini belirtmektedirler. Geribildirim, araştırmaya katılan hemşireler tarafından soru-yanıt içeren etkileşim olarak algılanmakta; zamanında verilmeyen geribildirim öğrenmelerini olumsuz etkilediğini ifade etmektedirler.

Katılımcıların %45'i (9 kişi), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında *ders yöneticisiyle iletişim kurmayı ve bu iletişimin süreklilik* göstermesini istediklerini; ders yöneticisine ulaşabilme sıklıklarının ve bu etkileşimlerde paylaşılan içeriklerin, öğrenme düzeylerinin, ders yöneticisinin performans düzeyinin ve derslerin değerlendirilmesinde önemli olabileceğini vurgulamaktadırlar. Katılımcıların %10'u (2 kişi), uzaktan

çevrimiçi ortamlarda diğer öğrenenlerle iletişim kurmaları halinde *yalnızlık duygusunu* hissetmeyeceklerini belirtmektedirler. Öte yandan katılımcılar, geribildirim, öğrenmelerine ilişkin değerlendirmenin yapıldığı yazılı sınavlar olarak algılamakta; öğrendiklerini yansıtabilecekleri uygulamaların faydalı olabileceğini, *yazılı sınavların*, öğrenme düzeylerine ilişkin kalıcı bilgiler sağlayabileceğini belirtmektedirler. Aynı zamanda, *soru-yanıt olanağının* sunulmasını, eleştirel düşünme becerilerinin kazanılmasında, derslere ilişkin doğru bilgilerin öğrenilmesinde, hatalı ve eksik ön bilgilerin düzeltilmesinde, eleştirilme korkusu duymaksızın zihinlerine takılan soruların sorulmasında, diğer öğrenenlerin yanıtlarının görülmesinde, üzerinde tartışılması ve ders yöneticisiyle etkileşim kurulmasında, soru-yanıt olanağını değerli bulmaktadırlar. Katılımcılar, *öğrenmenin kalıcılığının* sağlanmasını istediklerini; öğrenme etkinliklerinin, etkileşimin, geribildirim ve öğrenilen bilgilerin klinik ortamlarda uygulanmasının bunu sağlayabileceğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların %55'i (11 kişi), *tartışma etkinliğini*, öğrenme etkinliklerinin ne kadarını gerçekleştirdiklerinin, sordukları soruların, sorulara verdikleri yanıtların, diğer öğrenenlerin yanıtlarına ilişkin görüşlerinin, ders yöneticisiyle kurdukları etkileşimin ve tartışmaya katılma oranlarının değerlendirilmesinde önemli bulmaktadırlar. Hemşireler, öğrendiklerinin doğru olup olmadığını bilmek ve daha fazla yanlış bilgilere sahip olmamak için *geribildirim* yoluyla ders yöneticilerinden onay almayı beklemekte; ayrıca, diğer öğrenenlerle aralarında sağlanacak etkileşim yoluyla derslere ilişkin yanlış anlamaların önüne geçebilecek ve aralarında öğrenmeyi kolaylaştıran yolları paylaşabileceklerini belirtmektedirler. Katılımcıların %10'u (2 kişi), çevrimiçi ortamlarda kendilerine sunulan geribildirim ders yöneticisine karşı *güven duygusu* oluşturduğunu belirtmektedirler. Derslere ilişkin sorun yaşadıklarında ders yöneticisine anında ulaşarak sorunlarını iletmeleri, bu konuda destek almalarının, kendilerini değerli hissetmelerini ve özgüven oluşturmalarını sağlayabileceğini belirtmişlerdir. Ders yöneticisinin geribildirim vermemesini ya da geç vermesini, konuya ilişkin yetersiz bilgiye sahip olması nedeniyle kendilerini oyaladıklarını ya da ders yöneticisinin gözünde değersiz olduklarını, yanıt vermeye gerek görmediklerini düşünmelerine neden olabileceğini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların %40'ı (8 kişi), geribildirim kendilerini *güdülediğini* belirtmişlerdir. Hemşireler, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, öğrendikleri bilgilerin doğruluğunu test etme ve yanlış algılamaların önüne geçmede ders yöneticisi tarafından verilen geribildirim, öğrenme isteklerini artırdığını; anında verilen geribildirim daha da önemli olduğunu ancak, ders yöneticisinin önceden geribildirim vereceği zamanı bildirdiği takdirde daha sonra da olabileceğini ifade etmişlerdir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölüm, araştırmanın temelini oluşturan “*uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin eğitim gereksinimlerinin belirlenmesinde hemşirelerin görüşleri nelerdir?*” sorusuna yanıt oluşturmak amacıyla ALINE modelinde yer alan, *öğrenme etkinlikleri, öğrenen merkezli yaklaşım, etkileşim, hemşirelik yeterliliklerine odaklanma ve geribildirim*’den oluşan alt sorulara verilen yanıtların sonuçları ve bu sonuçlara ilişkin önerileri kapsamaktadır.

5.1. Öğrenme Etkinliklerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Öğrenme etkinliklerine ilişkin veriler, “*Çevrimiçi öğrenmede en çok hangi etkinliklerle (yazma, dinleme, okuma, tartışma, görsel) öğrenmek istersiniz? Neden?*” sorusu sorularak toplanmıştır. Araştırmacı, öğrenme etkinliklerine ilişkin toplam 12 adet ana tema belirlemiştir:

1. Tartışarak Öğrenme
2. Okuyarak Öğrenme
3. Dinleyerek Öğrenme
4. Görerek Öğrenme
5. Dinleyerek ve Görerek Öğrenme
6. Dinleyerek ve Yazarak Öğrenme
7. Okuyarak, Görerek ve Dinleyerek Öğrenme
8. Okuyarak, Tartışarak ve Görerek Öğrenme
9. Okuyarak, Görerek, Dinleyerek ve Tartışarak Öğrenme
10. Gerçek Uygulama Görüntülerini Görerek ve Yazarak Öğrenme
11. Öğrenme Etkinlikleri ile Birlikte Uygulayarak Öğrenme
12. Tüm Öğrenme Etkinliklerinin Bir Arada Olduğu Öğrenme

Öğrenme etkinliklerine ilişkin yukarıda belirtilen 12 adet ana temaya ilişkin sonuç ve öneriler aşağıda sırasıyla tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Araştırmanın bulguları, uzaktan çevrimiçi öğrenmede *tartışma etkinliğini* seçen hemşirelerin (%55), *tartışmayı*; soru-yanıt tarzında algıladıklarını, öğreticilerin beklentilerini açığa çıkarma, öğrenmeyi pekiştirme ve öğrenmenin kalıcılığını sağlamada etkili olduğunu göstermektedir. Uzaktan çevrimiçi öğrenmede, her konu anlatımının içinde ve özellikle de sonunda, öğrenmeyi kalıcı hale getirebilen, pekiştirebilen tartışma sorularının olması, hemşire öğrenenlerin bu sorulara ilişkin görüşlerini, çalışma saatlerinin farklılığı nedeniyle eşzamansız olarak rahatlıkla ifade edebilecekleri bir ortamın hazırlanması önemli olabilir.

Hemşireler, *okuma etkinliğini* (%55), yazılı metinlerden okuyarak gerçekleştirdiklerini, yazılı metinlerin kısa ve anlaşılır olmasını, görsel öğelerle desteklenmesini istemektedirler. Ders içeriklerinin hazırlanmasında, yazılı metinlerin, şemalar, resimler, dikkat çekecek yazı biçimleri ve renkler kullanılarak, bilgilerin kendi içinde mantıklı olarak sıralandığı sade ve akıcı bir anlatımın yer alması, hemşire öğrenenler açısından faydalı olabilir. Örneğin kalp ritmindeki bozuklukların anlatımında, ventikül taşikardisi Elektrokardiyografi (EKG) örnekleri üzerinde neden-sonuç ilişkisi kurularak sunulduğunda daha kalıcı bir öğrenme sağlanabilir.

Katılımcılar'ın %30'u (6 kişi), *dinleme etkinliğinde*; konuları özetleyerek anlatan, öğrenmeyi kolaylaştıran bir öğreticinin varlığını hissetmek istemektedirler. Dinleme etkinliğinde, bir "dış ses" konulara ilişkin dersin işleniş sırasında sorular sorularak öğrenenlerin daha etkin dinlemelerini sağlayabilir. Örneğin; şokun belirtileri anlatılırken "*şokta apati, yorgunluk, huzursuzluk, uyku hali, adale zayıflığı neden görülür?*" gibi konu arasında sorulan soru, öğrenenlerin o ana kadar anlatılanları hatırlamaya çalışmasına, daha dikkatli dinlemesine ve hastalık/sağlığa ilişkin olgu/olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmalarına neden olabilir. Ancak, *dış sesin* kullanılmasında şunlara dikkat edilmelidir:

- Dış ses yapay olmamalıdır. Dinleyenin, kendisini bir öğrenme etkinliği içinde hissetmesini sağlayacak, gerekli vurgu ve tonlamalar yapılmalıdır.
- Gerektiğinde karşılıklı diyalogların yer alması sağlanarak monotonluk giderilmelidir.
- Konuşulan dil, dil bilgisi kurallarına uygun olmalıdır.

- İçinde bulunulan farklı ve çok kültürlü uygulamaları yansıtabilen diyaloglar olmalıdır.

Hemşireler, bakım verirken farklı kişisel ve kültürel özellikleri olan hasta/sağlıklı bireylerle iletişim halindedir. Derslerin öğretilmesinde bu farklılıkların dikkate alınması ve tüm bireylerle olan diyaloglarda kullanılan dilin anlaşılır olması gerektiği vurgulanmalıdır.

Hemşireler (%75), *görme etkinliğinin* kendileri için önemli olduğunu ve anatomi, fizyoloji gibi *temel derslerin sunumunda görselliğin* kullanılmasını istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, hemşireliğin kuram ve uygulamaya ilişkin bilgileri, video görüntüleri, animasyonlar, resimler, şemalar gibi görsel sunumlarla verilerek daha kalıcı bir öğrenme gerçekleştirilebilir. Örneğin; çevrimiçi sunulan fizyoloji dersinde, hücre zarından maddelerin taşınma yollarının, animasyonlarla sunulması, hücre, hücre elemanları, taşınan maddeler ve maddelerin taşınma sürecine ilişkin bağlantıların kurulmasında etkili bir öğrenme sağlayabilir.

Katılımcılar (%10), derslerin sunumunda düşünme, sorgulama, anlatılanlar arasında bağlantı kurabilme yeteneklerini harekete geçiren *sesli öğeler*; soyut kavramları şematize ederek, göstererek daha somut ve kalıcı bir öğrenme sağlayan *görsel öğelerin* birlikte kullanılmasının hemşirelerin öğrenmelerinde etkili olabileceğini ortaya koymuştur. Örneğin; foley kateterin (idrar sondası) nasıl takıldığına ilişkin; monoton olmayan, gerektiğinde vurgu ve tonlamaların kullanıldığı ve karşılıklı diyaloglara olanak veren bir sesin kullanılması; aynı zamanda kateterin uygulama aşamalarını sırasıyla gösteren görüntülerin sunulması öğrenme üzerinde etkili olabilir.

Araştırmanın bulguları, dinleme etkinliği sırasında yazarak *kısa notlar* almanın öğrenmelerinde etkili olduğunu göstermektedir. Uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde öğrenenlerin konuları dinlerken kısa not almalarını (şekil çizme, resim yapma, kısa vurgulu cümleler kurma) sağlayacak kısa aralar verilmesi, önemli bilgilerin tekrar edilmesi ya da önemli yerlerde ses tonuyla vurgu yararlı olabilir.

Katılımcılar (%20), *görme ve dinleme* etkinliklerinin birlikte kullanılmasının öğrenmeleri üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin; konjestif kalp yetmezliğinde, normal ve hasta olan kalp görüntüleri, görsel öğelerle sunularak öğrenenlerin zihinlerinde hastalığa ilişkin ön bilgi oluşmasına, hasta ve sağlıklı kalp arasındaki farklılıkları görmesine; ardından sesli sunumlarla gerektiğinde karşılıklı diyalogların sağlandığı soru-yanıt olanağı ile neden-sonuç ilişkisi kurulmasına katkı sağlayabilir.

Katılımcılar (%5), *okuma, görme ve dinleme etkinliklerinin* bir arada olmasını istemektedirler. Örneğin; ödem (vücutta sıvı tutulması) mekanizması, bu üç etkinlik kullanılarak, yazılı metinler; renkler, puntolar, şemalar ile birlikte sade, akıcı ve kısa anlatımlarla; aynı zamanda öğreticinin yerine, oluş sürecini sırasıyla seslendiren bir “*dış ses*” kullanımıyla ve üç boyutlu animasyonlarla gösterilerek hemşire öğrenenlerin kalıcı, etkili bir öğrenme gerçekleştirmeleri sağlanabilir.

Hemşireler (%10), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, *okuyarak, tartışarak ve görerek öğrenmek* istemektedirler. Bu etkinliklerin bir arada olması, hemşire öğrenenlere, bireysel öğrenmenin yanında grup çalışma olanağını da sunmaktadır. Örneğin; kas-iskelet sistemine ilişkin yazılı metinlerin, öğrenenin ilgisini çekecek, renk, yazı karakteri, çizimler ya da resimler kullanılarak sade, anlaşılabilir biçimde düzenlenmesi, ardından hemşirelerin farklı çalışma saatleri nedeniyle eşzamansız bir ortamda “*hareketsizliğin kas-iskelet sistemi üzerine etkileri nelerdir?*” sorusu ile öğrenenlerin tartışmaları sağlanabilir ve daha sonra yatağa bağımlı hastanın gerçek ya da sanal görüntüleri kullanılarak hareketsizliğin hastadaki olumsuz etkileri neden-sonuç ilişkisi kurularak sunulabilir.

Araştırmanın bulguları (%5), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, *okuma, görme, dinleme ve tartışma* etkinliklerinin, hemşirelerin öğrenmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Örneğin; kronik böbrek yetmezliğine ilişkin kuramsal bilgiler okuma, görme, dinleme etkinlikleri ile öğrenilebilir. Konuya ilişkin “*kanda ürenin yükselmesi organizmayı nasıl etkiler? Bu durumda hemşirelik girişimleri ne olmalıdır?*” sorusu sorularak eşzamansız ortamlarda tartışmaları sağlanabilir. Hemşireler uzaktan çevrimiçi

ortamlarda tartışma etkinliği ile öğrendiklerini pekiştirme, eksikleri tamamlama, yanlış algıları yok etme, diğer öğrenenlerin görüşlerini öğrenme, ders yöneticisinin varlığını hissederek yalnızlık duygularını giderme olanağı bulabilir.

Araştırmada hemşireler (%5), *gerçek uygulama görüntülerini görerek ve yazarak öğrenmek* istemektedirler. Hemşirelerin %25'i ise yazma etkinliğini öğrenmelerinde etkili görmektedir. Örneğin, kan transfüzyonu işlemine ilişkin gerçek uygulama görüntülerini izleyen bir hemşire öğrenen, önemli aşamaları kendi algıladığı biçimiyle yazıya dökerek kalıcı bir öğrenme gerçekleştirebilir. Görüntülerde, önemli aşamaların yakınlaştırılarak ya da dondurularak vurgulanması, istenildiğinde durdurulması ve tekrar izlenme olanağının yaratılması öğrenme açısından önemli olabilir.

Katılımcılar (%15), *okuma, dinleme, yazma, tartışma ve görselliğin* bir arada olduğu etkinliklerle hemşireliğe ilişkin kuramsal bilgi ve uygulama becerilerini kazanılabileceklerini belirtmişlerdir. Uzaktan çevrimiçi ortamlarda derslerin sunumunda, yazılı metinlerin kısa ve anlaşılır olması, görsel ve sesli öğelerle desteklenmesi, yazma etkinliklerine ağırlık verilmesi, tartışma etkinliği ile neden sonuç ilişkisi kurabilme, hastalık/sağlığa ilişkin olgu/olaylar arasında bağ kurabilme, diğer öğrenenler ve ders yöneticisi arasında etkileşim kurma olanağı yaratılarak etkili ve kalıcı bir öğrenme gerçekleştirilebilir.

Hemşireler (%5), *tüm öğrenme etkinliklerinin ve bu etkinlikler sonucunda öğrenilen bilgilerin uygulanarak* gerçek yaşantı deneyimine dönüşmesinin öğrenme üzerinde daha kalıcı ve etkili olabileceğini belirtmişlerdir. Katılımcıların %90'ı uygulamanın hemşirelik eğitiminde önemli ve zorunlu olduğunu düşünmektedir. Çevrimiçi öğrenme ortamlarında konulara ilişkin örnek olaylar verilmesi, hemşirelerin öğrendikleri kuramsal bilgileri, uygulama alanlarında nasıl kullanacaklarını göstermede etkili olabilir. Bu örnek olaylarda öğrenenler, hemşirelik sürecini kullanarak *sorunu* ve *amaçları* belirleme, sorunun çözümünde kullanılacak *hemşirelik girişimlerini planlama*, bu girişimleri *uygulama* ve *değerlendirme* aşamaları ile hemşirelik yaklaşımını belirleyebilirler. Hemşirelik sürecinin uygulama aşamasında, görsel ve sesli öğeler kullanılarak hastalığa ilişkin olan ve olmayan sorunlar, amaçlar, hemşirelik girişimleri

ve bu girişimlerin uygulanma sırası karma biçimde sunulabilir. Hemşire öğrenenler, hastalıkla ilgili öğeleri seçerken hata yaptıklarında “yanlış”, doğruyu seçtiklerinde “tebrikler” sesi ile desteklenebilirler. Hemşire öğrenenlerin, hemşirelik girişimlerini, uygulama sırasına göre seçmeleri, ayrıca her bir hemşirelik girişiminin parçalar halinde dağıtılarak bu girişimlere ait olan parçaları bulmaları sağlanabilir. Doğru uygulamaları gerçekleştirdiklerinde, sağlığına kavuşmuş bir hasta, yanlış uygulamaları seçtiğinde üzgün olan bir hasta görüntüsünün sağlanması hemşire öğrenenler üzerinde olumlu etkiler bırakabilir. Hemşire öğrenenler, çevrimiçi sunulan örnek olayları yukarıda belirtildiği gibi öğrendiklerinde gerçek uygulama alanlarında zorlanmayabilirler. Bir başka örnekte ise yatak yarası (decubitus ulcer) olan yatağa bağımlı yaşlı bir hastanın hemşirelik bakımında; kazanılan bilgiler (okuyarak, dinleyerek, görerek, tartışarak ve yazarak öğrendiği kuramsal ve uygulama bilgileri) kullanılarak hemşirelik bakım planı oluşturulabilir. Hastanın bireysel özellikleri (yaşlı, şişman ya da zayıf, diyabet hastalığı, alışkanlıkları v.b.) dikkate alındığında, standart yaklaşımlardan farklı uygulamalar gerekebilmektedir. Bu durumda eleştirel düşünme becerisi kazanan hemşire öğrenen, tüm bu bireysel farklılıkları göz önüne alarak, bakım planını hazırlayabilmelidir. Bu plan, hastaya hemşirelik tanısını koyma (sorunu tanılama), gerekli hemşirelik girişimlerini planlama, girişimleri uygulama ve bakım sürecini değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır. Sürecin her bir aşamasında kendi yaratıcılığını, düşüncelerini, uygulamaya yansıtabilir. Sürecin sonunda değerlendirme yaparak, eğer hastanın sorunu devam ediyorsa sürecin başına dönerek her aşama kontrol edilebilir. Çevrimiçi öğrenme ortamlarında, hemşire öğrenenler, bu tür örnek olaylarla, tüm etkinlikleri kullanarak eleştirel düşünme becerilerini geliştirilebilirler.

5.2. Öğrenen Merkezli Yaklaşım İlişkin Sonuç ve Öneriler

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi öğrenen merkezli yaklaşıma ilişkin görüşleri; *“Çevrimiçi Öğrenmede Eğitimin Merkezinde Sizce Kim Olmalıdır? Öğrenci mi öğretici mi? Neden?”* sorusu sorularak toplanmıştır. Araştırmacı, öğrenen merkezli yaklaşıma ilişkin toplam 3 adet ana tema belirlemiştir:

1. Öğrenenlerin Gereksinim ve Görüşlerinin Dikkate Alınması
2. Öğrenci ve Öğreticinin Eşit Düzeyde Olması

3. Hemşire Danışmanların Olması

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi *öğrenen merkezli yaklaşıma* ilişkin yukarıda belirtilen 3 adet ana temaya ilişkin sonuç ve öneriler aşağıda verilmiştir.

Katılımcılar (%95), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, öğrenenlerin gereksinim ve görüşlerinin dikkate alınmasını istemektedirler. Hemşireler, uzaktan çevrimiçi eğitimde, çalışma koşulları ve saatlerine uygunluğun yanı sıra, kitapla birlikte farklı öğrenme ortamları, ders materyallerine ulaşma kolaylığı ve derslere ulaşımında sınırlılığın olmamasını, tartışmayı, ders yöneticisiyle ve diğer öğrenenlerle iletişimi, ekonomik olmasını ve derslere/programlara ilişkin yaşadıkları sorunlarda danışacak birilerinin olmasını istemektedirler. Öte yandan, araştırma bulguları, bazı hemşirelerin uzaktan çevrimiçi eğitime ilişkin gereksinimlerini tanımlamada, eğitime gereksinimleri olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, hizmet içi eğitim programları, hemşirelere uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitime ilişkin farkındalık kazandırabilir.

Katılımcılar (%5), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, öğrenen ve öğreticilerin eşit düzeylerde olmasını istemektedirler. Uzaktan eğitimde, öğretici ve öğrenenler, eşit düzeylerde katılarak öğrenme sorumluluğunu birlikte taşıyabilirler. Öğretici, eğitimin merkezinden uzaklaşarak öğrenmeyi kolaylaştıran, yol gösteren, destek olan kişi, öğrenen ise öğrenme sorumluluğunu kendisinin aldığı, öğretici tarafından zorunlu tutulmadığı etkin bir katılımcı olabilir. Bu bağlamda, tartışma etkinliklerinin, araştırma ve yazma becerilerinin gelişmesini sağlayan etkinliklerin düzenlenmesi, ders yöneticisinin gereksinim duyulduğunda ulaşılabilir olması, öğrenen ve ders yöneticisinin uzaktan çevrimiçi ortamlarda eşit düzeyde olmasını sağlayabilir.

Katılımcılar(%35), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, hemşire danışmanların olmasını istemektedirler. 5. alt sorun olan geribildirimde katılımcıların %100'ü, danışman istemektedir. Oranlardaki bu farklılık öğrenenlerin soruyu algılamalarındaki yetersizliklerden kaynaklanıyor olabilir. Uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminin hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarında, hemşirelik mesleğine ilişkin uzman ve deneyimli kişilerin olması, hemşirelerin öğrenmelerinde oldukça

önemlidir. Hemşirelikte deneyimli ve uzman kişiler, hemşirelik eğitiminin sorunlarını, gereksinimlerini ve çözüm yollarını daha iyi tanımlayabilirler. Öte yandan, hemşirelerin, çevrimiçi ortamlarda sorunlarını, görüşlerini ya da gereksinimlerini ifade etmede kullandıkları terminolojiyi, anlayabileceklerinden, öğrenenler ve hemşire uzmanlar arasında anlaşılma sorunu da yaşanmayabilir. Aynı zamanda, bu uzman kişiler, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, öğrenme sorumluluğunu alan hemşirelere, gereksinim duyduklarında iyi bir rehber, kolaylaştırıcı olarak destek olabilirler.

5.3. Etkileşime İlişkin Sonuç ve Öneriler

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi etkileşime ilişkin görüşleri; *“Çevrimiçi öğrenmede kimlerle etkileşim sizin için önemlidir? Neden? Çevrimiçi öğrenmede etkileşim nasıl sağlanabilir?”* soruları sorularak toplanmıştır. Araştırmacı, etkileşime ilişkin toplam 3 adet ana tema belirlemiştir:

1. Ders Yöneticisiyle Etkileşim
2. Öğrenenlerle Etkileşim
3. Danışmanlık Hizmetleri

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi etkileşime ilişkin yukarıda belirtilen 3 adet ana temaya ilişkin bulguların sonuçları ve öneriler aşağıda verilmiştir.

Hemşireler (%100) uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında ders yöneticisiyle etkileşim kurmak istemektedirler. Hemşirelerin, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, derslere ilişkin sorun yaşadıklarında, onları yönlendiren, destekleyen ve bilgilendiren ders yöneticisiyle etkileşim kurabilmeleri öğrenmelerini olumlu etkileyebilir. Ders yöneticisinin, hemşire öğrenenlerin sorunlarına, tatmin edici yanıtlar verecek düzeyde yeterli bilgi ve deneyime sahip olması, hemşire öğrenenler açısından etkileşim kurma sıklığını ve memnuniyeti artırabilir. Hemşire öğrenenlerin %60'ı, ders yöneticisine istedikleri zamanda ulaşabilmek istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi ortamlarda, eşzamanlı ve daha çok çalışma koşullarının farklılığı nedeniyle eşzamansız etkileşim kurulabilir. Bu bağlamda, çevrimiçi öğrenme ortamlarında ders yöneticisinin,

öğrenenlerin kendilerine ulaşabileceği zamanları, mesaj panolarına yazması öğrenenlerin ulaşmaları açısından önemli olabilir.

Katılımcıların %5'i, ders yöneticisiyle yüz yüze etkileşim kurmak istemekte; uzaktan çevrimiçi eğitimle uygulamalı bir disiplin olan hemşireliğe ilişkin bilgi ve becerilerin kazandırılabilmesine inanmamaktadırlar. Hemşirelerin ders yöneticisiyle yüz yüze etkileşim kurma istekleri, onların bilgisayar kullanma becerisine sahip olmamalarından ve çevrimiçi öğrenmeye ilişkin yetersiz bilgi sahibi olmalarından kaynaklanabilir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitimin tüm hemşirelere tanıtılması ve bu konuda bilinçlendirilmesi için gerekli eğitim programlarının hazırlanması ve sunulması anlamlı bir çaba olabilir.

Hemşirelerin %75'i, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, diğer öğrenenlerle, düşüncelerini öğrenmek, ortak bakış açısına sahip olup olmadıklarını bilmek ve farklı yerlerdeki meslektaşlarının düşüncelerini öğrenerek kendilerini geliştirmek amacıyla etkileşim kurmak istemektedirler. Hemşirelerin, diğer öğrenenlerle eşzamanlı ya da eşzamansız, yazılı olarak, tartışarak etkileşim kurmaları öğrenmeleri üzerinde etkili olabilir. Aynı zamanda, düşünce alışverişi, farklı uygulamalara ilişkin bilgilerin paylaşılması, öğrenenlerin kendi öğrenmelerini test edebilmeleri ve yalnız olmadıkları duygusunu hissetmek açısından katkı sağlayabilir.

Hemşireler, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, alanında uzman kişilerin danışmanlığını istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde hemşirelerin, hemşirelik bilgisine ve bilgisayar teknolojisine ilişkin yetersiz donanıma sahip olması, danışmanlık hizmetlerini oldukça değerli hale getirmektedir. Hemşire öğrenenlere, gereksinim duyduklarında danışabilecekleri bir ortamın yaratılması, uzaktan çevrimiçi eğitim sunan kuruma/programa olan güveni ve öğrenme isteğini artırabilir. Danışmanlık hizmeti verecek kişilerin e-posta adresleri, ofis telefon numaralarının ve danışmanlık hizmeti verecekleri gün ve saatlerin öğrenenlere bildirilmesi öğrenenler açısından önemli bir uygulama olabilir.

5.4. Hemşirelik Yeterliklerine Odaklanmaya İlişkin Sonuç ve Öneriler

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi hemşirelik yeterliklerine odaklanmaya ilişkin görüşleri; “Çevrimiçi hemşirelik eğitimi ile hemşirelikte gerekli kuramsal bilgi ve uygulama becerileri nasıl kazandırılabilir?” sorusu sorularak toplanmıştır. Araştırmacı, hemşirelik yeterliklerine odaklanmaya ilişkin toplam 4 adet ana tema belirlemiştir:

1. Görerek Öğrenme
2. Dinleyerek ve Görerek Öğrenme
3. Görerek ve Uygulayarak Öğrenme
4. Uygulayarak Öğrenme

Hemşirelik yeterliklerine odaklanmaya ilişkin yukarıda belirtilen 4 ana temaya ilişkin bulguların sonuçları ve öneriler aşağıda sırasıyla tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Hemşireler (%75), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, hemşirelik yeterliliklerine ilişkin bilgileri *görerek* öğrenmek istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, gerçek uygulama görüntüleri, animasyonlar, görsel olarak zenginleştirilmiş yazılı metinler, hemşirelik bilgi ve becerilerinin kullanıldığı örnek olaylar, konulara ilişkin hazırlanmış belgeseller, hemşire öğrenenlerin hemşireliğe ilişkin kuramsal bilgi ve becerileri kazanmalarında önemli olabilir. Örneğin; diyabet hastasına, insülin iğnesinin nasıl yapılacağı, gerçek uygulama görüntüleri ile ya da üç boyutlu animasyonlarla gösterilebilir. İğnenin deri yüzeyinden deri altına geçişini göstererek hemşire öğrenenlerin uygulamanın görünmeyen kısmını da görmesi sağlanabilir.

Hemşireler (%5), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, hemşirelik yeterliliklerine ilişkin bilgi ve becerileri *dinleyerek ve görerek* öğrenmek istemektedirler. Hemşire öğrenenler, dinleyerek zihinlerinde oluşan soyut bilgileri, görerek somutlaştırmakta ve kalıcı bir öğrenme sağlayabilmektedir. Örneğin, fizyoloji dersinde, hücre içi metabolik olaylar, sesli ve görsel animasyonlarla öğrenilebilir.

Katılımcılar (%55), uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, *görerek ve uygulayarak* hemşireliğe ilişkin bilgi ve becerileri öğrenmek istemektedirler. Uygulama, hemşire öğrenenin iyi bir gözlem yapıp yapmadığının ve gördüğü şeyleri gerçek yaşantı deneyimine dönüştürebilme becerisine sahip olup olmadığının bir göstergesi olabilir. Örneğin, steril eldiven giyme, görsel öğelerle öğretilir. Öğrenenler, steril eldiven giyerken nelere dikkat edilmesi gerektiğini sıralayabilir. Ancak, öğrenenlerden steril eldiven giymeleri istendiğinde, uygulamada sorun yaşayabilirler. Bu bağlamda, hemşire öğrenenlere uzaktan çevrimiçi ortamlarda uygulama olanağı sunulması önemlidir.

Hemşireler (%90), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, hemşireliğe ilişkin bilgi ve becerilerin kazanılmasında *uygulamanın* zorunlu olmasını istemektedirler. Hemşirelik mesleğinde uygulama önemlidir. Araştırmaya katılan hemşireler, hemşireliğe ilişkin bilgi ve becerileri, sağlık meslek liselerinde öğrenim gördükleri sırada kliniklerde kendilerinden daha deneyimli, uzman hemşireleri görerek, onların denetiminde uygulayarak kazanmışlardır. Ancak, mezuniyetlerinden sonra hemşireliğe ilişkin yeni bilgi ve becerileri izleme olanağı bulamamış ya da bilgilerini güncellememiş olabilirler. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi ortamlarda onlara yeni bilgi ve beceri kazandırmanın yerine, uygulama becerilerine ilişkin kuramsal bilgilerini güncellemelerinin sağlanması anlamlı olabilir.

5.5. Geribildirime İlişkin Sonuç ve Öneriler

Uzaktan çevrimiçi öğrenme gereksinimlerinin belirlenmesinde hemşirelerin geribildirime ilişkin görüşleri; “*Çevrimiçi öğrenmede öğreticiler tarafından verilen geribildirim sizin için önemi nedir? Nasıl olmalıdır?*” soruları sorularak toplanmıştır. Araştırmacı, geribildirime ilişkin toplam 4 adet ana tema belirlemiştir:

1. Geribildirim Öğrenme Üzerine Etkisi
2. Geribildirim İçeriğinin Öğreneni Tatmin Etmesi
3. Geribildirim Sağlayan Kişiye Ulaşma Kolaylığı
4. Geribildirim Güven Duygusu Oluşturması

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi *geribildirme* ilişkin yukarıda belirtilen 4 adet ana temaya ilişkin sonuç ve öneriler aşağıda verilmiştir.

Katılımcılar (%100), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, kendilerine geribildirim verilmesini istemektedirler. Ders yöneticisi, öğrenenlere öğrenilmesi güç olan konulardan uzaklaşmadan, önemini kaybetmeden, öğrenilen bilgileri pekiştirmek ve kalıcı öğrenmeyi sağlamak için konuya ilişkin bilgileri ya doğrudan ya da ilgili kaynaklara yönlendirerek verebilir.

Katılımcılar (%75), kendilerine anında geribildirim verilmesini istemektedirler. Öğrenenler, anında soru(n)larına yanıt bulduklarında, konuları daha iyi anlayabilir, pekiştirebilir ve kalıcı bir öğrenme sağlayabilirler. Anında geribildirim almadıklarında, konudan uzaklaşma, başka bir konuyu öğrenmeye geçememe ve öğrenme isteğini kaybetme gibi eğitsel sorunlar yaşayabilirler. Öğrenenlere, konuya ilişkin gereksinim duyduğu bilgiler, kaynaklara yönlendirme bilgileri, iletilerinin alındığını gösteren bilgiler ya da konulara ilişkin ayrıntılı bilgilerin verileceği geribildirim zamanı anında verilebilir.

Katılımcılar(%85) geribildirim içeriğinin kendilerini tatmin etmesini istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, ders yöneticisi tarafından verilen geribildirim öğrenenlerin, soru(n)larını çözebilecek, yol gösterecek ya da öğrenenleri destekleyecek nitelikte işe vuruk bilgiler olması önemlidir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında alanında uzman kişiler tarafından sunulan geribildirim, öğrenenlerin soru(n)larını çözme ya da çözüm yollarını gösterme açısından önemli olabilir.

Katılımcılar, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, geribildirim sağlayan kişilere ulaşabilmede kolaylık istemektedirler. Geribildirim sağlayan kişilere ulaşma kolaylığı, öğrenmeye ilişkin anlaşılmayan durumlarda yaşanılabilecek stresi en aza indirebilir. Hemşirelerin, uzaktan çevrimiçi ortamlarda bilgisayar okur-yazarı olmamaları nedeniyle yaşayacakları teknik ve eğitsel sorunların çözümünde basit teknoloji kullanımını gerektiren ulaşım yollarını, öğrenmelerinde etkili bulabilirler. Öğrenenler,

chat, e-posta, eşzamansız tartışma ortamları, telefon ve telekonferans yoluyla sorunlarını ders sorumlusuna iletebilir ve geribildirim alabilirler. Katılımcılar, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, sorularına *yazılı geribildirim* verilmesini istemektedirler. Geribildirim yazılı olarak verilmesi, hem öğrenenlerin, hem ders yöneticisinin performansını değerlendirmek açısından önemli olabilir. Yazının kalıcı olması, öğrenenlere, yanıtları tekrar okuma olanağı verebilir. Ayrıca, geribildirim içeriğinin tatmin edici olup olmadığı, öğrenenlerin soru sorma sıklıkları, geribildirim alma sıklıkları, geribildirim içeriğinin yoğunluğu ve hangi konulara ilişkin geribildirim alma gereksiniminin olduğu da gözlenebilir. Ders yöneticisinin, öğrenenlerin sorunlarına duyarlılık gösterip göstermediği ve standart yaklaşım yaklaşmadığını izlemek açısından da önemli olabilir. Bu bağlamda uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, e-posta yoluyla, çevrimiçi eşzamansız tartışma ortamları ile geribildirim verilebilir.

Hemşireler, geribildirim güven duygusu oluşturduğunu ve kendilerini değerli hissettiklerini söylemektedirler. Uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, hemşirelerin, kendileri için yeni olan çevrimiçi derslere/ programlara ilişkin sorun yaşadıklarında, iletişim kurabilecekleri ve karşılığında çözüm üretebilecekleri ortamların yaratılması, öğrenenlerin kendilerine ve ders yöneticisine güven oluşturmalarını ve kendilerini değerli hissetmelerini sağlayabilir. Öğrenenler, anında geribildirim aldıklarında ders yöneticisinin bilgisine inandıklarını; almadıklarında ise ders yöneticisinin kendilerini oyaladıklarını, konuya ilişkin bilgisinin yetersiz olduğunu düşüneceklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, öğrenenlerin, sorunlarını ilettiğinde, ders yöneticisi tarafından soruya yanıt ya da iletiyi aldığını ve kendisine dönüleceğini bildiren bir geribildirim verildiğinde, öğrenenlerin dikkate alındıklarını, önemsendiklerini düşünmeleri ve değerlilik hissini yaşamaları sağlanabilir.

5.6. Araştırmanın Geneline İlişkin Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırmanın geneline ilişkin bulgu ve yorumlar tasarım, içerik, uygulama ve değerlendirme açılarından ele alınmıştır.

5.6.1. Tasarım Açısından

Uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin eğitim gereksinimlerinin belirlenmesinde hemşirelerin görüşlerinin incelendiği çalışmada; araştırmanın geneline ilişkin *tasarım* açısından 17 adet genel bulgu belirlenmiştir:

1. Çalışma koşullarına ve zamanına uygun olması
2. Görsel öğelerle kalıcılığın sağlanması
3. Derslerin sunumunda sesli öğelere yer verilmesi
4. Temel derslerin sunumunda animasyonların olması
5. Yazılı metinlerin kısa ve anlaşılır olması
6. Ders içeriğine/ders materyallerine ulaşım kolaylığı
7. Ders içeriğine/ders materyallerine ulaşımında sürekliliğin olması
8. Ekonomik olması
9. Derslerin farklı ortamlarda sunumu
10. Çok kültürlü öğrenme
11. Ders yöneticisine ulaşma kolaylığı
12. Bireysel öğrenme olanağı sunma
13. Grup çalışma olanağı sunma
14. Soru sorma-yanıt alma olanağı sunma
15. Tartışma olanağı sunma
16. Hemşirelik girişimlerine ilişkin uygulama görüntülerinin kullanılması
17. Anında geribildirim sunma

Araştırmanın geneline ilişkin *tasarım* açısından yukarıda belirtilen 17 adet ana temaya ilişkin sonuç ve öneriler aşağıda sırasıyla tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Hemşireler (%80), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitimin, *çalışma koşullarına ve zamanlarına uygun* olmasını istemektedirler. Düzensiz çalışma saatleri (vardiya usulü) ve aile yaşamına ilişkin sorumluluklar, hemşirelerin eğitimlerini sürdürmede engel oluşturan temel nedenlerden sayılabilir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi ortamların tasarımı hemşirelerin kendilerine uygun zamanlarda derslere ulaşabilmelerinin sağlanması, ders içeriklerine ulaşmada zaman ve yer sınırlılığının olmaması hemşirelerin eğitimlerini sürdürmeleri açısından önemlidir. Hemşireler (%90), derslerin *görsel öğelerle* sunularak kalıcılığının sağlanmasını istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, özellikle anatomi ve fizyoloji gibi temel derslerin sunumunda bilgiler, kuramsal olarak verildiğinde, bu derslerin öğrenenler tarafından öğrenilmesi zor olabilir. Telaffuzunun zor olduğu Latince adların yer aldığı anatomi dersini kuramsal olarak sunmak öğrenenlerde somut bir öğrenme gerçekleştirmeyebilir. Örneğin; kalbin anatomisi, kuramsal olarak anlatılabilir. Kalbin, üstte atriumlar, altta ventriküller olmak üzere dört bölümden oluştuğu, sol ventrikülden aort'un çıktığı vs. bilgileri verilebilir. Ancak, bu bilgiler gerçeğe yakın hazırlanan üç boyutlu animasyonlarla çok daha kolay ve etkili öğrenilebilir. Aynı zamanda hemşireler (%30), derslerin *sesli öğelerle* sunulmasını istemektedirler. Sesli öğelerin olması, geleneksel yüz yüze eğitimden gelen bir öğreticiyi dinleme alışkanlığının eksikliğini giderebilir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, kullanılan sesli öğelerde; sesin yapay olmaması, dinleyenin, kendisini bir öğrenme etkinliği içinde hissetmesini sağlayabilen, gerekli vurgu ve tonlamaların yer alması, konuşulan dilin dilbilgisi kurallarına uygunluk göstermesi, içinde bulunulan farklı ve çok kültürlü uygulamaları yansıtabilen diyaloglar olması öğrenenler açısından faydalı olabilir.

Öte yandan hemşireler, *derslerin animasyonlar ile sunulmasını* istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, öğrenilmesi zor olan temel derslerin sunumunda, üç boyutlu animasyonların kullanılması, öğrenenlerde kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesine yardım edebilir. Örneğin, fizyoloji dersinde, hücrelerin elektriksel uyarımının ya da kas içi enjeksiyon uygulamasının üç boyutlu animasyonlarla sunumu, vücut içinde gerçekleşen görünmeyen olayları görünür hale getirmek açısından kullanılabilir. Bunun yanında okuma etkinliğini seçen hemşireler, *yazılı metinlerin kısa ve anlaşılır* olmasını istemektedirler. Ders içeriğini oluşturan yazılı metinlerin kısa ve anlaşılır olması,

konulara ilişkin önemli kısımların vurgulanması, konuların kendi içinde anlamlı olarak sıralanması ve gereksiz ayrıntılardan kaçınılması, öğrenenlerin okuma etkinliğini gerçekleştirmelerinde kolaylık sağlayabilir. Aynı zamanda hemşireler, *ders içeriğine/ders materyallerine ulaşımında kolaylık ve süreklilik* istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, hemşirelerin bilgisayar kullanma becerilerinin düşük olması, hastanelerin yeterli güncel teknoloji ile donanımlı olmaması v.b. nedenlerle basit teknoloji kullanımını gerektiren kolaylıkların sunulması öğrenme açısından önemli olabilir. Hemşireler (%5), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminin *ekonomik* olmasını istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi eğitim, geleneksel eğitime göre daha ucuz ve etkili bir öğrenme sağlayarak hemşirelerin eğitimlerini sürdürmedeki ekonomik engelleri aşmalarını sağlayabilir. Bu bağlamda, tüm hemşirelerin uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitimi konusunda bilinçlendirilerek çevrimiçi eğitim taleplerinin artırılması ile daha ucuz maliyetle daha büyük kitlelere ekonomik eğitim sağlama olanağı yaratılabilir. Katılımcılar, farklı etkinliklerle öğrendiklerini bu nedenle *derslerin farklı ortamlarda sunulmasını* ve *çok kültürlü bir öğrenmenin* sunulmasını istemektedirler. Hemşirelik, dil, din, ırk, cinsiyet, meslek gibi her türlü ayrımcılığı gözetmeden, gereksinimi olan tüm bireylere sağlık hizmeti sunan bir meslektir. Hemşireler, farklı kültürel özelliklerin bulunduğu, farklı anlayışların olabildiği, farklı ifadelerin kullanıldığı, sağlığa gereksinim duyulan her ortamda, bu farklılıkları sorgulamadan sağlık hizmeti sunabilmelidir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminin de bu farklılıkları benimseyen, benimseten ve sunan bir yaklaşımı yansıtması, hemşire öğrenenlerin, farklı kültürel özelliklere sahip, sağlık bakımına gereksinim duyan bireylere, nitelikli hemşirelik bakımı sunmasında önemli olabilir.

Aynı zamanda, farklı bölgelerde yaşayan hemşire öğrenenlerin, birbirleriyle kurdukları etkileşimlerde, bulundukları bölgelerin kültürel özelliklerini, uygulama alanlarındaki sağlık bakım hizmetlerindeki farklılıkları, hastaların hastalık anlayışlarını, bunları dile getiriş biçimlerini paylaşarak tüm bu farklılıkların bir zenginlik olduğunu öğrenme olanağına sahip olabilirler. Hemşireler, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, ders yöneticisine *ulaşma kolaylığı* ve *soru sorma–yanıt almayı* istemektedirler. Bilgisayar okur-yazarı olmayan hemşirelerin basit teknolojik kullanımları gerektiren uygulamalarla ders yöneticilerine ulaşmalarının sağlanması, çevrimiçi ortamlarda kendilerini rahat

hissetmelerini sağlayabilir. Katılımcılar, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, *bireysel öğrenme* olanağının sunulmasını istemektedirler. Ders içerikleri, öğrenenlerin diğer öğrenenlerle etkileşim kurmalarını gerektirmeyen biçimde tasarlanarak tek başına öğrenmeye olanak sağlayabilmelidir. Örneğin, kadın doğum hemşireliği dersinde, görsel ve sesli öğelerle zenginleştirilmiş yazılı metinler, örnek olayların verildiği tartışma, sonucun anında görülebildiği çevrimiçi testler, örnek hasta görüntüleri sunularak hemşirelik sürecinin kullanıldığı hasta bakım planı hazırlama gibi etkinliklerle bireysel öğrenme gerçekleştirilebilir. Öte yandan hemşireler, *grup çalışma* olanağının da sunulmasını istemektedirler. Hemşireler, çalışma alanlarında sağlık ekibinin bir üyesi olarak, bireylerin sağlığının korunması/kazandırılması gibi ortak bir amaç için çalışmaktadırlar. Ekibin her bir üyesi tarafından sunulan sağlık hizmeti, birbirini tamamlayan, destekleyen etkinlikler bütünüdür. Bu ortaklığın sonucunda bireyler, nitelikli bir sağlık hizmeti alabilirler. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, hemşirelere, bir arada çalışabilecekleri projeler, araştırma ödevleri, grup tartışmaları sunularak grup çalışma olanağının yaratılması, onların sağlık ekibiyle uyumlu ve bütünlük içinde çalışmalarını sağlayacak nitelikleri de kazanmaları açısından önemlidir. Hemşireler (%55), tartışma olanağının sunulmasını istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, hemşirelere her ünite sonunda tartışma soruları sorularak eşzamansız; her ay düzenli olarak hemşirelik eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin genel tartışma konuları sunularak eşzamanlı ya da katılamayanlar için eşzamansız tartışmalar sunulabilir. Ayrıca, örnek olaylar verilerek hastalıkların nedenlerine, belirti ve bulgularına, tedavisine, hemşirelik bakımına ilişkin hemşire öğrenenlerin görüşlerini ifade etmelerinin sağlanması faydalı olabilir.

Hemşireler derslerde (%25), *gerçek uygulama görüntülerinin* sunulmasını istemektedirler. Bu bağlamda, kliniklerde işlem öncesi, işlem sırası ve işlem sonrasını gösteren görüntülerin olması, öğrenenlerin uygulama sürecini baştan sona görmesi etkili ve kalıcı olabilir. Örneğin; lomber ponksiyon (3. ve 4. lumbal bölgeye girilerek beyin omurilik sıvısı alma) işlemine ilişkin gerçek uygulama görüntülerinde, öğrenenler, işlem öncesi hastanın hazırlığını, işlem sırasında hastaya nasıl pozisyon verildiğini, işlem sonrasında hemşirenin neler yaptığını görerek bu uygulamaya ilişkin kalıcı bir öğrenme gerçekleştirebilir. Hemşireler (%75), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, *anında*

geribildirim sunulmasını istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi ortamlarda, öğrenilen bilgilerin doğruluğunun onaylanması, pekiştirilmesi, konudan uzaklaşmaması, ders yöneticisine güven duyma ve kalıcı öğrenmenin sağlanmasında geribildirim verilmesi önemlidir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında hemşire öğrenenlere, gereksinim duydukları anda geribildirim verilmesi ya da iletilerinin alındığını ve değerlendirileceğini belirten bir geribildirim sunulması öğrenenler açısından faydalı olabilir.

5.6.2. İçerik Açısından

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin görüşlerinin yer aldığı çalışmada; araştırmanın geneline ilişkin *içerik* açısından 10 adet genel bulgu belirlenmiştir:

1. Öğrenenlerin gereksinimlerine göre hazırlanması
2. Öğretim hedeflerinin açık olması
3. Öğrenme biçimlerinin dikkate alınması
4. Öğrenenlerin derse katılımını artırma
5. Hemşire eğitimcilerin katkısı
6. Geçmiş yaşantılara uygun içeriğin hazırlanması
7. Bilgilerin kullanılabilir olması
8. Konuların yazılı metinlerle birlikte görsel öğelerle sunulması
9. Tartışma olanağı
10. Uygulama olanağının olması

Araştırmanın geneline ilişkin *içerik* açısından yukarıda belirtilen 10 adet ana temaya ilişkin sonuç ve öneriler aşağıda sırasıyla tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Hemşireler (%85), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminin, öğrenenlerin gereksinimlerine göre hazırlanmasını istemektedirler. Hemşireler, düzensiz çalışma saatleri ve aile yaşantıları nedeniyle kendilerine uygun bir zamanda derslere ulaşmak, kendilerine uygun olan öğrenme etkinliklerini gerçekleştirebilmek, derslere ve çevrimiçi ortamlara ilişkin sorun yaşadıklarında danışabilmek, sorunların çözümünde destek almak istediklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, çevrimiçi hemşirelik programları

hazırlanırken hemşirelerin gereksinimlerinin dikkate alınması, öğrenenlerin bu programları seçmeleri açısından önemli olabilir. Aynı zamanda hemşireler, *ders içeriğinin hazırlanmasında* da *öğrenci görüşlerinin* alınmasını istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminin içeriği, hemşirelikte temel kuramsal bilgi ve uygulama becerilerini kazandırmak için yerleşkede sunulan hemşirelik eğitimi standartlarını ve kabul ölçütlerini karşılamak durumundadır. Hemşireler, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, *öğretim hedeflerinin açık olmasını* istemektedirler. Kazandırılacak bilgi ve beceriler, bunların nasıl gerçekleştirileceği ve hangi ölçütlere göre bilgilerin değerlendirileceği, dersin başında açıkça tanımlandığında öğrenme üzerinde olumlu etkiler bırakabilir. Örneğin, Halk Sağlığı Hemşireliği dersinde, *Halk Sağlığı Hemşireliği* ünitesinin hedeflerinden biri, öğrenenlerin bu üniteyi çalıştıktan sonra, *halk sağlığı hemşireliğinin amaçlarını, rollerini ve görevlerini* öğrenmeleridir. Bu ünitenin hedefine yönelik ders içeriğinin ve ünite sonunda onların bu üniteye öğrendikleri bilgileri test edebilecek çevrimiçi soruların olması, öğrenenlerin bu üniteye ilişkin öğretim hedefini gerçekleştirip gerçekleştirmediğini göstermesi açısından faydalı olabilir. Öte yandan, öğretim hedeflerinin açık olması, derslerin, programın, ders ve programlardan sorumlu kişilerin başarısının değerlendirilmesinde de önemli katkılar sağlayabilir.

Hemşireler (%20), *öğrenme biçimlerinin dikkate alınmasını* istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarının hazırlanmasında, öğrenenlerin öğrenme biçimleri, onların öğrenmelerinde kullanılacak öğrenme yöntemlerini etkileyeceğinden önemli olabilir. Farklı öğrenme etkinlikleriyle öğrenen, farklı çalışma hızları olan öğrenenler, kendi hızlarında ve kendilerine uygun öğrenme etkinliklerini kullanabilecekleri ortamlarda daha iyi öğrenebilirler. Bu bağlamda, hemşire öğrenenlere kendi öğrenme biçimlerine uygun olan öğrenme yöntemlerini seçme olanağının sunulması önemlidir. Hemşireler, *öğrenenlerin derse katılımının artırılmasını* istemektedirler. Öğrenenlerin, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, tartışma ortamları yaratılarak, araştırma ödevleri, yazılı ödevler, örnek olay incelemeleri ve grup çalışmaları ile etkin katılımları sağlanabilir. Hemşireler, *hemşire eğitimcilerin katkısını* istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarında, hemşire eğitimcilerin yer alması, hemşirelik eğitime ilişkin gereksinimlerin tanımlanmasında ve çözüm önerilerinin sunulmasında önemli olabilir.

Öte yandan hemşireler, *geçmiş yaşantılara uygun içeriğin* hazırlanmasını istemektedirler. Öğrenenler, geleneksel yüz yüze öğrenme ortamlarında, okuyarak, görerek ve dinleyerek öğrenmektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında bu etkinlikler, daha dinamik ve öğrenenlerin ilgisini çekecek biçimde tasarlanarak öğrenmenin etkililiğini artırmada kullanılabilir. Örneğin, yazılı metinlerde dikkat çekici yazı karakteri, renk, biçim, önemli bilgilerin vurgulandığı kısa ve sade anlatımların kullanılması; aynı sayfada bir butona tıklanarak içeriğe ilişkin sesli ve görsel sunumlara ulaşılması öğrenmeyi kolaylaştırabilir.

Katılımcılar aynı zamanda *bilgilerin kullanılabilir* olmasını istemektedirler. Örneğin, bel fıtığı ameliyatlarında kullanılan yöntemlerdeki yenilikler, bu hastalara ilişkin hemşirelik bakımının da değişmesine neden olmaktadır. Eski yöntemlere ilişkin bakımlarda hastaların hareket kısıtlılığı söz konusu iken artık bu konuda daha esnek yaklaşımlar uygulamada yerini almıştır. Bu bağlamda, verilen bilgilerin yeniliklere paralel olarak güncellenmesi, hemşire öğrenenler açısından önemlidir.

Hemşireler, *yazılı metinlerin görsel öğelerle birlikte sunulmasını* istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, yazılı metinlerin anlaşılır olması, konuların mantığa uygun sıralanması, öğrenenlerin ilgisini çekecek renk, sayfa düzeni, yazı karakteri kullanılması, sade ve akıcı bir anlatımın olması, konulara ilişkin resimler, şemalar ve sayfada bir yere tıklandığında konuya ilişkin görüntülerin olması öğrenmeyi olumlu etkileyebilir. Örneğin, çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği dersinde, yeni doğan çocukta görülen 3.-4. aylarda kaybolan ve merkezi sinir sisteminin değerlendirilmesinde kullanılan moro refleksinin anlatımında görsel öğeler kullanılabilir. “Çocuğun başı elle hafif kaldırıldıktan sonra aniden bırakıldığında önce kol ve bacaklarını yana açar ve birkaç saniye sonra göğüs üzerinde kavuşturur” bilgisi, moro refleksi veren yeni doğan bir çocuğun görüntüsü ile desteklenerek sunulduğunda daha kalıcı bir öğrenme sağlanabilir. Hemşireler, *tartışma olanağının* sunulmasını istemektedirler. Hemşire öğrenenlerin, ünite sonlarında yer alan örnek olaylara ve belli dönemlerde tartışılacak konulara ilişkin görüşlerini eşzamanlı ya da eşzamansız ifade etmelerine olanak sağlanması, öğrenmelerinde faydalı olabilir. Örneğin, “evli ve 6 çocuğu olan 30 yaşında, okur-yazar olmayan bir kadında, demir eksikliği anemisine

bağlı olarak görülen belirti ve bulgular neler olabilir? Hemşirelik bakımında neler yer almalıdır? Neden?” gibi bir soru sorularak hemşire öğrenenlerin düşünmeleri, neden sonuç ilişkisi kurmaları kendileri ve diğer öğrenenlerle tartışmaları sağlanabilir.

Hemşireler, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, *uygulama* olanağının sunulmasını istemektedirler. Örneğin; ameliyat sonrası ilk saatlerde verilen hemşirelik bakımına ilişkin kuramsal bilgiler, görsel öğeler kullanılarak anlatılabilir. Ancak, ameliyattan çıkan hastanın hemşire tarafından nasıl kabul edildiği, hastanın hayati bulgularına, ameliyatına ilişkin dikkat edilmesi gereken durumları ve hastanın kabul edildiği hareketli ortamı görmeleri, ameliyat sonrası hemşirelik bakımına ilişkin öğrendikleri kuramsal bilgileri seri bir şekilde, kararsızlık yaşamadan hasta üzerinde uygulamaları kalıcı öğrenme açısından önemlidir.

5.6.3. Uygulama Açısından

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin görüşlerinin yer aldığı çalışmada; araştırmanın geneline ilişkin *uygulama* açısından 8 adet genel bulgu belirlenmiştir:

1. Öğrenenlerin kendilerinin yapmasına izin verilmesi
2. Uygulama zorunluluğu
3. El becerisinin kazandırılması
4. Hasta üzerinde uygulama olanağı
5. Kuramsal ve uygulama bilgilerinin görsel sunumu
6. Öğrenmenin etkililiğini artırma
7. Bilgi paylaşımı
8. Alanda uzman kişilerin danışmanlığı

Araştırmanın geneline ilişkin *uygulama* açısından yukarıda belirtilen 8 adet ana temaya ilişkin sonuç ve öneriler aşağıda sırasıyla tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Hemşireler, uygulamaları *kendilerinin yapmalarına* izin verilmesini istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında bireysel öğrenme sorumluluğu taşıyan öğrenenlere, hemşireliğe ilişkin bilgi ve becerilerin kazandırılmasında, uygulamaları

kendilerinin yapmalarına olanak sunulması, özgüven duymaları açısından önemli olabilir. Çevrimiçi ortamlarda, bireysel araştırma ödevleri, örnek olay incelemeleri; uygulama alanlarında ise deneyimli hemşireler ya da hemşire eğitimcilerin gözetiminde uygulamaları kendilerinin yapmasına izin verilebilir. Hemşireler (%90), uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, *uygulamanın zorunlu* olmasını istemektedirler. Öğrenenler, mesleğe ilişkin yeterlilikleri, kuramsal olarak aldıkları bilgileri uygulayarak kazanabilirler. Örneğin, kafa travması geçiren bir hastanın hemşirelik bakımına ilişkin kuramsal bilgiler öğrenilebilir. Ancak, hemşire öğrenenin, klinikte kafa travması olan bir hastanın, kafa içi basıncına ilişkin bilgi veren gözbebeği muayenesini nasıl yapacağını ve sonucu nasıl değerlendireceğini kuramsal olarak öğrenmesi tek başına yetmeyebilir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi ortamlarda, hemşire öğrenenlere, kendi öğrenme sorumluluklarını almalarına, bilgi ya da beceriyi uygulamalarına olanak sağlanması etkili ve kalıcı bir öğrenme gerçekleştirmeleri açısından faydalı olabilir. Aynı zamanda hemşireler, *el becerisinin kazandırılmasını* istemektedirler. Hemşirelik mesleğinde, el becerisi gerektiren bir takım uygulamalar vardır. Enjeksiyon yapmak bunlardan biridir. Damar içi, kas içi, deri içi ve deri altı enjeksiyonlar, hemşirelerin uygulayarak kazanabileceği becerilerdir. Bu becerilere ilişkin kuramsal bilgiler öğrenilebilir. Ancak, uygulanmadan beceri kazanılması zor olabilir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, uygulama olanağının yaratılması, becerilerin kazanılmasında önemli olabilir. Öte yandan hemşireler, *hasta üzerinde* uygulama olanağı istemektedirler. Hemşirelik bakımında, öğrenilen kuramsal bilgilerin hasta üzerinde uygulanması, hasta ile etkileşim kurulmasını gerektirmektedir. Hastanın, öğrenenlerin kuramsal bilgilerini beceriye dönüştürmelerinde bir araç değil, sağlık sorunlarına çözüm arayan, yardım talep eden biri olduğu unutulmamalı, hastaya yapılan her girişim dikkatli yapılmalıdır. Bu çerçevede, hasta üzerinde uygulama yapmadan önce, öğrenenlerin, hasta üzerinde çekilen gerçek uygulama görüntülerini görmeleri ve maketler üzerinde uygulamaları faydalı olabilir.

Hemşireler, *kuramsal ve uygulama bilgilerinin görsel* olarak sunumunu istemektedirler. Hemşire öğrenenler, uygulama alanlarında hemşireliğe ilişkin tüm uygulamaları görme olanağına sahip olamayabilirler. Çalışma ortamlarında, eğitimleri sırasında görsel olarak aldıkları bilgileri hatırlayarak uygulayabilirler. Örneğin, tedavi edici lavman

uygulamasının, gerçek uygulama görüntüleri ya da animasyonlarla gösterilmesi, öğrenenler uygulamasalar da uygulama bilgilerine sahip olacaklarından kalıcı bir öğrenme sağlayabilir. Bu bağlamda, çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, bilgilerin görsel sunumu, öğrenmenin uzun süre kalıcılığının sağlanmasında önemli olabilir. Hemşireler, *öğrenmenin etkililiğinin* artırılmasını istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, sesli ve görsel sunumlar, tartışma ortamları, araştırma ödevleri, yazma etkinliklerinin yanı sıra öğrenenlerin sorularına anında geribildirim verilerek ve uygulamaları kendilerinin yapmalarına olanak sağlayarak öğrenmenin etkililiği artırılabilir. Hemşireler, *bilgilerin paylaşılmasını* istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, öğrenenlerin kendi aralarında bilgi paylaşımına olanak sağlanması, öğrenmelerini olumlu etkileyebilir. Çevrimiçi sohbet olanağı, tartışmalar, grup çalışmaları, ortak ödevler öğrenenler arasında bilgi paylaşımını sağlayabilir. Hemşireler, *uzman kişilerin danışmanlığını* istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, hemşirelere, hemşireliğe ilişkin kuramsal ve uygulama bilgilerinin öğrenilmesinde yaşadıkları sorunlarda, işe vuruk bilgiler sunabilmeleri açısından deneyimli, uzman hemşirelerin danışmanlık yapması faydalı olabilir. Aynı zamanda, çevrimiçi öğrenme ortamlarında yaşadıkları teknik sorunları ifade etme ve kendilerine verilecek teknik talimatları anlamada sorun yaşama olasılıkları nedeniyle, kolay anlatma yollarını seçebilen teknik uzmanların danışmanlığı, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde, öğrenenlerin bu ortamlara rahatlıkla uyum sağlamaları açısından önemli olabilir.

5.6.4. Değerlendirme Açısından

Hemşirelerin uzaktan çevrimiçi öğrenmeye ilişkin görüşlerinin yer aldığı çalışmada; araştırmanın geneline ilişkin *değerlendirme* açısından 10 adet genel bulgu belirlenmiştir:

1. Anında geribildirim
2. Ders yöneticisine ulaşabilme
3. Yalnızlık duygusunu gidermesi
4. Yazılı sınav
5. Soru-yanıt olanağı

6. Öğrenmenin kalıcılığı
7. Tartışma olanağı
8. Öğrendiklerini test edebilmesi
9. Güven duygusu
10. Güdülenmenin artması

Araştırmanın geneline ilişkin *değerlendirme* açısından yukarıda belirtilen 10 adet ana temaya ilişkin sonuç ve öneriler aşağıda sırasıyla tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Hemşireler (%75), anında geribildirim istemektedirler. Anında geribildirim öğrenme üzerindeki etkisi, öğrenenlere verilen geribildirim sıklıkları, içeriği ve başarı düzeyleri arasındaki ilişkide görülebilir. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, öğrenenlere derslere ilişkin ünite sonlarında çevrimiçi test soruları sorularak anında sonucu görmeleri sağlanabilir. Örneğin, “*kalpte, sol atriuma giren damarlar aşağıdakilerden hangisidir?*” sorusunda öğrenenin yanıtının doğru olup olmadığı kendisine, sesli olarak “tebrikler” ya da “lütfen bilgilerinizi kontrol ediniz” şeklinde geribildirim verilerek sağlanabilir. Aynı zamanda, öğrenenlerin derslere ya da teknik sorunlara ilişkin geribildirim taleplerine, anında yanıt verilerek, kendilerine en kısa zamanda dönüleceğini bildiren bir iletinin gönderilmesi öğrenenlerin kendilerinin önemsendiklerini düşünmeleri açısından faydalı olabilir. Öte yandan, sorunları çözmede katkı sağlayabilen bilgi içerikli geribildirim, gereksinim duyulduğu anda verilmesi, öğrenenlerin sorunlarını çözmeleri ve kalıcı öğrenme sağlamaları açısından önemlidir. Hemşireler, *ders yöneticisine ulaşabilmeyi* istemektedirler. Çevrimiçi ortamlarda öğrenenlerin ders yöneticisine ulaşabilmeleri, ders yöneticisine ulaşabilme sıklıkları, hangi konularda ders yöneticisine ulaşmak istedikleri, bulunan çözüm yolları, ders içeriklerinin, öğrenmelerinin ve ders yöneticisinin performansının değerlendirilmesinde önemli olabilir.

Hemşireler, *yalnızlık duygusunun* giderilmesini istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, çevrimiçi sohbet, tartışma, grup çalışmaları, ortak ödevler gibi öğrenenlerin ders yöneticisi ve diğer öğrenenlerle etkileşimini artıran etkinliklerin yer alması; eğitsel/teknik sorunlar yaşadıklarında danışmanlık hizmetlerinin sunulması; ders

yöneticisine ulaşmak istediklerinde anında geribildirim verilmesi, öğrenenlerin yalnızlık duygusunun giderilmesinde önemli olabilir. Hemşireler, *yazılı sınavlarla* değerlendirilmek istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, öğrenenlerin öğrenme düzeylerinin, ders içeriklerinin ve programın değerlendirilmesinde, yazılı sınavlar önemli olabilir. Bu sınavların, kuramsal bilgileri sorgulamak yerine, hemşirelerin eleştirel düşünme becerilerini harekete geçiren örnek olaylar olması, öğrenenlerin, kuramsal ve uygulamaya ilişkin bilgilerini, örnek olaylar üzerinde, neden-sonuç ilişkisi kurarak yanıtlaması, öğrenmenin kalıcılığının sağlanmasında önemli olabilir. Örneğin, iç hastalıkları dersinde, şeker hastalığına ilişkin örnek bir olay sunularak hemşire öğrenenin, hemşirelik sürecini kullanarak hemşirelik bakım planı oluşturması istenebilir. Bu bakım planı, hemşire eğitimciler tarafından, saptanan olası sorunlar ve nedenleri, planlanan hemşirelik girişimleri açısından değerlendirilerek öğrenenlerin başarı düzeyleri belirlenebilir.

Hemşireler, uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminde *soru-yanıt olanağının* sunulmasını istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, öğrenenlerin öğrendiklerine ya da öğrenmede sorun yaşadıkları bilgilere ilişkin soru sorma ve yanıt almaları, öğrenmenin kalıcılığının sağlanmasında önemli olabilir. Aynı zamanda, çevrimiçi öğrenme ortamlarında, öğrenenin soru sorma sıklığı, derse etkin katılması, eleştirel düşünmesi, kendini ifade etme yeteneğinin gelişmesi ve özgüven duyması açısından katkı sağlayabilir. Hemşireler, *öğrenmenin kalıcı* olmasını istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında öğrenmenin kalıcılığı, öğrenenlerin birden fazla duyusunu harekete geçiren öğrenme etkinliklerinin yer alması, öğrenilenlerin tekrarlanma sıklığı, yazılı ödevler, araştırma ödevleri, örnek olay incelemeleri, öğrenenlerin tek başına uygulamasına olanak sunulması ve sık verilen yapıcı geribildirim ile sağlanabilir. Kalıcı öğrenmenin değerlendirilmesi, öğrenenlerin yazılı sınavlarda, ünite sonlarındaki çevrimiçi testlerde, tartışma etkinliklerinde, örnek olaylarda gösterdikleri performanslara bakılarak sağlanabilir. Hemşireler, *tartışma olanağının* sunulmasını istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, öğrenenlerin kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlayan tartışma etkinliğinde, öğrenenlerin sordukları sorular, sorulara verdikleri yanıtlar, diğer öğrenenlerin yanıtlarına ilişkin görüşleri, tartışmaya katılma sıklıkları, değerlendirme açısından

önemli olabilir. Aynı zamanda hemşireler, *öğrendiklerini test edebilmeyi* istemektedirler. Öğrenenlere, ünite sonlarında, çevrimiçi örnek olaylar sunularak bu örnek olaylara ilişkin hazırlanan çevrimiçi soruları yanıtlamaları istenebilir. Doğru verilen yanıtlarda “tebrikler”, yanlış yanıtlarda “bilgilerinizi tekrar ediniz” şeklinde dönüt verilmesi öğrenenler açısından faydalı olabilir. Hemşireler, *ders yöneticisine güven duymak ve özgüven oluşturmak* istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, ders yöneticisinin, gereksinim duydukları anda öğrenenlere geribildirim vermesi, ders yöneticisine güven duyulmasını; geribildirim zamanını uzattığında ise konuya ilişkin bilgisinin yetersiz olduğunu, bu nedenle kendilerini oyaladıklarını düşünebilirler. Öte yandan, geribildirim, öğrenenlerin, öğreticilerin gözünde değerli olduklarını hissetmelerini ve özgüven oluşturmalarını sağlayabilir. Bu bağlamda, uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, öğrenenlere zamanında geribildirim verilmesi ya da geribildirim verilecek zamanın kendilerine bildirilmesi ve bu bildirilen zamana bağlı kalınması, geribildirim içeriğinin tatmin edici olması, öğrenenlerin kendilerine ve ders yöneticisine güven duymalarında önemli olabilir.

Hemşireler, *güdülenmenin artırılmasını* istemektedirler. Uzaktan çevrimiçi öğrenme ortamlarında, ders içeriklerinin, öğrenenlerin anlamasını kolaylaştıran yollarla sunulması, öğrenenlerin diğer öğrenenlerle ve ders yöneticileriyle istediklerinde etkileşim kurabilmeleri, ders yöneticisi tarafından sorularına anında yanıt verilmesi, konuların sonunda sonucunu anında öğrenebilecekleri çevrimiçi test sorularının sorulması, etkileşimli grup çalışmaları, tartışma ortamları ve uygulama alanlarında tek başına uygulama olanağı sunulması, öğrenenlerin güdülenmesini artırabilir.

5.7. Genel Sonuçlar

Bu araştırmaya katılan hemşireler, hemşirelikte lisans tamamlama programlarının uygulamaya konulmasını istemektedirler. Ancak profesyonel ve kişisel yaşamlarının kendilerine getirdikleri zaman, yer vb. sınırlılıkların farkında olmalarına karşın eğitim gereksinimlerini uzaktan eğitim ile çözebileceklerini bilmemektedirler. Söz konusu bu durum hemşirelerin, profesyonel/kişisel yaşamlarında; meslek öncesi/meslek sonrası eğitimlerinde ve çalışma ortamlarında bilgisayar teknolojilerinden yeterince yararlanmamalarından kaynaklanmaktadır.

Uzaktan çevrimiçi hemşirelik eğitiminin tasarımı sırasında hemşirelerin, özellikle meslek yaşamlarında bilgisayarı daha etkin işe koşabilecekleri koşulların oluşturulmasında yarar vardır. Ancak bu durum, sağlık bakanlığı ile bağlantılı olarak hastanelerin donanım ve yazılım konusunda iyileştirilmesi ve parasal koşullarla ilişkilidir. Ayrıca, hükümet ve eğitim kurumlarının sağlık politikaları ve konuya bakış açıları da önemlidir. Bu nedenle, uzaktan çevrimiçi eğitim etkinliklerinin işe koşulması, eğitim ve sağlık kuruluşları arasında dinamik aynı zamanda sürekli ilişkileri gerektirmektedir.

5.8. Genel Öneriler

Araştırmanın geneline ilişkin öneriler araştırmacılara ve tasarımcılara olmak üzere iki şekilde ele alınmıştır.

Araştırmacılara Öneriler:

1. Bu çalışma, Türkiye genelinde daha fazla hemşireye ulaşılarak sonuçlarının genellenebileceği nicel bir araştırma ile tekrarlanmalıdır.
2. Hemşirelere çevrimiçi hemşirelik eğitimine karşı farkındalık kazandırabilecek çalışmalar yapılmalıdır.
3. Türkiye genelinde hemşirelerin bilgisayar okuryazarlık düzeyleri araştırılmalıdır.
4. Çeşitli ülkelerde kullanılan çevrimiçi hemşirelik eğitim modellerinin öğrenme sonuçlarının karşılaştırıldığı çalışmalar yapılmalıdır.
5. Çevrimiçi hemşirelik eğitimi veren ülkelerin eğitim modelleri incelenmelidir.
6. Hemşirelerin; çevrimiçi öğrenmeye ilişkin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarında var olan hazır bulunuşluk düzeylerini araştıran çalışmalar yapılmalıdır.
7. Çevrimiçi hemşirelik eğitim modeli geliştirilmelidir.

Tasarımcılara Öneriler:

1. Öğrenenlerin çalışma koşullarına ve zamanına uygun olmalı
2. Görsel öğelerle kalıcılık sağlanmalı
3. Derslerin sunumunda sesli öğelere yer verilmeli
4. Temel derslerin sunumunda animasyonlar olmalı
5. Yazılı metinler kısa ve anlaşılır olmalı
6. Ders içeriğine/ders materyallerine ulaşımında kolaylık olmalı
7. Ders içeriğine/ders materyallerine ulaşımında süreklilik olmalı
8. Ekonomik olmalı
9. Dersler farklı ortamlarda sunulmalı
10. Çok kültürlü öğrenme sağlanmalı
11. Ders yöneticisine ulaşımında kolaylık sağlanmalı
12. Bireysel öğrenme olanağı sunulmalı
13. Grup çalışma olanağı sunulmalı
14. Soru sorma-yanıt alma olanağı sunulmalı
15. Tartışma olanağı sunulmalı
16. Kuram ve uygulama bilgileri görsel sunulmalı
17. Hemşirelik girişimlerine ilişkin gerçek uygulama görüntüleri kullanılmalı
18. Öğrenenlerin gereksinimlerine göre hazırlanmalı
19. Öğretim hedefleri açık olmalı
20. Öğrenme biçimleri dikkate alınmalı

EKLER

EK	<u>Sayfa</u>
1. Kapalı Uçlu Hazırlanan Anket.....	134
2. Bilgilendirme ve sözleşme formu.....	136
3. Yazıya Dökülen Görüşme Metinleri.....	138

EK 1

Hemşirelerin Çevrimiçi Hemşirelik Eğitimine İlişkin Görüş Anketi

Çevrimiçi hemşirelik eğitimi, Internet kullanımını gerektiren uzaktan eğitimin bir şeklidir. Bu anket hemşirelerin mesleki eğitimlerini sürdürmede zaman, yer sorunlarını ortadan kaldıran gelecekteki çevrimiçi hemşirelik eğitimi uygulamalarına temel olması açısından hemşirelerin görüşlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Anket, I. Bölüm, kişisel; II. Bölüm, çevrimiçi hemşirelik eğitime ilişkin maddeler olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Lütfen, size en uygun olan ifadeyi işaretleyiniz. Katılımınız için teşekkür ederim. Öğr. Gr. Belgin BOZ (bboz@anadolu.edu.tr)

I. BÖLÜM: Kişisel Bilgiler

1. Yaşınız?	
2. Medeni durumunuz?	
3. Meslekte kaçınıcı yılınız?	
4. Nerede yaşıyorsunuz? (Köy-ilçe-il)	
5. Çalışma saatleriniz nasıl?	
6. Katıldığınız mesleki eğitimlerin tipi nedir?(telekonferans, konferans, seminer, workshop...)	
7. İnterneti ne sıklıkla kullanıyorsunuz?	
8. Gelecekte mesleki eğitiminizin devamı için çevrimiçi bir ders almayı düşünür müsünüz?	
9. Bilgisayar kullanma nedeniniz aşağıdakilerden hangisidir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)	
A. () Hastaların laboratuvar/test sonuçlarını görmek	E. () E-posta
B. () Literatür araştırmak	F. () İnternette alışveriş
C. () Sağlıkla ilgili bilgilere ulaşmak	G. () Rezervasyon
D. () Sohbet etmek	H. () Diğer

II. BÖLÜM: İfadeye ilişkin size en uygun gelen açıklamanın kutucuğuna çarpı (X) işareti koyunuz.

Hemşirelerin Çevrimiçi Hemşirelik Eğitimine İlişkin Görüş Anketi

İFADELER	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Bir Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Çevrimiçi hemşirelik eğitiminde;					
1. devamlı olarak bir öğreticinin anlattıklarını dinlemek isterim.					
2. soyut bilgilerin yer aldığı dersler ilgimi çekmez.					
3. günün herhangi bir saatinde öğrenme olanağına sahibim.					
4. diğer öğrencilerle iletişime girme gereksinimi duymam.					
5. anatomi, fizyoloji gibi temel dersleri animasyonlarla öğrenmeyi tercih ederim.					
6. yaşadığım yerden ayrılmadığımdan dolayı sosyal düzenim bozulmadığı için daha güdülenirim.					
7. geribildirim bana ders konularını ne kadar öğrendiğimi gösterir.					
8. açıköğretim ders kitaplarından okuyarak öğrenmeyi tercih ederim.					
9. öğreticilerden derslerle ilgili duyduğum örnekleri daha iyi hatırladığım için en iyi duyarak öğrenirim.					

10. yanıtladığım soruların hemen ardından doğru/yanlış şeklinde bir açıklama beni güdüler.					
11. öğrenme zamanımı etkili kullanırm.					
12. animasyonlarla gösterilen mesleki becerileri edinmem <i>zordur</i> .					
13. hasta bakımına ilişkin örnek olayların sunulduğu tartışma ortamları neden-sonuç ilişkisi kurmamı sağlar.					
14. öğrencilerden aldığım geribildirim sayısı ne kadar az olursa derslere olan ilğim o oranda <i>azalır</i> .					

II. BÖLÜM: İfadeye ilişkin size en uygun gelen açıklamanın kutucuğuna çarpı (X) işareti koyunuz.

Hemşirelerin Çevrimiçi Hemşirelik Eğitimine İlişkin Görüş Anketi (Devam)

İFADELER	Kesinlikle Katlıyorum	Katlıyorum	Bir Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
<i>Çevrimiçi hemşirelik eğitiminde;</i>					
15. öğrencilerle yüz yüze etkileşimin yokluğu beni <i>endişelendirir</i> .					
16. fikir alışverişinde bulunduğum dinamik bir grupla daha verimli çalışırım.					
17. anlatılan konunun ardından verilen ödevler öğrenmemi <i>etkilemez</i> .					
18. mesleki kuramsal bilgileri kavramam daha kolaydır.					
19. ne tür bilgisayar kullanma becerisine sahip olmam gerektiğini <i>bilmiyorum</i> .					
20. sınıfın bir parçası olduğumu hissetmek benim için önemlidir.					
21. hemşirelik sürecinin yer aldığı hasta bakım planına ilişkin ödevlerde ders yöneticisinin yorumlarına gereksinim <i>duymam</i> .					
22. ders içeriğinin kimler tarafından hazırlandığı benim için önemlidir.					
23. meslek yaşamımla ilgili yeni bilgiler öğrenmeyi tercih ederim.					
24. programa(dersler, öğrenciler, ders kaynaklarına) ilişkin sorularıma geribildirim verildiğinde yalnız olmadığımı hissedirim.					
25. uygulamalı derslere(hemşirelik esasları) ilişkin bilgileri modeller üzerinde uygulamazsam <i>öğrenemem</i> .					

III. BÖLÜM:

Çevrimiçi hemşirelik eğitimi sizce nasıl olmalıdır?

Çevrimiçi hemşirelik eğitimine ilişkin eklemek istediğiniz diğer görüşleriniz varsa; lütfen bizimle paylaşın:

EK 2

Öğr. Gör. Belgin BOZ
Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi
Test Araştırma Birimi
Eskişehir TÜRKİYE, 26470
Eposta: bboz@anadolu.edu.tr
Tel: 0 222 335 05 80 / 2700

BİLGİLENDİRME ve SÖZLEŞME FORMU

I. GİRİŞ

Niteliksel olarak desenlenen bu çalışma için sadece niteliksel veriler toplanacaktır. Bu amaçla, *Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Hemşirelik Önlisans Programı Mezunlarından*, Çevrimiçi Öğrenmeye ilişkin görüş ve beklentilerini belirlemek amacıyla desenlenmiştir.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın temel amacının *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Hemşirelik Önlisans Programı Mezunlarının*, Çevrimiçi Öğrenmeye ilişkin görüşlerini ve beklentilerini belirlemek olduğunu öğrendim. Ben () bu çalışmaya katılmayı kabul ediyorum.

III. ARAŞTIRMA SÜRECİ

Bu araştırmanın niteliksel verileri 2008 öğretim yılı Bahar Döneminde yaklaşık 15 dakika sürecek yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerle toplanacaktır. Görüşme, bir ses kayıt cihazı aracılığıyla kaydedilecektir. Gerekli durumlarda araştırmacı yazılı kayıt tutabilecektir.

Sesli ve yazılı kayıtlar araştırma süresinde saklı tutulacak; araştırmacı dışında hiç kimsenin dinlemesine ve okumasına kesinlikle izin verilmeyecektir. Tüm kayıtlar araştırma raporlaştırıldıktan sonra imha edilecektir.

Ayrıca araştırmacı, çalışmanın ilerleyen zamanlarında çalışma grubundaki mezunların görüş, düşünce ya da fikirlerine ilişkin soruları olduğunda, kendisiyle rahatlıkla iletişim kurabileceklerdir.

IV. ÇALIŞMA GRUBU

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Hemşirelik Önlisans Programından mezun olan 20 kişi çalışma grubunu oluşturmaktadır.

V. ARAŞTIRMANIN OLASI RİSKLERİ VE YARARLARI

Çevrimiçi hemşirelik eğitime ilişkin görüş ve beklentilerimi açıklarken kendimi rahat hissetmezsem, istediğim anda hiçbir açıklama yapmadan ve hiçbir yaptırıma maruz kalmadan ankete katılmama ve görüşmeyi kesme hakkına sahip olduğumu biliyorum.

Herhangi bir sorun karşısında araştırmacı Dr. Belgin Boz'a 335 05 80 / 2700 no'lu telefondan ya da bboz@anadolu.edu.tr eposta adresinden ve A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi Öğretim Üyelerinden Doç. Dr. Gulsun Kurubacak'a 335 05 80 / 2466 no'lu telefondan ya da gkurubac@anadolu.edu.tr eposta adresinden ulaşacağımı biliyorum.

VI. KATILIMCILARIN HAKLARI

Bu çalışmaya katılımın tamamen gönüllülük esasına dayandığını ve istediğim zaman bu çalışmadan hiçbir açıklama yapmadan ve hiçbir yaptırıma maruz kalmadan ayrılabileceğimi; bu araştırmanın sonuçlarını istediğim zaman ve yerde öğrenme hakkına sahip olduğumu biliyorum.

VII. GİZLİLİK

Görüşme sırasında elde edilen bilgilerin anonim olarak toplanacağını; verilerin anonimliğini sağlamak için katılanların adlarına ilişkin tüm bilgilerin gizli tutulacağını, araştırma süresince ve raporlaştırılmasından sonra katılımcıların kimliklerinin kesinlikle açıklanmayacağını biliyorum.

Ham ve işlenmiş tüm verilerle araştırmaya ilişkin tüm çalışmaların kilitli dolaplarda saklanacağını öğrendim.

Araştırmanın tamamlanmasından sonra ise görüşmelere ilişkin tüm kayıtların yok edileceğini anladım.

VIII. PARASAL DESTEK

Katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Çalışmaya katıldığınız için size herhangi bir ödeme yapılmayacaktır.

IX. BİLGİLENDİRME ANLAŞMASI

Yukarıda verilen bilgiler ışığında bu çalışmaya katılmayı kabul ediyorum.

1.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
2.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
3.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
4.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
5.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
6.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
7.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
8.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
9.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
10.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
11.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
12.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
13.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
14.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
15.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
16.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
17.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
18.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
19.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
20.Katılımcının Adı Soyadı	İmza	Tarih
Araştırmacının Adı Soyadı	İmza	Tarih

Belgin BOZ

EK 3

YAZIYA DÖKÜLEN GÖRÜŞME METİNLERİ

Soru 1. Çevrimiçi öğrenmede en çok hangi etkinliklerle(yazma, dinleme, okuma, tartışma, görsel) öğrenirsiniz? Neden?		
X Üniversitesi Hastanesi		
Ad	Yanıt	Kod
Havva	<i>Ee..görsellik ee.. okuma ... ve uygulama... Ya insanlar görünce ee..daha iyi anlayabileceğini okuyunca bunu daha çok pekiştireceğini uygulayınca daha çok başarılı olacağını düşünüyorum. Eğitimim..ya..bizim mesleğimizle ilgili.. bizim mesleğimizle ilgili...tüm çalışmaları görmek isterim. Ee..bizim mesleğimizin ilerlemesi için gerekli olan ne tür çalışmalar varsa bunları ya.. elimden geldiğince uygulamaya çalışırım.</i>	- Okuyarak öğrenme - Teorik bilgilerin görsel olarak sunulması - Anlaşılır Olma - Mesleki ilerlemeyi sağlama
Neşe	<i>Okuma olabi...şekilde, bilgisayar olabilir, tartışma ya çok fazla değil ama biraz olabilir.. Evet okuyarak... Daha iyi öğrendiğimi düşünüyorum ben o konuda... Daha etkili olduğunu düşünüyorum.Yani anlaşılır... Tabi görsellikte önemli yani... Görsel de olabilir yani izleyerek bazı şeyler görerek o şekildedde olabilir.</i>	- Okuyarak öğrenme - Teorik bilgilerin görsel olarak sunulması
Nilgün	<i>Okuma, tartışma görsellik..daha faydalı olur...Tabi görerek öğrenme daha kolay olacağını düşünüyorum... Yani görerek.. tartışarak okumak daha faydalı olur diye düşünüyorum.Yani uygulamalı bir eğitimin daha faydalı olacağını düşünüyorum ama bu açıköğretim şartlarında nasıl gerçekleşir?</i>	- Okuyarak öğrenme - Tartışarak öğrenme - Görsellik
Merve	<i>Dinleme önemli tartışma da olabilir tabii ki...yani...okumada olucak tabii de şeyle bilgisayarla karşılıklı yazışma şeklinde diyosunuz demi? Şimdi biz önlisansta sadece kitaptan okuyup sınavlara girince çok fazla zorluk çektik çünkü kitabın içeriği çok genişti. Bize anlatılanlar çok geniş bir alanda ele alınmıştı öyle oluncada şeye inemiyosun anafikre inemiyosun yani bize ne vermek istiyosun ne öğretmek istiyosun ya da bizden ana olarak öğrenmek istediği nelerdir...onu şey yapamıyosun onun için yani sana direk anlatılsa...sonra senin işte aklına takılan şeyleri sorabileceğin birisi olsa karşında muhattap olabileceğin birileri yani..bu konunun anafikri nedir benden ne bekliyorsun neler istiyosun onları öğrenerek daha kolay... ya onları karşılıklı tartışarak daha kolay öğrenilir.Öğrenme açısından (düşünüyorum) yani bi..hemşirelikte girişim çok önemli... Bu girişimleri bizzat sana göstermesi lazım...Nasıl yapılıyor..ee işte anatomide sadece kitapta yazıyor şunun şurası şurdadır</i>	- Dinleyerek öğrenme - Tartışarak öğrenme - Okuyarak öğrenme - Yazılı metinlerin anlaşılır olması - Öğrenilmesi istenen bilgilerin dışındaki bilgilere yer verilmemesi - Kalıcı öğrenmenin sağlanması - Teorik bilgilerin görsel olarak sunulması

	<i>burdadır ama sen onu kafanda tasarlayamazsın...sana bizzat görsel olarak onu gösterir şematize eder iii.. nerde nasıldır onları rahat gösterirse daha kalıcı olur aslında sadece okumakla olmuyor.</i>	
Kaniye	<i>Tabii ki okuma öncelikli yaniii hepimizin öncelikle okumalıyız ama mutlaka görsel... özellikle uygulamalardaki görsellikte mutlaka orda da yansımali yani sadece okuyarak bilgi almamız çok ta yani tamamen onu sahiplenmemiz öğrenmemiz pek mümkün değil. Görerekte uygulamaları mutlaka ordada gösterilerle video tarzı şeylerle mutlaka olması gerekir diye düşünüyorum... iii...okuma bazı şeyler için yeterli değil gözümüzde canlandırmak için yani uygulamalarda görmediğimiz bi çok şey var. Hepimiz farklı servislerde çalışıyoruz...hani okuduğumuzda tabiki anlayabilecek düzeydeyiz hepimiz ama eee.. farklı uygulamaları mutlaka görsel olarak ta görmemiz lazım... Şimdi zaten hani branşlaşma yok ama her bölümün kendine göre özel bitakım şeyleri var. Eee..servislerde... mesela iii...özellikle ben psikiyatride çalışıyorum mesela psikiyatride bir hastaya yaklaşımda neler olmalı nasıl davranılmalı bunlar mutlaka görülmeli... veya özellikle yoğun bakım servislerinde olsun her bölümde bu.. bu tür hastalarla mutlaka karşılaşcaz yani çok psikiyatride gözlenmiyo gibi görülmesine rağmen bu tür yoğun bakım hastalarını her yerde var. Onlara nasıl yaklaşılmalı nasıl uygulamalarda bulunmalı ee mobilizasyonda olsun pansumanlarda olsun çeşitli uygulamalarda bunları mutlaka gö..olması gerekir diye düşünüyorum herkes açısından bilinmesi gerekir.</i>	• Okuyarak öğrenme • Teorik bilgilerin görsel olarak sunulması • Farklı uygulamaların görsel sunumu
Halime	<i>Görsel olabilir, okuma olabilir, yani bilgisayarla ulaşılabilecek her türlü program olabilir. Kendim okuyarak daha etkili oluyor... Görselde etkili olabilir yani...</i>	• Okuyarak öğrenme • Teorik bilgilerin görsel olarak sunulması
Lale	<i>Bence dinleme ve görsellik... ee.. dinleyerek ben daha iyi anlayabiliyorum ve görerek te daha yararlı olduğunu düşünüyorum. Konuyla ilgili tüm detayları görmek isterim... Yani ee nasıl diyiiim...resim ve ilgili slaytlar falan hem izleyip hem de görmek isterim.</i>	• Dinleyerek öğrenme • Teorik bilgilerin görsel olarak sunulması • Resim ve slâytların kullanılması
Yaprak	<i>Hepsi de olmalı bence... Yani sonuçta eğitim tek taraflı olmamalı yani ben görsel olarak ta okuma olarakta tartışma olarakta hepsini yaşamalıyım. Öğrenmek istediğim şeyi tam öğrenmeliyim ben... Yani ben eğitimi birebir yaşamak istiyorum. Mesela</i>	• Bütün etkinliklerin yer alması • Dinleyerek öğrenme

	psikiyatri dersi alırken bunu hastayla birlikte yüz yüze yaşamak isterim. Yani bir hemşirelik hizmetleri dersi alırken bunu uygulamalı olarak yaşamak isterim. Tamam biz burada staja çıktık ama biz % 90 ımız kendi servisimizde yaptık bunu. Yani amaç öğrenmekse ben bunu uygulamalı gerçek anlamda yapmak isterim. Yani bu yazma, dinleme, okuma, tartışma kısımlarından mı?...Yani ben bunları birbirinden ayıramıyorum(gülümsüyor)... İşte hepsinin bir bütün olmasını istiyorum	• Teorik bilgilerin görsel olarak sunulması • Okuyarak öğrenme • Tartışarak öğrenme • Kalıcı öğrenme isteği • Hastayla bire bir olma
Vesile	Ben kendim ıı... daha çok okuyarak... Okuyarak olabilir görselde olabilir... Hmm yani dinlemeyle çok uygun olacağını düşünüyorum ben bilmiyorum... Okuyarak daha güzel anlıyorum ben yani kitaptan okumayı seviyorum özellikle.ııııı mesela resimlerde akılda kalıcı oluyor işte diyelim mesela bir hastalık anlatılıyor onun şu şekilde işte çocuk üzerinde pediatri de çalıştığımız için ben öyle söylüyüm mesela kızamık diyoruz okuyoruz okuyoruz okuyoruz ama kızamık geçiren bir çocuğunun yüz tipi işte gövdesindeki döküntüleri görürsek ya da hastada görürsek daha akılda kalıcı olacağını düşünüyorum. O anki heralde hani okuduğum şeydeki nasıl diim yani bir hastalık ya da bi bakımla ilgili bişey okuyorsam onun nasıl yapılacağını gör görmek isterim yani. Görsel olarakta olursa daha pekiştirir insanda ve daha kalıcı olur diye düşünüyorum. Ya da kendisi de yaparsa daha son derece kalıcı olur zaten. Okumak, görmek ve birebir yaparsa unutulmaz ve kalıcı olur.	• Okuyarak öğrenme • Yazılı metinlerin resimli olması • Uygulama olması • Teorik bilgilerin görsel olarak sunulması • Kalıcı öğrenme isteği • Dinlemenin etkili olmaması
Meryem	Haa yazma ve görsel... Benim için yazarak daha yazdığımı görüyorum aklımda kalıyor görsel olarakta hem göze hem beyne hitap ediyor ve gördüğün şeyde hemen unutulmuyor... Yani ıı.. görmek isterken ıı.. çeşitli ders anlatıldıktan sonra çeşitli örneklerle o şekilde desteklenirse ya da anlatıldıktan sonra bi tartışmaya açık bir ortam olursa en azından danışabileceğim takıldığım bir yerde birileri olursa ya da daha sonra daha önce tekrarını yapmak istediğimde hemen böyle önüne gelebilecek anlatılan şeylerin önüne gelebilecek şekilde elinin altında bi yerde olması daha iyi olur diye düşünüyorum.	• Yazarak öğrenme • Görerek öğrenme • Konuya ilişkin görsel örneklerin verilmesi • Tartışarak öğrenme • Görsel materyallere hemen ulaşabilme
Selin	Anlatılarak dinlendiğinde daha iyi anlıyorum ama mesela sey okurken de yazarsam bi kenarıya o zamanda aklımda daha çok kalıyor. Tartışma tabi tartışma da olması gerekir onlar daha kalıcı oluyor tartışmada yani kafama takılan soruları sorduğumda onun cevabını alırsam o ben de daha kalıcı bi etki sağlıyor...Ama herkesin bi kişisel	• Dinleyerek öğrenme • Yazarak öğrenme • Tartışarak öğrenme (soru-cevap tarzında)

	<i>yapısı vardır mesela bir kişi bir seferde anlar... Biriside üç beş seferde okuduğunda anlar... Tartışma soru-cevap şeklinde... Kafama takılan yerleri sorduğumda onun cevabını alırsam daha iyi kalır tabii ki aklımda soru cevap...</i>	
Türkan	<i>Görsellik ve tartışma benim için önemli... İnsanların görerek belki de uygulama imkanı hani bu internet ortamında belki uygulama imkanı olmayabilir ama u.. görsellik olduğu zaman aynı zamanda da işte görerek öğrenme benim için çok daha iyi... okuyarak belki çok daha fazla kalıcı olmayabilir ama görsel olarak bir uygulamayı ya da işte fizyoloji dersinden diyim işte bi dolaşımı görsel olarak gösterildiğinde daha kalıcı olacağına inanıyorum. Tartışma ortamında da ben işte görsel olarak gördüğümde aynı zamanda bu olay chat karşıdaki kişiyle konuşma imkanı olursa uı gördüm ve işte neyi anlamadım bunu sorabiliyim karşıdaki kişiye.</i>	• Teorik bilgilerin görsel olarak sunulması • Okuyarak öğrenmenin kalıcı olmaması • Karşılıklı soru-cevap şeklinde tartışarak öğrenme
Fatma	<i>Öncelikle benim bilgisayar, bilgisayarım yok bilgisayar kullanımı yok öyle bişey olmasını isterdim. Görerek..dinleyerek daha etkili olurdu. Öyle bir öğrenme olsa... Daha daha kalıcı olur...diye düşünüyorum.</i>	• Teorik bilgilerin görsel olarak sunulması • Dinleyerek öğrenme • Kalıcı öğrenme isteği
Arzu	<i>Ben dinlerim ama okumayı isterim öncelikle...ve görselde olabilir. Görsellikte yardımcı olabilir. Ben okuyarak daha iyi anladığımı düşünüyorum.. tabi tartışma programı olsa ama okumayı daha çok istiyorum..ben kendi yapıma ve ee.. kendi özelliğime göre öyle düşünüyorum..görsel de eeee.. yararlı olabilir aklımda kalması açısından özellikle..</i>	• Okuyarak öğrenme • Dinleyerek öğrenme • Teorik bilgilerin görsel olarak sunulması • Kalıcı öğrenme isteği • Tartışarak öğrenme
Nagehan	<i>Daha çok şey böyle hani yazarak öğrenen tiplerdendimde..eee hani konuyu çalışırken yazıyodum. Ama şimdi eğer hani görsel bi eğitim olucaksa yani bilgisayarla bişeyler olucaksa internetten bence hem görsel olacak uı..aynı zamanda dinlemem gerekecek...artı onları dinlerken ve hani görürken kendim yazarak bişekilde böyle özetleyerek çalışıyorum ben zaten normalde de öyle çalışıyorum. O yüzden kendi adıma hani o şekilde daha yararlı olacak diye düşünüyorum ben. Ben daha çok çocuk derslerini hani çocukla ilgili olduğum için çocukları seviyorum. Daha çok pediatriyi</i>	• Yazarak öğrenme • Teorik bilgilerin görsel olarak sunulması • Gerçek uygulama görüntüleri • Kalıcı öğrenme isteği • Çalışılan alana ilişkin bilgilerin görsel olarak sunulması

	<i>düşünürdüm herhalde...Bu alanda hani kendimi daha çok geliştirmek isterdim. Artı anatomiye isterdim. Çünkü cerrahiye uğraşıyorum ya... bazı vakaları izlemiştim ben internette...mesela o şekilde olabilir...vakaları ya.. ya da işte anatomiye gösterirken izlersen çok daha mantıklı oluyo.. artı akılda daha çok kalıyo...Video şeklinde böyle görüntüler...Eee...birileri anlatıyo ama aynı zamanda görüyorsunuz gerçek görüntüler bunlar...öyle çizimsel falan değil...o şekilde daha böyle nasıl diyim eğitici oluyo...daha çok akılda kalıyo...daha çok öğreniyosun diyim ya da..</i>	
--	---	--

Soru 2. Çevrimiçi öğrenmede eğitimin merkezinde sizce kim olmalıdır? Öğrenci mi öğretici mi? Neden?		
X Üniversitesi Hastanesi		
Ad	Yanıt	Kod
Havva	<i>Yani sonuçta tabii ki bizim eğitimimizde biz.. bizimle ilgili bilgileri olan insanların vermesini isteriz. Tabii ki bilgisayar internet bağlantısı önemli ama bu işi bilen insanlar tarafından almak daha fark...daha yararlı olabileceğini düşünüyorum. Bu meslekle ilgili bilgileri olan meslekle ilgili tecrübeli olan insanlardan almak.. Hayır kendi ihtiyaçlarımızı kendimiz belirleyip ee bunun doğrultusunda ama sonuçta bu da eğitimle olacak bir insanın ne istediğini bilmesi lazım.</i>	Kendi ihtiyaçlarının dikkate alınması
Neşe		Herhangi bir fikri yok
Nilgün	<i>Karşılıklı soru ve görüşlerimizi yazılı ya da sözlü bildirimle halledebiliriz.</i>	Görüşlerini yazılı ve sözlü ifade etme olanağı
Merve	<i>Muhatab olacağım birileri olmalı..Bilgisayarla olunca da işte şey...herkesin şeyi farklı olur...ilgileneceği zaman ... zaman açısından herkes ayrı zamanda şey yapabili...r hani belli bir süre koyarsanız ona herkes o saatte ona ulaşamayabilir...sürekli ulaşılabilir türde olması lazım ha benim (dışarıdan bir hemşire hanımın bir başkasını telefona çağırma sesleri geliyor. Servis geliş gidişler açısından hareketli ve kalabalıktı) zamanım başka zaman müsaittir senin zamanın başka şeydir ona uygun olmalı... Yani süreklilik olmalı... Öyle belli bir şeyle kısıtlama olmamalı sürekli ulaşabilmelisin bazı şeylere..</i>	- Sürekli ulaşılma olanağı - İstenilen zamanda ulaşılma - Danışman olması
Kaniye	<i>Yani öncelikle heralde herkesin çalışma koşulları bilinen kişiler tarafından düzenlenmeli bu. Bizler nöbetli çalışan insanlarız...eee hepimizin çalışma saatleri hastaneden hastaneye bile değişmekte... bölümlerde değişmekte...ee aynı saatlerde orda ya o programı almamız mümkün değil. Bunların</i>	- İstenilen saatte ulaşılma - İstenilen içeriğe ulaşılma - Görsel, yazılı metinlere

	gözönüne alınarak yani istediğimiz saatlerde ulaşabileceğimiz şekilde ayarlanmalı... Kişilerin istediği saatlerde...her istediğimize ulaşabilmeliyiz yani...İstediğim saatte ulaşabilmeliyim eee istediğim programlara da ulaşabilmeliyim... yani okuma olsun görsel olsun yani istediğim şekilde...Etkinliklere de ulaşabilmeliyim. Ha bunların dışında heralde hepimiz sonuçta bu..ee mesleği yapan insanlar ama belki yine de uygulamalar olmalı bilmiyorum stajlar yine düzenlenebilir mi ama tabi bu eğitimin dışında heralde öğrenimiçi çevrimiçi eğitimin dışında olsa gerek.Yani konular tabi.. hani branşlaşma olmadığı için... Pek bi branşa yönelik düşünemiyor insan tabi birden şey yapınca ama direk kendi branşımızla çalıştığımız yerler olsa daha kolay daha ayrıntılı insan fikir verebilir ama	ulaşabilme
Halime	İşte bir açıköğretim programı gibi yani televizyon programı gibi izleyerek o şekilde... Yani hani ee.. boş kaldığımız zamanlar da hani vakit ayıramadığımız zamanlarda o yüzden... Evet evet o yüzden zamanı bize göre ayarlandığı için...Yani çalıştığımız için her şeyimiz kısıtlı oluyor hem zaman hem efor yönünden yorgunluk vesaire.. onlar yani öğrenmemiz çok kısıtlı olduğu için bizim yani yeni bir üniversite ya da yeni bir açıköğretim şeyini öğrenmemiz çok kısıtlı zor olduğu için bu imkan daha iyi olur heralde... Hem ona mesafe hem zaman ayırma...yani hem çalışıp hem evde çocuk falan olduğu için o yüzden yani.	• İstenilen zamanda ulaşabilme • İstedikleri yerden ulaşabilme
Lale	Bizim koşullarımıza göre olursa tabii ki daha iyi olur. Zamanı... Zamanımız bunu nasıl diyim daha az olduğunu düşünürsek bize uygun zamanda olursa daha iyi olur. Zaman, ulaşabileceğimiz rahat ya her açıdan bize göre ayarlanmasında bence uygun diyorum yani...Bize göre planlanmasını tercih ederim çünkü ... yüz yüze de onun istediği zamanda dinlemek zorundayız veya anlamak zorundayız ama öbür türlü bizim uygun bir zaman olursa bize göre daha iyi olur diye düşünüyorum. Ya biz planlamalıyız.	• Öğrenenlerin koşullarını dikkate alma • İstenilen zamanda ulaşabilme • Öğrenme planlanırken öğrenenin düşüncelerinin alınması
Yaprak	Yani bizim katılımımızın çokluğuyla sağlanmalı... En kolay yoldan nasıl katılabiliriz? Yani eğitim sisteminin düzenlenmesiyle... bize yönelik... Yani bilgisayarla istediğimiz zaman ulaşabilmeliyiz	• İstenilen zamanda ulaşabilme • Öğrenenlerin katılımının çokluğu • Katılımın

		kolaylığının sağlanması
Vesile	<i>ııı.. bu herhalde yani o kişilerin fikirleri alınabilir ya da mesela yani belki bölüm farklı bölümlerde çalışan kişiler farklı şeylerin eğitimini daha çok almak isteyebilir. İşte branş eğitimi olursa diğerlerini çok fazla almak istemeyebilir. Mesela ne bileyim göğüs kalp hemşiresidir başka cildiye ile ilgili konuları çok fazla bilmek istemeyebilir hani onlar kişilerin tercihleri olur işte seçer ben şu şu konuları görmek istiyorum bunları daha çok öğrenmek istiyorum. Ya da ne bileyim bir ameliyathane hemşiresidir yani o cerrahi kısmıyla daha çok bilgi edinmek isteyebilir. Kişinin kararları...Saatleri olabilir işte ben şu saatlerde eğitim almak istiyorum gibi olabilir. Yani haftasonu gel..görmek istiyorum ya da ne bileyim gece saat 12 den sonra görmek istiyorum diyebilir. ııı..kendi ne zaman ve neyi öğreneceğine kişi kendisi karar verir.</i>	• Çalıştığı alana ilişkin teorik ve pratik bilgilerin daha fazla olması • İstenilen zamanda ulaşabilme • İstenilen içeriğe ulaşabilme
Meryem	<i>Ha bizim koşullarımızda çalışırken ııı hem çalışıp hem örgün için devamlı derse gitmek bizim için zor. Yani açıköğretimde bu televizyon yayını olur bilgisayarla olur...o şekilde eğitime devam edilebilir. İnternet aracılığıyla...Yani hep katkısı devamlı derse gitmek zorunda kalmazsın. Boş kaldığın her vakitte istediğin zaman o dersi kendinde çalışabilirsin. O yönden çok iyi...takıldığın yerde sırf kitaba bağlı kalmazsın kitaba bağlı kalmak tek bir kitaba bağımlı kalmak o çok zor bişey. Yani başka kaynağın yok açıköğretimin sana gönderdiği bir tek kitap var anlıyorsun anlamıyorsun anlamak zorundasın onuda... anlayamadığın yerlerde oluyo onun için başka bir kaynak öyleki böyle başka biri anlatırken sen dinliyorsan o daha güzel...</i>	• İstenilen zamanda ulaşabilme • Kitap dışında öğretim materyallerinin olması • Dersi bir öğreticiden dinleme olanağı
Selin	<i>Herkesin koşulları şimdi çok farklı yani herkesin çalışma saati bir değil ... Eeee..ya belli bir akşamları ders saati konulursa o şekilde olabilir. Bilgisayardan görülerek bazı konular oraya aktarılırsa oradan oku.. okuyarak o daha etkili olabilir. Başka..yani...Hafta sonları ancak ders verme ııı.. yani belirli bi saatlerde ders verme saatleriyle ancak öyle olursa... bilgisayar herkesin evinde var şimdi bilgisayardan bakabilirim o zaman saat önemli değil.</i>	• İstenilen saatte ulaşabilme
Türkan	<i>Şimdi çalıştığımız için o yüzden çalışma saatlerimize uygun olması lazım mesela benim için</i>	• İstenilen zamanda

	<i>ben gündüzlü çalışıyorum o yüzden benim özellikle akşam beşten sonra ya da akşam yediden sonra daha uygun olabilir. Buna uygun bir program olabilir. Yani önemli olan benim burda daha iyi özellikle akşam saatlerinde kolay ulaşabiliyim. İşte eğitimcim kimse ona kolay ulaşp iletişime geçebileyim.</i>	- ulaşabilme - Öğreticiye ulaşabilme olanağı
Fatma	<i>Yani ben müsait bir zamanımda kolayca ulaşabilmeliyim. Bir de eksik olduğum konuları takip edebilmeliyim kaçırmamalıyım çalışırken...eve gittiğimde akşam açıp eksik olduğum konulara bakabilmeliyim.</i>	- Uygun zamanda ulaşabilme - İstediği içeriğe ulaşabilme
Arzu	<i>Benim öncelikle hastane içinde mümkün değil evde ve uygun zamanımda kendim değerlendirebilceğim ee.. kendim anlayabileceğim zamanları seçmem lazım...o yüzden her an bilgisayarda kendim girebileceğim uygun zamanları kendim seçebilmeliyim.Zaman açısından ve öğrenebileceğim zaman açısından özellikle...</i>	- İstediği yerden ulaşabilme - İstenilen zamanda ulaşabilme
Nagehan	<i>Şey olabilirdi..işte...mesela hani en güzel yönü bence mesela benim çalıştığım mesai saatleri çok farklı... hani yaşamı çok değiştiriyor...o yüzden mesela hep benim uygun olduğum zamanlarda eee.. gidip hemen ulaşabileceğim zamanlar olacak yani mesela diyelimki aa..haftaiçi işte Çarşamba günü uygun oluyorum ya da işte hafta sonu uygun olduğum zamanlar oluyo ne zaman hani onun başına otursam ulaşıcam bi zaman dilimi olmalı bence...eee..başkada öyle çok hani ıı..nasıl... Sadece zaman yeterli benim için yani herhalükarda öğrenebilirim diye düşünüyorum ben.</i>	- İstenilen zamanda ulaşabilme - Zaman faktörünün dışında her koşulda öğrenmenin mümkün olması

Soru 3. Çevrimiçi öğrenmede kimlerle etkileşim kurmak sizin için önemlidir? Neden? Çevrimiçi öğrenmede etkileşim nasıl sağlanabilir?		
X Üniversitesi Hastanesi		
Ad	Yanıt	Kod
Havva	<i>O işte internet sayesinde olur ancak... Onun dışında ıı...bu konu hakkında çok fazla... Yani kafama takılan ya da sormak istediğim bi ııı konu hakkında rahatça ulaşabileceğim şekilde olmalı yani kafama takılan ben bunu neye göre yapıyorum diyebildiğim zaman çabuk ulaşabilceğim bi şekilde olmalı yani bana karşı geri bildirim olmalı hani..danıştığım insanların bu konuda bilgilerinin olduğuna inanmalıyım onları tanımalıyım</i>	- Soru sorma olanağı sunulmalı - Alanında uzman kişilerin danışmanlığı

Neşe	<i>Çetleşerek heralde, o şekilde çetleşerek kurmak isterim takıldığım konularda yine yani hocamızdan aynı şekilde çetleşerek o şekilde tartışmak isterim.</i>	• Dersin öğreticisiyle iletişim kurabilme • Tartışabilme
Nilgün	<i>Sorular sorarak.. tartışarak.. konuşarak.. Daha faydalı olur anlamak açısından konuya hakim olmak iç..açısından öğrenmede ya..bir başkasıyla aynı konuyu paylaşmak daha faydalı olur anlama açısından daha önceki tecrübelerimizden de ben bunu iyi biliyorum..önlisans yaparken grup halinde çalışmalarımızda daha kalıcı olduğunu düşünüyorum..</i>	• Grup çalışmaları • Diğer öğrenenlerle iletişim kurma
Merve	<i>Karşılıklı konuşabilmelisin onlarla kafana takılan herseyi onlara sorabilmelisin... bazı şeyleri anlamadığın şeyleri tekrar onlara sorabilmelisin ancak öyle eee.. daha etkili olur diye düşünüyorum ama...</i>	• Öğreticilerle karşılıklı iletişim kurabilme • Sürekli iletişim
Kaniye	<i>Gerçi ben teknolojidten çok(gülüyor) uzağım pek sevmem bu.. şeyi daha çok yüzyüze olmayı tercih ederim ama..dediğiniz gibi tabi ıı..kamera şey sistemi kurulduktan sonra herkesle daha rahat ulaşma şansı da olabilir MSN ler aracılığıyla... Ya diğer öğrencilerden ziyade heralde öğreticinin yani ıı..insanı takıldığı zaman veya net birşeye ulaşamadığında bi ona yönlendirecek veya direk bilgi alabilecek bi kişi olması ama öğrenciler hani çok ta bence önemli değil kişi kendiyle şey olmalı.. Bireysel olabilirim diye düşünebiliyorum ben.</i>	• Öğreticilerle iletişim kurma olanağı • Bireysel öğrenme isteği • Danışman olması
Halime	<i>Birbirinin fikrini öğrenme açısından, yeni fikirler ... kendini geliştirme yani... Bu bilgisayarla işte birbirimize ulaşma hani öğrenme o şekilde olduğu için konuşmada o şekilde olabilir herhalde</i>	• Diğer öğrenenlerle karşılıklı iletişim • Diğer öğrenenlerin konuya ilişkin düşüncelerini öğrenme
Lale	<i>...bilgisayarlarla kurabiliriz diye düşünüyorum, eğer istersek.. Fikir ve düşüncelerini almak için önemli olabilir ya da yani bir konuda hemfikir miyiz onu öğrenebilirsin..... kişilerin fikirleri ya da ne verdiklerini değerlendirmek açısından önemli diye düşünüyorum.</i>	• Diğer öğrenenlerle karşılıklı iletişim • Kişilerin düşüncelerinin bilinmesi
Yaprak	<i>Yani ben az önce de size söyledim ya yani yüz yüze birebir olmak istiyorum yani sanal bir eğitim almak istemiyorum açıkçası ben yani bilgisayardan... Yani öğretecek kişiyle ben yüz yüze olmak istiyorum. Yani tabii ki bu benim istediğim belki ben.. % 80 karşılayabilir çok içeriğini bilmediğim için ya da ne</i>	• Öğreticilerle ve öğrenenlerle karşılıklı yüz yüze iletişim kurma isteği • Bilgisayar ile

	<i>kadarı sağlanabilecek onu da bilmediğim için...</i>	eğitimin etkililiğine inanmama
Vesile	<i>Yani birebir görüşerek olabilir, internet üzerinden olabilir belki.. ya da ne bileyim telefonla yazışarak olabilir ama... Belki grup çalışması gibi ola.. yapmak isteyebilirler birlikte bişeyler yani aynı nasıl diyim farklı kurumlardaki kişiler belki farklı uygulamaları işte biz bu şekilde yapıyoruz paylaşmak isteyebilir ya da... İşte daha heralde bilgilerini paylaşmış olurlar. Daha mmm... ne bileyim yani farklı ortamları birlikte paylaşmış olabilirler. Birbirleriyle eee... yakından ilgilenmiş olabilirler meslek mensubu işte herkes nasıl söyliyim yani kendi... kendi mesleğinden kişilerle tanışmış olur. Farklı uygulamaları görür farklı ortamlarda belki aynı şey farklı yapıyordur onlardan da o bilgi edinmiş olur en azından. Böyle kullanılabilir.</i>	• Grup çalışmaları • Diğer öğrenenlerle karşılıklı görüşme olanağı
Meryem	<i>Yani birebir tartışarak en azından ...arada bir iletim sağlanmalı.. Yani kendi fikirlerin kadar akıl akıldan üstündür hesabı... Kendi fikirlerin kadar karşındaki fikirleride çok değerli belki o senden daha iyi bişeyler düşünmüştür. Daha kolay bi çözüm bulmuştur. ..ortak bi çalışma olabilir.</i>	• Tartışma olanağı sunan grup çalışmaları
Selin	<i>Soru cevap tarzında ya bir gün öncesi o konuyu çalıştıgımda ertesi günü soru cevap tarzında tartışabilmeliyim. Yani soru yazıp cevabını karşıdan almak daha etkili olur.</i>	• Karşılıklı soru-cevap tarzında yazışarak tartışma olanağı
Türkan	<i>Ya öğrencilerle yine internet üzerinden olacaksa email adreslerinden ulaşabiliyim yani ben iki üç kişiyle işte ııı ulaşabildiğim birkaç kişinin email adresi olursa... Karşılıklı tartışarak işte yazışarak ııı birbirimize belki bilgi aktarımı yapabiliriz. Ne bileyim belki anlamada daha kolay olabilir. Yani ben o eğitimi aldığım işte arkadaşlara kolay ulaşırsam eğer tartışırım yani konu alışverişi bilgi alışverişi olabilir ya benim anlamadığım bişeyi belki daha kolay anlamıştır nasıl anladığını bana hangi yoldan daha kolay anladığını bana söyleyebilir.... anlaşılmayan konuyu ortak konuyu belirleyip öğretmenimize sorup bize tekrarlamasını veya işte püf noktaları nedir ya da daha ayrıntılı belki anlatabilir..o konuyu belirleyebiliriz..ya da özel bi konudur bu yani hani bazı konular vardır çok merak edilir çok ilgi çeker ve bunun üzerine gidilir o</i>	• Anlaşabileceği kişilerle e-posta yoluyla iletişim • Tartışma yoluyla iletişim • Yazma yoluyla iletişim

	<i>konuyu belirleyip gene bilgi alışverişinde bulunup o konu öğrenilebilir eğitmenden.</i>	
Fatma	<i>Onlarla internet üzerinden görüşmek isterim onların o konu hakkında ne düşündüğünü...mail atarak işte... Onlar neler düşünüyor... hem kendimi yalnız hissetmem ...diğer kitaplarımız olduğunda başbaşa kitaplarla çalışıyorduk hiç kimseyle tartışamıyorduk...kendi kendine..ama öyle olunca arkadaşlarıyla tartışma ortamı da doğar.. faydalı olur diye düşünüyorum.</i>	• Diğer öğrenenlerle e-posta yoluyla iletişim • Yalnız olmadığımı hissetme • Diğer öğrenenlerle tartışma olanağının sunulması
Arzu	<i>Konuşmak isterim ve bunu gör..uygulamak isterim normalde..</i>	• Diğer öğrenenlerle konuşma isteği
Nagehan	<i>Ben daha çok yazarak konuşmayı sevenlerdenim. Burda bile arkadaşlarla hani görüştüğüm insanlarla bile yazışarak bişeyler paylaşıyoruz biz daha çok . O yüzden sadece yazışarak görmek benim için yeterli olacak birbirimizi yani... İllaki böyle görüp tanışmama gerek yok...ama ee yazarak birbirimizi anlamamız daha kolay olur benim için yani ben öyle anlıyorum insanları...bu yüzden...çünkü insanlar böyle yüzyüze hani görüştüğünüz zamanlarda daha farklı bişeyler anlatıyolar ama hiçbirbirimizi görmeden yazdığımız zaman daha farklı oluyo daha içten oluyolar daha samimi oluyolar bence bilmiyom çoğu arkadaşım öyle...(gülüyor) o yüzden...daha hani farklı şeyler düşünürüz diye geliyo hani aklıma hep öyle.....yine de ben yazışarak konuşmayı tercih ederim... Yüz yüze gelmeme çok gerek yok.</i>	• Diğer öğrenenlerle yazarak iletişim kurma isteği

Soru 4. Çevrimiçi hemşirelik eğitimi ile hemşirelikte gerekli kuramsal bilgi ve uygulama becerileri nasıl kazandırılabilir?

X Üniversitesi Hastanesi		
Ad	Yanıt	Kod
Havva	<i>Herşeyden önce görsellik.. eğitim.. elbecerisi.. uygulama.. bunlar yapılabilir yani.bi insanın bişeyi görmeden bi insanı görüpte eğitim almadan yani eğitim alıp yapamamak var eğitimsiz olup uygulamak uygulamaya çalışmak var hepside birbiriyle bütün halinde düşünüyorum bizim mesleğimiz hem bilgiyi hemde beceriyi gerektirir o yüzden görmeden uygulamadan yapılabileceğini düşünmüyorum başarılı olabilmek için.</i>	• Uygulama zorunluluğu • Beceri gerekliliği • Yeterli bilgi ve beceri gerekliliği

Neşe	<i>Heralde yani bizim yani çalıştığımız belirli tecrü..tecrübemiz var ama yani belirli topluluk yani hastane falan gibi staj şeklinde falan da olabilir.....uygulama da şart diyorum ben yani bazı şeylerde.</i>	• Uygulama zorunluluğu
Nilgün	<i>Burda da demin söylediğim gibi uygulamanın bu konuda daha faydalı olacağını düşünüyorum..yani uygulayarak..bir konuyu bunu anlamak daha faydalı olabilir..Ama bu uygulama deminde söylediğim gibi açıköğretim şartlarında nasıl sağlanabilir? Stajlarda mı sağlanacak yoksa bilgisayarda mı..görerek te bu olabilir.....bir kan dolaşımı az önce bahsettiğimiz gibi bir kan dolaşımı bir...ne biliyim bir solunum sistemi.. sindirim sistemi..bunları görmek daha faydalı olabilir.</i>	• Uygulama zorunluluğu • Hemşirelikte temel derslerin görsel olarak sunulması
Merve	<i>Ya şimdi teorikle pratik çok farklı...ııı..ı bilgisayar ha..hani gösterecek sana belki nasıl olduğunu ama bizzat senin uygulayabilmen lazım onu..Eğer bizzat uygulamazsan o biraz havada kalır...teorik olarak bilirsin ama bizzat kendin onu görüp uygulayabilmen lazım yani ona da imkan sağlamalı bence..Sadece görsellik yetmez bu aşamada... en azından yapılırken görmelisin ya da bizzat kendin uygulamalısın sana güzel anlatılır... şematize edilir, gösterilir. Ama bizzat senin uygulayabilme imkanı da sağlanmalı.</i>	• Uygulama zorunluluğu • Uygulanacak işlemin şematize edilerek anlatımı
Kaniye	<i>Yani sonuçta hepimiz eğitimi alarak geliyoruz lisans birden dışardan başlanmıyor. Hepimiz çoğumuz kolejli veya önlisans mezunuyuz zaten ya bu eğitim var zaten bizde ama önemli olan bunları geliştirmek ve daha ileriye götürmek...ha burada bazen ıı.. görsel olarak veya derste gördüklerimizi servislerimizde ve ıı şeylerimizde zaten yapma imkanımız var. Bi de bunları uygulamalı olarak görerek ve benim az önce kastettiğimde oydu yani sadece okuyarak veya değilde orda görüntüyle izlemekte bi takım şeyleri kendi hatalarımızı belki orda görebiliriz.yanlıştığımız şeyler olabilir.. Bunları tekrarlama veya yenilikleri öğrenme açısından mutlaka olmalı diye düşünüyorum zaten.. Görsel mutlaka... Animasyonlarda olabilir veya birebir yaşanmış yerlerden ııı..servislerden bunu doğru yapan yerlerden çekilip hani bizlere uygulamalı olarak gösterilebilir diye düşünüyorum ben..Kendimiz uygulayamasak bile uygulayanlarınkini görmek bile insana çok şey kazandırabilir.</i>	• Uygulamanın gerekli olmaması • Gerçek uygulama görüntülerinin izlenmesi • Animasyonların izlenmesi

Halime	<i>Görsel...yani uygulamasının nasıl olduğunu o şeyde görerek iii...o kişi yani bi şeyde televizyon gibi bi şeyde yani bi kişi uygulayarak onu karşıdaki kişi heralde o şekilde öğrenir... İzleyerek... Bi de direk onu öğrendikten sonra direk birebir hastayla ... uygulayarak.</i>	• Öğrenilecek işlemi görsel olarak izleme • Hasta üzerinde bire bir uygulama
Lale	<i>Hem pratik hem teorikle... Yapararak gösterebiliriz ayrıca nasıl diyim teorikte de anlatarak gösterebiliriz</i>	• Uygulayarak gösterme • Anlatım yoluyla gösterme
Yaprak	<i>Yani bence daha çok uygulamanın artırılmasıyla yani pratiğin daha fazla olmasıyla...</i>	• Uygulama sıklığının artırılması
Vesile	<i>Uygulamada belki sorun yaşanabilir hani çünkü nasıl iii.. sonuçta birebir bir kişiyle yapmayacak görücek yapılanı görüyor olacak iii belki orda uygulamada bişey olabilir ama teorik olarak sorun olmaz zaten o teorisinde zaten değerlendirilecekse eğer sınavla ya da herhangi bir şekilde ama belki uygulamada iii ya da o karşıda gördüğünü onun yaptığını değerlendirmek sorun olabilir belki ya da yapıyor gibi mi görünür? Bilemiyorum...öğretilebilir çok detaylı bir şekilde ve düzgün bir şekilde anlatılıyorsa gösteriliyorsa uygulama kısmında kişi kendisi yapabilir. Yani herseyiyle öğreniyorsa yapılabilir.</i>	• Görsel olarak konuların tüm detaylarının öğrenilmesi • Uygulama olması
Meryem	<i>Bu beceri daha çok iii nasıl diyim... bir işi ne kadar çok yaparsan daha çok elbecerin artar ya ...böyle stajlara falan çıkarsında...stajda ilk gittiğinde hani böyle elin pot olur bi işi beceremezsin daha sonra ikinci üçüncü beşinci defa aynı işi yaptığında daha böyle yatkın olursun ya daha çok böyle staj türü...Öğretilir ama pratik çok önemli. Çok önemli... hele ki bizde görmeyle duymayla o işi elin kendi elinle birebir yapma arasında çok fark var. İlle o işi kendin birebir yapacaksın. Uygulama çok önemli...</i>	• Uygulama sıklığının artırılması • Bire bir hasta üzerinde uygulama olması
Selin	<i>Bunlar bilgisayarda biraz zor kazandırılır yani... Pratik... teoriyi herkes tamam okuyarak bi şekilde kafaya zorla da olsa bi şekilde sokulur ama ee..pratik yapmak çok önemli bence... Gösterilir ama onu eline aldığı anda farklı bi şey oluyo yani hani hep görürsün görürsünde ben de yaparım dersin ama eline aldığı anda yanında bilen bi insanla yapmak bence daha farklı... pratiğini de geliştirmesi gerekiyor.</i>	• Bilgisayar aracılığıyla yeni beceri kazandırılması zorluğu • Deneyimli kişileri gözleme(usta-çırak) • Uygulama gerekliliği

Türkan	<i>Şimdi hemşirelik deyince aslında uygulama olması lazım en başta. Tabi en başta bilgi uuu.. bilgi alındıktan sonra bunu uygulamaya geçirmek gerekiyor. Ama bu eğer bu bilgisayar ortamında olacaksa bu uygulama olanağı nasıl olur u.. pratik daha doğrusu olur mu?..birebir pratik yapmaya benzemez belki ama hani bunun teo.. teoriğini zaten alıyorsunuz bilgisayar ortamında da işte sistemi nedir.. işte nasıl ölçülür hangi bölgeye nasıl enjeksiyon yapılır bunu tabi bilgisayar ortamında çok güzel anlatılırsa olabilir yani o şekilde...uu uygu...görsel olarak görülsün yani çok güzel anlatılabilir işte bi enjeksiyon bi foley sonda gibi.. belki basit uygulamalar bunlar ama uuu... anlatıldıktan sonra ama uygulama uygulama çok önemli ya bence uygulama insanda olmalı..</i>	• Beceriye ait teorik bilginin kazandırılması • Uygulamaya ilişkin detayların görsel materyallerle anlatılması • Uygulama zorunluluğu
Fatma	<i>Görerek kazandırılabilir. ...uygulayarak...Uygulamasını yapıyoruz zaten çalışma ortamımızda ama okuduğumuz bilgileri bilgisayar ortamında görerek...daha kolay... Görüntülü..seyrederek...nasılyaptıklarını...daha anlaşılır olur diye düşünüyorum. Yeterli olmaz ama etkili olur görüntülü..Bilgi olsun...onu görüntülü olarak anlatılsın...</i>	• Uygulamaya ilişkin detayların görsel materyallerle anlatılması • Uygulama görüntülerini izleme
Arzu	<i>Normalde ee.. uygulanacak uygulamayı bizzat kendim uygulayarak u.. öğretildiği gibi kendim uygulamaya... uygulayarak fakat dediğim gibi 24. yılımda olduğum için bir çok şeyi az çok bildiğimi düşünüyorum..tabi ki eksiklerim vardır..fakat bunuda direk karşılıklı uuu.. öğrenip ve uygulayabileceğim ortam olması...Aslında hani yılların verdiği ile yapabileceğime biliyorum ama eksiklerim olduğunu da düşünürsem herseye ragmen çünkü bir sürü yenilik var ve hep ben pediatri yoğun bakım hep çocuk bölümünde çalıştım yeni uygulamaları da bizzat kendim tekrar uygulayabilmeliyim..onuda uygulama ortamı olması lazım..Bunun içinde aslında işte bilgisayarda ya çok daha ayrıntılı görsel olarak tam uygulamayı anlatan şekilde olabilir..ya da sonra uygulamalı bir alan seçilebilir.. zaman konabilir..</i>	• Bire bir hasta üzerinde uygulama gerekliliği • Uygulamaya ilişkin detayların görsel materyallerle anlatılması
Nagehan	<i>Yani eeee...zaten eğer hani dediğim gibi eğer birileri hani öğrenmek için bu şek..hani bu yolu seçmişse aklında öğrenmek olacağı için hmmm elinden geldiği kadar ki kendi şahsına bağlı verimi de...ama yinede hani mmm... nasıl diyim başarılı olacaktır diye düşünüyorum ben. Kazandırılabilir...sonuçta eğer görsellik işte</i>	• Uygulamaya ilişkin detayların görsel materyallerle anlatılması • Uygulamaya ilişkin

	dediğimiz gibi ee..hmm..nasıl diyim anlatımlar eğer gerekli nitelikte gerekli hani özen gösterilerek yapılırsa hani böyle yüzeysel değilde daha derin bi bişekilde daha ciddi olarak verilirse hani sırf yapmış olmak için değilde gerçekten eğitmek için bişeyler bi program hazırlanırsa bence çok daha başarılı olur gibi geliyo...Ben daha çok hani u.. dediğim gibi öyle çizim değilde gerçek uygulama şeklinde gö.. görülürse... böyle belgeseller şeklinde.. hani görüntü işte gerçek insan.. işte gerçek uygulayan bir hemşire.. gerçek bi öğretici olursa daha çok öğrenicemi düşünüyorum. yani daha kolay öğrenilir. Ya da işte mesela hani farklı şekillerde gösterilebilir...işte bir enjeksiyon nasıl yapılır...çünkü hep aynı olmuyo bazen...ya da bi sondanın çok değişik takabileceğimiz şeyleri var...hani bi tane değilde bi kaç tane gösterilir...zaten dediğim gibi karşı taraf eğer öğrenmeye meyilliyse öğrenmek istiyosa bunu her halükarda öğrenir yani...Mutlaka becerir geliyo.. yani..becerir diye düşünüyorum ben.. Çün.. şe.... öğrenilebilir diyorum ...çünkü normalde mesela ben kendim e mezun olduğumda çok fazla hani uygulama yapmış değildim. Daha çok gözlemleyerek çalışırken öğrendim. Ama eğer birileri dediğim gibi görsel olarak bana gösterseydi çünkü hiçbirşey gö.. görsel olarak ee öğretilmedi bize hep bişekilde teorikte öğretildi. İşte şu şöyle yapılır bu böyle yapılır...anatomi vesaire bile öyleydi...o yüzden...eee.. karşı tarafta birileri uygulamalı olarak böyle gösterdiği zaman zaten onu bi kaç kez böyle gördüğünde bi kaç bişekilde izlediğinde...bi ameliyatı bile izlediğinde hani teknikleri izlediğinde onu bile öğrenebiliyosun.. Yani hani illaki böyle bi hastanın üstünde denemen gerekmiyo...daha sonra o senin aklında yerediyo sen yeri geldiğinde onu uygulayabiliyosun yani benim gördüğüm.. O yüzden yapılabilir diye düşünüyorum ben ...	sunumların özenle hazırlanması • Gerçek uygulama görüntülerinin olması • Bir işlemin farklı uygulama yöntemlerinin gösterilmesi • Hasta üzerinde uygulamanın gerekli olmaması
--	---	--

Soru 5. Çevrimiçi öğrenmede öğretmenler tarafından verilen geribildirimün sizce önemi nedir? Nasıl olmalıdır?		
X Üniversitesi Hastanesi		
Ad	Yanıt	Kod
Havva	<i>Bu yani evlere ulaştırılabilir ya da evde bilgisayarı olanlar internette kolayca ulaşabileceği bi adresle beraber yani insanlara bildirilebilir.</i> <i>Eğer anında öğrenmem gereken bişey varsa anında almak isterim.. ama öylesine kafama takılan benim bilgi öğrenmek istediğim daha sonra benim için lazım olacak bi şey varsa karşımdaki insanında bunu araştırıp bana uygulaması ne zaman müsaitse o zaman olabilir..</i> <i>Geribildirim almadığım zaman ben güvensizliğe düşerim. Yani ee sonuçta bu işe güvenerek bilen insanların olduğunu düşünüyorum ya yani o yüzden bilmek cevap almak isterim yani er ya da geç..</i>	• Anında yanıt alma • Güven oluşturma
Neşe	<i>Sınavla tartışma konu.. konularıyla olabilir.</i> <i>Soru cevap şeklinde olabilir..Yani sorulan ya sorduğum cevabı anında cevap almak isterim yani... Yani takıldığım konuda anında cevap aldığım için daha iyi olur.</i>	• Anında yanıt alma • Soru-cevap yoluyla geribildirim • Sınav • Tartışma
Nilgün	<i>Geribildirim işte ..ben bir sorunumu yazılı olarak bildirdi..diğim zaman yazılı olarak bana geri gel.. gelmesini isterim..Bir sorunumu ilettiğim zaman yani bana tekrar dö..dönülür diye düşünüyorum..Ben bir sorunumu belirtmişimdir ya bu bununda cevaplan bir cevap istiyorum halledemediğim bir konu vardır mutlaka konunda geribildirimini benim için önemli. Ben orada dediğim gibi az önce bi halledemediğim sorunum için aramışdır bir sorun yapamamışım bileyememişimdir e bunu öğrenmek yolu da kafama takılan bişey vardır çelişkiler içerisindeyimdir...Bunu da dediğim gibi en doğru cevabı bir bilgisayara giripte tuşuna bastığım zaman... öğrenmeliyim.</i>	• Yazılı geribildirim • Anında geribildirim • Sorunların çözümü
Merve	<i>Ee şey yaparsı...yani o anda sen oo...ona sordun..o sorunun cevabını hemen alırsan o şekilde aklında kalır ama uzun vadede onun cevabını alırsan belki konudan uzaklaşırsın.. O anda öğrenmek aklına girmesi açısından daha faydalı olur..yani.. motivasyonumu etkiler..Yani aklına takılan herşeyi kolaylıkla birilerine sorabilmelisin ve sorduğun sorulara ııı... en kısa zamanda cevap alman gerekiyor.. Yoksa yani kafanda o sürece soru işareti</i>	• Anında yanıt alma • Anında yanıtın öğrenmenin kalıcılığını sağlaması • Motivasyonu sağlama

	<i>olur ondan sonraki konuya belki şey olamazsın ...Adapte olamazsın çünkü aklında sürekli o vardır şöylemidir böylemidir acaba diye..onun için..Ya o gün içinde o sorunun cevabını almak isterim...</i>	• Soru-sorunları iletebilme kolaylığı • Aynı gün içinde yanıt alma
Kaniye	<i>Ha bi çok sistemde olduğu gibi heralde sınavlarla ya da ne bileyim arada yapılan orda kendinizi test edebileceğiniz sınavlar olabilir test usulü...hani bunun öğreticilerde ulaşabileceği bi şekilde yapılabilir. İnsan önceden düşünmediği için çok şey yapmıyo aklına gelmiyo ama.. Yani heralde en kısa zamanda insan kafasındaki şeyi öğrenmek isteyecektir. Email falan atabiliriz ama eee..karşı tarafıda heralde heran bizimle irtibat kurabilecek durumda olmayabilir. Yani bilmiyorum en kısa zaman derken hani bi gün içerisinde belki bunu geribildirim almak çok hoş olurdu. Ya öğ..belkide öğrendiğimiz şeyleri gerçekten anladığımız veya öğrendiğimiz gibi doğrumu? Çünkü sonuçta hepimiz bişeyleri öğreniyoruz yapıyoruz ama uygulamalarda görüyoruz ki herkesin yaptığı şeyler birbirinin aynısı olmuyo..ama aynı eğitimi almış oluyoruz. Demekki bunu hani bazen öğrenirken hatalar yapma ihtimalimiz var geribildirimde belki bunun için önemli olabilir...</i>	• Sınavların olması • En kısa zamanda soruya yanıt alma • Aynı gün içinde yanıt alma • Hataları ortaya çıkarma • Öğrenmenin olup olmadığını gösterme
Halime	<i>Ya fikir alış veriş, ona sorun iletmek ... kendini geliştirmek yani..bi şeyleri yaptığında karşılık bulduğunu görmek.. o şekilde yani. Etkili olur ama yani tam.. yüzde yüz etkisi olduğu söylenemez herhalde.. Yani motivasyon açısından, kendine güven açısından .. İstedğimiz zaman olursa daha iyi olur.</i>	• Sorun iletmek • Karşılık bulduğunu hissetme • İstenilen zamanda geribildirim • Güven kazandırma • Motivasyon kazandırma
Lale	<i>Yanıt verilmesi gerekir tabii ki yani yanıt beklerim iletişimimde. Olumlu yönde etkiler tabi.</i>	• Yanıt alma • Olumlu etki kazandırma
Yaprak	<i>Tabi yani o zaman hiçbir anlamı kalmıyor eğer cevap alamıyorsak eğitiminde bir anlamı yok karşımdaki kişinin de aynı derecede ben bu eğitime önem vermesini isterim. Yani soruyu soruyorsam cevabı tamamen almalıyım. Yardımcı olunmalı.. Eğer cevap gelmiyorsa benim bütün şeyim kırılacaktır... Yani ben cevabın hemen gelmesini isterim.. Çünkü karşımdaki kişinin aynı bilgiye</i>	• Öğreticinin eğitime önem verdiğini gösterme • Hemen yanıt alma • Öğreticinin yeterli bilgiye

	<i>sahip olması demektir bu eğer beni oyalıyorsa ben onun bilgisinden de şüphe edecem. Bana önem vermediğinden de endişe duyucam. Bu yüzden hemen cevap almak isterim.</i>	sahip olması • Öğreticinin öğrenene önem vermesi
Vesile	<i>ıı işte sonuçta hani nasıl ki ders şeklinde görülecek bilgisayarda diyelim internette nasılsa heralde geri dönüşüde yine o şekilde olacak o zaman.. Yani anlık geribildirimi ama sonuçta herseyide hemen anında göremezsın zaten şeyde uyarılamayabilirdesonrasında da geri dönüp bakarsan işte böyle böyle şunlar olmuş şu şekilde yazılmış o da çok ta kötü olmaz heralde yani o an... Yani birkaç saat birkaç gün olmamak şartıyla ne diiyim 10 dakika sonra olabilir mesela soruyu sordum ben ya da şöyle olabilir birşeyi merak ediyorum sordum tamam o an cevap alamadım ama bana bildirilse ki densin mesela 10 dakika sonra bu konuda cevaplicaz seni o çok kötü olmaz benim için ya da size yarın bu konuda cevap verecez ya da konuyla ilgili işte şunları şunları hazırlıcaz yani kişilere bilgi yeterli bilgi verilirse süre çok şey olmaz ıı zorlayıcı olmaz kişiler için zo durumda da bırakmaz ben bilirim ki bu sorumun ya da bu sorununun cevabını ben yarın ya da üç saat sonra bir saat sonra alıcam ama alırsam tabi... Ama mesela 10 dakika sonra dendi ben hala 10 dakika sonra yine cevap bekliyorsam tabi bu yıpratıcı olur.</i>	• En kısa zamanda yanıt alma • Yanıt verilecek zamanın bildirilmesi • Söz verilen zamanda alınmayan geri bildirimin olumsuz etkisi
Meryem	<i>Danışma hattı gibi bi şey olması lazım o zaman.. Yani iletişime geçebileceği böyle danışabileceğin danışma hattı gibi bişey olması gerekiyor o zaman.. Bi yerde almış olduğun bilgilerin doğru olduğunu teyit ettirmen lazım. Yani kendinden emin olman lazım. Anında öğrenme yani bi insanın bi bilgi açlığı bir anda bişeyi öğrenmek istersin yani o senin eksikliğindir o senin bir açlığındır. O anda hissetti..hissettiğin anda öğrenmen lazım. Eğer o anda öğrenmediğin zaman bir süre geçtikten sonra değeri ve şeyi azalıyor zaten önemi de azalıyor. O anda öğrendiğin merak edipte hemen anında öğrendiğin şey zaten sende kalıcıdır o..Çünkü kendin isteyerek merak ettiğin için hemen araştırırıp öğreniyorsun. Motivasyonu artırır.. Yani istediğim bilgiyi anında elde edemediğim zaman bu sefer hevesinde kırılır. Öğrenemedim.. aradan zaman geçti..aman artık önemsiz falan gibi o şekilde de düşünürsün.. düşünürsen sonra o anda öğrendiğin şey sende kalıcıdır. Ve unutulmaz o daha..</i>	• Danışma hattının olması • Bilgilerin doğruluğunu kesinleştirme • Anında öğrenme • Motivasyonu sağlama • Kalıcı öğrenmeyi sağlama

Selin	<i>En kısa zamanda... en kısa zamanda almak daha etkili olur diye düşünüyorum ben. daha kalıcı olur ama yani sorulan sorular genelde kafaya takılan sorulardır yani cevabını hemen aldığımda en azından u şey mmm.. olayı bildiğin için rahatlamış olursun. Ama öbür türlü bir hafta on gün sonra cevabını almışsın soruyu bile insan unuttur ne sorduğunu hemen aldığımda bence daha kalıcı bişeyler olur.</i>	• Anında yanıt alma • Kalıcı öğrenmeyi sağlama
Türkan	<i>Şimdi en başta zaten bu eğitime başlanıldığı zaman internet ortamında yani biz öğretmenlerimizin de mutlaka adreslerini alıcaz email adreslerini ve chatleşerek olabilir. Bize geribildirim ya da mesela ben özel bi konu istemişimdir bunun ayrıntılandırılmasını istemişimdir o benimde adresim onda olacağı için bana geribildirim olarak gönderebilir.. Ama ben sonuç almak isterim. Yani bişeyin sonucunu kendim belki araştıracam ama eğitmede teyit ederse bana geribildirim şeklinde dönerse daha kalıcı olacak daha motive edici olacaktır. Yani ben bu eğitime kolay ulaşabiliyosam benim sorumu ya da konumu bana geribildirim olarak geri dönüyorsa eğer benimde ona karşı güvenim olur. Iı.. ve motive edici olur. Yani ben daha sonraki konularada belki daha kolay adapte olmak için ben bili..bilirim ki ben eğitmenime kolay ulaşacam ve bana geribildirimle dönecek. Ya o...o..su an bilemiyorum ama en kısa sürede olması lazım yani ben biliyim ki bi sonraki konuya işte beni motive etsin bir sonraki konuyu da araştırmaya geçebileyim.. Bir gün olabilir artık o eğitmenin belki de programına bağlı..benim gibi başka öğrencilerde mutlaka aynı şekilde olacaktır.</i>	• E mail yoluyla öğrencilerle iletişim kurma • Kalıcı öğrenmeyi sağlama • Motivasyonu sağlama • Öğreticiye ulaşabilme kolaylığı • Öğreticiye güven duyma
Fatma	<i>Takıldığım bi konuyu sorunca hemen geribildirim onun cevabını alabilmeliyim..sadece kitaplarımız varken zorlanıyorduk kendi kendimize çıkış yolu bulmaya çalışıyorduk testler yeterli olmuyordu..ama bi soruyu takıldığımız şeyi sorduğumuzda anında geridönüm olursa hem vakit kaybı olmaz bizim için hem daha kolay öğrenilir..daha iyi olur diye düşünüyorum...</i>	• Anında yanıt alma • Zamanı iyi kullanma • Öğrenmenin kolay olması
Arzu	<i>Ben geribildirim olarak her zaman yazılı sınavla olabilir.. Ben ha bu konuyla ilgili gerektiği kişiyi her an ulaşabilmeliyim bunu telefonla ıı.. olabilir ya da bilgisayarda girdiyle olabilir..ama benden istenilen geribildirim varsa özellikle o yüzden yazılı diye önerdim.</i>	• Yazılı sınav yoluyla • İstenilen anda ders yöneticisi ya da öğreticisine ulaşabilme

Nagehan	Ben daha çok şey diye düşünürüm...hani sorduğum sorunun cevabını çok çabuk almak isterim ben çoğu zaman ama...hani eğer za.. hmmm nasıl diyim ...daha çok zamandan çok hani oo..onun bana hani geri dönüşünden çok ee döndürdüğü şey hani ne kadar nasıl diyim ...ba..bana hani ee öğretici olacak ya da beni tatmin edecek olması önemli benim için içeriği önemli...hani ne kadar sürede gelirse gelsin ya da şey yapsın ama...sonuçta ben sorduğum sorunun cevabını yeterli biçimde alabilmek isterim genellikle hani .. Alana (gülüyor)kadar da bayağı bi uğraşırım.. Ya çünkü... genellikle aslında daha çok o zamanda öğreniyosun gibi geliyo bana hani ... Aklında daha çok kalıyo...uu senin çünkü hani düşündüğün sorduğun eee nasıl diyim araştırdığın kafadaki şey senin olduğu için e onun cevabını bulmak ya da bulduğun şeyi öğrenmek daha kolay ... Ya da daha kalıcı akılda ...o yüzden ...öbür türlü birileri sana hani getirip şu şudur dediği zaman pek öğrenmiyosun aslında.. sen bişeyleri sorupta cevabını bulduğun zaman daha çok aklında kalıyo daha çok öğreniyosun hep bu şekilde yani ya da ben daha çok öyle öğreniyorum...(gülüyor) o şekilde...	• Anında yanıt alma • Geribildirim içeriğinin tatmin edici olması • Soruya alınan cevabın öğrenmeyi daha kalıcı hale getirmesi
----------------	--	--

Soru 1. Çevrimiçi öğrenmede en çok hangi etkinliklerle(yazma, dinleme, okuma, tartışma, görsel) öğrenirsiniz? Neden?		
Y Üniversitesi Hastanesi		
Ad	Yanıt	Kod
Gülşen	Kendi açımdan özellikle görsellik çok önemli benim için. Okuma ıı..bir de ne diyebilirim okuma dışında dinleme. Belki geçmişte kaldığı için öğrencilik yıllarım bunlardan daha çok faydalandığım için yani şimdiki gibi bizim zamanımızda bilgisayar yoktu o nedenle bunu kullanım açısından çok iyi değerlendiremiycem.	• Görsellik • Okuyarak öğrenme • Dinleme
Hale	Bence ee ben eğitimde bunların hepsini kullanan hepsini ku.. uygulamak isteyen biriyim. Ben hepsinden yararlanacağımı düşünüyorum. Eee yazma benim için öğrenmede çok önemli bir faktör. Dinlemek okumak tabii..ee tartışmada normal önceki sistemde böyle bir olanak yoktu eee.. ama internet yoluyla böyle bir şey olursa evet tartışma da bazı soruların sorularak ee ordanda işte yani belki bazı şeyler üzerinde tartışılarak ıı bi sonuca varılabilir.. yani bu da güzel olabilir..ıı görsel.. Eee yani bişeyde be..benim için öğrenme teknikleri içinde	• Tüm etkinliklerin yer aldığı öğrenme • Ekrandan görmenin okumaya göre daha kalıcı olması • Görsel olarak konulara ilişkin detayların

	<i>bunların hepsi önemli..yani ıı.. herşeyde biz ne kadar bu işi biliyorda olsak ee yeni bişeyler yani hem bilgi tekrarı ııı.. hem de belki yeni giren yeni oluşan bazı bilgileri de öğrenmek için ben hepsinden yararlanırım. Şu an bana verilse...görsel de kesinlikle bi şeyleri ııı.. yani işte ekranda da olsa ee (öksürüyor)anlatılması görmek bişeyleri benim için iyi. Ben hepsinin yararlı olcağını düşünüyorum. ıııı..öğrenme açısından şı..konuların ıı açık bi şekilde net bişekilde bize anlatılması bi de görsel işte anatomide sistemlerin ee herşeyin açık gösterilmesi ıı yani çizili olarak herşeyin belirtilmesi... bunlar tabiiki okuyarak öğrenmeden daha etkili olacağını.. sadece okuyarak değil..öyle o şekilde de gösterilirse daha iyi daha etkili olur bence...yine uygulamaların hemşirelikte uygulamaların ee işte ekrandan öyle gösterilmesi de bence okuyarak gösterilmesinden daha iyi oturacak bişiy...yani bişi görmek ıı bence öğrenmede daha kalıcı bişey...</i>	sunulması
Gonca	<i>Benim için çevrimiçi öğrenmede ıııı..başta dinle...mek...okuyarak...ve dinledikleri tartışarak karşılıklı tartışarak ve en sonunda görsellik... Ee bişey öğreneceğim zaman görmek isterim...dinleyerek...bazı şeyleri öğrenmek için dinleyerek dinlediklerimide karşılıklı tartışarak... Anatomi dersinde organları görmek isterim... Ayrıntılı bişekilde...bunların anlatılmasını isterim...dinlemek isterim...ve öğrenmek içinde tartışmak ...tartışmak isterim...</i>	• Dinleyerek öğrenme • Tartışarak öğrenme • Görsellik • Temel derslerin görsel materyallerle sunulması
Perihan	<i>Ee.. okuma ve tartışmayı tercih ediyorum ben.. çünkü daha iyi ee anladığımı düşünüyorum.ıııı... Konuyla ilgili ııı.. derslerle ilgili atıyorum anatomi dersinde bi görsellik isterim.. Çünkü organların ııı.. işlevleri ve yerleri hakkında animasyon görüntüler daha akılda kalıcı oluyo... Bilgi açısından...eee gerektiğinde öğrenmek istediğimiz bilgileri her an ulaşabilme şansımız olmalı merak ettiğimiz konuları ulaşmak için belli bi iiiı.. sayfa ve görüntü olursa...</i>	• Okuyarak öğrenme • Tartışarak öğrenme • Temel derslerin görsel materyallerle sunulması • İçeriğe ilişkin yazılı metin ve görüntülerin olması
Ayfer	<i>Ya bunu bi bütün olarak düşünmek lazım ve bunların hepsini ..birlikte olması gerekiyo..yani yazma dinleme okuma tartışma görsel hepsi gerekli... Önce yani bilgiyi almak gerekiyo bence ...kitaptan okuyarak olabilir..ya da bilgisayardan ..şe.. görüntü alarak olabilir önce bilgiye ulaşmak... yani okumak</i>	• Tüm etkinliklerin yer aldığı öğrenme

	<i>daha sonra dinlemek ve yazmak gerekiyo...sadece okumak ve görmek yetmiyo yani dinlemekte gerekiyo...</i>	
--	---	--

Soru 2. Çevrimiçi öğrenmede eğitimin merkezinde sizce kim olmalıdır? Öğrenci mi öğretici mi? Neden?		
Y Üniversitesi Hastanesi		
Ad	Yanıt	Kod
Gülşen	<i>Eee..hemşirelikle ilgili olan kişilerin heralde eğitimde katkısı daha fazla olursa daha kolay sağlanabilir..iletişimler daha iyi kurulabilir..ya da konuyla ilgili bilgiler daha iyi verilebilir.. Eğitim içinde.. İletişim olabilir.. Karşılıklı iletişim.. Öğrenenler açısından özellikle... Valla bu konuda çok fazla yorum da yapamıycam</i>	- Eğitimde alandan kişilerin yer alması - Karşılıklı iletişimin sağlanması
Hale	<i>Eğitimin merkezinde eee..konular anlatıldığında ee örneğin anlaşılmayan ıı çok net oturmayan bazı şeylerde ee.. eğer bizim sorma olanağımız eee varsa işte oradan bu konudaki uzman kişilere yeterli kişilere ıı onlardan da öyle cevabı a aldığımız sürece bence yani o zaman evet ben merkezci olur..yani benim sorularıma cevap alırsam... Aktif katıl..tabiiki çalıştığımız için biz normal derslere eee hani çalışma saatlerimiz itibariyle bizim derslere katılmamız filan zor. Ama internet yoluyla bu şekilde ben öğrenebilirim evde istediğim saatte ee..iş.. bilgisayarımı açıp ee istediğim konuda istediğim derste ıı istediğim yeri okuyarak görerek ee ya.. istediği..bir zaman özgürlüğüm var yani.. istediğim zaman istediğim şekilde öğrenebilirim. Bunu ben bu mu kastedilen tam?</i>	- İstenilen zamanda ulaşabilme - İstenilen içeriğe ulaşabilme - Soru sorma olanağı
Gonca	<i>Merkezinde bizler olucağımıza göre başta bizim çalışma koşullarımıza göre ayarlanması saatleri...saatlerin uygun olması... maddi yönden ekonomik olması...en başta aklıma gelen bunlar... İçerik anlayabileceğim tarzda...</i>	- Çalışma koşullarına göre olma - İstenilen zamanda ulaşabilme - İçeriğin anlaşılır olması - Programın ekonomik olması
Perihan	<i>Bu durum ıı..herkese bi şifre veya web adresiyle eee...verilirse biz istediğimiz zaman o adrese girerek ulaşabiliriz... Bizim çalışma saatlerimiz eee..çalışma saatlerimiz uygun olmayabilir... O yüzden herkesin müsait olduğu zamanlarda iletişim kurması</i>	- İstenilen zamanda ulaşabilme - İstenilen

	<i>açısından bilgisayar ortamında eee...öğrenme daha tercih edilir olmalı heralde... Her ikisi de olabilir...yani belli bir program olabilir onun dışında bizim merak ettiğimiz konularda da ee..soru sordüğumuzda karşılığında cevap alabileceğimiz bir... şey ..alışveriş olabilir karşılıklı..</i>	konulara ulaşabilme • Soru sorma olanağının olması • Karşılıklı iletişimin olması
Ayfer	<i>Şimdi biz çalışan insanlar olduğumuz için öncelikle bizim çalışma şartlarımıza uygun olması lazım ama bunda standardı yakalamak çok zor. Çünkü nöbetli çalışan arkadaşlarımız var.. Belirli bi saatte günde insanları toplamak çok zor...bu nolabilir anca işte ya paket program hazırlanacak işte ya nebiliyim bilgisayardan belirli saatlerde bize daha önceden haber verilecek biz bakıcaz ya da yani en kolay kişilere kitap gönderilerek broşür... tanıtım bu şekilde biz ulaşabiliriz..yoksa yani aynı anda hepimizin bilgiye eşit şartlarda almamız çok zor...yani saatlerimiz uymaz... Ben kendi adıma yani istediğim saatte olmasını isterim.. Ben kendimi düşünürsem gündüz burda olduğum için saat dörtten sonra benim için uygun...ama nöbete gelen arkadaşım içinde o dörtte nöbet alacağı için onun için uygun bir saat değil.. Ders içerikleri de yani herkesin anlayabileceği dilde yani bizim anlayabileceğimiz sistemde olması lazım. Yani ne bizim bilgi seviyemizin çok üstünde ne de altında olması lazım...Çünkü bizler işte çoğumuz lise mezunuyuz artı iki yıllık açıköğretim önlisans mezunu insanlarız...yani bizim bilgi birikimimizin çok üstünde veya altında olması kullanılan dilin anlatılacak bilgilerin...o bizim için sıkıntı olur...</i>	• Çalışma koşullarına göre olma • İstenilen zamanda ulaşabilme • İçeriğin anlaşılabilir olması • İçeriğin seviyeye uygun olması

Soru 3. Çevrimiçi öğrenmede kimlerle etkileşim kurmak sizin için önemlidir? Neden? Çevrimiçi öğrenmede etkileşim nasıl sağlanabilir?		
Y Üniversitesi Hastanesi		
Ad	Yanıt	Kod
Gülşen	<i>Tartışma olarak ortamı yaratılabilir..yorumlar katılabilir...ee..eğitim verenlerle birebir iletişim kurulabilmesi de güzel olur heralde bu konuda ..</i>	• Tartışma ortamı yaratılması • Öğreticilerle iletişimin sağlanması
Hale	<i>Eee.. şimdi öğrendiğimiz bilgileri ya da mesleki ee şeylerimizi diğer kurumlarda diğer hastaneler diğer şehirlerde belki nasıl uygulandığını bilmek isterim. Yani benim bu konuda merakımı çekebilecek bu olabilir sadece...yani öyle paylaşımlar ki..işte nasıl uygulandığı..ee işte bu mesleğin nerlerde ne şekilde</i>	• Diğer öğrenenlerle iletişim kurma olanağı • Bilgi ve

	<i>nasıl yapıldığı...be yani dikkatimi ilgimi merakımı çekebilecek bu konu olabilir...onun dışında... Yine internette u mesela isteyen kişiler için belki maillerle u.. bişekilde ya...internet yoluyla belki..hani.. iletişim olabilir ama...</i> <i>Yazarak olabilir ha....görmek nasıl olur bilmiyorum tabiiki.. Msn ...evet olabilir ha..o adresler orada açıkça belirtilir hani bişekilde onlara ulaşma olanağı olursa tabiiki o da olabilir.. Öğreticilerle iletişim kurmak bence çok güzel yani o bu..önemli bi durum önemli bi şey... Eee yani bi ders bi konuyu anlatırken o konudaki uzman kişiyi karşımda görmek bana bi güven verir. Öğrenmek istediğim belki benim için daha farklı olan ee bazı konularda yeni şeyleri direk o kişiden öğrenmek ee soru işaretlerini direk iletişim kurarak belki gidermek iyi olur bence... u... işte mesleki uygulamaların u söylediğim gibi işte farklı yerlerde nasıl olduğunu ya her yerde aynı değil çünkü bizim mesleğimizle ilgili bi çok yerde değişik uygulamalar işte zorunluluklardan farklı uygulanıyo...eee onları belki paylaşmak için öyle bi merak yoksa hani diğer öğrencilerle iletişim u... bence çok fazla öğrenim açısında..öğrenim açısından gerekli değil...ee...belki tanışmak yeni insanlar tanımak yani..bu amaçla olab...onun dışında ee öğrenim amaçlı eğer öğreticilerle bu iletişimi kuruyosak bence yeterli..</i>	deneyimlerin paylaşımına olanak sunma • E-posta yoluyla iletişim kurma • Öğreticilerle iletişim olanağı sunma • Öğreticilere direkt soru sorma olanağı sunma • Öğreticilerle iletişim kurmanın yeterli olması • Alanda uzman kişilerin olmasının güven duygusunu yaratması • Diğer öğrenenlerle iletişimin gerekli olmaması
Gonca	<i>Öğrencilerle ve öğreticilerle birebir dialog içinde olmak isterim..karşılıklı.. Öğrendiklerimi pekiştirebilmek için ...</i> <i>uuu...başka..daha iyi kavrayabilmek için... yanırları ortaya çıkarıp doğruları öğrenebilmek için... Daha rahat olurum ..yani ...tek başına olmadığını hisseder insan (gülüyor) yalnız...</i>	• Öğrenenlerle karşılıklı iletişim kurma • Öğreticilerle karşılıklı iletişim kurma • Yalnız olmadığını hissetme • Bilgilerin doğruluğunu ortaya koyma • Öğrenmeyi pekiştirme
Perihan	<i>uuu...şey olabilir yani bu.. ortaklaşa bir site oluşturulabilir...karşılıklı görüş alışverişi olması açısından...herkes birbiriyle mail adresleri kanalıyla merak ettiği şeyleri sorar karşılıklı... görüşebilir.. Ee.. çünkü uygulama farklılıkları olabilir... farklı hastanelerde çalışan kişilerle...bölümler farklı...insanların çalıştığı yerler farklı...uygulama farklılıkları olabilir...bunu ortak bir ee.. şey</i>	• Karşılıklı iletişimin sağlanması • E-posta yoluyla iletişimin sağlanması • Uygulama farklılıklarını

	sağlamak açısından... bilgi alışverişi gerekli yani farklı kişilerle...	öğrenme Farklı kişilerle bilgi alışverişi
Ayfer	<i>..işte daha önceden hani planlanmış bişekilde işlenmiş saatler saatler..hazır program olur mesela o program dahilinde işte nebiliyim bilgisayarın başına geçip bi bilgi alışverii olabilir ya bi tartışma olabilir...soru cevap şeklinde bi görüşme olabilir... çünkü bizim mesleğimizde mesela atıyorum hekim dediğiniz zaman hekimlerin hepsi altı yıllık fakülte mezunudur. Ama hemşire dediğiniz anda işte dört yıllık lise mezunu var. Artı iki yıllık yüksekokul mezunu hemşire arkadaşlar var...ve dört yıllık lisans mezunu hemşire arkadaşlar var. Ve bizim yani ..hepimizin adı hemşire ama hepimizin arasında eğitim anlamında çok fark var... Çünkü arada fark olduğu zaman bu defa şey oluyo yani ..aldığımız bilgilerde farklı oluyo...hepimizin yaptığı iş aynı hepimizin yetki ve sorumlulukları aynı...mesela bi lisans mezunu insan işine biraz daha adapte oluyo olayları biliyo...ama diğer türlü siz insanın liseden çıkıp göreve başladığını düşünürseniz bu insan onyediyse onsekiz yaşında göreve başlıyo...kendisi bile doğru kararları vere..veremeyebilir...ya da ona her ne söylendiyse motomot onu uyguluyor...yani diğer türlü insanlar biraz daha hem kendi özgüvenleri geliştiği için anlamadığı bi noktayı daha rahat geriye dönüp sorabiliyor... Deneyimde önemli yani bilgi alışverişide olur...</i>	- Belirli saatlerde tartışma olanağı - Deneyimlerin paylaşılması

Soru 4. Çevrimiçi hemşirelik eğitimi ile hemşirelikte gerekli kuramsal bilgi ve uygulama becerileri nasıl kazandırılabilir?		
Y Üniversitesi Hastanesi		
Ad	Yanıt	Kod
Gülşen	<i>iii..bilgisayar ortamında eee..sadece teori değilde uygulamalarında gösterilmesi..çizimlerle olabilir.. film olarak olabilir..ee hastanelerde yapılan çekimlerin gösterilmesi olabilir..daha akılda kalıcı olması anlamında güzel olur.</i>	- Teori ve uygulamaların görsel materyallerle sunulması - Gerçek uygulama görüntülerine yer verilmesi - Öğrenmenin kalıcılığını sağlama

Hale	Şimdi uygulamayı ee..birebir ekranda izleyerek görmek bence bi kitapta okumaktan çok daha etkili yani (gülüyor)yine aynı şeyi söylüyorum ama...e yani uygulamayı direk görmek önemli.. bizim (uçak geçiyor)sonuçta bi şey şansımız yok hani okula giderek bunu direk birebir işte hocalardan filan göremiyoruz öyle bir şansımız yok..evet mesleğimizde çalıştığımız yerlerde biz zaten hemşirelik uygulamalar yapıyoruz ama hani neler ne şekilde doğru.. neler doğru neler yanlış bunları (öksürüyor)bu internet ortamında işte uzman kişilerden ee..bu konudaki işte hocalardan bu uygulamaları görmek birebir görmek bence... birebir değil yani internet sanal da olsa ekrandan görmek uygulamaları bence daha iyi ol..bi kitaptan okumaktan daha iyi .. Uygulama bence önemli ama hani biz bunu bilen kişiler olduğumuz için belkide hani kesin çok elzem değildir o uygulamayı ee bizim için tam gerekli görülmeyebilir ama özellikle yeni bir şey öğreniliyorsa yani ilk öğrenilen şeylerde bence çok önemli...	• Uygulama bilgilerini izleme • Uzman kişilerden uygulamalara ilişkin doğru ve yanlışların gösterilmesi • Uygulama zorunluluğu
Gonca	Başta teori..k bilgiler verilir daha sonra uygulanarak... Güzel bi anlatımla... Görsellik...görsellik önemli...	• Görsel materyallerle teorik bilgilerin verilmesi • Uygulama zorunluluğu
Perihan	Yeni bir beceri değilde bilgi belki kazandırılabilir ama uygulama şart bence... Yani bu öğrendiğiniz şeyleri hasta üzerinde birebir uygulamak.. da şart. Yani çalışmayan bi kişi ...ee biraz zor bilgisayardan öğrenmesi...öğrenmesi tamam ama uygulamaya geçmesi...gerekıyor bence. Bence..yani staj ee biray..lık stajlar vardı bizim önlisans zamanında..zorunlu stajlar...öyle bişey olabilir...uygul..yani öğrendiklerinizi o biray içinde uygulama şansı verilirse veya çalıştığınız hastanede bunu uygulama şansı olursa çalışanlar için...	• Çevrimiçi eğitimle yeni bir becerinin kazandırılabilmesi • Teorik bilgilerin kazandırılabilir olması • Uygulama zorunluluğu • Çalışılan hastanede uygulama şansının olması
Ayfer	Beceriler ilk anda kişilere anlatılmalı yani bu işin tekniği anlatılmalı... Yani kişi bunu atıyorum A şahsı üç gün içinde belki yani elbecerisini kazanabilir...B şahsı bunu beş günde kazanabilir...yani insan.. insanlara ilk başta tekniği anlatıp zaman vermek ve kişileri kontrol etmek gerekiyor.. Yani bu bilgiyi... yani beceriyi	• Beceriye ait teorik bilgilerin görsel materyallerle detaylarının anlatılması • Anlatımların

	yapabiliyomu veya ne düzeyde yapabiliyo...kişi eğer bu anlamda zayıfsa yine tekrar destekleyip... yani tekniği tekrar tekrar anlatıp beceri o şekilde kazandırılabilir...çünkü beceriler çok kolay kazanılmıyor bazı deneyimlerle kazanabilir çoğu.. İlk anda yani görsel olarak anlatılabilir işte hani ne yapılyosa yapılacak işlem mesela en basitinden işte müsküler enjeksiyon...hani maket üzerinde anlatılabilir uygulamalı... işte enjektörün açısı hangi kasa yapılcığa veya yapılırken neye dikkat edileceği hastaya en azından bu işlemi yapılmadan önce bilgi verilmesi işlem bittikten sonra işte gerekli açıklamaların yapılması... bunlar önemli bizim için yani bizim işimiz yüzde elli iletişim yüzde elli iş diyorum ben... Uygulama... tabii ki yani öncelikle prat..şe..teorik bilgi daha sonrasında uygulama...yani kişinin ne biliyim en azından öncelikle insanın bi anatomik yapısını bilmesi lazım...hani nereye ne yapacağını bilmesi lazım. Herhangi bölgeye ne uygulayabilir veya neyi kesinlikle yapmaması gerekir...bi de sağlık sektöründe yapılacak hani bir hatayı geriye çevirmek çok zor...ha başka bir meslekte maddi kayıp olabilir ama bunlar bişekilde telafi edilebilir ama sağlıkta..keşke dememek lazım. Bizim için bi de zamanda çok önemli acil durumlarda işte ben onu mu yapıcam ben bunumu yapıcam diye... yani kararsızlık yaşamaması lazım.	tekrarlanması • Maketlerin kullanılması • Öğrenenlerin beceriyi kazandırma aşamasında gözlenmesi • Uygulama zorunluluğu • Beceriye kazanma düzeyini belirleme • Acil durumlarda kararsızlık yaşamayacak kadar bilgi ve beceriye sahip olma
--	---	---

Soru 5. Çevrimiçi öğrenmede öğreticiler tarafından verilen geribildirim sizin için önemi nedir? Nasıl olmalıdır?		
Y Üniversitesi Hastanesi		
Ad	Yanıt	Kod
Gülşen	Bu heralde kişiye göre değişir. İlk...Sadece yorumlarla da geribildirim alabilir ya da anında sorduğunda da cevap alabilmeli..o ortam nasıl yaratılacak bilemiyorum ama.. Oluşturulabilen en kısa an olması lazım çünkü o an kafaya takılan sorunun birkaç saat sonra geribildirim heralde çok fazla faydalı olmaktadır çünkü o süre içerisinde kişi başka konulara atlayabilir ilgisi dağılabilir bu nedenle yapılabilecek en kısa süre.. Ee..nasıl öğreniyorsa diyelimki okuyarak öğreniyorsunuz ama o okuduğunuz farklı algılayabilirsiniz... Bunuda pekiştirmek için doğruluğunu öğrenmek için geribildirim gerekli.	• Anında yanıt alma • Yanıt alma süresi uzadıkça bilginin yararlılığının azalması • Öğrenmeyi pekiştirme

Hale	<i>Geribildirim...iii.. bi sorumuz varsa işte herangi bir anlaşılmayan noktalar varsa ee bu sorulduğunda tabiiki en kısa sürede ee..yine belki maille hani ne şekilde olacak iletişim onu bilmiyorum ama.. mail adresine yazarak veya ee daha farklı öğreticilerle nasıl bir iletişimde olunacak onu bilmiyorum..yani.. Anında cevap.. Yani en kısa cev..geribildirim budur.. en çabuk..ama hani o iletişimin nasıl olacağı konusunda ben pek ha..hayal edemiyorum.. Ben de evet bi güven oluşur ben gerçekten aldığım bi eğitim varsa ha bu eğitimin gerçekten yerinde olduğunu ee düşünürüm o zaman ...eee evet gerçekten bana şeyler kazandırmak için verildiğini gerçekten düşünürüm...eee o nedenle yani bir soru varsa bir işte farklı gelen şey varsa da bunun çabuk şekilde artık hani anında cevap olurmu bilmiyorum ama öyle olmuyosa bile daha sonra mail yoluyla bildirme güzel olur.. Çabuk cevap almak yeterli ee cevap almak mutlaka motivasyonu etkileyen şey..</i>	• Anında yanıt alma • E-posta yoluyla geribildirim • Güven oluşturma • Alınan eğitimin faydalı olduğuna inanma • Motivasyonu artırma
Gonca	<i>Problem olduğu zaman hemen sonuç almak isterim açıkçası... Yani daha fazla çok.. yanlış bilgiler almamak için ... Kendime güvenim artar... Daha verimli olurum...</i>	• Anında yanıt alma • Güven oluşturma • Üretken hissetme
Perihan	<i>Cevabı aldığımızda tabi öğrenmemizi etkiliyo... Ee..bi..sonuçta bilmediğimiz şeyi soruyoruz ve onu u..öğrendiğimizde uygulamaya dönüştüreceğimiz için onu bilmek zorundayız cevabı... Ee...o an çok ihtiyacın olduğu..yani hemen olursa tabiiki daha iyi olur..(gülüyor)o da heralde veb kanalıyla mı... bilgisayar aracılığıyla...</i>	• İhtiyaç duyulan anda yanıt alma • Alınan yanıtın öğrenmeyi etkilemesi
Ayfer	<i>Yani geri..geribildirim olmasa tabiiki çok güzel çünkü insan düşündüğünüz zaman sosyal bir varlıktır ve toplum içinde yaşıyor..ya bi sorusuna cevap alması tabiiki güzel ..yani bi paylaşım olduğu anda kişi yalnız olmadığını bilicek..kendisini daha güçlü daha mutlu hissedecek...geribildirim gerekiyor bence onun için.. Çok uzun sürede bi soruya cevap almak insanın şevkini kırabilir ya da ya nasıl olsa buna cevap vermeye bile gerek görmediler deyip o konuyu geçiştirebilir...hani mümkün olabilen en kısa süre olursa.. Bu insanlar için daha tetikleyici olur bence...birşeyleri öğrenmek..iş motivasyonunu artırır..</i>	• Yalnız olmadığını hissetme • Yanıt alma süresinin motivasyonu etkilemesi • Anında yanıt alma

KAYNAKÇA

Alliance for Nursing Accreditation (2002). *Statement on Distance Education Policies*.

12 Haziran 2007 tarihinde ulaşıldı:

<http://www.aanp.org/NR/rdonlyres/e6t3mqabbihce674fdfrxaovwnb5klwiizlgwfr4na4nwrn6r7il633hvh32vbibwl46stqxi2orj/Alliance+for+Nursing+Accreditat on.pdf>

AACN (American Association of Colleges of Nursing) (2008). Fact sheet: Nursing shortage. 22 Mayıs 2008 tarihinde ulaşıldı:

<http://www.aacn.nche.edu/Media/FactSheets/NursingShortage.htm>

Ali, N.S., Hodson-Carlton, K., ve Ryan, M. (2005). Online education: Needs assessment for faculty development. *The Journal of Continuing Education in Nursing*, 36(1), 32-38.

Alley, L., ve Jansak, K. (2001). The ten keys to quality insurence and assesment in online learning. *Journal of Interactive Instruction Development*, 13(3), 3-18.

Alexander, J.W., Polyaka-Norwood, V., Johnston, L.W., Christensen, P., ve Loquist, R.S. (2003). Collaborative development and evaluation of an online nursing course. *Distance Education*, 24(1), 41-43.

Andrusyszyn, M.A., Cragg, C.E., ve Humbert, J. (2001). Nurse practitioner preferences for distance education methods related to learning style, course content, and achievement. *Journal of Nursing Education*, 40(4), 163-170.

Atack, L. (2003). Becoming a web-based learner: registered nurses' experiences. *Journal of Advenced Nursing*, 44(3), 289-297.

Atack, L. ve Rankin, J. (2002). A descriptive study of registered nurses' experiences with web-based learning. *Journal of Advenced Nursing*, 40(4), 457-465.

- Barker, A. (2003). Faculty development for teaching online: Educational and technological issues. *The Journal of Continuing Education in Nursing*, 34(6), 273-278.
- Bartels, J.E. (2005). Educating nurses for the 21st century. *Nursing and Health Sciences*, 7, 221-225.
- Beldarrain, Y. (2006). Distance education trends: Integrating new technologies to foster student interaction and collaboration. *Distance Education*, 27(2), 139-153.
- Biröl, L. (2007). *Hemşirelik Süreci: Hemşirelik Bakımında Sistemik Yaklaşım. Genişletilmiş (8. baskı)*. İzmir: Etki.
- Budgen, C., ve Gamroth, L. (2008). An overview of practice education models. *Nurse Education Today*, 28, 273-283.
- Buxton, T.G. (2004). Rn-Bsn Students' Lived Experiences with Online Learning. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Gonzaga Üniversitesi.
- Christianson, L, Tiene, D., ve Luft P. (2002). Examining online instruction in undergraduate nursing education. *Distance Education*, 23(2), 213-229.
- Dale, E. (2004). Dale's cone of experience. 14 Temmuz 2008 tarihinde ulaşıldı: <http://www.sjsu.edu/depts/it/itcdpdf/dale.pdf>
- Dennen, V.P., Darabi, A.A., ve Smith, L.J. (2007). Instructor-learner interaction in online courses: The relative perceived importance of particular instructor actions on performance and satisfaction. *Distance Education*, 28(1), 65-79.
- DiLello, A. ve Vaast, K. (2003). Adult learning theory. 29 Kasım 2007 tarihinde ulaşıldı: http://www.clomedia.com/content/templates/clo_webonly.asp?articleid=176&zoneid=78

- Egerton,. E.L. (2007). Faculty And Students' Perceptions of Learner-Centered Instruction in Online Nursing Education Courses. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. George Mason Üniversitesi.
- Erdil, F. (2000). Cumhuriyet döneminde hemşirelik. 26 Ekim 2007 tarihinde ulaşıldı: <http://undp.un.org.tr/who/nurseturk/hemsireegitim.HTM>
- Erkunt, H. (2002). Web Tabanlı Eğitim Semineri. 29 Kasım 2007 tarihinde ulaşıldı: <http://cet.boun.edu.tr/faculty/erkunt/papers/tetuseminernotlari.pdf>
- Evers, G. (2003). Developing nursing science in europe. *Journal of Nursing Scholarship*, 35(1), 9-13.
- Fay, V.P., Selz, N., ve Johnson, J. (2005). Active learning in nursing education. 3 Aralık 2007 tarihinde ulaşıldı: http://digitalcommons.library.tmc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=uthson_ceirpubs
- Friedlander, E.A. (2006). Online Continuing Nursing Education: A Study of Factors Related to Nurse Practitioner Participation. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Capella Üniversitesi.
- Gabbert, W.L. (2007). Beyond Online Enhancing Caring And Professional Practice in Nursing Education. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Capella Üniversitesi.
- Gillham, B. (2000). *Case Study Research Methods*. London: Continuum.
- Gray, D.E. (2004). *Doing Research in the Real World*. London: Sage.
- Griscti, O., ve Jacono, J. (2006). Effectiveness of continuing education programmes in nursing: Literature Review. *Journal of Advanced Nursing*, 55(4), 449-456.

- Harper, S.P. (2007). Instructional Design for Affective Learning in Online Nursing Education. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Capella Üniversitesi.
- Honey, M., ve Marshall, D. (2003). The impact of on-line multi-choice questions on undergraduate student nurses' learning. 07 Kasım 2007 tarihinde ulaşıldı: <http://www.asccilite.org.au/conferences/adelaide03/docs/pdf/571.pdf>
- Hyde, A., ve Murray, M. (2005). Nurses' experiences of distance education programmes. *Journal of Advanced Nursing*, 49(1), 87-95.
- Im, E.O., Liu, Y., Dormire, S., ve Chee, W. (2008) Menopausal symptom experience: An online forum study. *Journal of Advanced Nursing*, 62(5), 541–550.
- Jerlock, M., Falk, K., ve Severinsson, E. (2003). Academic nursing education guidelines: Tool for bridging the gap between theory, research and practice. *Nursing and Health Sciences*, 5, 219-228.
- Johnson, A.E. (2008). Nursing faculty's transition to teaching online. *Nursing Education Perspectives*. 29(1), 17-22.
- Johnson, C.G. (2005). Lessons learned from teaching web-based courses: The 7-year itch. *Nursing Forum*, 40(1), 11-17.
- Jonassen, D. (2000). *Computers as mindtools in schools: Engaging critical thinking* (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Karadağ, G., ve Uçan, Ö. (2006). Hemşirelik eğitimi ve kalite. 5 Kasım 2007 tarihinde ulaşıldı: <http://www.firat.edu.tr/shmyo/edergi/ciltbirsayiuc/karadagveucan3.pdf>

- Kearns, L.E., Shoaf, J.R., ve Summey, M.B.(2004). Performance and satisfaction of second-degree bsn students in web-based and traditional course delivery environments. *Journal of Nursing Education*, 43(6), 280-285.
- Kenndy, S. J. (2007). Learning And Transfer Compared in Two Teaching Methods: Online Problem-Based Learning and The Traditional Lecture Method. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Capella Üniversitesi.
- Kenny, A. (2002). Online learning: Enhancing nurse education. *Journal of Advanced Nursing*, 38(2), 127-135.
- Kurubacak, G. (2007). Research categories and needs for online learning: A Delphi Study to promote excellence. *Journal of School Educational Technology (New Learning and Teaching Models: Redefining Education)*, 4(1), 43-52. (ERIC Document Reproduction Service No. ED496093)
- Kurubacak, G. (2008). Lifelong learning with e-books: Electronic collaborations for youth-at-risk. *The Fourteenth Sloan-C International Conference on Online Learning, "The Power of Online Learning: Improving Learning in a Networked World"*. Orlando, FL.
- Lundqvist, M. J ve Axelsson, A. (2007). Nurses' perceptions of quality assurance. *Journal of Nursing Management*, 15, 51-58.
- Mackenburg-Mohn, M.D. (2006). Enhancing Critical Thinking in Baccalaureate Nursing Students Through The Use of Computer Assisted Learning Activities. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Capella Üniversitesi.
- Macy, R. (2007). The transition from face-to-face to online teaching. 8 Mayıs 2008 tarihinde ulaşıldı:
<http://download.101com.com/CAM/conf/2007/Macy.pdf>

- Mayville, K.L. (2007). Knowledge Construction, Self-Regulation, and Technology Strategies Used by Experienced Online Nursing Students to Actively Engage in Online Learning. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Capella Üniversitesi.
- McGill, T.J. ve Hobbs, V.J. (2008). How students and instructors using a virtual learning environment perceive the fit between technology and task. *Journal of Computer Assisted Learning*, 24, 191–202. 26 Ağustos 2008 tarihinde ulaşıldı: <http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/119400813/PDFSTART>
- Moore, P., ve Hart, L. (2004). Strategies for teaching nursing research online. *International Nursing Review*, 51, 123-128.
- Moore, M. G., ve Kearsley, G. (2005). *Distance Education. A Systems View (Second Edition)*. Florence, KY: Thomson-Wadsworth.
- Mueggenburg, K. (2003). Online Education. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Southern Illinois Üniversitesi.
- Murphy, K.L., Mahoney, S.E., Chen, C-Y., Mendoza-Diaz, N.V., ve Yang, X. (2005). A constructivist model of mentoring, coaching, and facilitating online discussions. *Distance Education*, 26(3), 341-366.
- Olgren, C. H. (2000). Learning strategies for learning technologies. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 88, 7-16.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. (3 Edition). New Castle, NE: Sage.
- Pelz, B. (2004). Three principles of effective online pedagogy. *JALN*, 8(3), 17 Mayıs 2008 tarihinde ulaşıldı: http://www.sloan-c.org/publications/jaln/v8n3/v8n3_pelz.asp

- Profetto-McGrath, J. (2003). The relationship of critical thinking skills and critical thinking dispositions of baccalaureate nursing students. *Journal of Advanced Nursing*, 43(6), 569-577.
- Punch, K.F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Çev: Dursun Bayrak, H. Bader Arslan ve Zeynep Akyüz. Ankara: Siyasal.
- Reiners, G. (2005). Nursing distance education. 14 Temmuz 2007 tarihinde ulaşıldı: <http://www.decadeconsulting.com/decade/papers/Reiners.pdf>
- Robert, V.W., Brannan, J.D., ve White, A. (2005). Outcomes-based research: Evaluating the effectiveness of an online nurse refresher course. *The Journal of Continuing Education in Nursing*, 36(5), 200-204.
- Seloilwe, E.S. (2005). Globalization and nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 50(6), 571.
- Shin, K.R., Lee, J.H., Ha, J.Y ve Kim, K.H., (2006). Critical thinking disposition in baccalaureate nursing students. *Journal of Advanced Nursing*, 56(2), 182-189.
- Singleton, A.B.C., (2005). A Comparison of Critical Thinking Skills for Advanced Practice Nursing Students in Traditional and Distance Learning Cohort Formats. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Missouri Üniversitesi.
- Sit, J., Chung, J., Chow, M., ve Wong, T. (2005). Experiences of online learning: Students' perspective. *Nurse Education Today*, 25(2), 140-147.
- Shuster, G., Birkholz, G. ve Petri, L. (2005). Faculty and student evaluations of a web based nursing program. 19 Temmuz 2007 de ulaşıldı: <http://www.uwex.edu/disted/conference/Resource-library/proceeding/05-1629.pdf>

- Smith, C.M. (2006). Comparison of Web-Based Instructional Design Strategies in A Pain Management Program for Nursing Professional Development. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. State Üniversitesi.
- Suliman, W. A. (2006). Critical thinking and learning styles of students in conventional and accelerated programmes. *International Nursing Review* 53, 73-79.
- Thupayagale, G. ve Dithole, K. (2005). What is in a name: The case of nursing. *Nursing Forum*, 40(4), 141-144.
- Thurmond, V.A. (2003). Examination of interaction variables as predictors of students' satisfaction and willingness to enroll in future web-based courses while controlling for student characteristics. 5 Ocak 2008 tarihinde ulaşıldı:
<http://www.bookpump.com/dps/pdf-b/1121814b.pdf>
- Thurmond, V.A., ve Wambach, K. (2004). Understanding interactions in distance education: A review of the literature. 29 Aralık 2007 tarihinde ulaşıldı:
http://itdl.org/journal/Jan_04/Jan_04.pdf#page=17
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2007). 18 Mayıs 2007 tarihinde ulaşıldı:
<http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do>
- Vonderwell, S., ve Turner, S. (2005). Active learning and preservice teachers' experiences in an online course: A case study. *Journal of Technology and Teacher Education*, 13(1), 65-84.
- White, S.M.I. (2003). Interaction in Online Nursing Education Classrooms. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Drake Üniversitesi.
- Wikipedia (2008). Olgu. 18 Haziran 2008 tarihinde ulaşıldı:
<http://tr.wikipedia.org/wiki/Olgu>

- Willmer, M. (2005). Promoting practical clinical management learning: The current situation about information and communications technology capability development in student nurses. *Journal of Nursing Management*, 13, 467-476.
- Wilson-Robbins, C.L. (2006). Assessing Critical Thinking in Asynchronous Online Learning: A Case Study of Two Community College Online Courses. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Capella Üniversitesi.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin.